

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

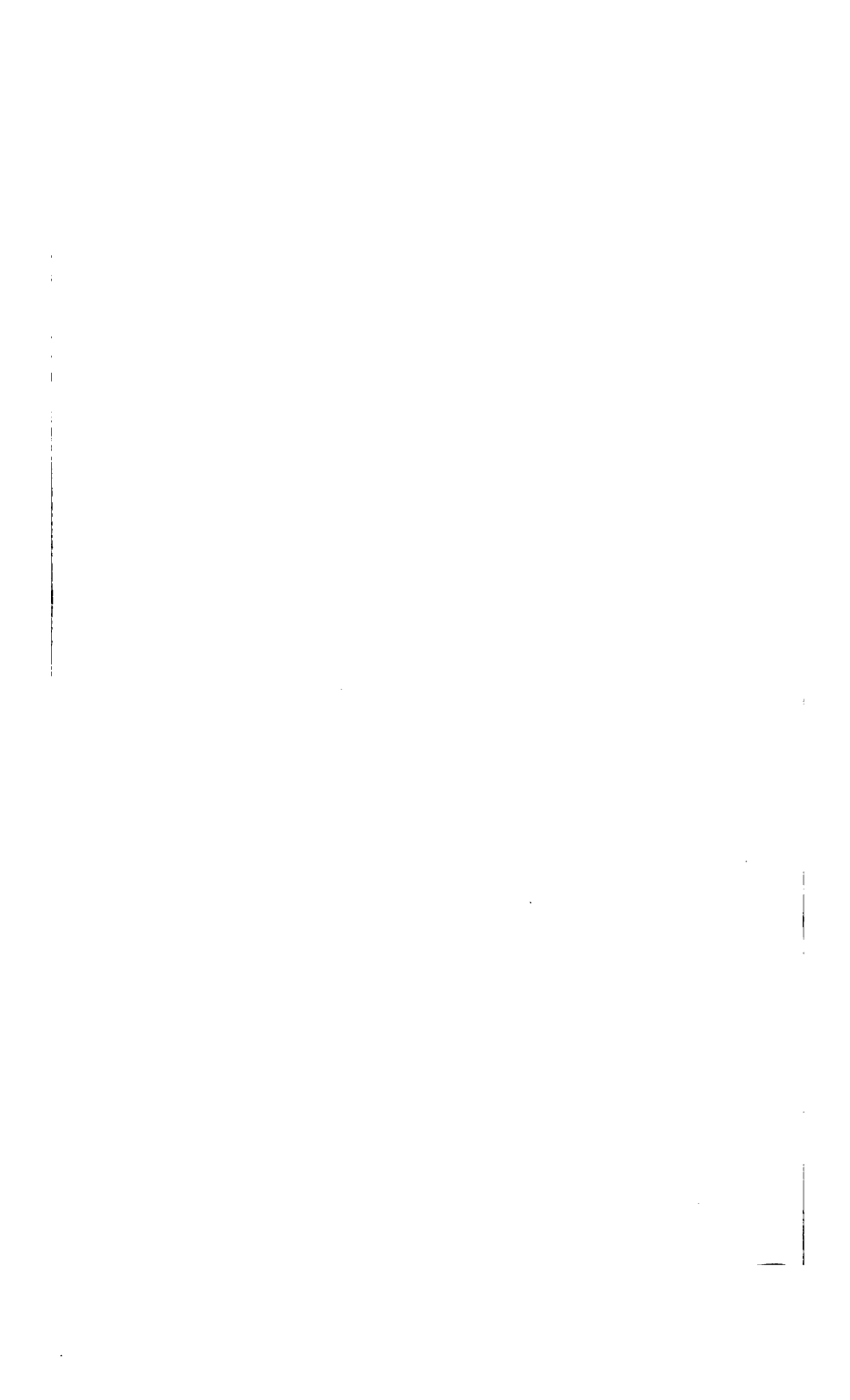
Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

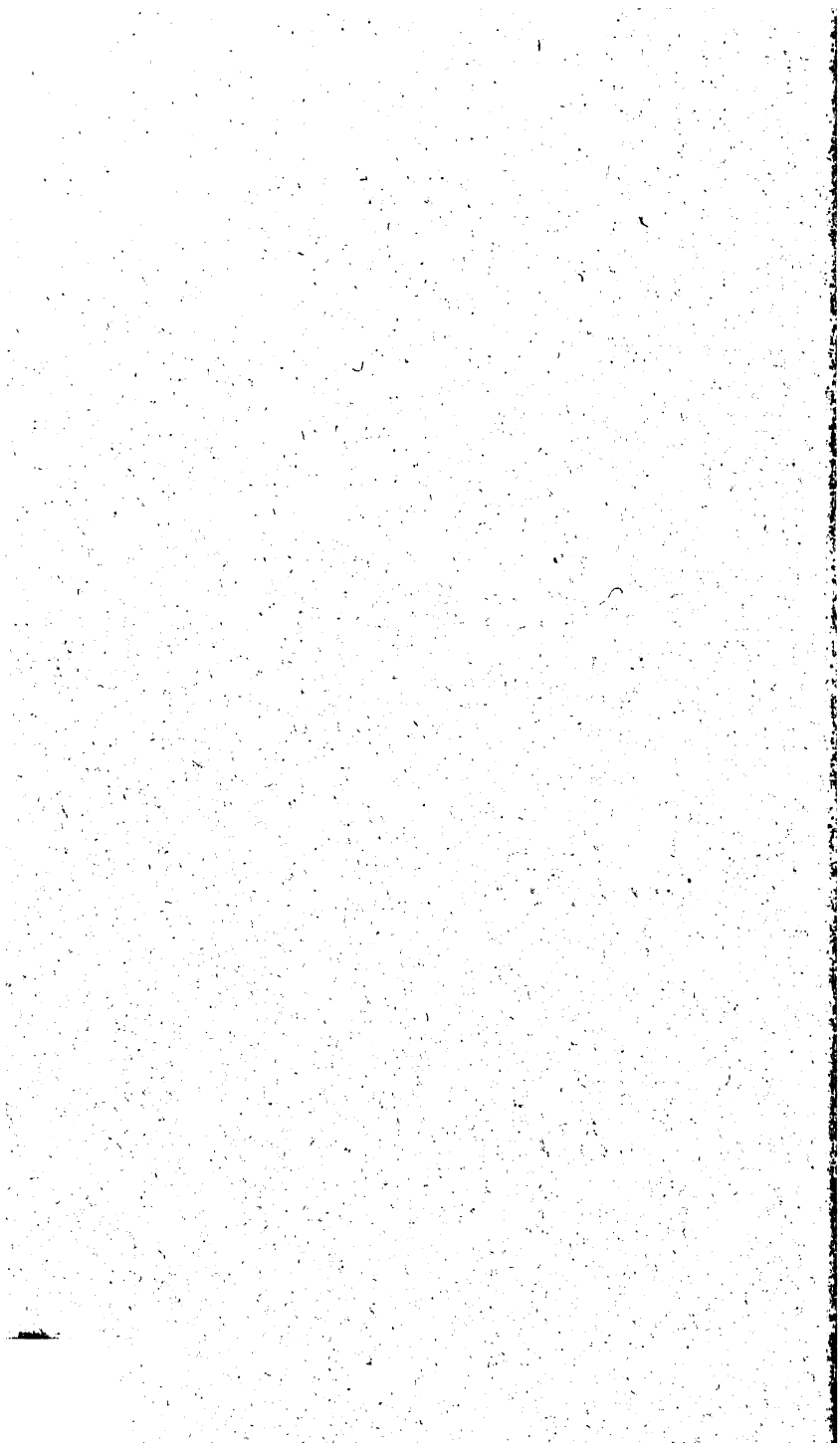

Jonström.

Finska universitetet,

CHRONOLOGISKA

Förteckningar och **A**nteckningar

ÖFVER

FINSKA UNIVERSITETETS

ORDNA PROCANCELLERER

SAMT ÖFVER

FACULTETERNAS MEDLEMMAR
OCH ADJUNCTER,

FRÅN UNIVERSITETETS STIFTELSE

INEMOT DESS ANDRA SEKULARÅR.

HELSINGFORS, hos G. O. WASENIUS,

1836.

Educ 5290.5

IMPRIMATUR

CARL N. KECKMAN.

F ö r e t a l.

Såsom *Historiska Samlingar* erfordras och äro nödiga, medan egentlig *Historie*, samt *öfverhufvud Vetenskap*, blott genom föregången *Empiri* kan uppstå, så beror ordet af dem derpå, att deras ämne sjelft utgör ett inom sig uppuxet sammanhängande Helt, der en fri och förfärdig verksamhet yttrat sig, samt att de befrämja eller förbereda insigten och öfversigten deraf. Närvarande arbete är till sin bestämmelse en blott samling, och förhåller således, att dess föremål, *Fosterlandets Universitet*, genom sitt läge ofördelaktigt afsöndradt från den *Europeiska bildningens stamsäten*, men deraf å andra sidan äfven nödgadt, samt i och för sig kalladt till egen utveckling, sökt, funnit och vunnit densamma, samt inom sig organiskt framalstrat och närt vetenskaplig bildning, och att *Universitetet* dymedelst har en i och för sitt enbilda och fosterländska område betydande speciel historik, hvartill ännu blott bristfälliga, ehuru förtjenstfulla förberedelser förefinnas. På denna allmänna grund upptäckas här bidrag till *Universitetets Chronik*.

Men deras beskaffenhet äfvensom deras uppkomst framleder en särskild förklaring. Den yttre formen sal först i ögonen. Att *afdelningarna af biographiska*

FÖRETAL.

data ordnades efter dödsåren, var lämpligast för deras fullföljande. För denna, i öfrigt likgiltiga nekrologiska uppställning erbjödo sig, om så skulle erfordras, äfven auctoriteter, bland andra isynnerhet, ehuru med rättmätigaste förbehåll mot hvarje jemförelse, det vidt bekanta, stora verket *Histoire Literaire de la France*. Ordningen efter Faculteter gick icke an, emedan den Theologiska i äldre tider var allas gemensamma mål. Men såsom en oformlighet måste anmälas, att för Universitetets tre första ProCancellorer jemförelsevis mer utvecklade, (förut i Helsingfors Morgonblad tryckta), biographiska uppsatser fått rum. Arbetets natur af blott samling syntes dock tillåta denna afvikelse från en rådande form af bart Inventarium. Verkligt främmande för det litterärhistoriska hufvudändamålet, samt oberättigadt att gälla såsom historiska minnen, äro de införda genealogiska anteckningarna. Sin plats hafva de intagit från den synpunkt, att de erinra om förtjenstanor af en öfverhufvud ganska vigtig, oberäknelig medborgerlig och social betydelse. I det att sålunda gränsen för blott chronologiska bestämningar är öfverskriden, förekomma å andra sidan den genast märkbara bristen på bibliographi. Till ursäkt eller försvar för denna, numera i allfall, för saknad både på tid och litterära tillgångar, oafhjelpiga inskränkning i arbetets första nomenclatoriska bestämmelse måste åberopas, dels å nyo, att arbetet utgör en blott samling, och såsom sådan måste förblifva ofulländadt, dels att Universitetets äldre och egentliga

FÖRETAL.

Litteratur förnämligast har bestått af *Disputationer*, öfver hvilka de noggrannaste *Kataloger* finnas att tillgå. Att för öfrigt utom genast synbara brister och luckor äfven, bland den mängd af *particulära anteckningar* arbetet innehåller, misstag skola anträffas, säger sig sjelft, hvarjemte dock tillika torde visa sig, att annorstädes förekomna dylika förseelser här ofta blifvit i tysthet rättade. Visserligen icke öfverallt, men dock till en ganska betydlig del är närvarande arbete bygd på mer och mindre ursprungliga urkunder, af hvilka många numer, tilläfsventyrs för alltid, är förlorad. *Consistorii Academi Archiv* är blott bristfälligt, samt ehuru icke sällan, dock förnämligast allenast för fyllandet af luckor, samt i uppenbart tvifvelaktiga fall, eller för närmare bestämning af gifna data, rådfrågadt och begagnadt. Sorgfälligt genomgingos den samling af akademiska programmer, samt de åminnelsetal, och en mängd andra till upplysning tjänande, inhemska tryckta ströskrifter, jemte handskrefna biographiska uppstötser, hvilka funnos i *Akademiska Bibliotheket i Åbo*.

Detta arbete företogs nämligen derstädes redan för mer än ett tiotal af år tillbaka, samt afslutades i sin närvarande gestalt innan den sista stora branden. Rådadt undan förstörelsen, derigenom att det till framlidne *ErkeBiskop Tengström* var utlånadt, har det ända sedan oskadadt liksom oförbättradt, legat åsidosatt. Men såsom hämtadt ur numer, ödelagda källor, synes det dock äfven eller åtminstone i och för saknaden af

FÖRETAL.

dem kunna tjena till någon ersättning. I följe häraf utgifves det nu från trycket, med begagnande af den särskilda förledning till historiska erinringar, hvilken Universitetets instundande andra Sekularår uppmanande erbjuder. Men ju närnare de anteckningar äro, hvilka utgöra arbetets innehåll, desto mer fordrar blygsamheten det uttryckliga medgifvande, att de blott inom sig och just derföre utom sig hafva sitt sanna ändamål, Vetenskapens historie vid Finlands Läroverk, samt att detta ändamål genom en sådan mekanisk tillrustning lätt kan bortskymmas, dess utförande tilläfvventyrs afslägsnas och fördröjas, i stället att ryckas närmare och befrämjas. Detta erkännande kan icke annat än uttala sig. Men det måste dock här stanna vid en blott försäkran om sin tillvarelse. För sig sjelst förverkligadt är det allenast genom sin inflytelse på det långa uppskof, som vid arbetets utgifvande, formelt efier Horatii regel, iakttagits.

F Ö R T E C K N I N G A R .

PROCANCELLERERNE.

1. *Isak Rothovius* 1640—1652.
2. *Eskil Peträus* 1652—1657.
3. *Johan Terserus* 1658—1664.
4. *Johan Gezelius* d. ä. 1664—1690.
5. *Johan Gezelius* d. y. 1690—1718.
6. *Herman Witte* 1721—1728.
7. *Lars Tammelin* 1728—1733.
8. *Jonas Fahlenius* 1734—1747, då han för sjuklighet anhöll om afsked med bibehållande af lön, hvilket honom äfven i nåder beviljades, hvarefter Förste Theol. Professorn *Browallius* fick Kongligt förordnande, af den 9 Juni 1747, att till alla delar förestå så väl ProCancellers som Biskopsembetet.
9. *Johan Browallius* 1749—1755.
10. *Curl Fredrik Menander* 1757—1775.
11. *Jakob Haartman* 1776—1788.
12. *Jakob Gadolin* 1788—1802.
13. *Jakob Tengström* 1803—1817, då han, på underdånig ansökning, entledigades från ProCancellers embetet. Sedermera blef Grefve m. m. *Johan Fredrik Aminoff* genom Kejsarl. Brevet af d. 9 Sept. 1821 förordnad till Akademiens ViceCanceller, med samma magt och myndighet, som ProCancellernerne förut innehåft, och med anslag af tafelpenningar från Finska Statskassan. Grefve Aminoff erhöll på begäran Nädigst afsked d. 26 Dec. 1827. → Till

Tjenstförrättande ViceCancellor utnämndes derefter den 21 April 1828 GeneralLientenanten, numera Adjoint hos GeneralGouverneuren öfver Finland, Riddaren af flera Kejsarl. och utländska Ordnar, *Alexander Amatus Thesleff*, som sedan 1832 å nyo eller för andra gången, såsom Universitetets Tjenstförrättande ViceCancellor med oupphörligt, varmaste nit och otröttlig verksamhet leder Universitetets angelägenheter. Det stadigtvarande ProCancellorsembetet upphörde för alltid i följte af Universitetets flyttning från Åbo och de för Detsamma mot slutet af samma år utfärdade Kejsarl. Statuter.

PROFESSORER OCH ADJUNCTER

TILL ÅR 1811.

PROFESSORER.

THEOLOGISKA FACULTETEN.

Första Professionen.

1. *Eskil Petræus* 1640—1652.
2. *Georg Alanus* 1653—1664.
3. *Enevald Svenonius* 1664—1687.
4. *Jakob Flachsenius* 1688—1694.
5. *Petter Laurbecchius* 1694—1696.
6. *Johan Flachsenius* 1697—1708.
7. *Ingemund Bröms* 1709—1717.
8. *Herman Ross* 1720—1725.
9. *Jonas Fahlenius* 1728—1734.
10. *Anders Bergius* 1734—1744.
11. *Johan Wallenius* 1745—1746.
12. *Johan Browallius* 1746—1749.
13. *Gabriel Lauræus* 1749—1753.

14. *Samuel Pryss* 1754—1779.
15. *Jakob Gadolin* 1779—1788.
16. *Christian Cavander* 1789—.

Andra Professionen.

1. *Sven Vigelius* 1640—1652.
2. *Georg Alanus* 1652—1653.
3. *Nils Nycopensis* 1654—1658.
4. *Martin Henrik Stodius* 1658—1660.
5. *Abraham Thauvonius* 1660—1667.
6. *Petter Bång* 1667—1678.
7. *Johan Gezelius* d. y. 1679—1681.
8. *Jakob Flachsenius* 1681—1688.
9. *Anders Peträus* 1688—1692. I anseende till hans försumlighet i bestridande af sin tjänst förordnades 1688 dåv. Mathem. Professorn Johan Flachsenius till Extra-Ord. Theol. Professor. Anders Hasselqvist, som s. å. hade fått samma förordnande, kom ej till tjänstgörning, emedan Consistorium dessförinnan fordrade af honom Specimen.
10. *Petter Laurbecchius* 1692—1694.
11. *Johan Flachsenius* 1694—1697.
12. *Anders Wanochius* 1697—1700.
13. *David Lund* 1700—1705.
14. *Simon Tälpo* 1706—1711.
15. *Herman Ross* 1712—1720.
16. *Johan Gezelius* 1720—1721.
17. *Gabriel Justenius* 1722—1724.
18. *Jonas Fahlenius* 1725—1728.
19. *Daniel Juslenius* 1728—1734.
20. *Isak Björklund* 1734—1740.

Enligt Kongl. Brefvet af d. 9 och Cancellarens af d. 28 Jan. 1741, skulle framdeles Andra Theol. Professionen alltid, vid inträffande ledighet, utan särskild utnämning

[The page contains extremely faint and illegible text, likely due to low contrast or poor scan quality. The text is arranged in a single column and is mostly obscured by noise and artifacts.]

CHRONOLOGISKA

Sörteckningar och **A**nteckningar

ÖFVER

FINSKA UNIVERSITETETS

FORDNA PROCANCELLERER

SAMT ÖFVER

**FACULTETERNAS MEDLEMMAR
OCH ADJUNCTER,**

FRÅN UNIVERSITETETS STIFTELSE

INEMOT DESS ANDRA SEKULARÅR.

HELSINGFORS, HOS G. O. WASENIUS,

1836.

Educ 5290.5

IMPRIMATUR

CARL N. KECKMAN.

F ö r e t a l.

Såsom *Historiska Samlingar* erfordras och äro nödiga, medan egentlig *Historie*, samt öfverhufvud *Vetenskap*, blott genom föregången *Empiri* kan uppstå, så beror ordet af dem derpå, att deras ämne sjelft utgör ett inom sig uppuxet sammanhängande Helt, der en fri och förfärdig verksamhet yttrat sig, samt att de befrämja eller förbereda insigten och öfversigten deraf. Närvarande arbetet är till sin bestämmeelse en blott samling, och förhåller således, att dess föremål, *Fosterlandets Universitet*, genom sitt läge ofördelaktigt afsöndradt från den *Europeiska bildningens stamsäten*, men deraf å andra sidan äfven nödgadt, samt i och för sig kalladt till egen utveckling, sökt, funnit och vunnit densamma, samt inom sig organiskt framalstrat och närt vetenskaplig bildning, och att *Universitetet* dymedelst har en i och för sitt enbilda och fosterländska område betydande speciel historik, hvartill ännu blott bristfälliga, ehuru förtjenstfulla förberedelser förefinnas. På denna allmänna grund upptäckas här bidrag till *Universitetets Chronik*.

Men deras beskaffenhet äfvensom deras uppkomst föranleder en särskild förklaring. Den yttre formen sal-
först i ögonen. Att *afdelningarna af biographiska*

FÖRETAL.

data ordnades efter dödsåren, var lämpligast för deras fullföljande. För denna, i öfrigt likgiltiga nekrologiska uppställning erbjödo sig, om så skulle erfordras, äfven auctoriteter, bland andra isynnerhet, ehuru med rättmätigaste förbehåll mot hvarje jemförelse, det vidt bekanta, stora verket *Histoire Literaire de la France*. Ordningen efter Faculteter gick icke an, emedan den Theologiska i äldre tider var allas gemensamma mål. Men såsom en oformlighet måste anmälas, att för Universitetets tre första ProCancellerer jemförelsevis mer utvecklade, (förut i *Helsingfors Morgonblad* tryckta), Biographiska uppsatser fått rum. Arbetets natur af blott samling syntes dock tillåta denna afvikelse från en rådande form af bart Inventarium. Verkligt främmande för det litterärhistoriska hufvudändamålet, samt oberättigade att gälla såsom historiska minnen, äro de införda genealogiska anteckningarna. Sin plats hafva de intagit från den synpunkt, att de erinra om förtjenstanor af en öfverhufvud ganska vigtig, oberäknelig medborgerlig och social betydelse. I det att sålunda gränsen för blotta chronologiska bestämningar är öfverskriden, förekommer å andra sidan den genast märkbara bristen på bibliographi. Till ursäkt eller försvar för denna, numera i all fall, för saknad både på tid och litterära tillgångar, oafhjelpiga inskränkning i arbetets första nomenclatoriska bestämmelse måste åberopas, dels å nyo, att arbetet utgör en blott samling, och såsom sådan måste förblifva ofulländadt, dels att Universitetets äldre och egentligt

FÖRETAL.

Litteratur förnämligast har bestått af Disputationer, öfver hvilka de noggrannaste Kataloger finnas att tillgå. Att för öfrigt utom genast synbara brister och luckor äfven, bland den mängd af particulära anteckningar arbetet innehåller, misstag skola anträffas, säger sig sjelft, hvarjemte dock tillika torde visa sig, att annorstädes förekomna dylika förseelser här ofta blifvit i tysthet rättade. Visserligen icke öfverallt, men dock till en ganska betydlig del är närvarande arbete byggt på mer och mindre ursprungliga urkunder, af hvilka mången numerà, tilläfsventyrs för alltid, är förlorad. Consistorii Academiæ Archiv är blott bristfälligt, samt ehuru icke sällan, dock förnämligast allenast för fyllandet af luckor, samt i uppenbart tvifvelaktiga fall, eller för närmare bestämning af gifna data, rådfrågadt och begagnadt. Sorgfälligt genomgingos den samling af akademiska programmer, samt de åminnelsetal, och en mängd andra till upplysning tjänande inhemska tryckta ströskrifter, jemt handskrefna biographiska uppstatser, hvilka funnos i Akademiska Bibliotheket i Åbo.

Detta arbete företogs nämligen derstädes redan för mer än ett tiotal af år tillbaka, samt afslutades i sin närvarande gestalt innan den sista stora branden. Rådadt undan förstörelsen, derigenom att det till framlidne ErkeBiskop Tengström var utlånadt, har det ända sedan oskadadt liksom oförbättradt, legat åsidosatt. Men såsom hämtadt ur numerà ödelagda källor, syntes det dock äfven eller åtminstone i och för saknaden af

FÖRETAL.

dem kunna tjena till någon ersättning. I följe häraf utgifves det nu från trycket, med begagnande af den särskilda förledning till historiska erinringar, hvilken Universitetets instundande andra Sekularår uppmanande erbjuder. Men ju näkare de anteckningar äro, hvilka utgöra arbetets innehåll, desto mer fordrar blygsamheten det uttryckliga medgifvande, att de blott inom sig och just derföre utom sig hafva sitt sanna ändamål, Vetenskapens historie vid Finlands Läroverk, samt att detta ändamål genom en sådan mekanisk tillrustning lätt kan bortskynnas, dess utförande tilläfvventyrs aflägsnas och fördröjas, i stället att ryckas närmare och befrämjas. Detta erkännande kan icke annat än uttala sig. Men det måste dock här stanna vid en blott försäkran om sin tillvarelse. För sig sjelst förverkligadt är det allenast genom sin inflytelse på det långa uppskof, som vid arbetets utgifvande, formelt efter Horatii regel, iakttagits.

FÖRTECKNINGAR.

PROCANCELLERERNE.

1. *Isak Rothovius* 1640—1652.
2. *Eskil Petræus* 1652—1657.
3. *Johan Terserus* 1658—1664.
4. *Johan Gezelius* d. ä. 1664—1690.
5. *Johan Gezelius* d. y. 1690—1718.
6. *Herman Witte* 1721—1728.
7. *Lars Tammelin* 1728—1733.
8. *Jonas Fahlenius* 1734—1747, då han för sjuklighet anhöll om afsked med bibehållande af lön, hvilket honom äfven i nåder beviljades, hvarefter Förste Theol. Professorn *Browallius* fick Kongligt förordnande, af den 9 Juni 1747, att till alla delar förestå så väl ProCancellers som Biskopsembetet.
9. *Johan Browallius* 1749—1755.
10. *Curl Fredrik Menander* 1757—1775.
11. *Jakob Haartman* 1776—1788.
12. *Jakob Gadolin* 1788—1802.
13. *Jakob Tengström* 1803—1817, då han, på underdånig ansökning, entledigades från ProCancellers embetet. Sedermera blef Grefve m. m. *Johan Fredrik Aminoff* genom Kejsarl. Brevet af d. 9 Sept. 1821 förordnad till Akademiens ViceCanceller, med samma magt och myndighet, som ProCancellernerne förut innehåft, och med anslag af tafelpenningar från Finska Statskassan. Grefve Aminoff erhöi på begäran Nådigt afsked d. 26 Dec. 1827. — Till

Tjenstförrättande ViceCancellor utnämndes derefter den 21 April 1828 GeneralLientenanten, numera Adjoint hos GeneralGouverneuren öfver Finland, Riddaren af flera Kejsarl. och utländska Ordnar, *Alexander Amatus Thesleff*, som sedan 1832 å nyo eller för andra gången, såsom Universitetets Tjenstförrättande ViceCancellor med oupphörligt, varmaste nit och otröttlig verksamhet leder Universitetets angelägenheter. Det stadigtvarande ProCancellorsembetet upphörde för alltid i följte af Universitetets flyttning från Åbo och de för Detsamma mot slutet af samma år utfärdade Kejsarl. Statuter.

PROFESSORER OCH ADJUNCTER

TILL ÅR 1811.

PROFESSORER.

THEOLOGISKA FACULTETEN.

Första Professionen.

1. *Eskil Petræus* 1640—1652.
2. *Georg Alanus* 1653—1664.
3. *Envald Svenonius* 1664—1687.
4. *Jakob Flachsenius* 1688—1694.
5. *Petter Laurbecchius* 1694—1696.
6. *Johan Flachsenius* 1697—1708.
7. *Ingemund Bröms* 1709—1717.
8. *Herman Ross* 1720—1725.
9. *Jonas Fahlenius* 1728—1734.
10. *Anders Bergius* 1734—1744.
11. *Johan Wallenius* 1745—1746.
12. *Johan Browallius* 1746—1749.
13. *Gabriel Laurcæus* 1749—1753.

14. *Samuel Fryss* 1754—1779.
15. *Jakob Gadolin* 1779—1788.
16. *Christian Cavander* 1789—.

Andra Professionen.

1. *Sven Vigelius* 1640—1652.
2. *Georg Alanus* 1652—1653.
3. *Nils Nycopensis* 1654—1658.
4. *Martin Henrik Stodius* 1658—1660.
5. *Abraham Thauvonius* 1660—1667.
6. *Petter Bång* 1667—1678.
7. *Johan Gezelius* d. y. 1679—1681.
8. *Jakob Flachsenius* 1681—1688.
9. *Anders Petræus* 1688—1692. I anseende till hans försumlighet i bestridande af sin tjänst förordnades 1688 dåv. Mathem. Professorn Johan Flachsenius till Extra-Ord. Theol. Professor. Anders Hasselqvist, som s. å. hade fått samma förordnande, kom ej till tjänstgörning, emedan Consistorium dessförinnan fordrade af honom Specimen.

10. *Petter Lawbecchius* 1692—1694.
11. *Johan Flachsenius* 1694—1697.
12. *Anders Wanochius* 1697—1700.
13. *David Lund* 1700—1705.
14. *Simon Tälpo* 1706—1711.
15. *Herman Ross* 1712—1720.
16. *Johan Gezelius* 1720—1721.
17. *Gabriel Justenius* 1722—1724.
18. *Jonas Fahlenius* 1725—1728.
19. *Daniel Juslenius* 1728—1734.
20. *Isak Björklund* 1734—1740.

Enligt Kongl. Brefvet af d. 9 och Cancellarens af d. 28 Jan. 1741, skulle framdeles Andra Theol. Professionen alltid, vid inträffande ledighet, utan särskild utnämning

tillträdas af Tredje Professorn i samma Facultet. Andre Theol. Professor blef således:

21. *Johan Wallenius* 1741; men förordnades året derpå af Ryske Generalen Keith till Förste, äfvensom i hans ställe *Stenman* till Andre Theol. Professor.

22. *Johan Browallius* 1746; men beforderades strax derefter till Förste Theol. Professor.

23. *Samuel Pryss* 1747—1754.

24. *Johan Tillander* 1755—1762.

25. *Carl Abraham Clewberg* 1762—1765.

26. *Jakob Gadolin* 1765—1779.

27. *Isak Ross* 1779—1783.

28. *Christian Cavander* 1783—1789.

29. *Lars Lefrén* 1789—1803.

30. *Gustaf Gadolin* 1805—.

Tredje Professionen.

1. *Johan Terserus* 1640—1647.

2. *Georg Alanus* 1648—1652.

3. *Nils Nycopensis* 1652—1654.

4. *Martin Henrik Stodius* 1654—1658.

5. *Abraham Thauvonius* 1659—1660.

6. *Enevald Svenonius* 1660—1664.

7. *Petter Bång* 1664—1667.

8. *Nils Tunander* 1668—1679.

9. *Jakob Flachsenius* 1679—1681.

10. *Anders Peträus* 1682—1688.

11. *Petter Laurbecchius* 1688—1692.

12. *Johan Flachsenius* 1692—1694.

13. *Anders Wanochius* 1694—1697.

14. *David Lund* 1697—1700.

15. *Simon Tälpo* 1700—1706.

16. *Torsten Rudén* 1706—1708.

17. *Herman Ross* 1709—1711.

18. *Abraham Alanus* 1712—1719.
19. *Gabriel Juslenius* 1720—1722.
20. *Jonas Fahlenius* 1722—1725.
21. *Nils Norby* 1725—1727.
22. *Daniel Juslenius* 1727—1728.
23. *Anders Bergius* 1728—1734.
24. *Johan Haartman* 1735—1737.
25. *Johan Wallenius* 1737—1741.
26. *Petter Fålenius* 1741—1742.

Emellertid förordnades i Åbo 1742, under påstående krig, af Ryske Generalen Keith, Rectorn vid Åbo Schola Israel Peldan till Tredje Theologie Professor. Efter freden stod denna tjänst ledig ända till 1750.

27. *Johan Tillander* 1750—1754.
28. *Carl Fredrik Mennander* 1754—1757.
29. *Carl Abraham Clewberg* 1757—1762.
30. *Jakob Gadolin* 1762—1765.
31. *Carl Mesterton* 1767—1773.
32. *Isak Ross* 1773—1779.
33. *Wilhelm Robert Nääf* 1780—1783.
34. *Christian Cavander* 1783.
35. *Lars Lefrén* 1784—1789.
36. *Jakob Tengström* 1790—1803.
37. *Jakob Bonsdorff* 1807—.

En Fjerde Profession,
utom Stat.

1. *Carl Fredrik Mennander* 1752—1754.
2. *Isak Ross* 1771—1773.
3. *Jakob Haartman* 1773—1776.
4. *Wilhelm Robert Nääf* 1779—1780.
5. *Christian Cavander* 1780—1783.

En Femte Profession,
utom Stat.

Jakob Haartman 1772—1773.

JURIDISKA FACULTETEN.

1. *Johan Dalekarlus*, adlad *Stiernhöök*, 1640-1647.
2. *Michael Wexionius*, adlad *Gyllenstolpe*, 1647-1657.
3. *Olof Wexionius* 1658-1671.
4. *Axel Kempe* 1671-1682. — *Nils Ringius* utnämndes 1678 till Extra Ord. Juris Professor.
5. *Erik Falander*, adlad *Tigerstedt*, 1682-1685.
6. *Matthias Swederus* 1686-1716.
7. *Samuel Schultén* 1720-1746.
8. *Olof Pryss* 1747-1777. — *Christian Papke*, utnämndes 1749 till Extra Ord. Juris Professor.
9. *Matthias Calonius* 1778—.

MEDICINSKA FACULTETEN.

1. *Erik Åchrelius* 1641-1670.
2. *Elias Tillandz* 1670-1693.
3. *Lars Braum*, adlad *Braunerskiöld*, 1693-1698.
4. *Nils Vallerius* 1699-1704.
5. *Petter Hielm* 1705-1715.
6. *Petter Elfving* 1720-1726.
7. *Herman Diedrik Spöring* 1728-1747.
8. *Johan Leche* 1748-1764.
9. *Johan Haartman* 1765-1787.
10. *Gabriel Erik Haartman*, adlad *von Haartman*, 1789—.

I Anatomi, Chirurgi och Barnförlossningskonst,
sedermera

Anatomi, Chirurgi och Veterinärvetenskap

tillkom en Profession genom stiftelse af Med. Prof. Joh. Haartman. Dessförinnan hade, d. 1 April 1778, Kongl. fullmakt blifvit utfärdad för Anatomie Prosectorn och StadsPhysicus D:r Nils Avellan att vara Professor i Ana-

tomin, men utan förökning af de löner han förut innehade, hvarsföre han ej eller förr än i följe af Haartmanska stiftelsen fick någon efterträdare. Emellertid börjas med honom denna följd.

1. *Nils Avellan* 1778—1780.

2. *Gabriel Erik Haartman*, adlad *von Haartman*, 1784—1789.

Sedermera stod denna Profession åter några år obesatt, dels i följd af kriget, dels för den anslagna lörens knapphet, som slutligen genom en Konglig Resolution af d. 19 Juni 1794 afljelptes, i det den, med Konglig stadfästelse af d. 18 Juni 1786, inrättade Haartmanska Professionen i Natural-Historien och Veterinär-Vetenskapen sammanslogs med den Anatomiska.

3. *Gabriel Bonsdorff*, adlad *von Bonsdorff*, befordrades d. 18 Juni 1786 till Professor i Naturalhistorie och Veterinär-Vetenskap med 200 Riksdalers lön, men hvarvid han fick rättighet att inom Philosophiska Faculteten i ordning tillträda full Professorslön: atnämndes ytterligare om hösten 1788, att tillika bestrida Professionen i Anatomi, Chirurgi och Barnförlossningskonst med åtnjutande af de likaledes dervid såsom lön anslagna 200 Riksdaler: flyttades d. 19 Juni 1794 till den s. d. under Medicinska Faculteten sammanslagna Professionen i Anatomi, Chirurgi och Veterinär-Vetenskap, men erhöll ej förr än 1800 full Professorslön.

En Tredje Profession

utom Stat.

Josef Pipping, adlad *Pippingsköld*, 1789—1811.

PHILOSOPHISKA FACULTETEN.

Grekiska och Hebraiska Språken.

1. *Martin Henrik Stodius* 1640—1654.
2. *Petter Bergius* 1654—1671.
3. *Erik Falander*, adlad *Tigerstedt*, 1671—1682.
4. *Gabriel Fertelius* 1682—1684.
5. *Simon Paulinus* 1684—1691.
6. *David Lund* 1691—1697.
7. *Isak Pihlman* 1697—1704.
8. *Israel Nesselius* 1705—1707.
9. *Abraham Alanus* 1707—1712.
10. *Daniel Juslenius* 1712—1727.
11. *Isak Björklund* 1728—1734.
12. *Petter Filenius* 1735—1741.
13. *Gregorius Stenman* 1741—1746.
14. *Carl Abraham Clewberg* 1746—1757.
15. *Isak Ross* 1758—1772.
16. *Lars Lefrén* 1772—1784.
17. *Gabriel Tidgren* 1784—1789.
18. *Petter Malmström* 1790—1795, då han, efter Cancelli-Rådet Anders Wildes död, genom Konglig fullmakt af d. 9 Aprill, utnämndes till Bibliothekarie vid Kongliga Bibliotheket i Stockholm.
19. *Gustaf Gadolin* 1795—1805
20. *Johan Bonsdorff* 1807—.

Mathematik.

1. *Simon Kexlerus* 1640—1669. På sin ålderdom fick Kexlerus biträde, i det att Petter Laurbecchius 1666 förordnades till Extra Ord. Mathem. Professor.
2. *Johan Flachsenius* 1669—1692. Han förordnades 1688 till Extra Ord. Theol. Professor, *Sven Dimberg* till Extra Ord. Mathem. Professor. Dimberg erhöi 1690 annan befordran.

3. *Magnus Steen* 1692—1697.
4. *Lars Tammelin* 1698—1717.
5. *Nils Hasselbom* 1724—1758. Han hade långvarig tjänstledighet. Professionen förestods först från 1745 af Mathem. Docens *Jak. Gadolin*, och sedan från 1755 af Extra Ord. Mathem. Professorn *Johan Kraftman*.

6. *Martin Johan Wallenius* 1758—1773. Under Wallenii sjukdom äfvensom sedermera under den tid *Lexell* innehade denna Profession, förestods densamma af deras efterträdare Prof. *Lindqvist*.

7. *Anders Johan Lexell* 1775—1780.
8. *Johan Henrik Lindqvist* 1781—1798.
9. *Anders Johan Methner* 1799—.

Physik.

Härvid voro först Physik och Botanik förenade. De tre förste, som bekläde detta embete, voro utnämnde till Professorer i begge dessa Vetenskaper.

1. *Georg Alanus* 1640—1648.
2. *Abraham Thawonius* 1649—1659.
3. *Anders Thuronius* 1660—1665.
4. *Anders Peträus* 1665—1682.
5. *Petter Hahn* 1683—1718.
6. *Johan Thorwöste* 1720—1736.
7. *Johan Browallius* 1737—1746.
8. *Carl Fredrik Mennander* 1746—1751.
9. *Jakob Gadolin* 1753—1762.
10. *Anders Planman* 1763—1801.
11. *Gustaf Gabriel Hällström* 1801—.

Logik och Metaphysik.

Till denna Profession hörde först äfven Poetik, men skildes derifrån redan 1650 vid andra utnämningen, upp-

drogs då af Consistorium åt Eloqu. Prof. *S. Hartman*, och erhöll efter hans bortgång 1653, en särskild Professioni.

1. *Nils Nycopensis* 1640—1650.
2. *Johan Pratanus* 1650—1655.
3. *Anders Thuronius* 1656—1665.
4. *Jakob Flachsenius* 1665—1679.
5. *Simon Tälpo* 1679—1700.
6. *Johan Rungius* 1700—1701.
7. *Gabriel Juslenius* 1702—1717.
8. *Jonas Fahlenius* 1721—1722.
9. *Johan Haartman* 1722—1735.
10. *Johan Wallenius* 1736—1737.
11. *Johan Welin* 1738—1744.
12. *Carl Mesterton* 1746—1767.
13. *Jakob Haartman* 1767—1770.
14. *Vilhelm Robert Nääf* 1770—1779.
15. *Olof Schalberg* 1779—1804.
16. *Anders Johan Lagus* 1805—.

Vältalighet.

1. *Johan Terserus* d. y. 1640—1649.
2. *Samuel Hartman* 1649—1653.
3. *Enevald Svenönius* 1654—1660.
4. *Martin Miltopæus* 1660—1679.
5. *Daniel Achrelius* 1679—1692.
6. *Christiern Alander* 1692—1704.
7. *Isak Pihlman* 1704—1707.
8. *Israel Nesselius* 1707—1716.
9. *Lars Alstrin* 1720—1728.
10. *Henrik Hassel* 1728—1776.
11. *Henrik Gabriel Porthan* 1777—1804.
12. *Johan Fredrik Wallenius* 1805—.

Praktisk Philosophi och Historie.

Denna Profession kallades i äldre tider äfven Politices och Historiarum, eller Ethices, Politices och Historiarum Professionen.

1. *Michael Wexionius*, adlad *Gyllenstolpe*, 1640-1657. Redan 1650 d. 18 Dec. hade Juris Doct. *Gartzius* erhållit Dr. Christinas fullmakt å denna Profession; men emedan *Gyllenstolpes* afgång från Akademien drog ut på tiden, blef *Gartz* genom Kongl. Fullmakt af d. 19 Febr. 1653 utnämnd till Secreterare i HofRätten, der han sedermera befordrades till Assessor.
2. *Axel Kempe* 1658-1671.
3. *Samuel Gyllenstolpe* 1671-1681.
4. *Anders Wanochius* 1681-1694.
5. *Johan Munster* 1694-1714.
6. *Johan Pihlman* 1720-1722.
7. *Algot Scarin* 1722-1761.
8. *Johan Bilmark* 1763-1801.
9. *Frans Michael Franzén* 1801-1811.

Poesi.

Se sid. 15.

1. *Erik Justander* 1655-1667.
2. *Petter Laurbecchius* 1668-1688.
3. *David Lund* 1688-1691.
4. *Torsten Rudén* 1692-1706.
5. *Anders Prysz* 1706-1746.
6. *Samuel Prysz* 1746 efter sin fader utnämnd till Poeseos Professor, men kort derefter flyttad till Theologiska Faculteten.

Genom Konglig Resolution af d. 30 Jan. 1747 blef, efter Cancellarens förslag, Poeseos Professionen indragen och i dess ställe en Lärstol för Oekonomien inrättad.

Första anledningen dertill gaf Landshöfdingen i Åbo *Lars Johan Ehrenmalm*, som, genom bref till Cancelleren af d. 2 Jan. 1746, hade yrkat, att öfver nämnda kunskaps-gren offentliga föreläsningar måtte hållas vid Akademien.

7. *Vilhelm Robert Nääf* 1768—1770, men blott såsom Extra Ordinarie.

Oekonomi.

1. *Pehr Kalm* 1747—1779.
2. *Salomon Kreander* 1780—1792.
3. *Carl Niklas Hellenius*, adlad *von Hellens*, 1793—.

Chemi.

Enligt Kongl. Brefvet af d. 18 Mars 1748 borde Professorn i Oekonomi äfven föredraga Chemi, Mineralogi, Botanik och Zoologi. Men, efter Consistorii, genom däv. Extra Ord. Professorn *Gadd* 1760 föranledda, anhållan om inrättandet af en särskild Chemie Profession, och Riksens Ständers tillstyrkan till detta af Cancelleren anmälda förslag, blef sistnämnda Profession, genom en Konglig Skrifvelse till Cancelleren af d. 22 Sept. 1761, tillförordnad, med den af Ständerna yrkade inskränkning, att lönen ej i oindelta hemmansräntor, utan i penningar skulle utfalla, och tillhöra yngsta Professorn i Philosophiska Faculteten. — Först 1764 fick Universitetet ett Chemiskt Laboratorium, för hvars underhållande blott 16 $\frac{2}{3}$ R:dr B:co voro anslagna.

1. *Petter Adrian Gadd* 1761—1787.
2. *Johan Gadolin* befordrades den 6 Maj 1789 till Chemie Professor, med rättighet, beräknad från den tid han hade börjat bestrida de till samma Profession hörande föreläsningarna, att efter ålder i tjensten tillträda första lediga Professors lön: blef genom Kongligt förord-

nande af d. 13 Dec. 1790 ledamot af Philosophiska Faculteten, och feck genom Kongl. Rescript af d. 10 Jan. 1792 säte och stämman i Consistorium.

NaturalHistorie och VeterinärVetenskap.

Gabriel Bonsdorff 1786—1794. Se sid. 13.

LitterärHistorie.

Utom Stat.

Frans Michael Fransén, som 1795 blifvit befordrad till Bibliothekarie, utnämndes 1798, att, med bibehållande af sin förra tjenst, tillika vara Professor i LitterärHistorien, samt Ledamot i Consistorium och Faculteten, med rättighet att, efter ålder i tjensten inom Faculteten, tillträda Professorslön. Erhöll 1801 flyttning till Professionen i Historie och Praktisk Philosophi.

Bibliothekarier.

Början till Akademiens Bibliothek utgjordes af den torftiga boksamling, som hade tillhört Gymnasium. Sedan den genom Stålhandskeska donationen ökats, uppdrogs vården och förvaltningen deraf åt Akad. Secretæren eller Notarien, jemte tvenne Professorer, som skulle hafva öfverinseende och årligen ombytas. Men 1650 förordnades af Dr. Christina en särskild Bibliothekarie med 150 D:lr SM:t i årlig lön, samt Adjuncts värdighet.

1. *Axel Kempe* 1650—1658.
2. *Anders Petreus* 1659—1665.
3. *Petter Laurbeckius* 1666—1668.
4. *Samuel Gyllenstolpe* 1668—1671.
5. *Nils Alanus* 1671—1675.
6. *Gabriel Wallenius* 1675—1690. Genom ett Kongligt förordnande af d. 19 Aprill 1689 hade Extra-

Ord. Professorn i Mathematiken *Sven Dimberg* (sedermera adlad *Dimborg*) erhållit rättighet att efter Wallenius tillträda Bibliothekarietjensten samt njuta lönen deraf tills han kunde vinna befordran till "något ordinarie ställe." Men han afgeck året derpå från Åbo Universitet, i det han genom Kongl. fullmakt af d. 28 Aprill 1690 utnämndes till Mathem. Professor i Dorpat. Han blef sedan Assessor i Åbo HofRätt, slutligen Lagman.

7. *Petter Hahn* 1690—1718, jemte det han innehade Professionen i Physiken. Bibliothekarietjensten var sedermera ända till 1764 såsom löneförbättring sammanslagen med Professioner i Philosophiska Faculteten.

8. *Anders Prys* 1720—1746. Med. Prof. *Spöring*, som redan under Prysens sjukdom hade förvaltat Bibliotheket, åtog sig att jemväl under ledigheten förestå det samma; men äfven han dog icke långt derefter, 1747.

I Akademiens Stat af d. 22 Sept. 1743 var stadgad att äldste Professorn i Philosophiska Faculteten, som ej ville mottaga något Præbende Pastorat, skulle hafva rättighet till Bibliothekarietjensten och dess till 50 D:lr S:Mt. nedsatta lön. I följe deraf blef

9. *Algot Scarin* d. 21 Okt. 1747 af Cancelleren utnämnd till Bibliothekarie. På begäran erhöill han afsked af d. 14 Sept. 1761.

10. *Petter Adrian Gadd* blef, sedan tvenne äldre Professorer i Philosophiska Faculteten afsagt sig Bibliothekarietjensten, dertill utnämnd genom Cancellereus fullmakt af d. 28 Jan. 1763. Men snart öfvertygad, att Bibliothekets vård fordrade mera tid än hans öfriga göromål lemnade öfrig, anhöll han hos Consistorium att få åt Log. och Metaph. Docens samt Bibliotheks Amanuensen *Henrik Hylleen* öfverlemnna denna befattning, samt att Consistorium derjemte måtte hos Cancelleren föreslå, det en särskild Bibliothekarie med Professors värdighet derefter alltid vid Akademien blefve anställd. Detta förslag, seder-

mera af Cancelleren föredraget hos Konungen, stadfästades genom Kongliga Brevet af d. 21 Mars 1764.

11. *Henrik Hylleen* 1764—1770.
12. *Lars Lefrén* 1770—1772.
13. *Henrik Gabriel Porthan* 1772—1777.
14. *Olof Schalberg* 1778—1779.
15. *Abraham Niklas Clewberg*, sedermera Baron *Edelcrantz*, 1780—1794.
16. *Frans Michael Fransén* 1795—1801. Se sid. 19.
17. *Johan Bonsdorff* 1802—1807.
18. *Gabriel Israel Hartman* 1807—1809.
19. *Gabriel Pakander* 1809—.

ADJUNCTER.

THEOLOGISKA FACULTETEN.

Inrättandet af en beständig Adjunctur eller Extra-Ordinarie Profession vid Theologiska Faculteten var flera gånger å bane, innan det slutligen gick i varaktig verkställighet. Den bekante pietisten *Isak Laurbeck* var af Cancelleren till en sådan beställning vilkorligt utnämnd, men blef för sina djerfva tilltag genast utstängd och sedermera offentligen dömd förlustig deraf. Redan innan domen föll, erhö

1. *Petter Tigerstedt* af Konungen sjelf d. 4 Juni 1708 utfärdad fullmakt att vara Theologie Adjunct och Extra Ordinarie Theologie Professor vid Åbo Akademi, hvarifrån han bortgeck 1714. Efter honom följde

2. *Anders Bergius* 1724—1728. Äfven efter fredslutet hade tjensten, till dess Bergius genom fullmakt af Cancelleren erhö

densamma, stått ledig, enligt Consistorii tillstyrkande i bref till Cancelleren af d. 18 Sept. 1722 med afseende å bristen på boningsrum i Åbo näst efter kriget samt de Studerandes ringa antal.

3. *Johan Wallenius* 1728--1736.
4. *Johan Barthold Ervast* 1736--1737.
5. *Matthias Hallenius* och *Isak Ross* blefvo begge d. 7 April 1738 af Cancelleren utnämnde till Theologie Adjuncter, hvardera med sitt Præbende Pastorat. Den förre dog 1748. Den sednare befordrades 1758 till Linguarum Professor.
6. *Vilhelm Robert Nääf* utnämndes 1759 till Theol. Adjunct och feck Nådendals Præbende Pastorat: 1768 till Ord. Professor i Philosophiska Faculteten: 1770 till Log. och Methaph. Professor.
7. *Jakob Haartman* utnämndes d. 2 Okt. 1770 till Theol. Adjunct: d. 22 Maj 1772 till Extra Ord. Theologie Professor, med åtnjutande af Adjunctslönen och rätt att vid inträffande ledighet inom Faculteten tillträda Ordinarie Professors lön.
8. *Michael Avellan* 1773.
9. *David Deutsch* 1774--1783.
10. *Jakob Tengström* 1783--1790.
11. *Jakob Bonsdorff* 1791--1807.
12. *Hans Henrik Fattenborg* utnämndes till Theol. Adjunct genom Cancellereus fullmakt af d. 22 Mars 1808, hvilken dock för påstående krig ej förr än mot slutet af året hit ankom, och d. 31 Dec. af General en Chef öfver Ryska Trupperna i Finland Greve Buxhövden stadiästades.

Pastorerne vid Theologiska Seminarium.

Detta tillkom först mot slutet af här förevarande period. År 1803 hade Consistorium Academicum till Cancelleren om inrättandet af Theologiska och Pædagogiska Seminarier aflemnat ett förslag, hvilket kort derefter af Konungen underkastades Cancellers Gillets pröfning, och d. 10 April 1804 i nåder bifölls, hvarefter Consistorium Acad. och Åbo DomKapitel för dessa inrättningar utarbe-

tade särskilda instructioner, som, på Konglig befallning, af CancellersGillet d. 28 Aug. 1806 utfärdades till efterföljd. Såsom aflöning för Seminarii Theol. Pastor uppläts tills vidare Nyby Pastorat. Men i det att den förste Seminarii Pastor 1807 utnämndes, uppdrogs åt honom att tills vidare vara Pastor vid Domkyrko Finska Församlingen. Tredje Theologie Professorn försågs, i stället för sistnämnda Præbenda, tills vidare med Collationsbref på Nyby. Sedermera förordnade Konungen i bref till Cancelleren af d. 20 Dec. 1807, att DomProsteembetets innehafvare alltid jemte Domkyrko Svenska Församlingen skulle hafva Nummis, Masku vara Præbenda för en Theologie Professor, och Finska Domkyrko Församlingen förestås af Pastorn vid Theologiska Seminarium.

Alexander Lauræus 1807—.

MEDICINSKA FACULTETEN.

Anatomie Prosectorer.

Till den förste Anatomie Prosector vid Åbo Akademi, dock utan lön, förordnades, genom Cancellarens fullmakt af d. 4 Juli 1757, Chirurgie Candidaten *Lars Forsteen*, som utomlands, isynnerhet i Berlin, Paris och London hade studerat sin vetenskap. Men denna tjänst fanns ej på stat, förr än Kon. Gustaf III, genom skrifvelse af d. 13 Jan. 1777, biföll inrättningen af en Prosectorssyssla vid Akademien och dess förenande med StadsPhysicitjensten, så att StadsPhysicus Doctor *Nils Avellan*, som hade förklarats sig nöjd, att, jemte den beställning han då innehade, bestrida Prosectors och Medicine Adjunctstjensten vid Akademien, måtte dertill förordnas med 300 D:lr S:Mt årlig lön, utom den lika lön han af Åbo stad förut åtnjöt. Sedermera förklarades genom Cancellarens bref af d. 15 Juli 1780, att Prosectors och StadsPhysicitjensterna

kunde åtskiljas. Genom Kongl. Brevet af d. 26 Februari 1805 förökades lönen för den förra med 100 Riksdaler af Akademiens egna tillgångar.

1. *Nils Avellan* 1777—1780.
2. *Gabriel Erik Haartman* 1781—1784.
3. *Josef Pipping* 1784—1795.
4. *Nils Avellan* 1795—1800.
5. *Johan Agapetus Törngren* 1802—.

Botanices Demonstratorer.

1. *Carl Niklas Hellenius* 1778—1786.
2. *Anders Dahl* 1787—1789.
3. *Carl Birger Rutström* 1794—1798.
4. *Johan Fredrik Wallenius* 1800—1805.
5. *Fredrik Wilhelm Radloff* 1806—1809.
6. *Carl Reinhold Sahlberg* 1810—.

PHILOSOPHISKA FACULTETEN.

Adjuncter, som tillika voro AkademieSecreterare.

Akademiens Notarie (såsom Secreteraren till 1663 kallades) var först *Johan Arvidi Frisius* 1640—1645. Men denna tjänst var då än icke förenad med Adjunctur; utan dessutom voro begge Adjunctstjänsterna, först särskildt besatta. Den ena innehade

1. *Anders Laurentii Nycopenisis* till 1649.
2. *Michael Jurvelius*, Notarie från 1646, och derjemte från 1649 Adjunct, till 1656.

Sedermåra voro Secreteriatet och den ena Adjunctstjänsten i Philosophiska Faculteten förenade.

3. *Anders Petrus* 1656—1658.
4. *Martin Miltopæus* 1658—1660.
5. *Jakob Flachsenius* 1660—1665.
6. *Joh. Flachsenius* 1665—1669.

7. *Erik Falander* 1669—1671.
8. *Magnus Brochius* 1671—1673.
9. *Daniel Achrelius* 1673—1679.
10. *Anders Wanochius* 1679—1681.
11. *Jakob Lund* 1681—1684.
12. *Magnus Steen* 1684—1692.
13. *Johan Munster* 1692—1694.
14. *Gabriel Thawonius* 1694—1698.
15. *Gabriel Juslenius* 1698—1702.
16. *Anders Prysz* 1702—1706.
17. *Daniel Juslenius* 1707—1712.
18. *Johan Pihlman* 1712—1720.
19. *Alexander Kepplerus* 1720—1731.
20. *Petter Filenius* 1732—1735.
21. *Samuel Pryss* 1736—1746.
22. *Johan Gezelius*, adlad *Olivereutz*, 1746—1770.
23. *Matthias Calonius* 1771—1778.
24. *Henrik Alanus* 1779—1810.

*Vid Andra Adjuncturen i Philosophiska
Faculteten.*

1. *Petter Torpensis* till 1649. *Johan Wassenius*; sedermera adlad *Lagermarck*, utsågs till Adjunct 1648 innan *Torpensis* afgång; men skiljde sig samma år från Universitetet, i det han af Hertig Adolf Johan till Secreterare antogs.

2. *Petter Bergius* 1649—1654.

3. *Axel Kempe* utnämndes af Consistorium d. 30 Mars 1653 att, jemte det han var Bibliothekarie, äfven efter *Bergius* tillträda Adjunctstjensten. Förut hade väl Consistorium, d. 18 Sept. 1652, beslutat, att samma Adjunctur, så snart den blefve ledig, borde tillfalla *Johan Kettarmannus*, som 1647 hade blifvit promoverad till Magister, 1649 uppförd & förslåg till Eloquentiæ Professionen

och s. å. hade rest till Upsala med stipendium på trenne år. Men detta beslut upphäfdes i följe af Dr. Christinas d. 13 Nov. 1652 för Kempe till Consistorium utfärdade recommendation, att jemte Bibliothekariatet erhålla Adjuncturen, så snart densamma efter Bergius blefve ledig. Kempe befordrades i Aprill 1658 till Professor.

4. *Jakob Flachsenius* 1658—1660.

5. *Petter Laurbecchius* utnämndes 1660 till Adjunct: d. 21 Aug. 1666 till Bibliothekarie med rättighet att än vidare åtnjuta Adjunctslönen. — *Johan Georgii Alanus* blef d. 15 Nov. 1665 af Consistorium bestämd till Adjunct efter Laurbecchius: men dog i slutet af 1667.

6. *Erik Falander* blef, sedan Laurbecchius 1668 tillträdte Poeseos Professionen, och sålunda Adjunctslönen var ledig, d. 11 Nov. s. å. utnämnd till Adjunct: samt 1669 till Akad. Secreterare.

7. *Nils Ljungberg* 1669—1671.

8. *Johan Salmenius* 1671—1673.

Till erhållande af Adjuncturen efter honom recommenderade Grefve Brahe 1674 *Anders Andersson Merthen*, som sedermera d. 27 Nov. 1679 promoverades till Magister, 1681 utnämndes till Amanuens vid Bibliotheket och dog i början af 1690,

9. *Simon Tälpo* 1675—1679.

10. *Johan Paulinus*, sedan Grefve Lillienstedt, 1679—1681.

11. *Arvid Reuter* 1681—1682.

12. *Simon Paulinus* 1682—1684.

13. *Magnus Steen* innehade sedan, enligt Cancellarens fullmakt af d. 4 Febr. 1684, begge Adjunctstjänsterna eller lönerna.

14. *David Lund* utnämndes, genom Cancellarens bref af d. 23 Aug. 1685, till Extra Ord. Philos. Professor och Ordinarie Adjunct. Han befordrades 1688 till Poeseos Professor.

15. *Anders Henricius* utnämndes 1688 till Lunds efterträdare i Adjuncturen. Blef sedan Rector vid Björneborgs Schola.

16. *Gabriel Thauvonius* 1692—1694.

17. *Gabriel Juslenius* 1694—1698.

18. *Anders Pryszyk* 1698—1702.

19. *Conrad Qvensel* 1702—1704.

20. *Daniel Juslenius* 1705—1707.

21. *Johan Thorwöste* 1707—1720.

22. *Isak Björklund* 1720—1725.

23. *Carl Arosius* 1725—1731.

24. *Petter Fülenius* 1731—1732.

25. *Johan Welin* 1732—1738.

26. *Johan Tillander* och *Carl Fredrik Mennander* utnämndes af Cancellaren, utan Consistorii förslag, d. 7 Juli 1738, begge tillika till Adjuncter i Philosophiska Faculteten: den sednare med lön och underhåll af *pecunie diligentium*, som förut hade varit Secreteraren anslagna, samt ett Stipendium. Tillander blef 1740 Lector i Vexjö: Mennander 1746 Phys. Professor.

27. *Gabriel Henricius* 1746—1755: bibehöll Adjunctslönen till sin död 1785.

28. *Christian Björklund* 1755—1765.

29. *Lars Lefrén* 1765—1770.

30. *Olof Schalberg* 1771—1778.

31. *Johan Henrik Lindqvist* 1778—1781.

32. *Gabriel Tidgren* 1781—1784.

33. *Anders Röring* 1785—1788.

34. *Johan Gadolin* utnämndes d. 3 Jan. 1789 till Adjunct i Philosophiska Faculteten och d. 6 Maj s. å. till Chemie Professor, med rättighet att, så snart Professors lön inom Philosophiska Faculteten blefve ledig, densamma tillträda.

35. *Johan Sundwall* 1795—1799.

36. *Johan Bonsdorff* 1800—1802.

37. *Anders Johan Lagus* 1802—1805.
38. *Gabriel Palander* 1805—1809.
39. *Johan Henrik Avellan* 1810—.

Adjuncter i Historie och Naturrätt.

Denna Adjunctur inrättades i följe af Prof. *Bilmarks* testamente och Konungens stadfästelse af d. 26 Apr. 1803 å denna stiftelse.

1. *Hans Henrik Fattenborg* 1804—1808.
2. *Johan Henrik Avellan* 1809—1810.
3. *Johan Gustaf Rancken* 1811—.

Lectorer vid Seminarium Pædagogicum.

Jfr sid. 22 f.

Henrik Snellman 1807—.

PROFESSORER OCH ADJUNCTER

1811—1828.

Sedan Consistorium på allernådigste befallning år 1809 hade till Kejsar Alexander aflemnat underdånig berättelse om Universitetets tillstånd, och derjemte, på allernådigst gifven anledning, bifogat förslag till förbättrande deraf, utfärdades af Kejsaren d. 22 (10) Febr. 1811 en ny Stat för Universitetet. Professorernas antal öktes till 20, Adjuncternas till; 19, jemte det att med Kejsarlig frikostighet för Akademiens samlingar och inrättningar samt till stipendier betydliga anslag beviljades. Med sistnämnda år börjas således en ny följd af Lärare, hvilken fortgår tills Universitetet år 1828 erhöll nya Kejsarliga Statuter och dermed en ny fördelning af de akademiska tjänsterna.

PROFESSORER.

THEOLOGISKA FACULTETEN.

Första Professionen.

1. *Christian Cavander* till 1812.
2. *Gustaf Gadolin* 1812—1828.

Andra Professionen.

1. *Gustaf Gadolin* till 1812.
2. *Jakob Bonsdorff* 1812.

Tredje Professionen.

1. *Jakob Bonsdorff* 1812.
2. *Henrik Snellman* 1812—1822.
3. *Erik Gabriel Melartin* 1822—.

Fjerde Professionen.

1. *Erik Gabriel Melartin* 1812—1822.
2. *Anders Johan Lagus* 1824—.

JURIDISKA FACULTETEN.

Allmän Lagfarenhet.

1. *Matthias Calonius* till 1817.
2. *Anders Erik Afzelius* 1818—1822.
3. *Vilhelm Gabriel Lagus* 1823—.

Oekonomisk och HandelsLagfarenhet.

Daniel Myrén 1812—.

MEDICINSKA FACULTETEN.

Praktisk Medicin.

1. *Gabriel Erik von Haartman* till 1815.
2. *Israël Hwasser* 1817—.

Anatomi och Physiologi.

1. *Gabriel von Bonsdorff* till 1823.
2. *Nils Abraham Ursin* 1825—.

Chirurgi och Barnförlossningskonst.

1. *Josef Pippingsköld* 1812—1815.
2. *Johan Agapetus Törngren* 1816—.

PHILOSOPHISKA FACULTETEN.

Oekonomi och NaturalHistorie.

1. *Carl Niklas Hellenius*, adlad *von Hellens*, till 1816.
2. *Carl Reinhold Sahlberg* 1818—.

Chemi.

1. *Johan Gadolin* till 1822.
2. *Pehr Adolf von Bonsdorff* 1823—.

Physik.

Gustaf Gabriel Hällström.

Vältalighet.

1. *Johan Fredrik Wallenius* till 1826.
2. *Johan Gabriel Linsén* utn. d. 13 Febr. 1828.

Theoretisk Philosophi.

1. *Anders Johan Lagus* till 1812.
2. *Gabriel Palander* 1814—1821.
3. *Fredrik Bergbom* 1823—.

Praktisk Philosophi.

1. *Anders Johan Lagus* 1812—1824.
2. *Johan Jakob Tengström* 1827—.

Grekisk Litteratur.

Johan Bonsdorff. Men hade 1823 erhållit beständig tjänstledighet.

LitterärHistorie.

Professorerne i denna Vetenskap voro numera alltid tillika Bibliothekarier.

1. *Gabriel Palander* 1811—1814.
2. *Fredrik Vilhelm Pipping* 1814—.

Orientalisk Litteratur.

Hans Henrik Fattenborg 1812—.

Historie.

Johan Henrik Avellan 1812—.

Mathematik.

1. *Anders Johan Mether* till 1812.
2. *Johan Fredrik Ahlstedt* 1812—1823.
3. *Nathanael Gerhard af Schultén* 1826—.

ADJUNCTER.

THEOLOGISKA FACULTETEN.

Pastorer vid Theologiska Seminarium.

1. *Alexander Lauræus* till 1816.
2. *Johan Adam Edman* 1817—1828.

Adjuncter i Theologin.

1. *Hans Henrik Fattenborg* till 1812.
2. *Gabriel Hirn* 1812—1824.
3. *Benjamin Frosterus* 1824—.

JURIDISKA FACULTETEN.

Oekonomisk och HandelsLagfarenhet.

1. *Vilhelm Gabriel Lagus* 1813—1823.
2. *Johan Jakob Nordström* 1827—.

Allmän Lagfarenhet.

Carl Evert Ekelund 1825—.

MEDICINSKA FACULTETEN.

Anatomie Prosectorer.

1. *Johan Agapetus Törngren* till 1816.
2. *Nils Abraham Ursin* 1818—1825.
3. *Immanuel Ilmoni* 1826—.

Botanices Demonstratorer.

1. *Carl Reinhold Sahlberg* till 1813.
2. *Lars Johan Prytz* 1813—1820.
3. *Matthias Kalm* 1822—.

Adjuncter i Klinisk Medicin.

Jacob Sundius 1813—.

Chirurgi och Barnförlossningskonst.

1. *Nils Abraham Ursin* 1813—1818.
2. *Carl Daniel von Haartman* 1818—1825.

PHILOSOPHISKA FACULTETEN.

*Adjuncter i Pædagogik och Didaktik, tillika
Lectorer vid Pædagogiska Seminarium.*

1. *Henrik Snellman* till 1812.
2. *Gustaf Renvall* 1813—1819.

Adjuncter i Historien.

1. *Johan Gustaf Rancken* till 1815.
2. *Reinhold von Becker* 1816—.

ViceBibliothekarier.

1. *Fredrik Vilhelm Pipping* 1813—1814.
2. *Johan Jakob Tengström* 1816—1827.

Musei Inspectorer.

1. *Carl Reinhold Sahlberg* 1813—1818.
2. *Johan Magnus af Tengström* 1818—.

Adjuncter i Orientaliska Litteraturen.

1. *Carl Jakob af Tengström* 1813—1823.
2. *Ivar Ulrik Wallenius* 1824—.

Romerska Litteraturen.

Johan Gabriel Linsén 1813—1828.

Oekonomi och Technologi.

Johan Magnus Lindemarck 1813—1833. Då han sistn. år med döden bortgeck, upphörde denna Adjunctur.

Theoretisk och Praktisk Philosophi.

1. *Fredrik Bergbom* 1813—1823.
2. *Johan Matthias Sundvall* 1825—.

Grekisk Litteratur.

1. *Carl Gustaf Nykopp* 1813—1826.
2. *Axel Gabriel Sjöström* 1826—.

Chemi.

1. *Johan Adolf Lindblad* 1813—1814.
2. *Pehr Adolf von Bonsdorff* 1818—1823.
3. *Victor Hartwall* 1825—.

Mathematik och Physik.

Nathanael Gerhard af Schultén 1816—1826.

Astronomie Observatorer.

Genom Nådigste förordnande af d. 31 Mars 1817 tacktes Kejsar Alexander bifalla Consistorii underdåniga anhållan och förslag om uppförandet af ett Astronomiskt Observatorium och tillsättande af en Astronomie Observator såsom denna inrättnings föreståndare, med samma värdighet som Akademiens andra Adjuncter, fria boningsrum på Observatorium, och 120 Rubel Silfver indelt lön.

1. *Henrik Johan Walbeck 1817—1822.*

2. *Fredrik Vilhelm August Argelander 1823—.*

PROFESSORER OCH ADJUNCTER

FRÅN ÅR 1828.

Sedan Universitetets bygnader och samlingar jemte större delen af Åbo stad genom branden derstädes den 4 och 5 Sept. 1827 voro ödelagda, täcktes Hans Maj:t Kejsaren d. 21 nästfölj. Oktober allernådigt besluta, att Universitetet skulle flyttas till Helsingfors och bära namn af Kejsarl. Alexanders Universitetet i Finland. Sedan Universitetet derefter, i början af Oktober 1828 i Finlands nya hufvudstad trädt i verksamhet, utfärdades för Detsamma nya Statuter af d. 10 Dec. 1828, hvarmedelst de i Staten af år 1811 inrättade akademiska tjänster undergingo åtskilliga förändringar.

PROFESSORER

I

THEOLOGISKA FACULTETEN.

Dogmatik.

1. *Erik Gabriel Melartin* till 1833.
2. *Axel Adolf Laurell* 1836—.

Exegetik.

1. *Jakob Bonsdorff* till 1829.
2. *Carl Gustaf Sjöstedt* 1831—1834.

Kyrkohistorie.

Benjamin Frosterus 1829—.

Moral.

1. *Anders Johan Lagus* till 1831.
2. *Johan Matthias Sundvall* 1833—.

JURIDISKA FACULTETEN.

Romersk och Rysk Lagfarenhet.

Carl Evert Ekelund 1829—.

Finlands Allmänna Lagfarenhet.

Vilhelm Gabriel Lagus

*Folk- och StatsRätt samt National-
Oekonomi.*

1. *Daniel Myreen till 1831.*
2. *Johan Jakob Nordström 1834—.*

MEDICINSKA FACULTETEN.

Physiologi och Anatomi.

Nils Abraham Ursin.

Theoretisk och Praktisk Medicin.

1. *Israël Hwasser till 1829.*
2. *Matthias Kalm 1831—1833.*
3. *Immanuel Ilmoni 1834—.*

Chirurgi och Barnförlossningskonst.

1. *Johan Agapetus Törngren till 1833.*
2. *Carl David von Haartman från 1833. Den 4
Maj 1836 utnämnd till GeneralDirecteur för MedicinalVerket.*

PHILOSOPHISKA FACULTETEN.

Theoretisk och Praktisk Philosophi.

Sedan Professor Bergbom 1830 aflidit, förenades, enligt Unïversitetets Statuter, Professionerna i Theoretiska samt Praktiska Philosophien.

Johan Jakob Tengström.

*Mathematik.**Nathanael Gerhård af Skultén.**Physik.**Gustaf Gabriel Hällström.**Astronomi.**Fredrik Vilhelm August Argelander.**Chemii.**Pehr Adolf von Bonsdorff.**Zoologi och Botanik.**Carl Reinhold Sahlberg.**Historie.*

1. *Johan Henrik Avellan till 1832.*
2. *Gabriel Rein 1834—.*

*Vältalighet och Skaldekunst.**Johan Gabriel Linsén.**Grekisk Litteratur.*

1. *Johan Bonsdorff till 1832, men med oafbruten tjenstledighet.*
2. *Axel Gabriel Sjöström 1833—.*

Orientalisk Litteratur.

1. *Hans Henrik Fattenborg till 1831.*
2. *Gabriel Geitlin 1835—.*

*LärdomsHistorie.**Fredrik Vilhelm Pipping.**Extraordinarie Professor i Ryska Språket och Litteraturen.**Sergei Solovieff 1830—.*

ADJUNCTER.

THEOLOGISKA FACULTETEN.

Pastorer vid Seminarium.

Robert Valentin Frosterus från 1829. Den 9 Dec.
1835 utnämnd till Kyrkoherde i Idensalmi.

Vid Andra Theologie Adjuncturen.

1. *Benjamin Frosterus* till 1829.
2. *Jakob Algoth Gadolin* från 1834.

JURIDISKA FACULTETEN.

*Finlands Allmänna och den Romerska samt
Ryska Lagfarenheten.*

Carl Evert Ekelund till 1829.

*Folk- och Stats-Rätt, NationalOekonomi och
Finlands Oekonomiska Lagfarenhet.*

Johan Jakob Nordström till 1834.

MEDICINSKA FACULTETEN.

Physiologi och Anatomi.

Immanuel Ilmoni till 1834.

Medicin.

1. *Jacob Sandius* till 1830.
2. *Sten Edvard Sjöman* 1833—.

Chirurgi och Barnförlossningskonst.

Lars Henrik Törnroth 1834—.

*Botanices Demonstrator.**Matthias Kalm* till 1831.*PHILOSOPHISKA FACULTETEN.**Theoretisk och Praktisk Philosophi.*

1. *Johan Matthias Sundvall*, till 1829.
2. *Germund Fredrik Aminoff* 1831—.

*Örntalisk Litteratur.**Ivar Ulrik Wallenius.**Mathematik och Physik.**Johan Jakob Nervander* 1832—.*Chemi.**Victor Hartwall* till 1834.*Zoologi och Botanik.**Johan Magnus af Tengström.**Historie.**Reinhold von Becker.**Grekisk och Romersk Litteratur.*

Då de skilda Adjuncturerna i Grekiska och Romerska Litteraturen, genom Statuterna blifvit sammanslagna, och den förstnämnda dessförinnan stod ledig, uppdrogs bestridandet af begge gemensamt åt dåv. Adjunct i Grekiska Litteraturen.

1. *Axel Gabriel Sjöström* till 1833.
2. *Nils Abraham Gylden* 1834—.

*Adjunct och Vice Bibliothekarie.**Alexander Blomqvist* 1828—.

BIOGRAPHISKA ANTECKNINGAR

ÖFVER

PROCANCELLERERNA.

ROTHOFIUS.

Åbo Universitet hade ända från sin stiftelse intill senaste tider, blott på ett och annat undantag när, oafbrutet den lycka att, i ProCancellersembetet förestås af män, hvilkas förtjenster för fosterlandet äro historiska, och hvilka i sitt förhållande till Universitetet utöfvade en mer och mindre märkvärdig, sällan blott till deras beständare föreskrefta tjänsteåligganden inkränkt, sällan med mehaniakt uppfyllande af gifna befattningar afslutad, oftast icke mindre för Universitetsinrättningen i sin helhet än för vetenskaperna fruktbar inflytelse. Denna företesels varaktighet och fortgång visar, att densamma icke var tillfällig, utan att Universitetet jemte landet och nationen sjelf alstrat och närt, danat, bildat och uppdragit denna värdighet till historisk häkomst. Från Universitetets eget sköte utgingo vanligen Dess ProCancellerer. De förste voro väl födde Svenskar; men de utvecklade dock öfverhuvud förnämligast på sin i Finland beträdda plats hvad de sedan voro. Tillfredställande och uppmanande visar sig tillika, att den vetenskapliga odlingen vid Universitetet i intet tidevarf var blott en utifrån öfverläten gåfva, eller en främmande, med vantrefnad kämpande planta. Deri låg grunden till den vevselverkan, hvilken ägde rum mellan Universitetet å ena sidan och å andra sidan dess ProCancellerers inflytelse på dess förkofran. Genom Univer-

sitetets stiftelse feck så väl kyrkan som samhället nytt stöd, ny väckelse, och en plantkola för besättandet af sina högsta platser. Men i den mån Universitetet framskred, samt derjemte trädde ur sitt omedelbara beroende af kyrkan, måste äfven dess underordnade styrelse genom lagbundenhet vinna sin högsta frihet, men derjemte i sin särskilda betydhet aftaga. Vigtigast var densamma i och för Universitetets första uppkomst. Dess handhavande tillföll Biskop Rothovius icke tillfälligtvis, utan var af honom förvärfvadt, i det att han hos Regeringen förde talan för landets behof, samt derigenom för sin del på det kraftigaade bidrog att utverka Universitetets stiftelse.

Isaak Rothovius föddes 1570 (1572?) i Angelstad Socken, i Småland. Hans fader var en fattig bonde eller torpare, vid namn Birger. Sonen studerade från 1596 två år i Upsala, sedermera 5 år i Wittenberg, och promoverades der 1602 till Magister. Hemkommen antogs han till HofPredikant hos dåvarande Hertigen, sedermera K. Carl IX, som 1604 utnämnde honom till Kyrkoherde i Nyköping. Efter det han 23 år tjenat vid detta presterliga embete, befordrades han genom ett Kongligt bref af d. 6 Mars 1627 till Biskop i Åbo Stift. Vid hög ålder afsonnade han i Åbo d. 10 Februarii. 1652. —

Samma år han utnämndes till Pastor i Nyköping, hade han gift sig med Borgmästarens derstädes Erik Larsons dotter Anna. Efter hennes fränfalle ingick han äktenskap med Kyrkoherdens i Östra Husby Anders Nilsons dotter Katarina. Af hans barn blef efter hans död sonen Isaak Pastor i Pargas, Lars BruksInspector i Åvestad, Carl slutligen JustitieBorgmästare i Fahlun, Jonas Revisions-Secreterare och adlad Rothåf. Tre döttrar blefvo gifta med Professorerna Vigelius, Erik Achrelius samt Pratanus.

Rothovii förvaltning af Åbo Stift sammanträffar med ett i Finlands häfder högst märkvärdigt tidskifte, hvarjöre

äfvén en så mycket högre bestämmeelse honom tillföll i och genom det ambete han beklädde. Hans befordran dertill torde varit för honom sjelf oväntad, men synes hafva skett med mognaste öfverläggning från Regeringens sida. Året förut hade Erkebiskop Kenicius jemte Biskop Rudbeckius i Westerås och Paulinus i Strengnäs gemensamt afgifvit ett förslag till besättande af då lediga Biskopsembeten, i hvilket de nämnde fyra Prestmän, deraf två voro Finnar, såsom förtjenta att komma i åtanka vid besättandet af Åbo Stift; men otvifvelaktigt af de renaste driffjädtrar, och i den af dem sjelfva uppgifna afsigt, att bringa enhet mellan Svenska och Finna församlingens samt undervisningsverkets inrättningar, föreslogo de, att, om utnämningen fölle på en Finsk Prest, derjemte från Sverige någon ståndets medlem måtte till Theologie Lector samt Biskopens Coadjutor förordnas. Hela Ståndet fick dock vid Riksdagen 1627 i denna angelägenhet äfvén utlåta sig. Enhälligt föreslogs Rothovius, och i grund deraf blef för honom Konglig fullmakt utfärdad, innehållande tillika eftertryckliga anvisningar om Stiftets upphjelpande. Den ande, som lefde och verkade i den store K. Gustaf Adolfs alla åtgärder, uttalar sig äfvén här. Rothovius ålades bära der en flitig åhåga före, att Guds ord måtte efter den äldsta Augsburgiska confessionen och den prophetiska och apostoliska skrift läras och förkännas, utan någon superstition eller mencklig påfund. Och emedan i samma Biskopsdöme vore ganska vida socknar och stora mantal, hvarföre en stor del af allmogen hade ganska ringa christendoms-kunskap, så uppdrogs åt Biskopen, att upprätta kyrkor och kapell. — Sjelf var han af sin långvariga tjenst vid ett ansvarfullt, men dock underordnad embete icke eller, som dock så ofta inträffar, försöad för högre värf, utan öfverkom till Finland med frisk och manlig ansatts samt förmåga att uppfylla sitt vigtiga kall. Tidehvarfvets riktning till ingripande och

44 ANTECKNINGAR ÖFV. PROCANCELLERERNA.

fruktbara förbättringar meddelade sig åt alla eller de flesta, som det allmänna förtroendet uppsatte, och detta föll vanligen på sådana män, som redan i sjelfva verket ådagalagt, att de lefde i och för det allmänna. — Finska Församlingens läge vid den tid Rothovius öfverflyttade, är af honom sjelf skildradt med dyster färg, tilläfsventyrs med någon anstrykning af den öfverdrift, hvartill mången, som med kraftfull vilja tillträder ett vidsträckt embete, icke utan mensklig egoism, gör sig skyldig vid uppskattandet af sina offentliga förhållanden. Men då Rothovius utnämndes till Biskop rådde allmänt i Sverige den förmodligen ur underrättelser om Ingriska och Estniska församlingarnas tillstånd fattade åsigt såsom skulle äfven Finska församlingen varit försänkt i himmelskriande lägervall och oordning. Öfverhufvud har vanligen Vesterlänningen om Orienten, — och Finland var Sveriges Österland, — icke mindre ensidiga föreställningar än Sydlänningen om Norden. Rothovius förde först efter sin flyttning till Finland en bitter klagan öfver det barbari han förmenade heraka inom området för hans nya befattning. Sjelf öfverkom han emellertid icke allenast alldeles okunnig i landets språk, utan äfven alldeles ovan vid de till hans vidsträckt förvaltning hörande biskopliga och consistoriæla göromål. Sedan han dem några år förestått, fann han sig befogad att taga landet och nationen i försvar emot fortplantade och fortfarande misstanke och beskyllningar. Att inom denna kortare tid Stiftet skulle till sin religiösa odling undergått en då redan synbar och bevislig omskapning, kan näppeligen antagas, eller är, redan blott för sig sjelft betraktadt, vida mindre sannolikt, än att han sjelf dämera lärt känna Finska nationens verkliga läge. Men hans förtjenster äro härigenom icke nedsetta, utan framställa sig i den sanna belysning, hvarmedelst deras erkännande befrämjas. Historiskt bekant är i sjelfva verket, att både krig, pest och hungersnöd näst

förut hade härjat Finland, samt undergräfvit många med reformationen eller den återställda Christendomen öppnade nya utvägar för upprätthållandet och fortgången af sedlighet, odling och upplysning, samt hade dymedelst äfven skakat Finska Kyrkans innersta grundvalar. Undervisningsverket hade genom reformationen blifvit beröfvadt många grenar af sin stam, och uppehölls väsendtligen blott genom enskilda lärares af tidehvarfvets allmänna ande lifvade nit för sin bestämmeelse. Åbo Cathedral-schoola var den enda läroanstalt i hela Stiftet. Dess lärjungar, så råde och okunnige de vanligen voro, ingingo omedelbart derifrån i kyrkans tjänst. — Men Rothovius lät af de nedslående omgifvelserna och utsigterna icke afskräcka sig, ty han lifvades af den tro på sanningens och rättvisans segrar, hvilken alltid bodde hos menniskor af en upphöjd bestämmeelse. Hans orubbliga syftemål blef det euangeliska ljusets utbredande i Finland. Sedan han i Åbo Domkyrka hållit en inträdespredikan och derefter blifvit af GeneralGouverneuren Baron Nils Bjelke högtidligt i sitt embete installerad, hälsade han följande dagen sitt talrikt församlade Stiftspresterakap med ett tal, som handlade om predikoembetet. Redan vid detta tillfälle erinrade han med de kraftigaste förmaningar om angelägenheten af den katechetiska religionsundervisningen, hvilken sedermera, under hela hans förvaltning af Stiftet, förblef ett hufvudföremål för hans uppmärksamhet, och genom hvars befrämjande han lade en fast grundval för Finska Församlingens förkofran, samt förvärfvade sig sjelf i hennes och fosterbygdens häfder en kärnfast ära. Någon tid derefter höll han i Åbo Domkyrka Biskopsvisitation, hvarvid åt Församlingens för tillfället utsedda Seniorer alfvarlig anvisning till bevakande af sedlighet och samhällsordning utfärdades.

För Finska kyrkan börjades en organiseringsperiod, hvilken fortgeck till och med Gezelii den äldres förvalt-

ning af Åbo Stift. Rothovius öppnade denna följd af det religiösa lifvets yttringar. Förut hade Finska Församlingen utan att känna behovet af en särskild och bestämd författning, lag och ordning, förkofrat sig mera blott i följte af den väckta religiösa känslans och begreppets omedelbara anlag. Men småningom kommez till klarare medvetande sträfvade hon äfven att bestämdare utveckla sig och att utstaka vägarna dertill. Rothovius har för Åbo Stift utgifvit tre särskilda så kallade Constitutioner, hvilka afskaffade många ända från katholska tiden fortplantade oordningar, samt befrämjade den euangeliska lärens tillväxt och rotfästande. Den första af dem, andertecknad icke blott af honom sjelf, utan äfven af ofvannämnde GeneralGouverneur Baron Bjelke, fick ett anseende, som ända till sednaste tider bibehöll densamma i efterlefnad inom flera enskilda Finska församlingar. Der förekommer bland annat den eftertryckliga föreskrift, det ingen som icke hade lärt Luthers kateches, vore tillåtet att stå fadder eller gifva sig. Religionen upphörde småningom allt mer att utgöra en blott yttre och vidskeplig, blind dyrkan, eller blott verkhelighet, samt öfvergick till föremål för tro och öfvertygelse. Emellertid var undervisningen ännu ganska bristfällig i det så kallade Läsmöten, hvilka först sednare började hållas i byalag, då ännu allenast i kyrkorna anställdes. Vid den offentliga gudstjensten afsjöngos Latinska psalmer med en andakt, som snarare var hednisk än christlig. Men den, från påfviskt aflatskrämeri fortplantade plägsed, att Presterskapet för Skriftermål och Herrans Nattvard upphar arvode, blef af Rothovius uttryckligen förbjuden. — I de Ciroulärbref han utfärdat, framspirar stundom en vältalighet, hvilken af sjelfva tidehvarfvet framalstrades, emedan stora ämnen sysseisatte det allmänna deltagandet. Underrättelsen om K. Gustaf Adolfs seger vid Leipzig, med påbud om en allmän tacksägelsefest, meddelade han i uttryck, som röja

huru djupt han kände betydelsen af den ära, fäderneslandet skördade; och med ljungande bibliska talesätt och liknelser uppådade han den fromma tro och fasta mannamod, som emot det öfvermodiga våldet upprätthöll Protestantismens heliga sak. I andra af dessa Circularämbref förekomma de allvarligaste bestraffningar och förmaningar. Då han förport, att mången af Stiftets Prester vid sin uppbörd egennyttigt förlarit, skrifver han: Slikt är tvert emot en lärares i Guds församling embete, och deraf följer, att hans lära litet gäller, och Guds ord lider mehn derigenom, och hela embetet varder föraktat och vanvördat. Skola fördenskuld pastorerna sjelfve öfva uti opbördens fordrande efter gamla ordningen all beskedlighet och höfvelighet, och när de sin ordinarie ränta bekommit hafva af Socknen, hålla sig hemma vid deras bok, till dess de af åhörarna kallade varda i Socknen. Slutligen hotar han hvar och en, som föraktar de nu meddelade varningar, med tillhörigt straff, samt att uti det heliga Ministerio icke mer för en broder känd varda. Grefve Pehr Brahe, som då, 1639, var General-Gouverneur, utfärdade vid samma tid, för samma ändamål, en förordning, hvori landets invånare uppmanades att tacka och prisa Gud, som låtit det förut förfallna Schol- och Kyrkoväsende upprättas, samt med möda och dexteritet af skickliga och nitiska lärare samt föreståndare sedermera vid magt hållas, så att Guds ord utan någon superstition blifver här rent och klart förkunnadt. Än en gång erinras om den välsignelse, att landet på alla orter är begåfvadt med gode, skicklige och vällärde män, som sådant allt med berömlig frukt veta till att förestå och utföra. Men, heter det ytterligare, såsom alla ting synas tillika intet kunna väl fullbordas, utan tiden gemenligen utvisar, hvad som fattas och nödvändigt finnes efter handen och lägenheten att förbättras; alltså bestå äfven de åtskilliga fel uti en del af församlingarna härstädes, att de sköna

48 ANTECKNINGAR ÖFV. PROCANCELLERERNA.

och härliga kyrkor, som vi för våra ögon se, icke utan besvär, stora specier och omkostnad vara fordom af våra förfäder uppbygda, nu af efterkommanderne icke väl hållas vid makt, utan nästan såsom af vanskötsel förfalla och dagligen aftaga. Således påmanas om kyrkornas renoverande och prydanse. Allt igenom iakttagas de mildaste ordalag, med uttryck af högaktning och tillgifvenhet för Finiska kyrkans föreståndare. Hugnad med ett i alla afseenden så betydelsefullt deltagande, kunde Rothovius icke annat än lifvas och stärkas i sina bemödanden, äfvensom med framgång bedrifva dem. Sedan han af Regeringen begärt och medelst en förordning af d. 5 Julii 1636 äfven erhållit bestämdare föreskrifter om verkställigheten af de i Biskopsfullmakten honom gifna uppdrag, särskildt rörande socknarnas klyfning och lämpligare indelning, ökades antalet af Stiftets kyrkor, ganska fördelaktigt för landets kultur äfvensom för religionens förkofran. De till Åbo Stift hörande Lappar hade ända dittills icke haft egen Prest, utan räknades till Kemi Pastorat. Då mera anlades för deras behof två kyrkor på en gång, hvilka af Rothovius, på Regeringens 1648 till honom utfärdade befallning, blefvo med tjenliga Prestmän försedda. Härmed utsåddes i Nordens fjerreste och mest misslottade bygder de första frön till den christliga förädling, som äfven der sedermera slagit rötter, och, sedan hon länge blott af Staten och Kyrkan vårdades, slutligen äfven blifvit föremål både för medborgerligt deltagande och ett ämne för snillet och fantasiens förmåga att uppfatta verkligheten i dess sannaste betydelse.

Men under sina öfver alla blott enskilda och tillfälliga hänseenden och förhållanden upphöjda värf, kunde Rothovius icke undvika att ådraga sig mången fiendskap. Äfven han rönt prof af den afund och misstänksamhet, hvarmed samtidens storsinnade, men om sin egen makt tillika högst angelagne aristokrater, ansågo hvarje utmärk-

tare bland ofrälseståndens framträdande medborgerlig förtjenst. På hemliga, falska angifvelser utfärdade Förmyndareregeringen till honom 1638 en skrifvelse, hvori förklarades vara landtkunnigt och *notorium* om det oskickliga och barbariska lefverne, som ännu på några orter i Finland, särdeles ibland den menige allmogen, fördes och drefs, och att detta komme deraf, att sjelvtve Presterne, ehuru nog samt af Guds ord underviste, så och eljest "förhoppeligen" af deras andeliga förmän påminte om hvad dem högst anstår och bör att göra, vore försumlige och lastfulle. Biskopen ålåg derföre, att i flera hänseenden, som särskildt uppräknas, öfver Clerkeriet hafva ett noggrant inseende. Och hvar sådant icke skulle efterkommas, då kunna Vi, heter det, icke heller i längden der med patientera, utan förorsakas då uppå andra medel att tänka, derigenom allt sådant ochristligt lefverne och oväsande icke desto mindre skäligen må kunna vara till afskaffa och redressera, m. m. Rothovius kunde icke annat än med smärta och bedröfvelse uppbära sådana, mot honom riktade förebräelser. Till sitt försvar ingaf han således till Regeringen en skrift, hvori han nppräknar de förnämsta af honom i Stiftet vidtagna åtgärder. Trött af mödorna glädde han sig dock, att i sitt arbete för Christi församlings skuld vara räknad värdig dagligen något lida. Jag förnimmer, skref han, vara tillgången, likasom då Moses och Aaron sände spejare till Canans land, och de kommo igen och calumnierade landet, görandes folket dermed bedröfvadt och klenmodigt, alltså måtte någon vara, som hafver kikat här i landet och *superficialiter* sett häruppå, och sedan annorlunda om landet talat än sig bör. Jag önskar fördenskuld, att en god Josua och Caleb blifve tillsporda, de skola väl en annan berättelse göra. Bland de bevis han anför emot angifvelserna, förekommer, att mest hela folket i landet kunde Catechis-

mum; i sanning en märklig uppgift, talande för Finska folkets, under loppet af ett århundrade efter Reformationen i sjelfva verket och på det redbaraste sätt ådagalagda, förmåga och ansatts till christlig och medborgerlig förädling. Jag beder, slutar Rothovius, underdånigen och ödmjukligen att E. K. Maj:t denna min högnödiga förklaring nådeligen och gunsteligen ville upptaga, och alltid vara mig en nådig och mild Drottning, den bättre mening om landet hafver, än som E. K. Maj:t kan berättadt vara. Och alldenstund jag snart väntar förlossning ifrån denna sorgfulla världen, beder jag, att min kära hustru och fattiga barn må njuta min besvärliga tjänst till godo. Denna skrifvelse är allt igenom aflattad med en lugn undergifvenhet, värdighet och from förtröstan, samt med den rena vältalighet, som sällan eller aldrig förfelar sitt ändamål. Regeringens förtroende kunde icke annat än åter tillfalla honom, och är på det bestämdaste uttalandt i den här näst ofvan anförda, af Grefve Brahe utfärdade förordning. Snart derefter inrättades Finlands Universitet, hvarvid Rothovii medverkan i oförgänglig glans och ära framlyser.

Han hade den lyckan att vara personligt och, som han förtjenade, på det fördelaktigaste känd af Grefve Axel Oxenstierna. Denna förbindelse var honom särdeles gynsam för hans offentliga verksamhet. Kort efter hans tillträde af Åbo Stifts förvaltning, samt otvifvelaktigt genom hans hos Regeringen väl upptagna bemedling, inrättades i Åbo i stället för den gamla kathedralscholan ett Gymnasium. Detta läroverks uppkomst och förkofran vårdade Rothovius med samma nit, hvarmed han i sjelfva stiftningen deraf ingripit. Ett enskildt minnesmärke af hans deråt egnade tillsyn, är ett af honom sjelf för ett förestående Rectoratsombyte författadt program, som derjemte upplyser Gymnasiungdomens tillstånd, i afseende å sedlighet och odling. Rothovius erinrar, att

man icke bör föreställa sig, det lagarna om ett skickligt och anständigt uppförande gälla blott menigheten, men icke skulle angå ungdomen vid läroverken. Tvertom borde samma ungdom beflita sig att i humanitet och dygder kunna framdeles föreläsa andra, och borde detta besinnas af dem, hvilke, förbländade af en falsk mening om frihet, vägrade underkasta sig sedlig ordning, uteblefve från lectioner och andaktsöfningar, nattetid på gatorna kringströfvade, sönderslogo fönster, med oljud störde, med oqväden anfölle andra människor, och såsom den ondes tjenare vore färdige till alla skändliga företag. Men Gymnasialärare och isynnerhet Rector, borde gemensamt hålla den strängaste tillsyn öfver ungdomens seder. — Rothovii bemödanden för undervisningsverkets upphjelpande, understöddes af Regeringen i verk och gerning, samt gingo Hennes åtgärder till mötes. Om inrättandet af trenne nya Trivialscholor i Stiftet, utfärdades 1638 till Greffe Brahe Konglig befallning. Verkställigheten deraf uppdrogs sedermera åt Rothovius, genom en 1641 från Regeringen utfärdad skrifvelse, hvars inledning lydde: Eder är noggsamt vetterligen Herr Biskop, huruledes Vi hafve en lång tid derefter traktat, på hvad sätt bokeliga konster, goda seder och dygder mera än härtill måtte florera uti Vårt Storfurstendöme Finland, och allt barbariskt oväsens dersammastädes kunna stå till att afskaffa; såsom nu dertill icke någre tjenlige medel kunna finnas, än igenom goda Seholor, såsom derutur de andre ofvantalde saker draga deras första ursprung och begynnelse, och eljest tjena till att styrka och stadfästa alla regementér i verldene, till deras bättre vid makt hållande, alltså hafve Vi nådigst godt funnit, — — — att härjemte låta anordna tre goda Trivialscholor uti Åbo Biskopsdöme, nemligen en uti Åbo stad, den andre uti Björneborg, den tredje uti Nya Helsingfors, o. s. v. Åbo gamla kathedralschola hade indragits när Gymnasium inrättades.

Då sedermera Universitetet stiftades, var Rothovius bland de första, åt hvilka Brahe meddelade sitt förslag dertill. Han gläddes och fröjdades deröfver i hjertat, som han sjelf uttrycker sig; och bidrog till dess genomdrifvande, i det han jemte sitt Domkapitel, efter Brahes råd och anvisning, flitigt och träget hos Regeringen i underdånighet framställde angelägenheten af detsammas upptagande och utförande. Snart bar det äfven frukt. I Oktober 1638 erhöll Brahe en Konglig skrifvelse, hvarmedelst honom uppdrogs att vidtaga förberedande åtgärder för den af honom sjelf föreslagna anläggningen af ett Universitet i Åbo, samt att med Biskopen öfverlägga om de personer, som å orten kunde finnas tjenliga till Professionernas besättande. För Rothovius var den fest, hvarmed Universitetet högtidligt invigdes, det gladaste och betydelsefullaste uppträde i hans lefnad. Sjelf höll han vid detta tillfälle predikan, hvars text var Ps. 106, v. 48: Låfvad vare Herren Israels Gud ifrån evighet till evighet, och allt folk säge Amen. Hallelujah! Men hans fröjdfullt aningsrika deltagande i och för denna viktiga tilldragelse hade derjemte näst förut utgjutit sig i ett Circulärbref, uppmanande Presterskapet att med landets inbyggare i andakt begå den instundande, för Universitetets invigning utsatta dagen, och sålunda om icke personligen, likväl med själar och hjertan vara med honom i samma högtidliga handling förenade. De närmare boende af sina embetsbröder inhjöd han att i Åbo infinna sig. Sjelf genast vid Universitetets stiftelse till dess ProCancellor utnämnd, fortfor han sedermera i tolf års tid, eller till sin lefnads slut, att på det sorgfälligaste bevaka dess både yttre och inre angelägenheter, meddelade sina råd, använde sin inflytelse till befordrande af de nya Akademiska inrättningarnas förkofran, sparade icke eller varningar och förmaningar, der han fann dem vara af nöden, samt bedref isynnerhet, att läraretjensterna värdigt besattes.

I Universitetets anläggning och dess verksamhet såg han den säkraste borgen för Finlands sjelfständiga räddning från barbariet, och han både förkunnade denna förlossning, samt beredde väg för dess framgång.

Sjelf har han såsom författare, förnämligast blott genom asketiska arbeten en plats i den inhemska litteraturen. Ty om hans SynodalDisputationer, torde få antagas hvad om detta slag af lärda skrifter, eller de flesta af dem, öfverhufvud synes gälla, att de, strängt bundna vid gifna dogmatiska formler, tjenat blott till dessas mekaniska inplantande och utbredande. Icke eller delar han förtjensten af den Finska Bibelöfversättning, som tvenne år efter Universitetets stiftelse utkom. Blott Nya Testamentet, samt enskilda böcker af Gamla Testamentet voro förut öfversatta. Men Rothovius saknade den kännedom och öfning i Finska språket, som erfordrades för delaktighet i ett företag, hvilket för öfrigt på det närmaste låg honom om hjertat och utgjorde ett föremål för hans omsorger. Svenska predikningar äro således hans förnämsta från trycket utgifna arbeten. Deribland förkomma tjugu "utaff Hieremie klagovisor" tillsammans tryckta i Åbo, hvilka höra bland de utmärktare från hans tid öfverhufvud. De afspegla den i Christendomens tidigaste ålder nppkomna och sedermera med Reformationen återställda enkla så kallade anolytiska method, som höll sig vid ordagrann utläggning af texterna, med äsidosättande af strängare eget sammanhang, samt i följe af denna sin lösliga hållning medgaf hvarjehanda för samhallets läge och kyrkans förhållande dertill då äfven erforderliga tillämpningar och paræneser. Godtyckliga, småaktiga, hierarchiskt förgrifliga utflygter fingo dock äfven insteg. Karakteristisk är tillika en framstickande förkärlek för Gamla Testamentet, hvilken under den asketiska fromhetens täckmantel framsmög med ansatts till blott formel legalitet. Emellertid råder i Rothovii homiletiska arbeten

öfverhufvud en euangelisk anda, hvarigenom de äro vida upphöjda öfver sednare tiders flackt moraliserande predikoton, med dess blott negativa förtjenst att icke inlåta sig på individens upptuktelse eller ett påfviskt förmynderskap öfver seder och lagskipning. Det högtidligaste tillfälle, hvarvid han såsom talare uppträdde, var den gudstjenst, som vid Universitetets invigning anställdes. Med den djupt religiösa känsla han hyste för den stora betydelsen af denna nationalfest, kunde han icke eller gå miste om värddiga uttryck deraf. Men den enskilda känslan är en osäker ledstjärna. Rothovius nedstiger i sina predikningar stundom till ett hetsigt beifrande af onskans och lastens blott yttre, tillfälliga företeelser, hvilket dels afviker från religionens djupare inträngande bestämmelse, dels förgrep sig mot en äfven dåmera redan stadgad samhällsordning. På sin ålderdom förgeck han sig derhän, att han i en predikan angrep sjelfva HofRätten, som i följe deraf uppfordrade honom att afgifva en förklaring öfver sina uttryck, samt till och med hotade att hos Högsta Magten angifva honom. Dessa missgrepp, sådana de både då, och ännu äfven långt sednare, af protestantiska Presterskapet begingos, härflöto i allmänhet från falska, bland församlingens föreståndare fortplantade katholska anspråk, och en med dem nära beslägtad förblindelse emot samhällets förändrade skick i jemförelse med förflutna tider, då sjelfva Staten behöfde och hyllade ett hierarkiskt förmynderskap. Såsom prof af Rothovii homiletiska utfall tjenar följande, hemtadt ur hans sist åberopade vid Universitetets invigning hållna predikan: Man finner här i landet stort gäckeri med fiskeri, notadrægter, och tidens förändringar. När de falla i sjukdom, söka de hjelp hos djefvulen, offra tackoffer djefflenom, bärandes fram vaxbeläte, vaxljus, gråyerk, och annat på altären, offra får, penningar och annat på vissa dagar, Bartholomæi dag, Olai dag, Jacobi dag, m. m. m. m.

Såsom karakteristiskt kan slutligen anföras, att Rothovius, under de 23 år han i Nyköping var Pastor, hade hållit öfver tretusen predikningar. Med en sådan utåt riktad, praktisk trägenhet inåste det homiletiska föredraget, der det icke af desto ovanligare snillegåfvor eller konstens och vetenskapens vingar underhölls och uppbars, såväl i form som innehåll stundom förfalla till en andelös mechanism, eller förvilla sig till falska utflygter.

Hans utgifna arbeten äro: de ofvannämnde Synodal-Disputationerna, 10 st., tilläfventyrs dock åtminstone icke alla af honom författade: ett 1628 vid ett Synodalmöte i Gamla Carleby hållet tal: *Constitutioner* (45), på Svenska, 1 ark 4:o; en till Stiftets Pastorer utfärdad "*Com-monefactio*," på Svenska, 1 $\frac{1}{4}$ ark 4:o, den nyssnämnda större samlingen af hans Predikningar, afhandlande läran om en sannskyldig bot och bättring, samt dessutom 16 st. spridda enskilda Predikningar.

PETRAEUS.

Rothovii närmaste efterträdare i ProCancellersemettet var Peträus. Äfven han var född Svensk. Men då han till Finland öfverflyttade, stod han ännu i förra hälften af sin mannaålder, äfvensom han sedermera först der utvecklade riktningarna af sin lefnads verksamhet, der för dem fann näring och bragte dem till mognad. Äfven han har efterlemnadt ett minne, som vänligt blinkande sprider ett stjernesken i Finska häfderna.

Eskil Peträus föddes 1593. Hans fader Olaus Eschilli var slutligen Kyrkoherde i Philipstad i Vermland. Sonen blef 1617 Studerande i Upsala, antogs der till enskild handledare för sedermera Biskopen Terserns, promoverades 1619 till Magister, uppehöll sig 1621—1623 vid Tyska Universiteter. Hemkommen befordrades han 1624 till

Adjunct vid Philosophiska Faculteten i Upsala; men anträdde året derpå å nyo en utrikes färd åter till Tyskland. Äfven efter andra gången lyckligt slutad resa, vann han befordran, i det han 1628 utsågs till Theologie Professor. Men emedan ingen sådan Profession då stod ledig, anställdes han tills vidare såsom Theologie Lector vid Åbo Schola. Regeringen synes med denna utnämning särskildt velat åt den kort förut i Åbo Stift tillsatta Biskopen Rothovius gifva ett biträde vid hans bestämmelse att bringa Finska kyrkans och undervisningsverkets förvaltning till enhet med den i Sverige då redan införda ordning. Emellertid blef Petræus i Upsala förklarad för Theologie Licentiat. Efter inrättningen af Åbo Gymnasium utnämndes han 1630 till Förste Theologie Lector derstädes. Sedermera fick han Konglig fullmakt af den 14 Mars 1633 att vara Pastor i Carlstad; men kvarstannade emellertid i Åbo, och fästades der för alltid, i det han genom Regeringens bref till Biskop Rothovius af d. 17 Jan. 1634 utnämndes till Archipræpositus. Vid inrättningen af Åbo Universitet 1640 befordrades han till Förste Theologie Professor, och blef s. å. den 22 Junii i Upsala promoverad till Theologie Doctor. Slutligen, sedan Rothovius d. 10 Febr. 1652 med döden afgått, och Stiftets Presterskap till Synodalmöte d. 20 Julii s. å. samlats, blef Petræus enhälligt vald, och derpå äfven utnämnd till Stiftets Biskop. Men blott några få år innehade han denna plats; han dog d. 27 Sept. 1657. Han var tvenne gånger gift: först med en dotter till en Holsteinsk adelsman Anders Pomerening, förpaktare af tullinkomsterna i Östergötthland: sedan, från 1633, med Kyrkoherden vid S:t Clara församling i Stockholm, Henrik Kocks dotter Anna Kock. Biskop Petræi barn voro sönerne: Anders, Professor vid Åbo Universitet; Johan, som antog tillnamnet Helleberg, och kring 1668 var Capiten; Samuel, Assessor i Åbo HofRätt; samt döttrarne: Katharina, gift med Pro-

fessor Olof Wexionius, och Maria, gift först med en Inspector Ståhlbom, sedan med en Häradsfogde Elias Johansson.

Såsom Biskop hann Petræus, på den korta tid han förestod Stiftet, icke utöfva en så märkbar inflytelse, som hans närmaste företrädare Rothovius. Men han arbetade med djupt alfvar för samma ändamål, hade såsom ledamot af DomKapitlet länge deltagit i Stiftets förvaltning, och derunder förvärfvat det odelade förtroende, som hans väljande till Biskop utvisar. Såsom Rothovius hade börjat, fortfor Petræus, att motarbeta den herskande vidskepelsen och vantron på trolldom, hvilken, sedan åtskilliga andra beslätgade råa fördomar genom Reformationen afskaffats, med förnyad häftighet, likt en farsot, frambröt och genomgick hela Europa. Villfarelserna besegrades småningom genom befrämjandet och utbredandet af religionens läror, den sanna folkupplysningen. Emot de allt vanmäktigare utbrotten af blinda meningar, användes Christendomskunskapen såsom ett säkert vapen, hos Katholikerna än i denna dag, under deras politiska, liksom fordom under deras kyrkliga strider föga bemärkt. Äfven Petræus, liksom hans företrädare Rothovius, bedref den katechetiska undervisningens angelägenhet, samt erinrade i Circularärbref om noggrannaste tillsyn deröfver medelst de dåmera vedertagna årliga Prostvisitationer. Sålunda lades i stillhet de fastaste och varaktigaste grundvalar för den samhällsodling och den religiösa tro, i hvilken Finska nationen lefver och känner sig lycklig.

Men Petræus, hvars hug från ungdomen varit riktad till en vetenskaplig uppfattning af religionens sanningar, och som sedermera oafbrutet beklädt embeten af en litterär bestämmeelse, kände äfven och insåg osäkerheten och ensidigheten af alla blott praktiska sträfvanden, samt derjemte behofvet af trosbegreppets upprätthållande genom

dess egna inre utveckling, samt grundläggandet af denna förkofran medelst Philologi och Philosophi. Han icke blott uppmanade de ynglingar, som ämnade i Församlingens tjänst ingå, att vinnlägga sig om sistnämnda studier, utan införde äfven sådana erinringar i sina meddelanden till Presterskapet, samt uppmuntrade dem att vaka öfver sina söners flit i studier. Upptagandet af vetenskapens angelägenhet bland ämnena för de Biskopliga sändebrefven förtjenar dels i sig sjelft uppmärksamhet, och har dels äfven en ökad betydelse deraf, att det står i sammanhang med flera andra då redan synbara yttringar af Universitetets inflytelse på den allmänna bildningen. För Petrus måste den oförmodade nya bana, hvarpå han såsom Universitetslärare å nyo i sin mannaålder fick inträda, varit glädjande, då han deråt sjelft allraförst och redan i början af sin offentliga lefnad hade egnat sig. Äfven förelyste han sina nya embetsbröder med värdigt efterdöme af litterär arbetsamhet. Kort före Universitetets stiftelse företogs utförandet af den Finska Bibelöfversättning, som 1642 från trycket utkom. Petrus var icke blott i ordningen och till namnet den främste bland de fyra af Regeringen tillförordnade öfversättarna, utan efter all sannolikhet den, som hufvudsakligen tillvägabragte, ledde och utarbetade detta vigtiga verk. Ehuru född Svensk hade han tillegnat sig både färdighet och känedom af Finska språket, samt förenade dermed för arbetet erforderlig theologisk lärdöm, samt öfning och vana, hvilka mer och mindre frångingo hans medarbetare. Redan den skyndsamhet, hvarmed samma Bibelöfversättning, inom den korta tiden af fyra år ifrån det Regeringens förordnande derom var af Åbo DomKapitel utverkadt, färdig från trycket utgick, är ett yttre kännemärke af dess upphofsmäns varma nit för sitt åliggande, samt den fruktbara flit, hvarmed de utförde detsamma. Denna eniga skyndsamhet vid bedrifvandet af det i sig sjelft högst

angelägna och viktiga företaget utmärker sig så mycket mer, om härvid jämförelse anställles med den vanliga långsamheten af arbeten, som varit åt Comitæer uppdragna. Men blott i en tid af så helgjuten, ospålitrad religiös karakter kunde ett för Församlingen så magtpåliggande värt med så hastig framgång tillvägbringas och fulländas, samt icke blott avslutas utan i sjelfva verket på ett tillfredsställande sätt utföras. Denna Finska Bibelföversättning kunde icke annat än troget följa Luthers Tyska tolkning, som snart i alla länder, der hans Reformation infördes, vann en välförtjent, men småningom af blindhet elagen hyllning, och därför först fritt kunde och borde, sedermera slafviskt och tvunget måste utan pröfning iakttagas. Den exegetiska sjelfständigheten hade likväl, då Finska språket ännu var mindre bearbetadt, så mycket mer tillfälle att utveckla sig i återgifvandet af urskriftens ande i en motsvarande form. Petræus med sina medarbetare lyckades deri åtminstone såvida, att deras verk utgjorde ett harmoniskt helt med de delar af Bibeln, som förut voro af Agricola på Finska översatta. —

Men i den mån religionslärans meddelande på modersmålet gjorde framsteg, tillvann detta sig nödvändigtvis äfven småningom öfverhufvud inom nationen sjelf en forskande uppmärksamhet, ehuru de lärda språken ännu länge dyrkades ungefär såsom helgonalemningar. Sjelfva dess misslottade läge, i det att de bildade stånden måste finna sig i begagnandet af Svenska eller Latin, påskyndade modersmålet grammatikaliska bestämning först och närmast i och för yttre eller blott praktiska behof. Under Svenska väldet hörde dämera utom Finland flera andra landskap, hvilkas invånare voro af främmande stammar. Både protestantiska kyrkans och samhällets eller den borgerliga idoghetens och den civila förvaltningens intressen fordrade utvägar till lättnad af meddelanden och förbindelser. Redan af Konung Gustaf Adolf och sedermera

äfvén af Drottning Christina voro anstalter vidtagna att bereda kännedom af Ryska språket såsom behöflig för handelsförbindelser och för omvändandet af de Svenska spiran underlagda Grekiska trosförvandter af nämnda nation. Sålunda fortgingo ännu eller ånyo samt ganska länge efter Reformationen Statens och Kyrkans angelägenheter i omedelbar förening med hvarandra, ehuru i annan riktning än under Katholicismen. I dessa förhållanden kunde behovet af en vägledning till Finska språkets inhämtande icke undfalla den uppmärksamhet, hvarmed Finlands GeneralGouverneur Grefve Brahe omfattade sin vigtiga befattning. Han uppdrog åt Petræus detta arbete att utföras i samråd med två af hans medhjelpare i Bibelöversättningen, Professor Stodius och Kyrkoherden i Piikkis, Favorinus. Petræus angrep sitt värf med den rashet, som utmärker hela detta, på reformer, framsteg och öfvergångar, fruktbara tidevarfs alla företag. Men redan den åt samma arbete utifrån gifna praktiska riktningen hade en ofördelaktig inflytelse. Det förädlades icke eller af ett motvägande litterärt intresse för sjelfva ämnet såsom sådant. I sådant förhållande, samt då Latinet utgjorde det enda jemförelsevis eller åtminstone till sina yttre former noggrannare kända språk, samt dessutom är utmärkt genom den ideala fullständigheten och klarheten i sin bygnad, så var det naturligt, att dess Grammatik togs till föresyn och mönster. Men som denna Grammatik då ännu utgjorde blott ett torrt, andelöst skelet, så måste Finska språkets uppfattande efter det främmande schema så mycket mer misslyckas. Emellertid vanns dock, att åtskilliga af Finskans med det i så många afseenden classiska Latinet sammanträffande likhetstycken i ljuset framdrogos, och att härmed likväl en inhemsk början var gifven till den djupare ingående, eller comparativa, bildligt så kallade Physiologi, för hvilken så väl språk, som naturalster småningom blefvo föremål, sedan äfvén på

detta håll individuel sjelständighet och egendomlighet fått framställa sig utan kränkning af en främmande måttstock. Till Petræi ursäkt länder dessutom att han var född Svensk. Han följde Stahlis Estniska Grammatik, utan att dock nämna denna sin föresyn. Men så bristfälligt hans arbete var, så har likväl sedermera ännu Matthias Martinius i sin 1689 under titel af *Hodegus Finnicus* utgifna Finska Språklära nära följt Petræus såsom sin föregångare. Sjelf ansåg Petræus sitt grammaticalska arbete förnämligast blott från de kyrkliga angelägenheternas ståndpunkt.

Derifrån uppskattades då ännu inom Protestantiska Församlingens område all litterär verksamhet. Derifrån härflöt äfven, att samma tidelvaris litteratur förnämligast utgöres af Predikningar. Emedan i Protestantiska Församlingen religionen gällde icke blott såsom cult, icke blott såsom känslans, utan såsom trons angelägenhet, så framgick öfvertygelsens, tankens och begreppets utveckling, uppfattningen och framställningen af religionen såsom en lära, samt började utgöra en högst vigtig beståndsdel af den offentliga andakten. I sammanhang härmed uppstod ett sträfvande att bestämma den euangeliska Homiletikens former och att befrämja deras allmännare iakttagande bland Församlingens lärare. Härutinnan låg å ena sidan en början till den kyrkliga talekonstens förvissande om sitt af de första Reformatörerna med herrliga gåfvor uppnådda mål, men å andra sidan äfven anledning till afvikelse och förvillelse från den fria och friska, anderika värtalighet, som framflödade i de äldre och äldste protestantiska lärarnes föredrag. I sjelfva verket förföll i detta tidelvarf en stor mängd af protestantiska Prästerskapet till ett torrt, andelöst, scholastiskt schematiserande. De bättre och bäste bibehöllo oafbrutet insigt deraf, att den äkta christliga predikokosten icke utifrån kan bibringas och inhämtas, icke kan meddelas

amorlunda än att anvfsningen dertill sjelf är genomträngd af christendomens ande och har en homiletisk anläggning, samt således icke utgör en blott teori med sin särskilda och afsöndrade användning af de abstracta satterna, ungefärligen såsom en *ren* och en *tillämpad* Homiletik. Petrus insåg, att sannskyldiga Predikouthast icke blott i ett omedelbart praktiskt hänseende, utan i allmänhet till redogörelse för Homiletikens former och innehåll, dess method och ändamål, vore angelägna och viktiga, samt att dessa utkast sjelfva borde vara predikningar i kärnfulla sammandrag. Han insåg den christliga värtalighetens bestämmelse att tala till gifna och redan utbredda christliga föreställningar, samt genom dem väcka, framkalla och lifva en högre och djupare öfvertygelse. Sålunda öppnades af honom den bana, hvilken sedan beträddes och fullföljdes af hans efterträdare, Biskoparna Gezelius, medelst deras ärligen utgifna utkast öfver Böndagstexter. Petrus uppställde åren 1649—1653 i Akademiska Disputationer en följd af *Meditationer* öfver Sön- och HögtidsdagsEuangelierna. Och ännu sedan han tillträdt Biskops-embetet, intog han kathedern; i det han fortsatte dylika *Meditationer* öfver Epistlarna. På Finska Presterskapets och derigenom omedelbarligen på Församlingens förkofran hade han en afgjord inflytelse. Hans egentligare litterära törtjenst består i en uthållande medverkan derhän, att den religiösa känslans utgjutelser i den homiletiska framställningen småningom bundos vid en tänkande betraktelses gång och utveckling, derigenom förädlades, samt antogo karakter af den sjelfständighet, hvilken åter utan theologisk bildning lika litet kan bibehållas, som borgerlig värtalighet någonsin uppnåddes utan verklig öfverlägsenhet i medborgerlig bildning. Långsamheten af detta homiletiska syftemåls erkännande erinrar om så mycket större aktning för de män, genom hvilka predikokosten bibehållit sig och fortgått såsom den der ledig

från både de dogmatiska och de praktiska abstractionernas band, och i skilnad från den Theologiska speculationen, har till hufvudföremål den christliga tron i dess omedelbarhet. Sålunda utgöra den inhemska Homiletiken, Bibelöversättningen och Grammatiken, hvar på sitt håll, befoganden för Finska Häfderna att förvara minnet af Biskop Petræus. — För öfrigt har han utgifvit först vid Upsala Akademi 36 Disputationer i Metaphysik, deribland 18 delar under titel af Collegium Physicum, samt sedan i Åbo öfver 180 Theologiska, deribland inberäknade de homiletiska Meditationerna; samt vidare, den likaledes ofvannämnda Finska Grammatiken; bidragen till Finska Bibeln af år 1642; 7 st. Predikningar; 3 (?) Circulärbref till Stiftets Presterskap; och, förmodligen, såsom Rector Magnificus ett och annat Programm. — *Porthan Hist. Conc. Sacr. Fenn.* s. 31 förmodar honom äfven vara författare till en anonym liten samling af 5 st. predikoutkast på Svenska öfver Christi lidande.

T E R S E R U S.

Stora män uppstå blott i stora tidevarf, af det allmänna skäl, att menniskan icke kan vara allena. Aldrig vanns en högre ära än den att fatta och motsvara en betydelsefull samtids kraf, att deraf hänförd utföra detsamma, eller dervid gå under, medan det sjelf uppgår. Det namn; hvars rykte här framkallas, hör bland dem fäderneslandet förvarat, i det att de grundsatser Biskop Terserus uttalade och hvarefter han öfverhufvud verkade, af historiens ande utbredds, och genom deas makt segtrat. Terserus hörde bland sin tids liberala, om här ett modernt uttryck får nyttjas till betecknande af hans lefnadsriktningar. Hans liberalism var icke förvillensens, den förstörande eller ytligt förändrande, den barnsliga eller

egoistiska, den okunniga eller egenmäktiga. Han ville det, hvarpå hans samtid genom religion, genom Reformationen, var heredd, ett stort och haltrikt ändamål, han ville Regeringens, Högsta Magtens sjelfständighet, Statens oberoende af hvarje särskildt interesse; han ville den christliga öfvertygelsens autokrati, trons oberoende af opinioner och auctoriteter. Starka karakterer höja sig öfver sina omgivelser, men dessa tillbakaverka dock äfven på den starkaste. Terseri mannaålders verksamhet utvecklade sig först i ett land, hvilket han genom sin börd icke tillhörde. I Finland var han icke blott aflägsnad från Svenska feodaliomens och hierarchins inflytelse, utan derjemte stärkt både af Finska folkets enkelt undersåttliga, manligt fasta sinnelag, och af Finska Församlingens tillgifvenhet för den euangeliska läran i dess ursprungliga protestantiska renhet. Hvad han sjelf var, blef han genom sitt snille; men äran deraf återkastar sitt sken på det område, der hans förtjenster mognade, ty det gynnade deras uppkomst, då deremot den våldsamma afund de ådrogo honom, var främmande. Från Finland utgingo alfvarliga försök, varma förord och bevekande förböner, till hans räddning och afböjandet af öfvermaktens orättvisa. Från Finland, och under den mot honom riktade förföljelsens häftigaste framfart, rönt han prof af oförställd allmän högaktning och deltagande, som sannolikt icke utan fara yttrades, men, om äfven icke vådliga, i allt fall utvisa det hos nationen rådande tankesättets sjelfständighet, samt otillgänglighet för lyckans, opinionernas och hofgunstens vindkast. Han tillhör Finland med ett ord, ty han har i och för Finland, i och för stora angelägenheter, fruktbart och med framgång arbetat, der blifvit stärkt och befastad, uppmuntrad och upplyftad i försvaret af den sanning och rätt, hvilka han till sin lefnads slut hyllade och bekände.

Johan Terserus föddes i Mars 1605. Fadren var Prosten i Lexaud i ÖsterDalarna, Elaus Engelberti Terserus, modren Anna Svinhufvud, dotter till Kyrkoherden i Wika, Daniel Svinhufvud. Tidigt utmärkt för sina framsteg i studier blef Terserus redan 1626, och innan han ännu var Student, förordnad till Förste Collega vid Westerås Trivialschola: fick året derpå åtfölja Biskop Joh. Rudbeck på en af Konungen anbefalld visitationsresa till Estland: blef först sedermera 1628 vid Upsala Akademi inskrifven: ingick 1630 i Prestaståndet såsom Kapellan i Lexand: och befordrades 1632 till Lector i Grekiska språket vid det i Westerås nyss inrättade Gymnasium. Men snart derefter, 1633, anträdde han en utländsk resa, hvilken på hans bildning hade vigtig inflytelse. Handledd af tvenne de utmärktaste samtida Tyska Theologer Joh. Gerhardus och G. Calixtus införlifvade han sig med deras vetenskap, samt slöt isynnerhet med Calixtus ett varaktigt, i brefvexling sedermera fortsatt vänskapsband. Den sistnämndes nyligen i Tyskland från trycket utgifna Brefvexling innehåller ett bref till honom från Terserus, hvilket hör bland det interessantaste i denna samling. Terseri utländska resa gynnades af hans fäderneslands politiska förhållanden. Med flera uppdrag hedrad och understödd af Sveriges då i Tyskland mäktiga statsmän och härförare, återvände han derifrån först 1637, efter att under tiden hastigt besökt England och Frankrike. Hemkommen promoverades han i Upsala 1639 till Magister, samt utnämndes s. å. till Theologie Lector vid Westerås Gymnasium, men lemnade för andra gången snart åter detta läroverk, emedan han till Theologie Professor vid det nya Finska Universitetet genast vid Dess stiftelse 1640 befordrades.

Föga ännu allmännare bemärkt arbetade han flera år träget i sin vetenskap och sin embetskrets. Med fär-

dighet i Finska språket kunde han redan 1641 predika i sitt präbendepastorat Nådendal; ty såsom de fleste i landet inkomne Svenske Prester hade äfven Terserus funnit sig föranlåten att skyndsamt inhämta kännedom af landets egentliga invånares modersmål, en angelägenhet, som desse sjelfve måste anses hafva genomdrifvit, då Svenska Östersjöprovinsernas inbyggare ofta fördrogo och aflönade främmande lärare,] med hvilka de alls icke kunde meddela sig. Men Terserus var i allt fall icke den, som nedsatte sina skyldigheter, utan uppfattade tvertom öfverallt nya banor för sin verksamhet. Såsom Theolog föredrog han sin vetenskap med sällsynt nit för dess egna, från blotta trosbekännelsen skilda, höga bestämmelse. Med insigt deraf uppträdde han sedermera äfven utom Universitetet i motsatts mot en falsk dogmatisk riktning af religionsläran. Då vid Riksdagen 1647 i Prestaståndet föreslogs, att den i Tyskland såsom ett angeläget tillägg och förklaring till Lutherska församlingens symboler hopsatta så kallade Formula Concordiæ måtte äfven i Sverige erkännas, anförde han deremot de högst vigtiga skäl, att ett sådant ämne icke utan hela Svenska församlingens medgifvande eller uppdrag kunde till öfverläggning företagas, och att sjelfva boken såsom föga mindre än hela Bibeln, och till sitt innehåll af theologiska scholor förestafvad, hvarken kunde i minnet bibehållas eller fattas af menigheten, samt derföre icke eller voro berättigad att gälla i församlingen. Förslaget hade likväl mäktiga stöd, äfven utom Prestaståndet. Detta ärorika tidehvarfs skönaste drag var, att dess heroer icke mindre än de ringaste af församlingens medlemmar i trons och öfvertygelsens inre lif funno sin högsta tillfredsställelse. RiksCancelleren Oxenstierna, genom ungdomsstudier tillgifven den samtida protestantiska Theologin, hade för Formula Concordiæ fattat ett förtroende, som gynnade dess insteg. Oaktadt Terseri ljusliga andragande, stannade Presterskapet i

ett motsatt beslut, men detta förblef likväl utan slutlig verkställighet, emedan det af Drottningen icke stadfastades. Såsom Grefve Brahe några år sednare i Rådet yttrade, var denna strid om Concordiæboken början till en af Drottningen underhållen missämja mellan de dittills eniga Ständerna, hvilken gifvit Henne tillfälle att "göra sig absolut."

Terserus blef emellertid äfven enskildt känd af Drottningen, i det han fick den nåden att gifva Henne undervisning i Hebraiska. Följden var, att han genom fullmakt af den 30 Nov. 1647 till Andre Theologie Professor i Upsala utnämndes. I sammanhang dermed uppdrogs åt Biskop Rothovius att meddela honom Theologie Doctors värdighet, en utmärkelse, som fick särskild betydhet, i det Grefve Brahe, på Åbo Consistorii Acad. hemställa om samma promotions utsträckning äfven till andra Fincka Theologer, blott förklarade sig vilja taga förslaget i betänkande, men tillika förnyade befallningen om Terserus, som således ensam promoverades. Äfven hans Collegers högaktning och välvilja uttryckte sig i det vid hans aflyttning 1648 fattade beslut, att han för hela året ägde uppbära sin i Åbo innehafda lön, "emedan Doctor Jöns," som orden lydde, "alltid hafver sökt Akademiens bästa, och lofvar det ännu göra, varit alltid flitig, och blifvit vid denna tjensten mycket skyldig." Men Drottningen sjelf bestämde honom till ett litterärt arbete, hvarpå Hon lade mycken vikt. Omedelbart af Henne nådigst anbefalld att i sina föreläsningar tolka Gamla Testamentets originaltext, erhöll han, på sitt eget förslag, uppdrag att för de Studerandes behof utgifva densamma, samt derjemte en egen ny Latinsk öfversättning och dessutom en fortlöpande commentarie. Uttryckligen befriades han från all föregående censur, på det att, som Drottningen muntligen skall till honom yttrat, hela världen sedermera måtte censurera honom och, åt ingen annan än Jöns Terserus

ensam tillvita de misstag, som tilläfventyrs kunnat upptäckas. Detta så nådigt honom anförtrodda, men desto mer för afund utsatta, mödosamma arbete vidtog han, jemte det han i Upsala fortsatte sina embetsgöromål. Redan var för dess yttre verkställighet en boktryckare från Holland genom Terseri föranstaltande inkallad, då det till sin bestämmeelse inskränktes, hvarefter åter utgifvandet deraf äfven afbröts, samt i tredje Mosebok helt och hållet stannade. De första sju kapitlen af Genesis utkommo både på Hebraiska och Grekiska, och med dubbel Latinsk översättning, Vulgata och Terseri egen, fyra spalter i bredd. Men Terserus hade icke allenast måst åtnöja sig med de knappaste yttre understöd, hvilka dessutom, anvisade på Upsala Universitets fonder, med mycken svårighet utföllo, utan, som vanligtvis i nordn vid större litterära företag inträffar, underkändes förtjensten af hans arbete, då det blott af högst få bland hans landsmän kunde bedömmas, samt af dessa, ju färre desto skråaktigare och anspråksfullare, afundsamt ansågs. Så mycket mer måste han sakna den tillfredsställelse, hvarförutan hugen och modet till arbetets fortsättande icke kunde fortlefva. En Biblisk Chronologi, som han utgaf, mottogs väl med bifall, åtminstone utomlands, enligt hvad han sjelf förmäler. Men ett aflägsset, tillfälligtvis bland främlingar vunnit erkännande bifall kunde i längden icke ersätta bristen af närmare värmande och lifvande omgifvelser; och han var således i sitt fosterland hvarken den förste eller siste, som ett oblidt yttre läge från Litteraturen bortdrog. Samtida betydelsefulla historiska förhållanden medverkade att till Kyrkans och Statens angelägenheter leda hans kraftfulla deltagande.

Då vid Riksdagen 1650 ofrälseständer yrkade de abalienerade kronogodsens reduction, uppträdde han i Presterskapet bland dem, som frimodigast och djerfvast behjertade dessa ständs betryckta läge och Statens fordringar.

Gången af denna brytning har han sjelf med enkla, ljusa drag åt minnet förvarat i en med egen hand af honom uppsatt teckning öfver sin lefnads omskiiften. Presterskapet hade söndrat sig, i det Biskoparne, förlägne och tveksamne, anställde egna sammanträden, hvaremot Ståndets öfriga medlemmar förtrytsamt afbröto gemenskapen med dem, valde Terserus till ordförande, samt i denna mis-
sämja hela 6 veckor framhårdade. Bland ofrälsestånden öfverhufvud herskade en ytterst uppbragt sinnesstämning, som till och med väckte fruktan för ett borgerligt krig, samt föranlät många af den mäktigare Adeln, att med hopsamlade af sin dyrbaraste egendom bereda sig till flykt. Men Presterskapet dämpade de begge andra Ståndens öfersjudande häftighet. Emellertid utarbetade Terserus ett betänkande, hvori reductionens rättmätiga nödvändighet framställdes. Då detta blef bekant, angafs han hos Drottningen såsom en upprorsstiftare; men fick likväl hos Henne företräde, tilläts uppläsa sin skrift, frikändes och uppmuntrades i de nådigaste ordalag, att icke låta sig genom hotelser afskräckas. Sålunda i sitt förbehållande tryggad, anställde han med Borgmästaren i Stockholm, Nils Nilsson ett sammanträde, deri för öfrigt blott Pastorn Eric Filmer af Terserus samt hufvudstadens Syndicus Nils Skunk, af Borgmästaren Nilsson, tillkallade deltog, hvarvid, dels ur Terseri nyssnämnda anklagade uppsats, dels ur ett annat af flera gemensamt författadt betänkande, en ny i ofrälseståndens namn till Drottningen ställd skrift tillvägabragtes. Då denna i Prestaståndet förekom till att undertecknas, mötte åter ett brydsamt hinder, som dock genom Terseri å nyo pröfvade raska och rådiga beslutsamhet genast häfdes. Biskoparne, som genom eftergifvenhet lyckats försona sig, och således vid detta vigtiga tillfälle måste vara tillstädes, men ånyo ytt-
rade sin tveksamhet, funno sig afskurra från all undskyllan och uppskof, i det Terserus för uppslagna dör-

rar uppmanade hvar och en, som vägrade sin underskrift, att icke såsom patriot och redlig medborgare, utan såsom fiende och förrädare afträda. Följden af detta modiga steg var, att skriften genast så väl af Presterskapet som de begge öfriga stånden, mangrannt undertecknades, samt derefter kunde å allas vägnar till Drottningen inlemnas. Men dess ändamål gick dock förloradt. Drottningen synes, som aristokraterne tillvitade Henne, förnämligast blott åsyftat, att bland Ständerna utså oenighet. Men sjelf förlorade Hon vid denna tomta slughet, i det de tongifvande bland ofrälsestånden sågo sina förhoppningar öfverlemnade åt hämnd och förföljelser. Näst derefter var Terserus, äfvensom hans förtrogne deltagare i reductionsförslaget, Nils Nilsson och Skunken, angifven för någon delaktighet i Messeniernas stämplingar till att på thronen uppsätta Prins Carl Gustaf; men, ehuru sannolikt icke alldeles okunnig om planen, gick han likväl fri, och återvann denna gång Drottningens förtroende.

Sedan nyssnämnde Prins tillträdte Regeringen, var Terserus ofabrutet af Honom med nåd ansedd. Medelst fullmakt af d. 15 Maj 1658 utnämndes han till Biskop i Åbo Stift, innan ännu ens utgången af valet blifvit kunnig. Dessutom benådades han med flera i Skåne belägna präbende hemman.

Året derpå i Augusti till Finland öfverkommen, tillträdde han sitt embete med den älfven af Rothovius i början förda klagan öfver Stiftets förfall, men godtgjorde densamma likaledes på det redbaraste sätt, så väl i verk som ord, i haltfulla åtgärder äfvensom i nitiska och välvilliga föreskrifter och uppmuntringar. Grofva vidskepelse plögade denna tid läggas Finska nationen till last. Detta vanrykte hade förnämligast derigenom utspridts, att landets ofta främmande, högre embetsmän sjelfve voro intagne af en fördomsfull fruktan för Finnarna, och beherskades af samma vantro, som de beifrade. Äfven

Terserus har blottat en sida af sådan svaghet. I Consistorium Academicum genomdref han ett utslag, hvarmedelst en Student för demonomagi dömdes till döden. Deremot Akademiens Cancellor upphäfdde domen, med tillägg af den, liksom till försvar för nationen ställda, ljusa och milda erinring, att "det är nogsamnt prof afkommet, huruledes man med sådana casibus i den orten hafver haft att möda sig med, det dock vid dagsljuset har föga annat varit än fåfänga, och mången oskyldigt af sådana presumptioner illa framdragen; och af det man sådant lätt så högt apprehenderar, kommer ryktet mer och mer, och af minutier gör impressionerna stora." Grefve Brahes här framlysande öfverlägsenhet i menniskoölskande grundsatser erinrar om fördelen och lyckan af den höga bildning, som på Statens förnämsta platser är mödornas lön. Men Finska folkets ståndpunkt i christlig upplysning bedömdes snart derefter ganska fördelaktigt af Terserus sjelf. På många orter, särdeles i Norra Österbotten och Åbo skärgårds Svenska församlingar, kunde nästan hela den yngre allmogen läsa i bok sitt modersspråk, och denna förut icke eller i Sverige mer utbredda kunskap höll på att med snabbhet i Finland tillväxa, som Terserus antecknat, med det tillägg, att "när få allenast lära, straxtlära de andra af dem, till dess hela Församlingen är boklärd," ett vittnesbörd, hvars ära i sanning uppväger mången yttre bragd.

Men från den verksamhetsbana Biskops- och Pro-Cancellersemetet nyss för Terserus hade öppnat, bortfördes han snart åter af de politiska rörelsernas ström. Vid Riksdagen i Stockholm 1660 biträdde han ett parti, hvilket såsom medel för politiken begagnade Religionens och Kyrkans förmenta kraf och fordringar. Ett slags sedermera så kallad upplysning började redan ånyo gyckla och hyckla med tro, öfvertygelse och grundsatser. Anledningen var, att Drottning Christina, nyligen från Rom

72 ANTECKNINGAR ÖFV. PROCANCELLERERNA.

anländ, hade hegärt bekräftelse på de Henne tillerkända förlänningar samt öfriga rättigheter. Presterskapet, hvars betänkande Regeringen infordrat, utlät sig afstyrkande; men isynnerhet Terserus utmärkte sig såsom en motståndare mot Drottningens underhandlingar. Muntligen inför Rådet androg han, att Hon genom sina offentliga andaktsöfningar öfverträdde Rikets lagar, samt att, emedan Hon bekände en troslära, som upphäfde alla åt kättare gifna löften, kunde Hon äfven framdeles tillåta sig mot Statens förgrifliga tilltag; och då Hon efter sjelfva den Romerska Antichristus bure namnet Alexandra, hade Hon äfven förverkat det stora argument, att Hon vore Gustavi Magni dotter. Men sedermera fick han, vid en af Rådet tillställd Deputation, inför Drottningen sjelf frambära Presterskapets påståenden, samt utförde dem med sådant eftertryck, att Hon inställde sin Gudstjenst och ur landet bortsände sin katholska Prest och betjening. Synbarligen hade Terserus för tillfället antagit den kyrkliga intoleransens bitterhet, i den afsigt att påskynda Drottningens afresa och nedsätta Hennes fordringar. Men Religionens angelägenheter började dåmera och framgent allt vanligare, till förderf så väl för henne sjelf som Politik och Vetenskap, både i tid och otid återopas och såsom en täckmantel för hvarjehanda afsigter förebäras. Drottningen var emot Terserus så uppretad, att Hon under sin afresa från Sverige hos Regeringen skriftligen beklagade sig öfver hans otacksamhet och hans förgrifliga tillmälen, samt begärde hans allvarsamma bestraffande. Ur en af Terserus under Riksdagen förd dagbok, hade honom ovetande några anteckningar rörande Drottningen blifvit utspridda. Hans häröfver på befallning afgifna förklaring innehöll, att han blott till upplysning för några få vänner upptecknat Drottningens stämplingar, och ingen kränkning af Hennes höghet åsyftat. Regeringen godkände lätt denna gång Terseri urskuldande. Men det dröjde icke

länge, innan den hämnd utbröt, hvilken äldre politiska förhållanden öfver honom hade sammandragit.

Både den köld och liknöjdhet eller ovilja, hvarmed hans första egentligare litterära verksamhet blifvit bemött, och Biskopsembetets kyrkliga bestämmelse föranledde honom att såsom författare öfvergå från den theologiska vetenskapens bana, och deremot uppträda till förbättrande af den omedelbara religiösa undervisningen, i hvilket ändamål han således inlät sig att utarbete en förklaring öfver katechesen. Allmänna uppmärksamhet kunde vid detta företag icke saknas, men derjemte frambröt den på kyrkans område rotfästade otålsamhet han sökte motverka, samt lät honom röna hela sin väld och våldsamt. Tilltagsen i alla sina värf felade han, i det han utan giltig censur började utgifva sitt arbete. Vidare förgick han sig, i det han alls icke afsåg de anmärkningar, som i Domkapitlet, öfver enskilda der näst för tryckningen upplästa ställen, af Theologen Svenomius framkastades, angående vissa uttrycks förledande tvetydighet. Då han sedermera till sin renlärighets försvar mot Svenonii småningom allt mer offentliga och svåra beskyllningar inlät sig med honom i en akademisk disputationsakt, hänfördes han till en öfverrättning, hvilken föranledde Rectors mellankomst, och af Akademiens lärare blef ansedd såsom en dem gemensamt tillfogad kränkning. Följden var, att Consistorium om den uppkomna tvisten, såsom ett mål rörande religionen, öfversände en för Terrerus ofördelaktig berättelse till Cancelleren. Välkommen var för aristokraterna denna anledning, att näpsa honom. En Comité förordnades att öfver den angifna missämjan anställa rannsaking. Till Ledamöter utnämndes Terreri förnämste afspidsmän och ovänner bland Prestaståndet. Inför denna i Stockholm samlade Comité inställdes han samt angafs för en mängd satsar, hvarmed han skulle för-

falskat Lutherska bekännelsen och insmygt andra protestantiska religionsförvandters trosformer. På det egenmäktigaste sätt behandlad, måste han slutligen taga sin tillflykt till en undfallande ödmjukhet, men återkallade likväl icke sina förmenta villfarelser annorlunda, än blott såvida det med hans samvete vore förenligt. Derföre blef han af Rådet den 8 Juli 1663 från sin tjenst suspenderad, måste påföljande sommar åter från Åbo inställa sig i Stockholm, blef vid Riksdagen af Prestaståndet förklarad skyldig, samt derpå af Regeringen den 25 Aug. 1664 dömd sitt embete förlustig. Jemte Biskopen i Strengnäs Johannes Matthiæ föll Terserus ett offer för inskränkta religiösa meningar i förbund med en hersklystnad, hvaraf de till uppenbar orättvisa begagnades, sedan de förut, äfven af Terserus sjelf, blifvit mot Drottning Christina för ett politiskt ändamål satta i rörelse, och såsom medel behandlats.

Efter sin afsättning tillbragte han ännu ett år i Åbo och sitt präbendepastorat Pargas, erhöi derpå, 1665, Ridderholms, 1668 Clara Pastorat i Stockholm, njöt öfverallt äfven i olyckan allmän högaktning och välvilja, samt rönt af sjelfva de mäktiga, som hade störtat honom, ett deltagande, som efter den begångna skriande orättvisan vaknade, emedan de, sjelfve genom snille och stora medborgerliga förtjenster upphöjde, skattade dem hos andra. Slutligen utföll för honom den öpprättelse, att han genom fullmakt af d. 7 Aug. 1671 till Biskop i Linköping utnämndes.

Under dessa omskiften bibehöll han sina grundsatser och sin öfvertygelse, samt frambar dem äfven ända till slutet af sin lefnad. Med lifligt deltagande har han i sin lefvernesbeskrifning antecknat, att vid Riksdagen 1672 adelns gårdsrätt blef af ofrälseståndet häftigt antastad samt *in orbem reiectus*, enligt hans eget kraftiga uttryck. Då han näst derefter i slottskyrkan, i anledning af Kon. Carl

Xls uppstigande på thronen, höll predikan, riktade han åter sin manliga vältalighet till beifrande af åtskilliga hos de mäktiga inrotade missbruk af deras rättigheter, deribland särskildt Jus Patronatus, samt tadelde dessa oordningar med den skarphet, att han, hvilket vill säga mycket, sjelf sedermera tvekade, eller åtminstone låtsade tveka, om hans predikan skulle kunna ordagrannt aftryckas. Äfven uppträdde han sedermera bland dem af ofrälseståndens medlemmar, som utverkade den nästförflutna Förmyndarestyrelsens ansvarighet och redogörelse för sin förvaltning. Liksom till trots för sina fiender, men i sjelfva verket ledd och lifvad af en fast inre öfvertygelse, återtog han på alla håll riktningarna af sin mannaålders verksamhet. Ehuru hårdt för sitt förra katechetiska arbete näpst utarbetade han i Linköping nya Spösmål, dem han, sedan de af Domkapitlet blifvit godkända, utgaf från trycket. Ytterligare frambar han i den offentligaste dager sina förut illa ansedda theologiska grundsatser, i det han vid Riksdagen 1675 förordnad att anställa Theologie Doctors promotion, vid detta tillfälle åter yrkade Concordiebokens olämplighet till att antagas såsom kyrkans trosbekännelse, och ehuru han dermed ådrog sig den ledsamhet, att Presterskapet, af RiksDrotsen och RiksCancellaren uppäggadt; ingaf till Konungen en berättelse om hans irrlärighet, samt han derföre, till ny varnagel, måste i en Latinsk aftonsångs predikan på Upsala slott i närvaro af Konungen sjelf samt några af Adeln och Presterskapet återkalla de flesta af sina i Promotionstalet uppställda satsar; underlät han dock icke eller härvid att efter då mildare och blidare yttre förhållanden, dels med synbarligen blott ironiskt undfall, upprätthålla tankefrihetens rätt, dels äfven försvara sig med åberopande af Bibelns läror samt erkända theologiska auctoriteter.

Sålunda fortfor han ännu i sin ålderdom att behjerta och förfäktas samma öfvertygelse, som han i yngre åren

hade fattat. Men det motstånd han ända till slutet rön-
te, är blott ett yttre kännemärke af hans öfverlägsenhet
öfver sin samtid. Hans sanna ära visar sig omedelbart
däri, att de medborgertliga, religiösa och vetenskapliga
grundsatser han erkände och hyllade, omsider likväl i
historien hafva framgått och segrat. Hans dagar slutades
den 12 April 1678. Men hans verk lefver i och med de
sanningar, den rättvisa och den tro, för hvilken han
kämpade.

Till sammanhanget af hans lefnads gladare omkif-
ten hörde hans husliga förhållanden. Först gifte han sig
1638, med sin styffaders, Prosten i Lexand Uno Troilii
dotter Elisabeth, som då var blott 14 år gammal. Sedan
hon den 4 Juni 1655 med döden afgått, inträdde han den
12 Juli 1657 i äktenskap med Maria Grubb, dotter till
Kyrkoherden i Normelösa Petter Grubb. Af barnen i förra
gifvet blef sonen Elaus Commissarie i Banken, adlad under
nämnen af Tersere eller Terschere: sonen Uno, LL. OO.
Professor i Upsala. Sonen af sednare gifvet Petter antogs
af Grefve Gust. Ad. de la Gardie till Secreterare och ad-
ledes jemte Elaus. Döttrarna ingingo hederliga giften.

Hans skrifter, hvaraf de förnämsta redan i samman-
hanget af hans lefnads öden blifvit på spridda ställen
nämnda, äro: Genesis och Exodus med Latinsk öfversätt-
ning och Commentarie: en Biblisk Chronologi med åt-
skilliga nya indelningar och bestämningar, hvilka af samt-
tida Tyska Astronomer, enligt Terseri egen uppgift, vunno
bifall: den beryktade olyckliga Förklaringen öfver Kate-
chesen, 33 ark 8:o: den lilla i Linköping utgifna "Spörs-
målsboken:" 26 st. synodal- och akademiska disputationer:
några circulärbref och programmer: ett 1662 öfver Bön-
dagstexterna på Latin utgifvet kort homiletiskt utkast:
samt 11 st. predikningar.

Det bland dessa arbeten främst nämnda var till sin
bestämning äfven det förnämsta. I denna period började

hos Protestanterna Bibelforskningen bedrifvas med förnyad ansatts, i följe af den orthodoxa Dogmatikens tomhet och stelhet, hvarmed behovet af religion icke var tillfredställt. Terserus stödde sig på Bibelns auctoritet såsom lugnande och förenande princip, samt förhöll sig negativt emot blott antagna och förutsatta trosbestämmingar. Men härmed stod dock Theologin i sjelfva verket stilla, ävensom deltagandet i Troslärans egen grundliga utveckling försvann, och följderna var, att det nya system, som framstod, slutligen förlorade sig i blott historisk och exegetisk lärdom. Emellertid uppgeck det subjectiva tänkandets rätt, som sedermera genom Pietismens ytterlighet vann sin högre förklaring. Terseri Bibelarbete skiljer sig genom sin lärda bestämmelse väsentligt från det fromt asketiska syftsmål, som sedermera hans efterträdare Gezelierne, i deras stora Bibelverk, fullföljde. En redogörelse öfver sitt förhållande dervid har han afgifvit i form af bref till Drottningen, der han börjar med förklarande, att han ämnade så mycket som möjligt följa Luther, mindre likvärdig för hans stora lärdom och skarpsinnighet, än för andra samtidas blinda tillit till hans blotta ord. Detta uttryck af Terseri theologiska sjelfständighet har dock sin väsentliga betydelse deraf, att han ej eller åtnöjde sig med en sådan blott protest mot auctoriteter, utan ådagalade äfven i verkligheten den rättighet han såsom theolog tillerkände sig. I samma bref öfvergår han genast till att inför Drottningen, allt på Latin, utlägga Moses' berättelse om skapelsen. Den i begynnelsen skapade himmeln vore de saligas osynliga himmel, hvilken icke kunde tänkas vara oskapad eller ett *purum putum non ens*, men hvars belägenhet för öfrigt icke kunde eller behöfde vetas. Med den tillika skapade öde och tomma jorden ansåg han betecknas en rå och formlös "*moles*;" hvaraf sedermera hela den åskådliga världen blifvit gjord. Ehuru denna utläggning icke rörde någon trosartikel, befarade han lik-

väl, att densamma, emedan den af flera Calvinianer vore antagen, dock skulle, så orimligt det än vore, ådraga honom anklagelser att vara Calvinian. Men afstå derifrån ville han icke, innan han insett bättre skäl. I sin från trycket utkommande Commentarie skulle han undvika vidlyftighet, och derföre ej eller inlåta sig i tvister, utan framställa sin mening enkelt, dock med bifogade skäl, samt, då han sjelf vore öfvertygad, med tillförsigt äfven yttra sig, men tveksamt åter, der han sjelf tvekade, samt utan afgörande, der han sjelf måste erkänna sin okunnighet. Det klaraste skriftsätt skulle han eftersträfvat, för att icke sjelf behöfva förklaras, då han ville gifva förklaringar. Ytterst anhåller han om fortfarande nådigt hägn, och betygar, att han i det företagna arbetet ville dö eller ända till Bibelns slut detsamma utföra. Denna hausfasta föresats kunde likväl icke annat än upplösas, då han, i stället för deltagande, rönt blott ovilja och bitterhet, ehuru han åt de i Bibelexegetiken fortplantade misstag och fördomar erlade sin gärd, både med nödtvunget åberopande af enskilda auctoriteter, och med godvilligt uppvädrande af prophetior samt mystiska antydningar. Men de förhållanden, hvori Terserus sålunda befann sig, fortfara ännu, i det att i Norden utkommande skrifter af allvarligare bestämmelse och större omfång, dels hvarken läsas eller ens omtalas, dels nedsättas, och hos högst få vinna uppmärksamhet, oaktadt de, som idka vetenskapen, för sin overksamhet klandras.

Med Terseri tidigt afbrutna bibelarbete delar den genom sitt missöde beryktade förklaringen öfver katechesen samma riktning till utöfvande af den christliga öfvertygelsens rätt jemte upphöjd fördragsamhet mot andras afvikande meningar. Här kom han nödvändigtvis att icke allenast rubba mången allmännare antagen tvetydig eller olämplig föreställning, utan hufvudsakligen att, i afhandlandet af sjelfva trosartiklarna, upplifva deras euangeliska

betydelse, samt inleda deras förnyade djupare uppfattning. Den mängd af anklagelser, som mot honom framdrogos, samt hans deremot uppställda försvar, vägleda utmärkandet af åtskilliga bland de christliga sanningar han bebjertåde. En redan mot titeln ställd beskyllning, derföre att han kallat sitt arbete en förklaring öfver katechesen och icke uttryckligen öfver Luthers kateches, bemötte han med den fria anmärkning, att ända från Apostlarnes tid en katechetisk lära funnits, samt att åtminstone redan af Cyrillus Hierosolymitanus en kateches, i den ännu iaktagna ordning, blifvit utarbetad. Utbyttandet af benämningen Luthersk mot den af Euangelisk påyrkade han ofta. Anklagad för det han påstått, att hvar och en som tror på Christus, och således äfven den osynliga församling, hvilken måste anses hos främmande religionsförvandter fortleva, blifver salig, anförde han till sitt försvar bland annat ett yttrande ur en af Biskop Johan Rudbeck om Grekiska trosbekännelsen utgifven afhandling, hvilken äfven skall blifvit på Ryska öfversatt.

Som redan är nämndt, hade Terserus i sin ungdom åtföljt samma Biskop på hans, af Kon. Gustaf anbefallda, visitationsresa till Estland. Rudbeck hade i början af sin afhandling sålunda tilltalat de Grekiska trosförvandterna af Ryska nationen: "Käre vänner och bröder i Christo Jesu! Vi hafve icke allenast läsit edra böcker, som om edra tro och religion skrefne äro, utan ock varit i edra kyrkor, och sjelfve sett, talat med eder, och förnummit, att *J hafven Guds ord och den Heliga Skrift eller Bibeln, på Edert eget tungomål.* J tron på en Gud, nemligen Gud Fader, som skapat hafver himmel och jord, och på Jesum Christum, Hans enda Son — — — J begån ock Herrans Jesu Christi Nattvard, hvilken Han oss till syndernas förlåtelse och sin åminnelse gifvit och insatt hafver; och således kommen i öfverens med oss uti grunden, och thessa våra förnämsta trosartiklar, af hvil-

ket vi oss af hjertat fröjde och glade äro." Detta Terseri anförande är märkvärdigt, icke blott emedan det uttrycker hans egen öfvertygelse i kamp mot den då rådande intoleransen, utan tillika ådagalägger olikheten af de religiösa grundsatser, för hvilka Sverige under sitt ärorikaste tidskifte stred, och de systemål, som sedermera, med förlust af fordna dagars politiska storhet, så väl i den inre styrelsen och i egna underkufvade provinser, som i Svenska Statens allmänne och yttre förhållanden bedrefvos. Men Terseri påminnelse om den christliga fördragssamhetens fordringar förklingade, såsom i en öken, utan genljud. — Att han omtalat Exorcismen såsom en ceremoni, hvilken, likväl icke efter enskildt godtycke, kunde afläggas, att han sagt Döpelsen hos barn verka icke en rätt kunskap om Christus, utan blott början dertill, att han förklarar Söndagen icke i sig sjelf, framför andra dagar af veckan, vara helig, utan förnämligast blott i följe af öfverhetligt, inen med den christliga friheten enligt, stadgande, och med afseende å den arbetande menighetens behof af lekamlig och andlig vederqvickelse böra hållas i vördnad, tillräknades honom såsom onyttiga nyheter eller förderfliga villfarelser, i stället för att erinra om skilnaderna mellan församlingens positiva bestämningar och sjelfva trosläran. — Om Concordieboken upprepade han i sin katechesförklaring, hvad han förut derom hade såsom Riksdagsfullmäktig yrkat, med ljusligt bifogadt tillägg, att dåmera var fast annat utseende med religionsstridigheterna, än när samma bok tillkommit, samt att om någon ny symbol ansåges nödig, densamma borde vara lämpad efter församlingens verkliga religiösa behof. — Vid trosartikeln om Christi nedstigande till helfvetet, försökte han att till sitt försvar framställa dess historiska utveckling. Uttrycket vore att tagas såsom metaphoriskt betecknande Christi genom uppståndelsen uppenbarade, öfver döden vunna seger, hvilken, ehuru icke i Bibeln

sålunda betecknad, anthropopathiskt kunde kallas ett nedstigande, emedan helvetet dock bibliskt föreställes såsom *infima quædam sedes et habitatio*. I den så kallade apostoliska trosbekännelsen hade uttrycket blifvit af Augustinus upptaget, men förekomme hvarken i flera andra äldre, i Svenska kyrkor förvarade exemplar, och ej eller i en urgammal, med göthiska karakterer skriven, från Sigtuna till Upsala Bibliothek inkommen, pergamentscodex, innehållande nämnda trosbekännelse. Märkvärdigt synes detta åberopande, om äfven dess innehåll skulle varit bekant och bemärkt. Kritiken visar sig i ny morgonrodnad, samt ännu ofördunklad af de sedan tillkomna anspråk att efter enskilda ställen i gamla, murkna codices och deras tvetydiga skriftdrag bestämma och afgöra troslärorens religiösa betydenhet och giltighet. Men ännu eller dämera kunde äfven å andra sidan de blotta dogmatiska formlerna kallt och förnämt hållas såsom sköldar mot allt sträfvande efter förnuftig och lefvande christlig öfvertygelse. — Sålunda hade Terserus äfven förgäfvets i sin kateches, vid den vanliga läran om goda gerningar, värvat för det missförstånd, såsom skulle saligheten genom dem förtjenas; ty det han dock nästförut förklarar nödvändigt, att om dem beflita sig, lades honom svårigen till last. Under sådana förhållanden hade hans kateches i och för sig sjelf ett värde, som icke förringas, utan i sitt sanna ljus framträder, vid erinringen deraf, att de sanningar han så frimodigt försvarade, omedelbart hörde till församlingens egen trosbekännelse; ty i sjelfva verket stod dessa sanningars återupplifvande i förening med en början till hela troslärorens djupare upplättning, eller utgjorde en nödvändig ny förberedelse till sjelfva Theologiens friare utveckling.

Men Terserus, som hos sig förenade andlig och världslig bildning i ädlaste betydelse, kunde icke eller an-

nat än lyckligt uppträda i ett tredje slag af theologisk litteratur, den homiletiska, hvilken i detta tidehvarf bar de ymnigaste frukter, emedan hon var den enda, som egentligen allmännare gällde och hade anseende. Äfven på detta håll visade sig, jemte en från Reformationen fortplantad, i sin fortgång ensidig, praktisk riktning, det icke mindre ensidiga eller nakna sträfvaudet till en blott-formel methodik. Men under dessa förvillelser bibehöll sig dock Reformationens euangeliska ande. Terseri predikningar, ehuru till antalet få, hafva genom sitt inre värde berättigat honom, att äfven i deras slag uppföras bland utmärktare äldre Svenska författare. Det herrliga prof Wieselgren i Svenska Kyrkans Sköna Litteratur utställt, är fullt af euangelisk sanning och kraft, samt djupt inträngande tillrättavisningar, och aflägsnar alla andra fordringar af stil och retorik, än den, som är ämnenas egen och alltid äfven var den sanna talekonstens. Andra minnesmärken af Terseri religiösa föredrag äro föga tillgängliga. Och af den politiska värtalighet han vid Riksdagarna hade tillfälle att utveckla, qvarstå inga andra spår, än verkningarna af hans patriotiska bemödanden öfverhufvud. Men sjelfva det mäktiga aristokratiska parti han bekämpade, intogs af den ande, som lefde i hans uttryck och framställningssätt, under det hans grundsatser misskändes och fiendtligt ansågos. Sjelf har han anspråkslöst och blott i förbigående antecknat, att några korta och enkla afskedsord, dem han vid slutet af Riksdagen 1675, såsom Presterskapets talman, yttrat till de andra Stånden, hos åhörarne frampressat ymniga tårar, enligt hvad isynnerhet äfven RiksCancelleren sedermera välvilligt för honom betygt. Men de flesta af hans viktiga lefnadsförhållanden antyda hans förmåga, att efter gängse bättre föreställningar, samt från lättare fattliga och åtagande sidor utveckla sina haltfulla syftsmål. Det försvunna har dock sitt förnämsta värde i sammanhang med

sin betydhet för det närvarande. Terseri homiletiska arbeten, ehuru sällsynta, äro icke allnäst bibehållna, utan höra bland de ljusaste bilderna på ett bortgånget stort tidehvarfs religiösa lif. För dem öppnade sig hos hans samtid ett rent och varmt deltagande, hvilket tillbakaverkade såsom en ledstjerna och en lifvande sol, samt utvecklade hans snilles tillgångar. För dem måste äfven christliga efterkommande hafva en känsla, som icke blott tolererar, utan i sjelfva verket erkänner och hyllar dem, såsom värdiga yttringar af andaktens och trons innehåll, och i dem finner väsendet af ett christligt populärt meddelande.

Härmed äro Terseri lefnads drag tecknade. Källor och förebilder utgjorde framl. ErkeBiskop Tengströms prisbekrönta Minne öfver honom, samt sedermera utgifna upplysande Handlingar, deribland Terseri egen på Latin, i en kort och manlig, kärnfull stil uppsatta, särdeles intressanta lefvernesbeskrifning, hvilken redan för sig utvisar *ex ungue leonem*.

GEZELIUS DEN ÄLDRE.

Johan Gezelius den äldre föddes den 3 Febr. 1615 i Westmanland, i Romfertuna Socken, på Rusthållet Gezala, hvarifrån hans tillnamn härleder sig. Fadren var Nämndemannen Georg Andersson. Sonen blef 1632 Student i Upsala, besökte sedan Dorpat, promoverades där 1638 till Philosophie Magister, och befordrades 1641 till Professor i Grekiska samt Österländska språken, 1643 derjemte till Extra Ord. Professor i Theologiska Faculteten, samt 1645 till Ledamot af DomKapitlet. — Af anledning, såsom det uppgifves, att han skulle varit bestämd till medlem i ett Theologiskt Collegium, hvilket Drott. Christina för Protestanternas religionsangelägenheter i

84 ANTECKNINGAR ÖFV. PROCANCELLERERNA.

Tyskland ärnat inrätta, lemnade han Dorpat 1649. Nyssnämnda Collegium blef emellertid icke af, uten erhöill Gezelius ännu samma år Skedevi Pastorat i Dalarna. Derifrån befordrades han 1660 till GeneralSuperintendent i Lifland, i sammanhang hvarmed han, näst före sin öfverflyttning till Riga, blef d. 17 Sept. 1661 i Upsala promoverad till Theologie Doctor. Slutligen utnämndes han d. 30 Aug. 1664 till Biskop i Åbo Stift, som han sedermera nära 26 års tid förestod, tills han d. 20 Jan. 1690 slutade sina dagar. — Hans långvariga förvaltning inom Finska kyrkans område var särdeles fruktbar. Väsentligen på hans tid, och under hans kraftfulla medverkan, fingo Finska församlingen och scholverket en bestämd och fast form, samt antogo det skick, hvori de intill närvarande tid, halftannat århundrade, bibehållit sig, och hvarmed de i denna dag fortfara. I den lägsta undervisningen införde han den der nödvändiga mechanism, hvilken, jemte så många andra uppfinningar af mechanisk art, i England senast drifvits till en förundransvärd höjd. Vid Universitetet stiftade han ett slags PrestSeminarium, hvilket så mycket mer var på sitt ställe, ju mindre Presterskapet då ännu sjelft kunde i det praktiska handleda blifvande yngre embetsbröder. En stor förtjenst förvärfvade sig Gezelius derjemte, i det han i Åbo anlade ett eget tryckeri. Det blef en bland Sveriges och Finlands märkvärdigaste typographiska officiner, emedan derifrån utgeck en mängd af det allmänna behöfvet påkalladc andakts- och läroböcker, hvilka hvar på sitt håll vidt utbredde och länge bibehöllo sig. Sjelf hade han författat flera af dessa skrifter, deribland en och annan scholbok, som ända till senaste tid qvarstått; framför andra hans Grekiska Grammatik, hvarjemte äfven kan särskildt nämnas en Grekisk ordbok öfver Nya Testamentet, samt en Theologisk Casuistik. Till homiletisk föresyn för Presterskapet utgaf han länge årligen utkast öfver Böndagstexterna, hvilket arbete

hans son och efterträdare Gezelius den yngre sedermera, ännu under fadrens lifstid, vidtog, samt fortsatte, och hvilket både i och för sig sjelft hade ett afgjordt värde, samt derigenom, och genom sin uthållande varaktighet, en märkvärdig inflytelse (jfr här ofvan sid. 62). Det betydligaste af hans litterära arbeten är dock hans Philosophiska Encyklopedi, ett verk, som hörer bland de tidigaste i sitt slag. Den förtjenst, som blifvit Tyske Philosophen Wolf tillerkänd, att hafva varit den förste, hvilken uppställt ett sådant arbete, synes härmedelst snarare tillhöra Gezelius. Han har väl i verkställigheten visserligen icke ens den ringa grad af philosophisk originalitet, som skulle fordras till ett afgjordare företräde. Hans arbete här blott en schematisk anordning, framtäller blott disciplinernas så till sägandes osteologiska sammanhang. Gezelius har dervid följt den närbelägna föresyn, som omedelbart vid Åbo Universitet erbjöd sig, förnämligast i den skarpsinnige Thuronii der utgifna skrifter, och hvars art således under dennes namn lämpligare här nedan kan i korthet betecknas. I Andens Philosophi, i den då så kallade Pneumatiken, och dermed beslätade Philosophiska vetenskaper, der Thuroniuss icke hade föregått honom, stannar Gezelius likaledes vanligen vid blotta råa, negativa, isolerade satser. Emellertid kan och bör bestämmelsen af hans Encyklopedi erkännas såsom ett sträfvande att organisera vetenskapens idee i totaliteten af alla dess momenter. Härtill kommer slutligen, att han äfven gjorde början till det af hans son och efterträdare omsider fulländade, glosserade, efter dem begge gemensamt benämnda, Gezeliska Bibelverket, hvars blotta företagande under så många andra värf, redan för sig betraktadt utvisar omfattningen och dristigheten af de planer dess upphöjningsman dels hyste, dels äfven verkställde.

Den 26 Juni 1643 hade han gift sig med Gertrud Gutheim, dotter till ViceSuperintendenten i Riga samt

Pastorn vid S. Jacobs kyrka derst. Petter Gutheim. Efter hennes död 1682, ingeck han 1684 nytt äktenskap med Amiralen Johan Bergenstiernas enka Christina Bergenstierne, som öfverlefde äfven denna sin andraman. Allernäst i förra gifvet hade han arfvingar. Af sönerne öfverlefde honom hans efterträdare på Biskopsstolen Joh. Gezelius d. y. Döttrarna blefvo alla gifta. Hans mågar voro RegementsQvartermästaren Johan von Stauden, Ryttmästaren Henrik Ekestubbe, Majoren Gustaf Silfverklunga, Capitänen Petter Berg, Superintendenten på Ösel Johan Stenman och Actuarien i KrigsCollegium Samuel Molsdorffer,

GEZELIUS DEN YNGRE.

Johan Gezelius den yngre föddes d. 6 Sept. 1647 i Dorpat. Fadren var nästnämnde Biskop Gezelius den äldre. Sonen blef Student i Upsala om hösten 1661. Efter långvariga studier så väl der som i Åbo, anträdde han mot slutet af 1670 en resa till Tyskland, England och Frankrike. Om hösten 1674 hemkommen utnämndes han genom Konglig fullmakt af d. 1 Sept. 1675 till Extra Ord. Theol. Professor vid Åbo Akademi, der han såsom fadrens medhjelpare i det då redan började Bibelverket skulle af Bibeltrycktunnan hafva sin lön. Den 23 Aprill 1676 i nyssnämnda egenskap introducerad, och d. 13 Juni s. å. promoverad till Theol. Doctor, erhöi han sedermera, genom fullmakt af d. 30 Juli 1679, befordran efter Bång, till Andra Theol. Professionen, och ytterligare, genom fullmakt af d. 10 Sept. 1681, åter efter densamme, Superintendentsembetet i Narva. Under sin förvaltning i Ingermanland förvärfvade han sig oförgätliga förtjenster af denna landsort, som torde hafva honom till en betydlig del att tacka för den kyrkliga ordning och religiösa od-

ling, som der, ända till närvarande tid, under många stormiga skiften, bibehållit sig. Men på fadrens anhållan blef han 1688 förordnad till dess biträde vid Biskopsembetet i Åbo, och tillbakaflyttade således dit om sommaren året derpå, sedan genom en Konglig resolution af d. 20 Juni s. å. Sagu Pastorat blifvit honom såsom Præbende anslaget. Slutligen blef han efter fadrens död, genom fullmakt af d. 4 Febr. 1690 utnämnd till Biskop i Åbo Stift, hvilket han förvaltade tills under K. Carl XII:s krig landet af Ryssarna intogs. Under tiden var han dock öfver ett år borta, i det han i Mars 1710 till Riksdagen öfverreste, samt, af fruktan för krigets inbrott i Finland, ända till September 1711 dröjde i Stockholm. Slutligt lemnade han Åbo d. 4 Juni 1713. De sista åren af sin lefnad tillbragte han dels i Stockholm, dels och mest, sedan 1715, på en honom från samma tid tillhörig landtgård Viggbyholm i Täby Socken i Upland. De förbittrades enskildt genom en långvarig, brydsam rättegång med General Lybecker, som han i Senaten hade angifvit för feghet och försumlighet i Finlands försvarande. Men derjemte trycktes han af de allmänna olyckorna så mycket smärtsammare, ju alfvarligare han hela sin föregångna lefnad hade arbetat för sitt fosterland. Hans ålderdoms dystra afton slutades med döden d. 10 April 1718. — I sin tidigare mannaålder var han lifligt intagen för en, dåmera i Tyskland äfvenledes uppgången, asketisk riktning af Christendomen, samt arbetade för densammas utbredande. Stämpeln deraf bär hans vigtigaste af trycket utgifna verk, det redarnämnda Gezeliska Bibelverket, hvilket af fadren börjadt, af sonen, hela hans lefnad igenom, oaktadt många afbrott, ihärdigt fortsattes, efter det han derhän redan i yngre åren samt på sin utländska resa under handledning af de berömdaste Engelska och Tyska Orientalister och Bibeltolkare hade riktat sina studier. Exegesen blef småningom protestantiska Theologins hufvudsak, medan Dogmatiken

förlorade allt begrepp och sammanhang. Behovet af religionens innerligare uppfattning uppträdde mot den orthodoxa Theologins toma abstractioner, och gjorde sig gällande genom Bibeltolkning. Deraf framalstrades tros- och tankefrihet, men först och närmast den känslolösa, blott subjectiva Pietismen å ena sidan, liksom å andra sidan subjectivitetens motsvarande skeptiska rörelser på Philosophins område. Genom Gezelius den yngre fingo de theologiska studierna vid Åbo Universitet ett förnämligast asketiskt syftsmål, som länge bibehöll sig. Ett arbete, hvilket han, liksom Bibelverket, ända från början af sin lärarebana till sina dagars slut, fortsatte, voro Predikoutkasten öfver Böndagstexterna, hvarmedelst han i Homiletiken införde den fromt religiösa ton, för hvilken han, som nyss nämndes, länge utan tvekan var oinskränkt ständ, och som han, isynnerhet och redan under sin utländska resa, hade antagit, i följe af en nära, och sedermera länge i brevexling fortsatt, förbindelse med Lutherska Församlingens berömda lärare Spener. Såsom Terserus med det Protestantiska Tysklands största samtida Theolog Calixtus hade stått i gemenskap, samt förnämligast negativt, genom motarbetande af blott antagna och förutsatta trosbestämningar, hade befrämjat det Theologiska studium, så lifvade Gezelius detsamma genom framkallande och återställande af den religiösa känslans innehåll (jfr sid. 77). Men det ologiska deri stegrade sig hos honom ofta till ett för Vetenskapen skadligt ordsvall. I hans åsigt ingeck, att bildningen behandlades blott såsom medel till en christlig lefnad, och betraktades såsom kyrkans tillhörighet. Äfven utöfvade han en stor inflytelse på hela Universitetets ande. I slutet af sin lefnad kämpade han med sin magt och myndighet bittert emot Pietisterna. Dessa förvillelser bestodo dock egentligen deri, att de med förderlig consequens drefvo samma läror han sjelf hade befordrat.

Gezelius d. y. hade d. 26 Aug. 1680 gift sig med Assessorns i Åbo HofRätt Nils Lietzens dotter Hedvig Lietzen, som jemte tvenne döttrar och en son öfverlefde honom. Dottren Maria Gezelius blef gift med Landshöfdingen Baron Johan Stiernstedt: dottren Christina först, 1703, med Assessorn i Åbo HofRätt Erik Loskiöld, och, efter hans död, med Biskop Lund. Sonen Johan Gezelius blef slutligen Biskop i Borgå.

WITTE.

Herman Witte föddes d. 7 Dec. 1766 i Dünamünde vid Riga. Föräldrarne voro Tullförvaltaren Verner Witte och Hedvig Roloff. Sonen blef i Wittenberg 1688 Student: promoverades derst. 1691 till Philosophie Magister, befordrades 1692 till Adjunct i Philos. Faculteten, och förklarades, efter ett utgifvet Specimen, för Theol. Candidat. Men den för honom vid nyssnämnda Universitet sålunda öppnade bana tillstängdes snart. Af obekant orsak, eller, som det synes, för någon mot förmän, vid en disputationssact, visad sidvördnad, eller tilläfventyrs i sammanhang dermed för någon pietistisk ausatts (?), relegerad från Wittenberg, kallades han efter sin hemkomst till Professor i Dorpat; men förordnades af Konungen d. 4 Juni 1695 till Kyrkoherde i S:t Mariæ Församling uti Stettin, promoverades 1702, efter försvarad gradualdisputation, i Greifswald till Theol. Doctor: utnämndes d. 11 Juli 1707 till Superintendent på Ösel: flydde 1710 under kriget öfver till Stockholm, der han antogs till EnkeDrottningens HofPredikant. Slutligen d. 16 Sept. 1721 utnämndes han till Biskop i Åbo Stift. Påföljande år till Åbo öfverflyttad, inaugurerade han å nyo, i egenskap af ProCancellor, Akademien derst., som genom kriget hade varit upplöst.

99 ANTECKNINGAR ÖFR. PROCANCELLERERNA.

Han dog d. 24 Mars 1728. — Hans minne är så ringa eller ingen särskild fosterländsk betydhet, i bredd med den många följd af utmärkta män, som i Åbo Stifts styrelse, ända från Reformationstiden räknadt, hade föregått honom.

1697 hade han ingått äktenskap med Katarina Margareta Wittmarck, dotter till Directeuren öfver Tjärucompagniet i Stockholm Claes Wittmarck. I detta äktenskap hade han flera barn, som jemte modren 1717 adlades med namn af von Witten, men af hvilka blott tvenne döttrar, Katarina Maria, gift med KammarRevisionsRådet Nils Lagerstolpe, och Hedvig, gift med Ryttmästaren Jakob Danckvardt Liljeström, öfverlefde sin far.

TAMMELIN.

Lars Tammelin föddes d. 2 Maj 1669. Fadren Gabriel Tammelinus var då ConRector vid Åbo Schola, sedan Kyrkoherde i Lojo. Sonen blef Student i Åbo 1685, promoverades 1694 till Philos. Magister, utnämndes 1695 till Lector vid Åbo Schola, samt befordrades sedermera d. 23 Maj 1698 till Matheseos Professor, hvarefter han ännu samma år, med Kongl. permission af d. 23 Aug., antredde en utrikes resa till Danmark, Tyskland och Holland, derifrån han året derpå återkom. Men oroliga krigiska tider ingingo, hvilka störde allt vetenskapligt lif. Under flykten från Finland undan kriget, blef han d. 2 Maj 1717 utnämnd till Pastor i Fernebo i Vestmanland, hvilken tjänst han året derpå tillträdde, och sedermera äfven efter freden bibehöll, i det han afsade sig den honom åter erbjudna Matheseos Professionen. Slutligen befordrades han d. 11 Nov. 1728 till Biskop i Åbo Stift: promoverades 1732 i Upsala till Theol. Doctor: dog d. 2 Juli 1783. — Vid de i Finland under Carl XII:s fälttåg till landets eget försvar vidtagna beväpningar hade Tamme-

lin, som då, enligt det föregående, var Matheseos Professor, åtagit sig att exercera de Studerande. Såsom Akademiens Rector 1710 var han uppmärksam och nitisk att i dåvarande brydsamma förhållanden bevaka och upprätthålla Akademiens angelägenheter. Sedermera under flykten vistades han någon tid i Lund i egenkap af Gezelii ombud i processen mot Lybocker. Af dessa värf visar sig, att han i de svåra förhållanden han genomleide, visste med mod och förlagenhet hjälpa sig sjelf och andra. Emellertid förflöt hans lefnads mannaålder under stormiga skiften, der icke blott litterär, utan all frödig verksamhet dukade under.

Han var gift med Margaretha Hahn, dotter till Phys. Prof. Petter Hahn, och hade med henne flera barn, af hvilka sonen Gabriel fick Sagu Pastorat.

FÄHLENIUS.

Jonas Fahlenius föddes i Falun d. 30 Okt. 1674. Fadren var HospitalsPredikanten och Apologisten vid Trivialscholan Nicolaus Haquni: modern Brigitta Fahlberg. Han blef Student i Upsala 1696: promoverades 1707 till Magister: utnämndes genom Senatens fullmakt af den 3 Okt. 1712 till Theologie Adjunct derst.: genom Konglig fullmakt af d. 3 Nov. 1721 till Log. och Metaph. Professor vid Åbo Akademi, och d. 7 Mars 1722 till Tredje Theol. Professor: flyttades d. 14 Maj 1725 till Andra, d. 23 Maj 1728 till Första Theol. Professionen: promoverades 1732 till Theol. Doctor: utnämndes slutligen d. 18 Mars 1734 till Biskop i Åbo Stift. Han insjuknade af slag d. 15 Aug. 1745; i anledning hvaraf han följande året begärde afsked, som någon tid derpå äfven beviljades honom med hela lönen oskofrad; hvarefter Kongl. Förordnande d. 9 Juni 1747 utfärdades för Förste Theol. Prof. Browallius

att till alla delar förestå så väl ProCancellers som Biskops-
 embetet, men derjemte genast äfven föreskrefs, att efter
 Fahlenii bortgång ordentligt förslag borde uppsättas. Fah-
 lenius dog d. 11 Okt. 1748. — Från trycket har han ut-
 gifvit blott en enda akademisk Disputation och dessutom
 tre Likpredikningar. Men öfverhufvud låg ännu i denna
 periodj hela Akademien nedtryckt af den nöd och för-
 stämning, som K. Carl XII:s olyckliga krig hade lemnat
 efter sig. Vid hennes återupprättande efter freden hade
 tjänsterna med brådska, men i denna hast här och der
 mindre väl, blifvit besatta. Högst ofördelaktigt inverkade
 derjemte de egenmäktiga befordringar, som hon jemte alla
 andra publika verk, under den så kallade Frihetstiden,
 framgent af rådande politiska partier feck hålla till godo.
 Hårtill kom, att inom blott tjugu års förlopp ett nytt
 krig utbröt, som åter upplöste hennes knapt ännu efter
 den förra förstörelsen upprättade samhälle. Med dessa
 nedslående yttre omskiften fortgeck en inre grund till
 svaghet och sjuklighet i det vetenskapliga lifvet. På de
 theologiska studiernas område herskade alltsedan Gezelii
 den yngres tid en, dåmera af de allmänna olyckorna un-
 derhållen, pietistisk riktning. Såsom religionens väsen
 fixerades hvarje människas medvetande af sin skuld. Än-
 damålet af sinnelagets förbättring och hjertats rening liksom
 uppslukade eller inskränkte alla verkliga fria anlags ut-
 veckling. I bredd dermed, på Samhällets område, upp-
 geck en emot det kyrkliga likgiltig, till det Nyttiga syf-
 tande Upplysning. Medan denna ur Reformationens verk
 framalstrade motsatts af klart förstånd å ena sidan och å
 andra sidan en lefvande känsla utarbetade sig, fortfor
 den Theologiska vetenskapen att stå stilla.

Fahlenius hade i Stockholm d. 2 Okt. 1729 gift sig
 med Agata Siöberg, dotter till Kongl. Munskenken Sven
 Siöberg och dess hustru Aimée Promeri. Sedan denna
 hans förra maka d. 31 Okt. 1730 i sin första barnsäng af-

lidit, gifte han sig 1732 med Enkefru Sara Charlotta Teppati, dotter till Assessorn i Åbo HofRätt Carl Teppati och dess fru — — Stjernstedt, dotter af Landshöfdingen Baron Johan Stjernstedt. Af barnen i detta sednare äktenskap öfverlefde honom tvenne döttrar: Agata Charlotta Fahlenius, gift med Prof. Carl Abraham Clewberg, och Brita Sidonia Fahlenius gift med Prof. Pehr Adrian Gadd.

BROWALLIUS.

Johan Browallius föddes d. 30 Aug. 1707 i Westerås. Fadren var Lectorn derstädes, sedan Prosten och Kyrkoherden i Bro Församling i Westmanland Magnus Anders Browallius: modren Katarina Sigtunius, äldsta dotter till Prosten i Arboga Johan Sigtunius. Han inskrefs 1720 vid Akademien i Upsala: undergick 1729 Philos. Candidatexamen: blef i Stockholm 1731 invigd till Prestaembetet, och antagen till KapellansAdjunct vid Storkyrkan, samt erhöll s. å. Philos. Magistersgraden. Året derpå tillträdde han en privat Informationsbeställning, hvarigenom han kom i förhållanden, som både för hans bildning och hans framtida lycka voro fördelaktiga. Hos Landshöfdingen öfver Kopparbergs Län och Dalarna Nils Reuterholm såsom hans barns lärare anställd, fick Browallius tillfälle att egna sig åt studium af naturvetenskapen, då sjelfve Linné på Landshöfdingens anmodan, för att åt dess söner meddela grunderna af samma vetenskap, kom till Falun. Sommarna 1735 och året derpå gjorde Browallius i sällskap med Kammarherren Baron Axel Reuterholm och sedermera BergsRådet Tilas naturalhistoriska resor i Dalarna. Genom dessa förbindelser, och genom utgifna arbeten, bland annat en i Leyden upplagd *Discursus de introducenda in Scholas et Gymnasia Historiæ Naturalis lectione*, blef han allmännare känd. På uppmaning af Riks-

94 ANTECKNINGAR ÖFV. PROCANCELLERERNA.

Rådet och AkademieCancelleren Grefve Creutz, gjorde han 1737 ansökning om Physices Professionen i Åbo, utgif i Upsala ett Specimen, och erhöll s. å. fullmägt ånysnämnda Profession, hvartill han introducerades den 5 Okt. 1738. Vid Akademiens jubelfest 1740 promoverades han till Theol. Doctor: utnämndes genom Kongl. fullmakt af d. 12 Maj 1746 till Andre, och kort derpå, efter sin ankomst till Stockholm såsom Riksdagsfullmäktig, till Förste Theol. Professor. Sedermera d. 9 Juni 1747 förordnade Konungen honom att förestå Biskopsembetet och ProCancellariatet, under Fahlenii svaga och oförmögna tillstånd, samt i anledning deraf erhållna tjänstledighet. Slutligen befordrades han 1749 vid 42 års ålder till Fahlenii efterträdare såsom Biskop i Åbo Stift. Han dog i sitt 48:de lefnadsår d. 25 Juli 1755. — Bland hans första af trycket utgifna arbeten voro de periodiska skrifterna: Den Philosophiske Mercurius, Stockh. 1734, och Den Svenske Patriot, dersammastädes 1735, samt hans Oskyldiga Målro, och hans öfversättning af Holbergs Metamorphoser eller Förvandhagar. Dessa politiska och vittra skrifter höra till den period af Svenska Vitterheten, hvarifrån Dalin är ryktbarast. Svenska språket blef dåmera i skrift vanligt och upparbetades. Öfverallt vaknade känsla deraf, att ett folk, som icke på sitt modersmål kan uttrycka sina tankar, och sålunda verkligt tillegnat sig dem, icke kan anses såsom bildadt. Latinska språket motsvarade en bestämd krets och ståndpunkt af föreställningar. Dess begagnande hade nedsjunkit till utnötta, toma phraser, i hvilka en odräglig platthet höljde sig. Den Dalinska vitterheten var äfvenledes torr och platt. Men i det att bildningens innehåll började på modersmålet framställas, lades en ny grund till densammans utveckling. Förtjensten af att hafva deltagit i detta verk tillhör Browallius så mycket mer, som han äfven utförde det i vetenskapliga ämnen. Isynnerhet är han

såsom naturforskare utmärkt. Hans mot Professor Siegesbeck i Petersburg till försvar för Linnéas Sexualsystemet i Åbo 1741 utgifna, och strax i Leyden eftertryckta *Examen Epicriseos Sigesbeckianæ*, hans Betänkande om Vattuminskningen, tr. i Stockh. 1755, samt mångfaldiga andra till Naturkunnigheten hörande skrifter; deribland de afhandlingar han till Stockholmska VetenskapsAkademien såsom Dess ledamot inlemnad, äro minnesmärken af hans vetenskapliga forskningsnit. Hans samling af Fossilier, jemte Med. Prof. Spörings, isynnerhet igenom Browallii bedrivande, af Consistorium inköpta Mineralie- och Snäcksamling, blef första grunden till Åbo Akademis naturalhistoriska Museum, hvars uppkomst han dessutom befordrade, i det han gjorde början att iordningställa det till Akademien 1753 inköpta Kalmeterska MineralieKabinett. Hans delaktighet i Åbo Stifts förvaltning är deraf utmärkt, att han vid 1746 års Riksdag genomdref beslutet om utgifvande af en ny Finsk Bibelupplaga, och att han sedermera jernte Prof. Clewberg arbetade på förbättrande så väl af orthographi och språk som sjelfva tolkningen. Samma Finska Bibel utkom 1758 efter hans bortgång. Enligt det omdöme Schinmeier, i Svenska Bibelöfversättningens historie, upptecknat, vore den af Browallius besörjda Finska Bibel att jämföras med de bästa annorstädes offentligen antagna tolkningar af Bibeln, samt tilläventyrs att ställas i främsta rummet bland dem alla. Öfverhufvud står Biskop Browallius i efterkommandes minne betydligt uppsatt öfver sina närmaste företrädare. Men såsom äfven hans efterträdare Mennander, geck han förnämligast upp, och vann anseende, genom sina till en del här ofvan nämnda naturvetenskapliga arbeten. Redan Gezelius d. y. hade på sin tid klagat i bref till Cancelleren, att det Theologiske studium dåmera stod på svaga fötter, och ej idkades såsom tillförene; att sällan dåmera enskilda föreläsningar derutinnan höllos, samt

att på längre tid inga theologiska disputationer hade utkommit, då likväl i en föregången period hela böcker af sådana hade blifvit utgifna. Orsaken till detta förfall fann han bland annat i det länge motarbetade, men dock slutligen inrotade ofog, att Philosophiska Facultetens ledamöter för löneförmåner inträngde sig i den Theologiska. Men den inre grunden var, att Theologins studium sjelft hade förlorat sin halt och sin respect. Den asketiska riktningens ihåliga subjectivitet, och dess likgiltighet mot förnuft och vetenskap, blottades genom erfarenhetskunskapernas och det förståndiga tänkandets utveckling. Deri ingrep Browallius, och förvärfvade sig oförgätlig förtjenst. Öfverhufvud var Empirismen, i sin början, ett högst viktigt framsteg för den moderna tidens allmänna princip af sjelfmedveten öfvertygelse. Derunder uppsmög sig dock å nyo, såsom förut genom Pietismen, en platt triumf mot tanken och begreppet. Men den nya tidens ande var stark nog inom sig för att åt subjectiviteten sjelf tillåta utarbetningen äfven af detta hennes particulära sätt att se, samt öfverlemnade åt henne sjelf att befria sig från sin inskränktthet.

Browallius hade 1737 gift sig med Elisabet Ehrenholm (från Falun), som jemte en son och trenne döttrar öfverlefde honom. Sonen, Johan Browallius, blef slutligen Assessor i Åbo HofRätt. Af döttrarna blef Elisabet gift med ædermera Biskopen Gadolin: Katarina Margareta med ViceBorgmästaren i Nådendal — Neuman: och Charlotta Christina med Capitenen Baron Adam Fredrik von Köhler.

M E N N A N D E R.

Carl Fredrik Mennander föddes d. 19 Juli 1712 i Stockholm. Hans fader, Anders Mennander, förut Pastor i Socknen Fickel i Estland, hade, stadd på flykten, då

nyligen blifvit Kyrkoherde vid Finska Församlingen i Stockholm, utnämndes kort derpå till Kyrkoherde i Laihela i Osterbotten, men lämnade, af fruktan för kriget, genast denna lägenhet, bosatte sig å nyo i Stockholm såsom flykting, och erhöill sedermera Ilmola Pastorat i samma nyssnämnda landskap. Sonen blef 1728 från Wassa schola dimitterad, och s. å. vid Åbo Akademi inskrifven: studerade 1732—1734 i Upsala, der han slöt en förtrolig, på gemensam kärlek till Naturalhistorien grundad bekantskap med Linné: återkom efter fadrens död, som inträffade i Mars månad sistnämnda år, till Åbo: promoverades ders. 1735 till Magister, och utnämndes 1738 till Adjunct vid Philosophiska Faculteten: kallades 1744 till Ledamot af VetenskapsAkademien: befordrades 1746 till Phys. Professor: promoverades 1752 till Theol. Doctor: utnämndes s. å. till Fjerde Theologie Professor (utom Stat) med bibehållande, tills vidare af sin förra lön: 1754 till Tredje Professor i samma Facultet: d. 10 Febr, 1757 till Biskop i Åbo Stift: slutligen d. 31 Aug. 1775 till ErkeBiskop i Upsala: utnämndes 1784 till Ledamot af NordstjerneOrden: dog d. 22 Maj 1786. — Tillika Theolog, Historie-, och Naturforskare förvärfvade han på skilda håll litterära förtjenster. Såsom Biskop Browallius hade börjat, fortsatte Mennander utgifvandet af en förbättrad Bibelupplaga, hvilket arbete under hans tillsyn och ledning fulländades (se sid. 95). För öfrigt uppteck det Theologiska studium då förnämligast i ett blott asketiskt sträfvande. Men den theologiska Dogmatikens tomhet bidrog på sitt håll att väcka och nära behofvet af erfarenhetskunskaper. Nya vetenskapliga principer arbetade sig fram ur det enskilda. Således började det därmera höra till ordningen att samla naturalster och historiska arkunder samt minnesmärken; och att från allmänna synpunkter begrunda dem. På begge dessa håll arbetade Mennander med för-

tjenstfull framgång. Derigenom befordrades tillika på ett utmärkt sätt bildningen i allmänhet. Hans inflytelse och verksamhet hade Universitetets Museum att tacka för dess första grundläggning. Han gjorde derjemte en fruktbar början till att sprida dager öfver de inhemska häfderna, och beredde den bana, på hvilken sedermera Porthan uppträdde. Fosterlandets historiska minnen har han upplyst genom flera från trycket utgifna afhandlingar och tal. Hans rika och dyrbara Bibliothek innehöll för Finska Språket, Historien och Geographin betydliga samlingar, hvilka af hans son, ÖfverIntendenten Fredenheim, förärades till Åbo Akademi, som äfven förut redan af begge mottagit ansenliga skänker.

Den 25 Aug. 1741 hade ErkeBiskop Mennander gift sig med Ulrika Palén, dotter till Häradshöfdingen i Pükis och Haliko Härad Abraham Palén, samt dess sednare fru Margareta Katarina Tigerstedt. Sedan hon under flykten d. 13 Nov. 1742, i Upsala aflidit barnlös, gifte han sig d. 12 Maj 1747 med Johanna Magdalena Hassel, CancelliRådet Prof. Hassels dotter, född i Åbo d. 21 Okt. 1730, död ders. d. 5 Apr. 1749. Sonen, af detta sednare gifte, Carl Fredrik Mennander adlades 1769, och antog namnet Fredenheim, blef 1792 CancelliRåd med säte och stämma i CancelliCollegium, saml 1795 ÖfverIntendent öfver Konungens Samlingar i de Fria Konsterna.

HAARTMAN.

Jakob Haartman föddes i Stockholm 1717, under flykten. Fadren var slutligen Theol. Professorn vid Åbo Akademi Johan Haartman. Sonen blef Student i Åbo 1730: idkade sedan sina studier dels der, dels, ett-år, i Upsala: promoverades i Åbo 1741 till Magister: utnämndes d. 20 Jan. 1742 till Docens i Theoretiska Philosophin:

förordnades genom Consistorii ProtokollsUtdrag af d. 28 Aug. 1750 till ViceBibliothekarie, eller Amanuens vid Bibliotheket: blef 1755 ViceSecreterare vid Consistorium Academicum: utnämndes genom Konglig fullmakt af d. 5 Aug. 1756 till Extra Ord. Professor i Philosophin och LitterärHistorien: genom fullmakt af d. 18 Nov. 1767 till Ord. Log. och Metaph. Professor, hvarvid han "enligt Riksens Ständers tillstyrkande i underdånigt bref af den 9 Octobris — hade att njuta Ord. Professors lön och Annexe Pastorat," samt feck i följe deraf Piikkis såsom Præbende; men måste, enligt Ständernas beslut 1770, åt sin medsökande Prof. Nääf afträda hela lönen, beräknad ända från det han tillträdde densamma, eller d. 18 Nov. 1767, utom PræbendePastoratet, hvilket han bibehöll, derigenom att han tog afsked från Professionen, och derefter medelst Konglig fullmakt af d. 2 Okt. s. å. (1770) utnämndes till Theologie Adjunct, med nådigst beviljad förbehåll att bibehålla Professors titel samt tour utom Philosophiska Faculteten. Dessa befodringsomskiften höra till dragen af den så kallade frihetstiden i Sverige. Sedermera blef han, efter det Riksens Ständer hos Konungen anmält honom att lönas med någon befodran, genom Konglig fullmakt af d. 22 Maj 1772 utnämnd till ExtraOrd. eller Femte Theologie Professor, med åtnjutande af Adjunctslönen och rättighet att i tour blifva Ord. Theologie Professor på stat och bekomma lön näst efter Prof. Isak Ross. Sålunda blef han året derpå, äfvenledes utom stat, Fjerde Theologie Professor: befodrades 1776 till Bisköp i Åbo Stift: dog d. 6 Mars 1788. För sin befodran till Biskop lär han oskyldigtvis haft att tacka blott politiska förhållanden.

Den 24 Okt. 1754 hade han gift sig med Eleonora Elisabeth de la Myle, Ryttmästaren vid Norra Skånska CavalleriRegementet Johan Christofer de la Myle's och dess makas Anna Christina Mask's dotter, som då vistades

i Åbo hos sin faster, gift med RegementsFältskären Paul Müller. Hon dog i Åbo barnlös d. 16 April 1810, efter att hafva testamenterat kapitaler till tvenne Stipendier för Studerande, till ökande af lönen för CathedralScholans Tredje Collega, till fyra Stipendier för ynglingar vid samma läroverk, till befordrande af religionsundervisningen för fattiga barn i Åbo stad, samt till understöd för fattiga enkor efter Schollärare och Kapellaner samt SockneAdjuncter i Åbo Stift.

GADOLIN.

Jakob Gadolin föddes d. 13 Okt. 1719 i Strengnäs, der hans föräldrar vistades på flykten under kriget. Fadren var Kapellanen i Nädendahl, sedermera Kyrkoherden i Sastmola, slutligen i Virimo, Prosten Jakob Gadolin: modren Anna Lignipæus. Han blef i Åbo Student 1736: vistades från hösten 1742 tvenne år i Upsala: promoverades i Åbo 1745 till Magister: utnämndes i Oktober s. å. till Mathes. Docens: förordnades d. 1 April 1748 till Observator vid Kongl. Landtmätericommissionen i Finland: d. 27 Okt. s. å. till Astronomie Observator. vid Åbo Akademi (med den lön han förut innehåft), samt Extra Ord. Professor med säte och stämman så väl i Consistorium som i Philos. Faculteten: utnämndes derjemte 1752 till Pastor vid Domkyrko Finska Församlingen: befordrades ytterligare genom Kongl. fullmakt af d. 29 Mars 1753 till Phys. Professor: blef 1756 i Greifswald, då Akademien derstädes firade sin Jubelfest, promoverad till Theol. Doctor: flyttades d. 17 Dec. 1762 till Tredje, 1765 till Andra, d. 20 Dec. 1779 till Första Theol. Professionen, hvarjemte han, enligt Cancellereus förordnande af den 7 Juli 1781, blef Kyrkoherde i Svenska Domkyrkoförsamlingen och Nummis Præbende Pastorat: erhöll d. 8 Dec.

1784 nådig befrielse från skyldigheten att hålla offentliga föreläsningar: utnämndes d. 27 Nov. 1786 till Ledamot af NordstjerneOrden: befordrades d. 5 Juni 1788 till Biskops-embetet i Åbo Stift, hvartill han förut redan två gånger hade varit å förslag uppförd: utnämndes 1789 till Commendeur af NordstjerneOrden: dog d: 26 Sept. 1802. — Under And. Celsii och Klingensterernas handledning i Upsala hade han tidigt fattat kärlek för Mathematiken, hvars studium han jemte Prof. Martin Johan Wallenius, vid Åbo Akademi upplifvade. Upplifningsvis kan anmärkas, att exemplar af Euklides' Elementer intill denna tid i Åbo voro sällsynta. Men genom den empiriska naturforskning, hvilken redan hade vunnit burskap, uppgeck, såsom densammans nödvändiga vetenskapliga grundval, dåmera äfven Mathematik, hvarjemte det förståndiga tänkandets method och principer i allmänhet utbredde sig. Tidigt erhöll Gadolin såsom vetenskapsidkare offentliga uppdrag. Från 1748 förrättade han mellan Åbo och Grieslehamn trigonometrisk mätningar, äfvensom han bestämde latituden och longituden af flera orter i Finland. Dessutom anställde han 1751, dertill efter VetenskapsAkademiens förslag af Konungen förordnad, observationer till utrönande af Månans Parallax, hvilka sedan jemfördes med Franske Astronomen de la Cailles å Goda HoppsUdden gjorda observationer, och för sin noggrannhet vunno kännares allmänna bifall. Samma år blef han Ledamot af nyssnämnda VetenskapsAkademi, hvars Handlingar förvara sex af honom författade uppsatser. Sedermera kallades han 1785 af Patriotiska Sällskapet till Dess medlem. Då Finska Hus-hållningsSällskapet stiftades, var han Dess förste Ordförande. Men Biskop Gadolins lefnadsvärf ingingo tillika på Politikens område. Svenska Staten, som i Europas Universalhistorie då för detta redan hade uppfyllt en hög bestämmelse, lefde sedermera ett, i sin början oroligt, inre politiskt lif, hvars rörelser i sin hvirvel indrogo de

utmärktaste män af alla stånd i samhället. Bekantast af denna period äro dess Riksdagsränker, dess partivälde och fäla egennyttan, ehuru, många eller de gröfsta och mörkaste dragen deraf ännu torde vara bortgömda. Dess värde i och för sig samt historiska betydelse är, att de råa particulära interesserna och subjectivitetens ensidiga anspråk utarbetade sig i dubbel mening. Prof af de magt-hafvandes då vanliga ingrepp inom de offentliga embetsverkens egna förvaltningskrets samt både högre och lägre befordringar drabbade äfven Åbo Universitet. Biskop Gadolin kunde för sin del så mycket mindre undgå att enskildt röna följderna deraf, ju högre ställning i det offentliga lifvet han genom sina utmärkta egenskaper och talenter intog.

År 1757 hade han ingått äktenskap med Bisk. Browallii dotter Elisabet Browallius, som dog 1793. Han öfverlefdes af en dotter, Elisabet, gift med Majoren vid Adelsfanan Johan Fredrik von Willebrand, samt sönerna, Professorn och Ridd. Johan Gadolin, DomProsten och OrdensLedamoten Dr Gust. Gadolin, f. d. Lientenanten vid K. Svenska Arméens Flotta, sedermera ägare af Åviks Glasbruk Vilh. Gadolin, samt en fjerde son, hvilken vistades utomlands.

T E N G S T R Ö M.

Jakob Tengström född i GamlaKarleby d. 4 Dec. 1755, var sön till SockneAdjuncten och Pædagogen derst. Magister Joh. Tengström och dess maka Maria Chydenius, Tidigt beröfvad sin far uppfostrades han medelst släktningars understöd, samt arbetade sig fram under tryckande fattigdom, hvarjemte han, späd till sin kroppsbyggnad, i ungdomsåren hade att kämpa med en vacklande hälsa, samt isynnerhet ett svagt bröst. - Han blef 1771 i Åbo Student, 1775 Magister, utnämndes 1778 till Moralium Do-

cens: den 14 Dec. 1780 till E. O. Philos. Adjunct, d. 21 Dec. 1783 till Theol. Adjunct, d. 29 Jan. 1790 till Tredje Theol. Professor, 1800 till Theol. Doctor, d. 15 Febr. 1803 till Biskop i Åbo Stift, 1805 till Ledamot af Kongl. NordstjerneOrden, 1808 af Kejsarl. Ryska S:t Anne Ordens 1 klass, erhöll 1809 ett brillanteradt kors, och adelsdiplom för sina barn, samt 1811 Kejsarl. fullmakt å Nerpés Pastorat såsom Prebende utom Pargas, hvarefter än s. å den nådebevisning honom vederfors, att hans äldsta dotter till Hoffröken hos Deras Majestäter Kejsarinnorna utnämndes. Sedermera 1817 på underdånig begäran befriad från PröCancellersbefattningen, och samma år upphöjd till Erkebiskop i Finland, blef han ytterligare 1819 utnämnd till Ledamot af S:t Vladimirs Andra Klass med Stora Korset, och erhöll 1826 S:t Anne Ordens insignier brillanterade.—Vägen till den höjd af heder och lycka han uppnådde, bereddtes först genom delaktighet i samtidens vittra idrotter. Det lugna samhällstillstånd, den inre sansade reflexion, den af fin, förständig sjelbeherskning och negativ upplysning utmärkta bildning, hvilka ur och efter den så kallade frihetstidens sociala stormar genom K. Gustaf III uppgingo, voro i Sverige morgonrodnanden för en i sin början empiriskt kritisk och æsthetisk, med Snillet och Smakens valspråk företrädesvis sirad och firad Litteratur, samt för utvecklingen af en förständig inre erfarenhet, och menniskokänedom i bredd med den förut uppkomna empiriska naturkunskapen. Tillika lifvades en historisk forskning, som från blotta skådespelet af krig och yttre politik vände sig till utredande af dels samhällsförfattningens, dels den inre och litterära bildningens omskiften. Tengström uppträdde såsom författare först med prof af poetisk och stilistisk talent, och dernäst äfven såsom historieforskare. Den yttre anledningen var, att han från 1779 inpå år 1781 såsom informator för KammarRådet Stöckenströms söner vistades i Stockholm, samt

104 ANTECKNINGAR ÖFV. PROCANCELLERERNA.

der bland flera andra, till en del genom hans utmärkta, smilrika morbroder, Prosten i Gamla Karleby D:r Anders Chydenius inledda, litterära förbindelser, med särdeles välvilja och vänskap omfattades af den förtjenstfulla, berömda Häfdeforskaren, CancelliRådet Schönberg, hvilken, äfvensom sedermera i Åbo Porthan, väckte eller närde hos honom kärlek för det historiska studium. I Vitterhets-, Historie- och AntiquitetsAkademien vann han åren 1776—1781 tre särskilda gånger stora priset. Sedermera erhöll han 1786 UppfostringsSällskapets pris för Minnet öfver Terserus. I följe af dessa litterära utmärkelser blef han 1778 kallad till ledamot af Vetenskaps- och VitterhetsSällskapet i Götheborg, 1785 af Nordiska Sällskapet i London, 1793 af Vitterhets-, Historie- och AntiquitetsAkademien i Stockholm. Sedermera mottog han 1796 enahanda kallelse af Sällskapet pro Fide et Christianissimo, och af Finska HushållningsSällskapet vid Dess stiftelse. Hans förnämsta litterära arbeten äro historiska, och bestå dels af sorgfälligare utarbetade monographier, dels af samlingar. Bland de förra utmärka sig det 1781 i Svenska Vitterhets, Historie- och AntiquitetsAkademien med stora priset belönta svar på den af samma Akademi framställda fråga, om Svenska Sjömagten i äldre tider, och särdeles i Kon. Erik XIV:s tid, samt det ofvan särskildt redan nämnda Misse öfver Terserus, och ett skönt Latinskt Åminnelsetal öfver Porthan. Det sistnämnda hör tillika bland profven af den lätta, intagande vältalighet, hvilken, isynnerhet i ErkeBiskop Tengströms muntliga föredrag, än högtidligt och varmt efter ämnenas fordringar, än eldigt, qvickt och glädtigt, stundom mildt satiriskt, alltid lätt och otvunget, vanligen i en praktisk riktning, framflödade, och i hela hans umgänge afspeglade sig. Mindre i ett helt sammanhang utförd än i särskilda delar med fruktbar historisk forskning bearbetad är den i Disputationer utgifna *Vita Rothovii*. Såsom Bihang till

Åbo Domkapitels Circulärbref utgaf han senast en följd af Handlingar till upplysning i Finlands Kyrkohistorie. Der-till bidrager äfven det vidlyftiga verket om Presterliga Tjenstgörningen och Aflöningen i Åbo Erkestift, ehuru detta arbete dock, som sjelfva titeln tillkännager, har sin egentliga bestämmelse på den kyrkliga förvaltningens område, der det sammanträffar med ett annat af Erkebiskop Tengström såsom Ordförande i de 1817 tillförordnade Ecclesiastika Comitéeer, verksamt bedrifvet och väsendt-ligen af honom sjelf äfven, ehuru icke fullständigt utfördt arbete, det innan hans bortgång oafslutade eller icke re-digerade Förslaget till en ny Kyrkolag. Bland hans se-naste långvariga sysslosättningar voro de han, likaledes såsom Ordförande i besagda Comitéeer, egnade åt förfat-tandet af nya Finska Psalmer eller öfverseende af andras arbeten för samma ändamål. Men äfven från detta värf bortgeck han, innan det uppnådde sin fulländning. Åt-skilliga smärre dels vittra, dels patriotiska, pædagogiska, asketiska, theologiska, historiska, eller officiela och å em-betets vägnar från trycket utgifna skrifter och uppsatt-ser, som han med otröttlig flit och flytande lätthet utar-betat, kunna här icke särskildt nämnas. — Högst viktiga voro många af de värf, som han omedelbart i Församlin-gens och det Allmännas tjenst bevakat och utfört. Utom sina befordringar var han af öfverhetlig nåd och förtro-ende hedrad med flera ansvarsfulla uppdrag. Att han vid Riksdagen i Norrköping 1800 förordnades efter Biskop Vallqvist till Ledamot i Hemliga Utskottet, var på denna tid en betydelsefull utmärkelse. Sedermera, vid Borgå Landtdag 1809, utsågs han såsom Prestaståndets Talman till Ordförande i den Comité, som ägde att uppsätta un-derdånigt förslag till Finlands civila förvaltningsform. Un-der hans ProCancellariat och med hans närmaste delta-gande, erhöill Universitetet en förkofran, som gör epoch

106 ANTECKNINGAR ÖFV. PROCANCELLERERNA.

i Dess häfdér. Han dog d. 26 Dec. 1832, efter att såsom enkling hafva tillbragt sitt sista lefnadsår.

ErkeBiskop Tengström blef gift 1787 med Tullförvaltarens i Åbo Carl Caloanders och dess makas Anna Margareta Backmans dotter Anna Christina Caloander. I detta äktenskap hade han sex barn: Carl Jakob, AkademieAdjunct; Anna Carolina, gift med Akad.Adjuncten, sedermera ProvincialLäkaren D:r L. J. Prytz; Johan Magnus, Professor; Hedvig Maria, gift med Prof. o. R. D:r Vilh. Gabr. Lagus; Anton Fredrik, UnderLieutenant; Sophia Magdalena, gift med Prof. J. J. Tengström.

BIOGRAPHISKA ANTECKNINGAR
OM
FACULTETERNAS MEDLEMMAR
OCH *ADJUNCTER*

ÅREN 1640—1722.

Från sin stiftelse bestod Universitetet orubbadt och utan betydligare yttre förändringar, tills Det i följe af K. Carl XII:s olyckliga, och isynnerhet för Finland förderfliga krig helt och hållet upplöstes. Från 1713, då Universitetets lärare och embetsmän med öfverhetligt tillstånd för krigets annalkande flydde till Sverige, och Dess tillhörigheter likaledes dit öfverflyttades, var Dess verksamhet afbruten ända till fredslutet, hvarefter Det året derpå 1722 återupprättades, och i November s. å. högtidligt ånyo invigdes (se sid. 89). Sistnämnda, af sorgliga yttre förhållanden bestämda tidskipte sammanträffar ungefärligen äfven med uppgången af nya riktningar så väl i samhällslifvet som på vetenskapernas område, hvilka hade en gemensam inre grund, och, länge redan förut osynligt uppsträfvande samt inverkan på tilldragelserna, dämera i öppen dager framträdde, samt inledde ett nytt tidehvarf så väl i Politik som i Litteratur.

Dermed erbjuder sig äfven i följd af nedanstående biographiska uppgifter en hvilopunkt eller afbrott, hvilket icke är tillfälligt eller blott yttre, utan hörer till öfversigten af väsendtliga skilda perioder samt deras här ofvanföre, i anteckningarna öfver Universitetets ProCancellerer, antydda egna innehåll. Denna indelning kan dock blott sålunda i enlighet med sin bestämmelse utföras, att en och annan af Universitetets lärare, hvilkas

dödsår inträffa först efter 1722, och hvilka således, på den här öfverhufvud antagna uppställningsgrund, skulle få sin plats sednare, likväl uppföras inom Universitetets första period, der de, ehuru hämmade af densammas slutliga nöd och betryck, egentligen verkade och lefde, eller åtminstone tillhörde Universitetet.

JOHAN TERSERUS den yngre, broder till Biskopen af samma namn (se här ofvan sidan 65), föddes 1612, men af annan moder, eller i Prosten Elai Terseri sednare äktenskap med Pastorns i Säbro i Ångermanland Johannis Laurentii dotter Margareta, kallad Stormoder i Dalom. Återkommen från en utrikes resa, befordrades han 1640 till Eloquentiæ Professor vid det nya Finska Universitetet, men seck året derpå tillstånd att resa till Holland "efter sina böcker och andra torftiga saker," då Consistorium förordnade en Petrus Ingemari, som förut hade förestått Logices Lectorstjensten vid Åbo Gymnasium, och 1644 utnämndes till Pastor i Tenala, att bestrida de Terserus åliggande föreläsningar. Efter långt dröjsmål i Sverige, och många påminnelser från Consistorium, återkom han ändtligen mot slutet af 1643, men var försumlig i sin tjänst, samt oordentlig i sin enskilda lefnad. Emellertid gjorde han sig dock känd för ett lyckligt sätt att lära och meddela sig, isynnerhet på Latin. Den 4 Maj 1647 promoverad till Magister, åtog han sig kort derefter, med Consistorii enhälliga bifall, att, under det Mich. Wexionius förestod Juris Professionen, bestrida föreläsningarna i Historien. Han slutade tidigt sina dagar, i början af Maj 1649 vid 37 års ålder. — Hans enskilda förhållanden voro lika så obehagliga som tadel underkastade. Han hade i Åbo gift sig med en illa beryktad qvinna Anna Jakobsdotter, som blef hans huskors.

ANDERS LAURENTII NYCOPENNIS, bror till Professorn, sedermera Biskopen i Wiborg Nils Nycopen-

sis, var den förste, som efter Akademiens stiftelse befordrades till Adjunct i Philos. Faculteten. Han promoverades 1643 till Magister. Utnämndes 1649 till Rector i Åbo Schola. Emedan hans dödsår icke kan uppgifvas, upptages han här efter sin afgang från Akademien. 1661 utnämndes han till Pastor i Helsingfors, der han slutade sina dagar.

PETTER PETRI TORPENSIS var Philos. Adjunct åtminstone redan 1643, då han promoverades till Magister: lemnade 1649 nyssnämnda tjenst. Äfven han upptages här efter sin afgang från Universitetet. En af samma namn blef 1656 Hist. och Poes. Lector vid Vesterås Gymnasium: 1663 Pastor i Odensvi.

SVEN LAURENTII VIGELIUS (sannolikt broder till Assessorn i Åbo HofRätt, Juris Doctorn Petter Vigelius, adlad Ekenberg) var född i staden Köping i Westmånland. Sedan han i Upsala 1623 blifvit promoverad till Magister, befordrades han till Rector i Nyköpings Schola, men lemnade denna tjenst för att resa till Tyskland, och blef efter återkomsten utnämnd till Lector vid Gymnasium i Reval samt Pastor vid Svenska Församlingen derstädes. Sedermera feck han, genom sin svärfaders, Biskop Rothovii, förord, Kongl. fullmakt af d. 15 Aprill 1633 att vara Förste Theol. Lector vid Åbo Gymnasium. Befordrades 1640 till Andre Theol. Professor vid det nya Universitetet. Tillträdde 1652 Pedersöre Pastorat, hvarå den 17 Okt. 1650 Konglig fullmakt för honom hade blifvit utfärdad. Han dog derstädes ganska hastigt redan påföljande året efter sin flyttning, eller 1653.

1628 hade han gift sig med en dotter till Biskop Rothovius och skall i detta äktenskap haft trenne döttrar samt en son, Isak Vigelius. Yngsta dottren, Katarina, blef gift med Kyrkoherden i Ekenäs Joh. Båhn, och sedermera med en af hans efterträdare Matth. Dryzenius.

SAMUEL GEORGI HARTMAN, Nylänning, utnämndes 1640 till Rector i Åbo Schola, der hanförut någon tid såsom Director Cantus hade tjenstgjort: promoverades 1643 till Magister: befordrades 1649 till Eloquentiæ Professor: dog 1653. — Han var på sin tid känd såsom musikidkare och poet. Enligt Biskop Terseri omdöme hade hvarken han eller hans efterträdare, Svenonius, "helt och hållet med beröm tracterat Eloquentiæ studium, hvilket varit ett stort hinder för Akademiens i Åbo uppkomst" (jfr sid. 108).

Gift med en Justina Olofsdotter, hade han trenne döttrar och en son, Olof, hvilka öfverlefdes honom. Dottern Maria Hartman ingeck 1655 äktenskap med Poeseos Professorn Justander.

MICHAEL JACOBI JURVELIUS, Österbottning, blef af Consistorium Academicum antagen 1643 till Vice-Notarie, den 1 Juli 1646 till Ordinarie Notarie, hvarjemte han, efter att d. 4 Maj 1647 hafva blifvit promoverad till Magister, 1649 utnämndes till Philos. Adjunct: erhöill sedermera Uleåborgs Pastorat, hvarå Kongl. fullmakt för honom utfärdades i Marienburg d. 3 Mars 1657.

En dotter blef gift med en Pastor i Piteå; en annan med Kapellanen i Limingo Joh. Lithovius, och andra gången med Kyrkoherden i Siikajoki Joh. Forbus.

NILS LAURENTII NYCOPENSIS, född i Nyköping, blef Student i Upsala: promoverades i Dorpat till Magister: utnämndes sedan till Rector vid scholan i sin födelsestad: befordrades 1640 till Log. och Poes. Professionen vid Åbo Akademi, och ytterligare, 1650, till Tredje Theol. Professionen, som han 1652 tillträdde: flyttades i början af 1654 till Andra Theol. Professionen, som Stodius, i egenskap af äldre Professor, hade velat göra honom stridig: befordrades slutligen 1658 till Biskop i

MEDLEMMAR O. ADJUNCTER, 1640—1722. 111

Wiborg: afled d. 23 Aprill 1664 i början af en företagen riksdagsresa, samt begrofs d. 18 Sept. s. å. i Wiborgs Domkyrka.

Han var, åtminstone redan 1639, gift med Katarina Ihering, fjerde dotter till Biskopen i Reval (förut Kyrkoherden under Strengnäs Stift) Joachim Iheringius. Med henne hade han flera barn, hvilka till en del ännu, då han dog, voro oförsörjda, hvarföre hans enka 1665 hos Grefve Brahe skriftligen anhöll, att äfven efter nådårens utgång få behålla och genom en VicePastor sköta den Annexa, Lappvesi Socken och Luumäki Kapell, Konungen i Göteborg hennes afl. man hade beviljat. Söner till honom voro förmodligen den Joachim Nilsson Nycopensis, som 1662 blef Mathes. Lector i Wiborg, samt Samuel Nilsson Nycopensis, som 1682 ders. blef Eloq. Lector, och 1685 Kyrkoherde i Parickala eller Koitzanlax.

GEORG ALANUS föddes d. 12 Februari 1609 i Jomala Socken på Åland. Hans fader var Prästen ders. Christopher Sigfridi: modren Elisabet, dotter till Prästen i Virmo Georgius Olai. Han blef 1627 Student i Upsala, och promoverades ders. 1635 till Magister, hvarefter han 1637 d. 11 Aug. till Matheseos Lector vid Åbo Gymnasium befordrades. Vid 31 års ålder utnämndes han d. 19 Mars 1640 till Physices och Botanices Professor vid den nya Akademien: flyttades 1648 till Theologiska Faculteten, och blef 1653 Förste Theol. Professor. Efter Kongl. befallning, af d. 12 Aprill 1660, promoverades han af Bisk. Terserus d. 15 Juni s. å. till Theol. Doctor. På förslag till Biskopsembetena i Åbo och Wiborg var han flera gånger af Stiftens Presterskap uppförd, men förgäfvades. Han slutade sina dagar d. 15 Juli 1664. — I den theologiska tvist, som under sista åren af hans lefnad väcktes mot Bisk. Terserus (se sid. 73), visade han sig såsom en man af svaga och vacklande grundsattser. Bland det utförligaste han

från trycket utgifvit, är en till försvar för *Formula Concordiæ* ställd samling af disputationer, der han, såsom jemväl i öfrigt, arbetade blott för dogmatisk orthodoxi. Han hörde öfverhufvud såsom Theolog till den utbredda schola, hvars ande isynnerhet genom Svenonius, som här nedan förekommer, uttalade sig.

1640 hade han i Åbo gift sig med Elisabet Nilsdotter, som der hade släktingar, men härstammade från Nyköping, der fadren var Borgmästare. De hade många barn. Sonen Johan Alanus blef befordrad till Adjunct vid Philos. Faculteten. Sonen Nils Alanus blef Bibliothekarie, men sökte sedan sin befordran i HofRätten, der han blef Assessor. Sonen Carl Alanus utnämndes 1680 till Depositor, men dog s. å.

ANDERS THURONIUS föddes d. 31 Oktober 1632 i TavastKyro. Fadren var Pastorn ders. Thuro Theodorici: modren Valborg Abrahamsdotter. Han inskrefs vid Åbo Akademi 1648 såsom Student: promoverades d. 3 Maj 1653 till Magister: blef derpå såsom Secreterare anställd hos Akademiens Cancellor Grefve Brahe, hvilken fattade för honom en oinskränkt ynnest. Snart, eller 1655 blef Thuronius vid tjugutre års ålder enhälligt af Consistorium föreslagen och året derpå utnämnd till Log. och Metaph. Professor, hvarjemte honom, såsom känd äfven för astronomiska kunskaper, af Consistorium uppdrogs att utgifva årliga Kalendarier. Slutligen feck han, genom särskild Kongl. nåd, 1660, med bibehållande af sin förre tjänst, äfven tillträda, tills vidare, den efter Thuronius lediga Physices Profession samt dithörande lön, hvilket för Universitetet farliga befordringssätt väckte hos dåv. ProCancellor Bisk. Terserus rättvist missnöje. Men Thuronii lefnadsbana blef kort. Utmatad af en långvarig sjukdom steg han d. 7 Aug. 1665 om bord på ett fartyg för att i Reval förskaffa sig läkemedel, som i brist af Apo-

thek i Åbo ej stodo att fås, men kom ej längre än en half mil, till Uitamö, hvarest han dagen derpå, d. 8:de i samma månad, på sitt 33:dje ålders år-afled. — Ehuru tidigt han bortgeck, hade han dock hunnit utarbete tvenne läroböcker i Logik och Metaphysik, hvilka fingo en högst betydande inflytelse på den philosophiska bildningen icke blott vid Åbo Universitet utan i Sverige i allmänhet. De fleste, hvilke sedermera derstädes såsom författare i samma ämnen uppträdde, åtnöjde sig länge att följa de af Thuronius uppgångna spår. Så mycket mer tillhör honom den stora förtjenst att bland sina landsmän hafva varaktigt grundlagt och befordrat det logiska förståndets formela bildning. Men erkännandet deraf innefattar historisk öfersigt. Den Nya Tidens början var, att Tänkandet, medvetet af sig sjelft, uppträdde såsom subjectivt, med närmare reflexion öfver sitt väsen. Medeltidens scholasticism hade likgiltigt eller med främmande ögon ansett Philosophins fria inre grund och ändamal hos människan, och hade dymedelst förlorat sig i bottenlösa, andlöst utgrenade klyftigheter. Tänkandets vetensk. ap måste således återställas genom de abstracta bestämningarnas indragning och hänförande på det tänkande Subjectet sjelft, deras verkliga enhet, det allmänna, förnuftiga sjelfmedvetandet. På samma sätt som Physik genom iakttagelse af den yttre verklighetens regel, så framalstrades å nyo Logiken genom inre erfarenhet, eller förståndets uppfattning af sitt eget innehåll. Tillika upplifvades bekantskapen med de Gamlas philosophiska systemer, förgården till templet af den moderna tidens vetenskap. Från denna allmänna historiska synpunkt äro Thuronii arbeten vigtiga. Såsom Hammarskölds Anteckningar om det Philosophiska Studium i Sverige vid handen gifva, utmärka sig Thuronii skrifter först och främst genom spåren af en vidsträckt beläsenhet. Thuronius uppgifver ofta kortligen äldre phi-

lösophers lärosattser, som ofta äfven bestyrkas genom anförande af deras egna ord. Väsentligt är derjemte, att han såsom Philosophins ursprung och källa framställer en intellectuel färdighet att genom inhämtandet af vetenskapliga kunskaper förvärfva lifvets högsta goda, exact vetande och ett moraliskt handlingssätt. Detta hänförande af Philosophins bestämningar till ett lefvande, tänkande substrat var viktigt. Dermed uppsattes för dem ett mått och en regel, genom hvars iakttagande sedermera den nyare Philosophin på egen botten förkofrats sig. Men Thuronii method är en blott blandning, en mechanisk förening af empirism och afsöndrade, utan egen inre utveckling framträdande abstracta satser. Hvardera af dessa beståndsdelar förlorar sig derföre i betydelselösa, eller både i vetenskapligt och praktiskt hänseende magra samt småaktiga bestämningar, blotta ordförklaringar, och tomt formela, yttre betraktelser och reglor, sådana dedocki denna dag i den vanliga framställningen af Logiken i mängd kvarstå. Emellertid uppgeck genom denna Logik och Metaphysik den moderna förståndsbildningen. Föregångare i denna, till sitt väsen populära method var Melanchthon. Förtjensten af dess utarbetning och utbredande i Sverige och Finland tillhör företrädesvis Thuronius.

Under sin vistelse i Stockholm, näst efter sin befordran till Professor, hade Thuronius gift sig med Handlanden ders. Johan Meisners dotter Sara Meisner, som skänkte honom sex arfvingar.

ERIK JUSTANDER, född i Åbo, af oäkta börd, promoverades dersammast. 1653 till Magister. Sedan, enligt Prestaståndets tillstyrkan, vid 1654 års Riksdag, för Skaldekonsten en särskild Lärostol blifvit vid Åbo Akademi inrättad, utnämndes Justander 1655 till Professor deri, på förord af Riksmarskalken Grefve Johan Oxenstierna, hos hvilken han i Stockholm ett års tid såsom

Bibliothekarie hade varit anställd. Stiftelsen af denna Profession synes icke stå i något sammanhang af allmänare historisk betydhet. Scholastiska stilöfningar på vers och prosa ansågos af gammalt att höra till de akademiska studierna i Grekiska och Romerska Litteraturen. Men dessa gällde dåmera öfverhufvud blott af gammal häfd och en inskränkt föreställning om att de borde upprätthållas. Deras ändamål var blott det negativa, att deras bestånd måtte fortfara. Justanders utnämning missagade emellertid Consistorium både för hans härkomst, och emedan bestämd lön ej hade blifvit för den nya Professionen anslagen. Den farhåga Consistorium yttrade, att Akademien af hans börd skulle vanhedras, vederlade Grefve Brahe genom ett bref af den 23 Nov. 1655, som uttrycker hans öfver fördomarna upphöjda tankesätt. Men lön måste Justander hela fem års tid nästan alldeles sakna. Icke eller blef hans fullmakt förr än 1660 i Consistorium framtedd. Något arvode var honom emellertid anslaget för det han på Finska öfversatte utkomna förordningar, hvarmed han fortfor hela den tid han var Professor. Detta uppdrag hör bland de åtgärder, genom hvilka Finska nationen befordrades och framskred till att på sitt eget språk uppfatta och uttrycka sin medborgerliga bildnings innehåll. Genom den föregångna öfverflyttningen af hela Bibeln (se s. 58) hade Subjectivitetens fordran och princip i allmänhet blivit uppsatt, bekräftad och erkänd. Såsom hithörande tecken deraf förekommer i Åbo HofRätts Historie (s. 427), att snart jemväl ett försök till Finsk öfversättning af Lagboken tillvägabragtes, eller då åtminstone underkastades granskning af en dertill utsedd comité. Med samma betydelse af början till en fosterländskt märkvärdig utveckling framställer sig den åt Justander uppdragna, då ännu i sitt slag nya Translatorsbefattning. Att han dervid, genom Finska språkets upparbetning för juridiska bestämmingar, förvärfvat sig en

haltfull fosterländsk förtjenst, antyder det förtroende han hade vunnit och bibehöll. 1665 bekom han Kongl. fullmakt å Somero Pastorat, hvilken dock upphäfdes, emedan samma Pastorat var consistorielt. Slutligen utnämndes han 1667 till Kyrkoherde i Virmo, der han slutade sina dagar 1678.

Den 4 Dec. 1655 hade han ingått äktenskap med en dotter till Prof. Sam. Hartman (se sid. 110). Söner voro Henrik Justander Kyrkoherde i Lempälä, och Hospitals-Predik. Samuel Justander, bekant genom ett vid Akademien hållet, tryckt Tal: *de quibusdam antiquitatibus Abogicis*.

JOHAN ALANUS, son till Förste Theol. Professorn Georg Alanus, utnämndes 1663 till Amanuens vid Bibliotheket, promoverades 1664, till Magister, blef d. 15 Nov. 1665 af Consistorium bestämd till Philos. Adjunct efter Laurbecchius: dog i slutet af 1667.

SIMON AVENONIS KEXLERUS föddes d. 29 Dec. 1602 i Kexle by af Edsbergs Socken i Nerike. Fadren var bonde. Sonen började sent att studera: promoverades 1631 i Upsala till Magister, och anträdde sedan en resa till Tyskland och Holland, på hvilken han tillbragte öfver två år. 1634 återkommen arbetade han ett års tid såsom lärare i Mathematiken vid Strengpäs Gymnasium, derifrån han 1636 befordrades till Adjunct vid Philos. Faculteten i Upsala. 1640 förordnades han till Matheseos Professor vid det nya Finska Universitetet. På sin ålderdom feck han biträde (se sidan 14). Han dog den 22 Mars 1669. — Öfverhufvud hade den Nya Tidens första vetenskapliga sträfvande en populär riktning. Emot Scholasticismens tomma abstractioner fann det en fast grund och regel i gängse föreställningar af redbart innehåll, och beredde genom dessas bearbetning sin egen objectivitet. Men det dröjde öfverhufvud länge vid

denna början. Sålunda stannade jemväl det mathematiska studium vid upphämtandet och utbredandet af blotta praktiska kunskaper. Emellertid var detta öfverallt i sin uppgång särdeles fruktbart. Kexlerus förvärfvade sig i afseende å den allmänna bildningen en utmärkt förtjenst, i det han, af Universitetets Cancellor Grefve Brahe uppmånad och af detta deltagande lifvad, förlattade samt utgaf läroböcker i sin vetenskap: en Arithmetik och Geometri tillsammans, ett vidlyftigt verk, och en Afhandling om Tidräkningen eller så kallad Computus, begge i disputationer, allt på Latin, hvarjemte nämnas en Kosmographi och Gnomonik såsom sammanhöriga. Bland hans disputationer förekomma för öfrigt jemväl afhandlingar i Astrologi, som öfverallt på denna tid i mathematiska studier ingeck, och en afhandling om Cirkelns quadratur, samt om världssystemet, emot Copernicus. Kexleri litterära förtjenst var af hans samtida erkänd. Han hade, såsom Bisk. Terserus bevittnat, "värfvat sig ett berömmeligt namn uti sin Profession."

1641 gifte Kexlerus sig med Ingeborg Elisabet Gerzlinius, dotter till Assessorn i Åbo HofRätt Anders Gerzlinius, och hade med hanne flera barn, bland hvilka sønnen Anders Kexlerus blef Pastor i Hefva i Ingermanland, dottren Margareta Kexlerus 1665 ingeck äktenskap med Kapellanen vid Domkyrkan, sedan Prosten i Kimito Anders Prys.

ERIK ACHRELIUS föddes i Åkers Socken och Solö by i Roslagen d. 15 Maj 1604. Föräldrarna voro Frälse-Inspectorn Danil Brynolfsson, och Anna Nilsdotter. 1625 blef han i Upsala Student: ankom till Åbo samma år Akademien inrättades: och då Olof Regelius, som d. 9 Apr. 1640 hade blifvit utnämnd till Medicine Professor, ej antog denna kallelse, utan qvarstannade i Holland, der han såsom läkare praktiserade, blef på Consistorii förslag och

recommendation Achrelins 1641 till samma tjänst befordrad. Af Åbo Hofrätt uppförd 1654 i främsta rummet å förslaget till ett ledigt Assessorsembete, qvarstannade han dock vid Universitetet ända till sin död, som inträffade d. 17 Apr. 1640. Under de sednare åren af sin lefnad fyllde han hvarken såsom lärare eller läkare sin plats. — Han hade af Consistorium, på Cancellarens tillstyrkan, fått varningar både "för sysslans och kyrkones försummelse."

1643 hade han gift sig med Bisk. Rothovii dotter Margareta Rothovius (se sid. 42), som jemte en son och en dotter öfverlefdes honom. Sonen var Eloq. Professorn Daniel Achrelins. Dottren var gift med Assessorn i Åbo Hofrätt Jakob Walstenius.

MICHAEL WEXIONIUS, adlad *GYLLENSTOLPE*, föddes d. 16 Febr. 1609 i Pjetteryd i Småland. Föräldrarna voro Kapellanen derstädes Olof Olofsson och Gunnila Erlandsdotter. Han blef Student i Upsala 1626, Magister 1632. I December 1633 anträdde han en utländsk resa, förnämligast ställd till Tyskland, hvarjemte dock äfven Holland besöktes. I Marburg uppehöll han sig länge, och sysselsatte sig med Juridik hvori han isynnerhet af Prof. Justus Sinolt Schütz handleddes. Hemkommen 1636 om hösten till Stockholm, anställdes han vid Riks-Amiralen Carl Gyllenhjelm's Cancelli. Med denna sin beskyddare jemte PfaltzGrefven, sedermera Konung Carl Gustaf, följde Wexionius sedermera till den förstnämndes gård Sundbyholm i Södermanland. I detta höga sällskap feck han äfven besöka Vestra Silfverbergverket i Dalarna, der Riksmarsken Gr. Jakob De la Gardie, på förordnande att detsamma åter inrätta, hade infunnit sig. Sålunda bereddes af gynsamma förhållanden hans framtida lycka. Utnämnd 1638 till Rector vid Scholan i Wexjö befordrades han 1640 d. 9 Aprill till Professor i Politik

och Historie vid Åbo Universitet. Dervid snart likväl obelåten sökte han att komma in i Theologiska Faculteten, i anledning hvaraf han 1647 författade Synodal Disputationer samt sökte och erhöll jemte Alanus, Kexlerus och Nycopensis i andra rummet förslag till den efter Terserus lediga Theologie Profession. Faculteten hade icke haft afseende på hans ansökning, men denna upptogs dock i Consistorium, i följe af Biskop Rothovii kraftiga erinran om Wexionii utmärkta lärdom och förtjenster. Men Grefve Brahe inledde honom att beträda en annan väg. Hans i yngre åren förvärfvade juridiska lärdom kunde och behöfde för Akademien begagnas. Hans behörighet att vända sig åt detta håll var erkänd. Genom bref af d. 13 Juli 1637, hvori han kallades *Jurium Candidatus meritissimus*, hade hans ofvanföre redan nämnde lärare i Marburg Juris Professorn Schütz uppmanat honom att antingen sjelf infinna sig derstädes eller ock skriftligen anmäla sig till erhållande af den juridiska Doctorsgraden. Wexionius tvekade icke eller att, 1646, då Stiernhök vistades i Stockholm, åtaga sig hans föreläsningar i Åbo (hvarvid bestridandet af Historiarum Professionen uppdrogs åt Eloq. Prof. Terserus). I sammanhang härmed förordnade Cancelleren, vid ledigheten efter Stiernhök, genom bref till Consistorium af d. 25 Aug. 1647, att Wexionius äfven skulle vara Extra Ord. Juris Professor. Sedermera blef af Drott. Christina d. 16 Maj 1650 åt Grefve Brahe, på hans derom gjorda anhållan, tillstånd beviljadt, att låta Biskopen till Juris Doctor promovera Wexionius, åt hvilken "denne Doctoratus Gradus in Jure långo för detta uthrikes offererad" blifvit, och som sedermera vid samma act skulle få uppdraga enahanda värdighet åt Juris Candidaten Johan Gartzius (slutligen Assessor i Åbo Hof-Rätt). Denna till sina formaliteter ovanliga Promotion föranledde inom Consistorium flera öfverläggningar. Någon misshällighet hade inom Consistorium uppstått deraf,

att Gartzius under Wexionii inseende *pro gradu Juridico* anslagit några theser; i anledning hvaraf Consistorium i underdånig skrifvelse till Drottningen hade yrkat, att promotion i en Facultet icke måtte förrättas af någon annan än den som sjelf vore promoverad eller dertill hade Kongl. tillstånd. Men denna betänklighet blef, innan Drottningens svar ankom, af Grefve Brahe, i Consistorium sjelf närvarande, d. 5 Maj sålunda undanröjd, att Gartzias, i händelse den väntade högsta tillåtelsen till promotion ej erhöles, likväl skulle förbinda sig att aldrig mer vid någon Akademi disputeras för den juridiska graden, genom hvilket betingande således Universitetets heder och anseende vore satt i säkerhet. Dernäst beslöts i Consistorium, att ProCancelleren skulle låta anslå en intimation om Promotionen, samt att Wexionius, som redan pro Gradu examinerat och præsiderat; ej sjelf skulle särskildt pro Gradu disputeras. Och för att betaga Consistorium alla tvifvelsmål om behörigheten af denna Promotion, erinrade Grefve Brahe äfven, att tillföre i Upsala fyra personer blifvit på Kongl. befallning af Cancelleren promoverade till Theol. Doctorer, samt att dylik åtgärd alltid måste vidtagas, då i den Facultet, der Promotion skulle anställas, ingen Doctor finnes att tillgå. Universitetets Rector anmärkte, det frågan om Juris Doctors Promotionen dock hade bort till Consistorium hänskjutas. Grefve Brahe "lät sig Rectoris discours välbehaga," erinrade, att ProCancelleren och någre af Consistorii medlemmar hade öfvervarit det *examen rigorosum*, som förut med Gartzius hade blifvit anstaldt, och yttrade sin önskan, att promotionen inom fjorton dagar måtte för sig gå. Den uppmärksamhet, hvarmed Grefve Brahe i hela denna, blott akademiska formaliteter rörande, frågas behandling inom Consistorium deltog, utgör ett bland de många dragen af hans. milda omvårdnad för Universitetet. Efter dessa förberedelser gick Promotionsacten för sig den 14

Juni 1650. Ytterligare vederfors Wexionius samma år den nådebevisning, att han under namn af Gyllenstolpe adlades, hvarjemte han erhöi gifvobref af d. 18 Sept. för sig och sina efterkommande å fyra hemman i Kimito samt tre i Reso, alla under frälserätt, tillsammans utgörande 5 $\frac{1}{4}$ mantal. Men han fortfor att eftersträfvva platser i samhället, hvilka lofvade vidare uppkomst i yttre lycka och anseende. Än samma år, d. 18 December, utfärdades af Drottningen till Åbo HofRätt befallning, att han vid inträffande ledighet skulle befordras till Assessor. Verkställigheten fördröjdes dock, i det att Wexionius 1652 af missnöje med den plats bland Assessorerna, som honom då erbjöds, afslog en sådan tjenst. Först 1657 blef han således genom fullmakt af d. 21 Juni till Assessor utnämnd. Utöfver denna värdighet hann han icke eller, utan dog dervid den 28 Juni 1670. — Gyllenstolpe njöt på sin tid såsom författare ett vidt utbredt anseende, ehuru hans skrifter icke numera läsas. De ingå dels i Philosophi, dels i Historie, dels i Juridik. Den förstnämnda afdelningen består förnämligast af ett *Collegium Ethicum, Philosophia Practica* samt *Politica Præcepta*. Dessa arbeten begagnades länge allmänt och hade en ganska stor inflytelse, jemte det att Logik och Methaphysik likaledes vid och från Åbo Universitet nära samtidigt upplifvades och befordrades genom Thuronius (se sid. 112). Innehållet af Gyllenstolpes arbeten i Praktiska Philosophin är en blandning af abstracta sattser och empiriska iakttagelser eller historiska exempel. Sådana sammanställningar voro genom Hugo Grotii bekanta verk: *de iure belli ac pacis* å bane hragta. Men att moraliska och historiska förhållanden och företeelser uppfattades i form af allmänna, tänkandet tillhöriga bestämningar, var en stor förtjenst, hvilken, ehuru otillfredställande den ock numera är, dock måste erkännas. Att Gyllenstolpe stannade dervid, att

han icke hann utöfver obestämda, och såvida äfven ytliga samt toma, allmänna sattser, var en bristfällighet, som förekommer vid början af allt tänkande, emedan det allmänna, såsom innefattande allt särskildt, först och närmast är högst tillfredställande, ehuru innehållets utveckling saknas. Sjelf åsyftade han förnämligast att vara praktisk och förklarar sig emot toma abstractioner. Dessa fortgingo dock äfven hos honom, liksom öfverhufvud hos hans samtid, ända från scholasticismens egentliga tidehvarf, och hafva ända till närvarande tid fortplantat sig, men med den väsendtliga skilnad, att de dåmera utgingo från erfarenheten eller hade ett concret substrat, och dermed för sina bestämningar en regel, som det sunda menniskoförståndet erkänner. — Jemte Philosophi bearbetades af Gyllenstolpe äfven Historiens område, hvartill, att icke här nämna åtskilliga mer och mindre tillfälliga, historiskt upplysande, samt om hans litterära verksamhet vittnande småskrifter förnämligast, hörer hans allmänt bekanta och begagnade *Descriptio Sueciæ*. Dermed väcktes och närdes det första behovet af en systematisk fosterlandskunskap, hvilket var så mycket fruktbarare, som det stod i förening med tänkandets öfverallt lifvade ansatts att hänföra sig på det verkliga och sitt eget absoluts innehåll. Sedermera uppträdde han äfven, allt på Latin, med Juridiska arbeten, en kort Inledning till Svensk Romersk Civil Lagfarenhet, en ofulländad förklaring öfver Svenska LandskapsLagarna (*Paratitla in Jus Sveciæ Provinciale*), en *Fasciculus Juridicus præcipua Digestorum contenta comprehendens cum collatione Juris Svecani*. Den comparativa, analytiska methoden i Lagfarenheten var nödvändigtvis den första. Den högre förtjensten af Gyllenstolpes medverkan till Lagfarenhetens framsteg är den, att samma method måste slutligt leda till betraktande af det enskilda såsom Helt och syntetisk enhet, eller till sanpnare både vetenskaplig form och fosterländsk bildning. Men från denna

synpunkt framställa sig äfven Gyllenstolpes juridiska arbeten i sitt nödvändiga sammanhang med Vetenskapens allmänna historiska gång.

År 1637 d. 24 Sept. hade han gift sig med Susanna Crucimontanus, dotter till Prosten i Algutsboda i Småland Nils Crucimontanus och Margareta Gyllengrip. Till hans djupa sorg och saknad dog hon 1669. Hon hade skänkt honom tolf barn, af hvilka fem söner och tre döttrar öfverlefde fadren. Äldsta sonen Gabriel dog i Riga på sitt 26:te ålders år, då han var RegementsQvartermästare. Sonen Nils Gyllenstolpe blef Grefve, Kongligt Råd och President i CancelliCollegium: Daniel Gyllenstolpe Assessor i Åbo HofRätt: Samuel Gyllenstolpe Professor i Historien och Praktiska Philosophin vid Åbo Akademi; slutligen Häradshöfding: Gustaf Gyllenstolpe ÖfversteLieutenant: Carl Gyllenstolpe Lieutenant vid Fortificationen (dog i Holland). Michael Wexionii dotter Susanna blef gift med Prof. Svenonius: Sara med en Capiten Silfversvan: Sophia med slutligen Häradshöfdingen i Öfra Satakunda Johan Spofvenhjelms.

OLOF WEXIONIUS, yngre broder till Prof. Michael Gyllenstolpe, föddes i Wexjö 1626, hvarest föräldrarna dämera voro bosatta: blef Student i Åbo 1644: promoverades till Magister d. 2 Maj 1650: befordrades 1652 till Professor i Politik och Historie vid Dorpats Universitet: återkom 1656 till Åbo såsom flyktning under kriget, och alldeles utplundrad på allt hvad han ägt: utnämndes 1658 till Juris Professor derstädes. I följe häraf och sedan Senaten genom bref af d. 8 Mars 1660 åt Gr. Brahe uppdragit att föranstalta, det Olof Wexionius, efter föregångnen examen och hvad eljest Akademiska Constitutionerna fordrade, måtte promoveras till Juris Doctor, på det han sedermera skulle kunna vid Akademien i Åbo åt andra, som dertill värdige vore, conferera samma heder, blef

han d. 19 Juli s. å. af Biskop Terserus förklarad för Juris Doctor, och tillika Akademiens Rector. Sedermera var han flera gånger föreslagen till Assessorstjänster i Åbo HofRätt, men förgäfvets. Han dog d. 20 April 1671.

Den 24 Aug. 1654 hade han gift sig med Biskop Petræi dotter Katarina (se sid. 8). Sedermera ingeck han såsom enkling äktenskap med Assessorns i Åbo HofRätt Olof Wallenstiernas dotter Magdalena Wallenstierna, hvilken efter hans död gifte sig med Prof. Joh. Flachsenius. En son af förra giftet var den såsom poet bekante Olof Wexionius den yngre, hvilken blef GouvernementsSecreterare i Götheborg. I sednare giftet föddes blott en dotter.

NILS SVENONIS LJUNGBERG, Smälänning, promoverades i Åbo 1664 till Magister, befordrades 1669 till Philosoph. Adjuncturen: erhöll 1670 fullmakt å ett Pastorat i Sverige, som han året derpå tillträdde. Emedan hans dödsår icke är känt, upptages han här efter sin afgång från Akademien.

JOHAN ARVIDI FRISIUS, född d. 13 Maj 1613, utnämndes af Cancelleren i Consistorium d. 12 Juni 1640 till Akademiens Notarie, såsom Secreteraren då och ända till 1663 kallades: befordrades 1645 till Pastor vid ett Regemente, som låg i Riga: blef sedermera 1656 Kyrkoherde i Kangasala. Han dog, på en resa, å Pöyttis Prestgård, 1672. En dotter Sophia lärer varit gift med Kyrkoherden i Storkyro Israel Alftan.

MAGNUS BROCHIUS föddes i Åbo d. 17 Jan. 1645. Fadren var Borgmästaren ders. Lars Brochius: modren Katarina Anglenius. Han utnämndes 1671 till Akademie Secreterare och Philos. Adjunct: promoverades 1672 till Magister: dog d. 28 Mars 1673.

MEDLEMMAR O. ADJUNCTER, 1640—1722. 125

JOHAN SALMENIUS, född i Salmis Socken, der fadren var Pastor, blef 1667 Musices Director och Organist vid Domkyrkan i Åbo: 1671 Philos. Adjunct, till sist-nämnda befördran genom Consistorii bref af den 4 Aug. 1670 hos Cancelleren recommenderad. På Consistorii ytterligare recommendation af d. 22 Febr. 1673, erhöill han Kongl. fullmakt å Ruokolax Pastorat, hvilket han äfven tillträdde, men strax derefter, dock med löfte att snart erhålla annan befördran, måste lemna, emedan det af Wiborgs DomKapitel åt en Anders Hanstenius, som var företrädarens måg, hade blifvit bortgifvet.

JOHAN OLAI DALEKARLUS, adlad *STIERNHÖÖK*, föddes d. 27 Febr. 1596 i Rättvik i Dalarna. Föräldrarna voro Kapellanen derstädes, sedan Kyrkoherden i Bro i Vestmanland, Olaus Petri och Margareta Johansdotter. 1619 inskrifven såsom Student i Upsala, anträdde han, året derpå, en resa till Tyskland: återkom 1624: utnämndes s. å. till Lector i Politik och Lagfarenhet vid Vesterås Gymnasium, och promoverades i Upsala 1625 till Magister. Året derpå anträdde han åter en utländsk Resa. I Rostock studerade han länge Juridik. Derifrån begaf han sig 1628, i det han steg om bord på ett Holländskt skepp, för att fara till England: Men han blef tillfångatagen af Spaniorer: strax derefter lösgifven, uppnådde han öfver Holland målet för sin resa. Hemkommen bestred han sin Lectorstjenst tills han 1630 befördrades till Assessor i Åbo HofRätt. Utnämndes d. 16 Mars 1640 att tillika vara Juris Professor vid det nya Universitetet. Erhöill 1646 fullmakt att vara Häradshöfding i Örbyhus Län. Befördrades d. 31 Maj 1647 till RevisionsSecreter: adlades den 4 Oktober 1649, samt antog namnet Stiernhöök: erhöill den 21 Aug. 1666 titel af HofRåd. Redan 1658 hade han förlorat sin syn, som han sedermera ej återfeck. Han dog i Stockholm den 25 Juni 1675, efterlemnande ett frejdadt

namn, som med hans skrifter, deribland egentligen eller förnämligast afhandlingen: *de Jure Sveonum et Gothorum vetusto* gått till efterverlden. I följe af den nådiga uppmärksamhet, hvarmed Dr. Christina och K. Carl Gustaf omfattade hans förtjenster, var han oafbrutet upptagen af särskilda tillfälliga offentliga uppdrag, hvilka ofta hindrade honom såsom Professor vid Åbo Akademi, att bestrida sin tjänst. Emellertid har Akademien den heder, att kunna bland sina Lärare i Lagfarenheten räkna jemte Calonius en annan dertill af Sveriges största Jurister. Stiernhöök och Terserus, begge från Dalarna, begge hörande till första uppsättningen af Åbo Akademis lärarepersonal, utgöra hvardera på sitt håll de ljusaste bilder på Litterärhistoriens skådeplats för deras samtid. Stiernhööks ofvan anförda historiska öfversigt af Sveriges rättsförfattning var i den Juridiska Litteraturen en högst betydande företeelse. Lagarna förklarades genom sin uppkömt och sina metemosphoser. Sälunda härledda upphörde äfven de på sitt håll att framställa sig såsom orakel. Det positiva i allmänhet upphörde öfverallt att blott gälla såsom positivt. Lagarnas historiskt encyklopediska sammanfattning var tillika en stor både litterär och medborgerlig förtjenst, ehuru i sistnämnda hänseende fördunklad genom slöjan af Latinska språket. Men derjemte var i allmänhet en föresyn gifven till att, först och främst genom tillbakaseende på det förflutna, och genom empirisk analys af det som skett, intränga i betydelsen af de former och gestalter, hvilka i verkligheten voro förhanden. Jfr här ofvan sid. 121 ff. om Gyllenstolpe.

Stiernhöök hade 1631 gift sig med Katarina Appelbom, dotter till Commissarien Anders Haraldsson Appelbom, och hade med henne flera barn bland hvilka äldste sonen Anders Stiernhöök blef Assessor i Dorpats HofRätt, och var lärd Jurist liksom hans fader: en annan son, Johan, blef CommerceRåd och feck titel af VicePresident.

MARTIN HENRIK STODIUS föddes i Åbo d. 9 Nov. 1590. Hans fader Henrik Hansson, Ståthållare på Åbo slott; skall då Hertig Carl intog detsamma, genom en kula förlorat sitt ben och sedermera brukat en trädfot, i anledning hvaraf sonen fått tillnamnet Stodius. Han promoverades i Wittenberg till Magister: förestod sedermera Scholtjenster i Åbo och Wiborg: utnämndes 1633 till Lector vid Åbo Gymnasium, och feck 1636 Lundo Præbende-Pastorat: befordrades 1640 vid femtio års ålder till Professor i Grekiska och Hebraiska språken, vid det nya Universitetet: flyttades i början af 1654 till Tredje. och 1658 till Andra Theol. Professionen: feck 1660 afsked med bibehållande af Nådendals Pastorat, der han dog 1675. — Han var medarbetare i Petræi Finska öfversättning af Bibeln, äfvensom i hans Finska Språklära (se sidd. 58—61). Men genom vidskeplighet och dæmonomagiska griller ådrog han sig ett vanrykte, som äfven, dels förtjent, dels oförtjent, drabbade flera andra i Österländsk och Rabbinsk lärdom bevandrade samtida Theologer. I sjelfva verket hade genom bekantskapen med Orientens religiösa föreställningar och läror en ny kabbalistisk mystik framalstrats, hvilken i skilda gestalter uppträdde. En hufvudriktning deraf gick ut på bekantskap med de yttre tingens förborgade krafter. Åt detta håll synes Stodius traktat, men skördade dermed inga lagrar, utan blott misstankar och anklagelser, som han genom sina i hemlighet bedrefna, orediga och ytliga naturalistiska åsigter sjelf hade vållat, ehuru dessa tillika utgöra prof af hela samtidens brister. Såsom hans inhemska föregångare på denna bana af mysteriös naturbetraktelse kan nämnas den bekante Sigfrid Aron Forsius, som dock förnämligast odlade andra grenar deraf eller Alchemi och Astrologi. Men Stodius har, förmodligen hindrad af den stränga censur, som från kyrkans sida utöfvades, alls icke i skrift efterlemnadt prof af sina theoretiska åsigter öfver dylika ämnen, hvarmed

han sysselsatte sig. Någon ärfd eller förvärfd fortsättning deraf torde de föga utvecklade sattsar vara, hvilka Stodii, för öfrigt i litterärt aiseende alls icke utmärkte, måg Professor Anders Petræus uppställt, i grund hvaraf han af Hammarsköld blifvit uppförd bland Svenska mystiska Philosopher.

En af Stodii döttrar, Elisabet Stodius, blef, 1658, gift med nyssnämnde Prof. Anders Petræus: en annan med Prosten i Töfsala Anders Bergius.

JOHAN OLAV PRATANUS var född i Helsingeland 1620: blef Student i Åbo 1640: promovrades ders. 1647 till Magister, och befordrades d. 30 Okt. 1650 till Log. och Metaph. Professionen. Men "emedan det," såsom Cancellarens bref till Consistorium af d. 26 Okt. 1655 innehöll, "vore Constitutionerna likmätigt samt ungdomen till större nytta och Jörkofring, att Professorer vid Philosophiska Faculteten, hvilke voro Präster, komme från Akademien till andra lägenheter, och unge skicklige personer i deras ställe förordnades;" så recommenderades derutinnan Pratanus, att utnämnas till Kyrkoherde i Pargas. Denna lägenhet erhöll han äfven s. å., hvarifrån han i början af 1661 flyttades till Pastor i Kimito, der han dog den 4 Juli 1676.

1650 hade han gift sig med Biskop Rothovii dotter Maria Rothovius, som han efterlemnade enka med en son och sju döttrar. Dottren Maria Pratanus blef d. 20 Okt. 1676 gift med Professorn, slutligen Biskopen i Wiborg Petter Laurbecchius: Margareta med Kyrkoherden i Kimito M. And. Pryss. Dottren Christina ingeck äktenskap med Kronofogden J. Gardling. Delaktig i hans mord straffades hon till lifvet 1706.

ABRAHAM THAUVONIUS föddes 1622 i Haliko, der fadren Georg Thauvonins var Pastor. Han blef Stu-

dent i Åbo 1639: promoverades i Dorpat till Magister 1667: feck, genom sin svärfader Biskopen i Reval Iheringius, 1649 kallelse till ett Lectorat vid Revals Gymnasium, men befordrades s. å. vid tjugusju års ålder till Phys. Professor vid Åbo Akademi. Då hans sväger Nycopensis från Theologiska Faculteten och Akademien bortgeck, flyttades han 1659 till Tredje, samt året derpå till Andra Theol. Professionen. Samma år utnämndes han, jemte de begge andra Theologerne Svenonius och Alanus, till Theol. Doctor, men hans promotion skedde först 1665. Vid sin öfvergång till Theol. Faculteten råkade han med Biskop Terserus i långvarig missämja rörande AnnexePastorat. År 1667 befordrades han till Superintendent i Narva. Der mottog han sedermera Regeringens kallelse att i religionen undervisa dåv. KronPrinsen, men afsade sig detta uppdrag med åberopande af trägna embetsgörömål. Att i en så viktig angelägenhet Regeringens val hade fallit på Thauvonius, vore för hans minne en särdeles heder, om härvid icke den bekanta vanvården af K. Carl XI:s uppfostran måste komma i åtanka. Slutligen utnämndes han 1672 till Biskop i Wiborg, der han dog d. 27 Jan. 1679. — Såsom Biskop i Wiborg var han nitisk och verksam att upphjelpa Gymnasium derstädes. Vid Akademien hade han i egenskap af lärare efterlemnadt ett aktadt minne. Såsom der Physik och Botanik först voro förenade, så hade Thauvonius föredragit begge dessa vetenskaper. I det öfver honom af E. Stenberg hållna åminnelsetal uppgifves, att Thauvonius ofta hade anställt botaniska excursioner, och dervid alltid varit åtföljd af ett talrikt antal Studerande. Att han sålunda med nit och framgång vid Universitetet, samt dymedelst i en vidsträcktare fosterländsk krets, inverkat på den allmänna bildningen, måste så mycket mer erkännas, ju mindre anseende naturvetenskapen i bredd med positiva läror samt deras organer då ännu

130 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

hade, och ju angelägnare hon då, med all sin bristfällighet, var för utvecklingen af Vetenskapens grund och bestämmelse i allmänhet. Botanikens insteg vid Åbo Universitet framskredo sedermera under ledning af Medicine-Professorn Tillandz, hvilken genom deri utgifna arbeten vann en utmärktare förtjenst.

Thauvonius var gift med Beata Iheringius, dotter till Biskopen i Reval Joachim Iheringius. Deras son Abraham Thauvonius blef 1679 Log. och Phys. Lector i Wiborg, 1688 Prost och Kyrkoherde i S:t Michels Socken. En dotter var gift med Domprosten i Wiborg Petter Carstenius.

NILS TUNANDER föddes i Vestervik, der fadren, Jonas Nicolai var Pastor, gift med en Ingeborg Pettersdotter. Sonen blef Student i Upsala, och gjorde sedan, såsom handledare för några unga ädlingar, en resa till Tyskland, Frankrike och Italien. Återkommen utnämndes han 1668 till Tredje Theol. Professor i Åbo. De sista två åren af hans tidigt genom döden afskurna lefnad bortgingo i sjukdom, som slutade hans dagar d. 24 Februari 1679. Såsom Grefve Brahe, efter hans dödsfall, i bref till Consistorium yttrade, var han "en berömlig och för Studerande Ungdomen fast omistlig man." I Theologin synes han varit tillgifven en from, asketisk behandling af religionsläran, i skilnad från den då vanliga förtorkade Dogmatiken. Han dog ogift.

MARTIN MILTOPÆUS föddes d. 8 Nov. 1631 i Åbo, der hans fader Eskil Ruskapää eller Miltopæus var Borgare: promoverades i Åbo 1653 till Philos. Magister: utnämndes af Consistorium d. 14 Mars 1655 till Corrector vid Tryckeriet: befordrades 1658 till Notarie (eller Secreterare) vid Consistorium Academicum och Adjunct i Philos. Faculteten: 1660 till Eloq. Professor: dog d. 9 Juni

1679. — Han har, utom några akademiska disputationer och parentationer, utgifvit en torr *Synopsis Grammaticæ Latine* samt *Institutiones Oratoriæ classicorum Authorum*. Eloquentiæ Professionen hade ända från Universitetets stiftelse en lång tid bortåt varit mindre väl besatt (jfr här ofvan sid. 110). Men tidens riktning gynnade alldeles icke den gamla classiska bildningen. De som sysselsatte sig dermed kallades *Verbales*, och förtjänade äfven denna skymfande benämning, såvida de vanligast blott gingo ut på ett mekaniskt schematiserande språkstudium eller pædagogiska genvägar deri, som äfven Miltpæus Grammatik redan i titeln förkunnar. Den Gamla Litteraturens studium hade först, eller i den moderna tidens början, idkats anderikt, och med djup inflytelse. Sedermera vaknade reflexion, som hänförde det på ett förutsatt ändamål, först och närmast derhän, att det antingen blott måtte bibehålla sig, eller ock blottbereda en ny bildning. Såsom vetenskaplig verksamhet gällde emellertid blott deltagandet i samtidens småaktiga theologiska controverser. Detta underläts icke eller af Miltpæus. Han uppträdde mot Theologen Bång i en offentlig disputationssact, och föranledde dermed långvarigt split, som omsider genom Cancellarens mellankomst stillades.

Miltpæus var tvenne gånger gift: sednare gången med Anna Thesslef, dotter till Assessorn i Åbo HofRätt Petter Thesslef och dess maka Katarina Schmedeman.

AXEL KEMPE föddes d. 3 Jan. 1623 i Nerpes Socken. Fadren var Anders Magni Kempe, till sin härkomst från Wermland, då Kapellan i nyssnämnda Socken, sedan Kyrkoherde i Lappfjerd, gift med Anna Warg, dotter till Kyrkoherden i Torneå Martin Warg. Han blef Student i Åbo om våren 1641: promoverades d. 4 Maj 1647 till Magister: utnämndes s. å. till ViceDepositor, 1649 till Ord. Depositer: befordrades d. 18 Dec. 1650 till Akademien

förste Bibliothekarie, och d. 30 Mars 1653 tillika till Adjunct vid Philos. Faculteten. Från dessa tjänster befordrades han i Aprill 1658 till Professionen i Politik och Historie: flyttades d. 8 Juni 1671 till Juris Professionen: dog d. 4 Januari 1682. — Genom misshushållning hade han vanligen befunnit sig i ett tryckande yttre läge. Då han till sistnämnda Profession befordrades, voro hans krafter redan uttömda, hvarföre äfven Petter Laurbecchius (se här nedan) 1673 anmodades hålla privata föreläsningar i Juridiken. Sedermera, 1678, blef Nils Ringius utnämnd till Extra Ord. Juris Professor*). Men Kempes verksamhet såsom Bibliothekarie, och sedermera såsom Professor i Praktiska Philosophin, bevitna den Katalog öfver Akademiens Bibliothek, hvilken af honom utarhétad 1655 från trycket utkom, samt det System i Sedoläran, hvilket han, efter sin företrädares Mich. Gyllenstolpes exempel, i disputationer utgaf, och likaledes medelst afhandlingar i Politik fortsatte. Denna sednare följd, tillsammans med Ethiken i fortgående numrering 521 sidor 12:o, är dock icke fulländad. Biskop Gezelius anställde deremot åtal, emedan Regeringsformen vore ett "secretum

*) NILS RINGIUS, adlad LINDCRANTZ, var son till Kyrkoherden i NyKarleby Nils Ringius i hans äktenskap med Anna Schepperus. Sonen blef Student i Upsala: inskrefs sedan vid Åbo Akademi 1670: promoverades 1672 till Magister: var Depositor, då han på Kempes begäran, genom Cancellereus bref till Consistorium af d. 29 Aprill 1678, utnämndes till Extra Ord. Juris Professor. Denna utnämning behagade dock icke Consistorium, som i skrifvelse till Cancelleren förklarade, att Ringius ej ägde erforderlig skicklighet att hålla publika föreläsningar i Lagfarenheten. Icke långt derefter lemnade han äfven Akademien, i det han 1681 befordrades till Häradsbörding i Hattula och Raseborgs Härader. Han adlades d. 18 Febr. 1687 med namn af Lindcrantz. Hans dödsår m. m. är obekant.

och arcanum Regni", samt ej borde "divulgeras." Till sitt försvar åberopade Kempe sin företrädares, Gyllenstolpes, efterdöme. Men Cancelleren förklarade, att dåmera till sådana arbetens utgifvande Konglig tillåtelse fordrades. Kempe undgeck dock allt vidare ansvar. Men medan inom Kyrkan blott dogmatiska, och inom Staten likaledes ensidiga positiva, samt öfverhufvud blott förståndiga bestämmingar uppkommo, hvarigenom den, mot både Kyrkans och Statens ändamål först likgiltiga och sedermera uppenbart fiendtliga, negativa upplysningen bereddes, stannade Philosophin vid blott upprepande af sina redan framalstrade gestalter. Kempes Ethik upplades tre gånger, men tjenade blott till bibehållande af den form och innehåll Gyllenstolpe förut hade i samma vetenskap uppställt. Sjelfva de filosofiska studierna antogo en dogmatisk riktning, som icke motsvarade deras af Thuronius och Gyllenstolpe (se sidd. 113f., 121 f.) inledda, utmärkta början vid Åbo Akademi. Kempe var för öfrigt vid samma läroverk den tredje i ordningen, som, efter att hafva föredragit Moral och Historie, flyttades till lärare i Lagfarenheten. Förgäfves hade Grefve Brahe sökt genom anställande af två Juris Doctors Promotioner 1650 och 1660 (se sidd. 120, 123) befordra dess studium. Ofördelaktigt för dess uppkomst var det förhållande, i följe hvaraf Akademiens Professorer flera gånger sökte flyttning till Domarebefattningar såsom indräktigare.

Den 29 Jan. 1654 gifte han sig med Agneta Holm, dotter till Prosten i Nerpes Elias Holmius och hans hustru Anna Reichenbach. Sedan hon i sin första barnsäng d. 17 Juli 1656 aflidit, gifte han sig efter tre års förlopp med en Katarina Jakobsdotter, enka efter Lars Bock, Inspector på en egendom. I förra giftet hade han en dotter Agneta, som blef gift med en Samuel Backman: i det sednare tvenne söner, af hvilka blott den ena, Anders

131 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

Kempe kom till manliga år, prestvigdes 1686, och blef Predikant vid ett CavalleriRegemente.

ARVID REUTER, den 27 Nov. 1679 i Åbo promoverad Magister, utnämndes af Grefve Brahe d. 30 Maj 1680 till Extra Ord. Philos. Professor: d. 21 Juni 1681 till Philos. Adjunct: dog 1682.

Han var gift med Christina Stenbergius, som han efterlemnade enka.

ENKVALD SVENONIUS föddes d. 24 Decemb. 1617 i Annersta Socken i Småland. Fadren var Jernhandlaren Sveno Enevaldi: modren Ingrid Nilsdotter. Om hösten 1640 begaf han sig från Wexjö tillsammans med Professor Mich. Wexionius, hvilken, i egenskap af Rector vjd Trivialscholan derstädes, hade varit hans lärare. I detta sällskap ankom han d. 27 Okt. till Åbo, blef näst derefter Student, fortsatte sedan dels der, dels i Upsala, sina studier, och promoverades i Åbo 1647 till Philos. Magister. Med understöd af GeneralAmiralen Carl Gyllenhjelms enka Christina Ribbing anträdde han derefter d. 1 Mars 1651 en resa till Tyskland, återkom 1654, utnämndes d. 15 Dec. s. å. till Eloqu. Professor vid Åbo Universitet, och blef d. 6 Febr. 1655 introducerad. Men hans studier hade isynnerhet varit riktade på Theologin, och hans håg att återgå till denna vetenskap var afgjord (se sidan 110). 1657 d. 12 Jan. blef han ledamot af DomKapitlet. D. 11 April 1660 framteddes i Consistorium Acad. Konungens bekräftelse både på det förslag, att han skulle erhålla den då lediga Tredje Theol. Professionen, äfvensom tillstånd, att så väl han, som de begge andre Theologerne Alanus och Thauvonius måtte promoveras till Theologie Doctorer. För Svenonius gick promotionen i verkställighet först året derpå den 19 Juni, då han tillika tillträdde Rectoratet. 1664 utnämndes han till Förste

Theol. Professor, samt blef, efter nådårets utgång, den 15 Juli 1666 af Biskop Gezelius d. ä. såsom Kyrkoherde i Åbo introducerad. Genom fullmakt af d. 27 Sept. 1687 befordrades han slutligen till Biskop i Lund, men hann ej tillträda detta embete, utan dog i Åbo den 17 Aprill 1688 — I en lång följd af småaktiga, men så mycket häftigare theologiska controverser, hvilka, vanligen af Svenonius både väckta och underhållna, vid Åbo Akademi på hans tid fortgingo, ådagalade han i den dogmatiska orthodoxins tienst en vidsträckt, andelös lärdom och formel klyftighet, hvilka höra till den allmänna prägeln af denna period. Protestantismen hade i sin början nödvändigtvis bestämt religionens begrepp så väl utåt i skilnad från Katholicismen, som äfven näst derefter genom det-sammans egna utläggning för sig. Men återgången till den första Christna kyrkan, dess enkla lära och författning, var dämera icke möjlig. Christendomen framträdde således hos Protestanterna genast i en mer utvecklade, och derföre inom sig skild, dubblad gestalt, den Reformerta och Lutherska, motsattsen af klart förstånd och levande känsla. Men fortgången af denna söndring förlorade sig i alldeles speciela, dogmatiska differenser, hvarvid för öfrigt blott en upprepning af äldre inom Christna kyrkan förefallna brytningar ägde rum. Bibelns auctoritet, som af partierna gemensamt erkändes såsom princip, blef ett hårdt och tungt förmynderskap; det theologiska systemets innehåll idel abstraction och tom reflexion samt blott historisk lärdom. Inom Tyskland hade de sina stamsäten i Giessen, Jena och Wittenberg, der Svenonius isynnerhet och länge hade under den bekante Calovii ledning studerat. De bättre af denna tids Theologer förhöll sig emot det rådande systemet dels, såsom Terserus, mera blott negativt (se sid. 77), dels, eller sedermera, såsom Gezelierne, isynnerhet den yngre, med likgiltighet, i det att de, utan åtskilnad, antogo hela den kyrkliga Dogmatiken,

men öfverhufvud icke deltog i Tröns utbredning genom kunskapen, utan blott lifvades för moraliska och asketiska syftemål. Svenonius uppträdde både mot Terserus i anledning af hans kateches (se sid. 73), och sedermera äfven emot Gezelierna i anledning af deras Predikoutkast (se sidd. 84 f., 88). Dessutom inblandade han sig i den ofvan (sid. 131) nämnda controversen mellan Miltopæus och Bång, samt mångfaldiga andra dylika, som än närmare än fjernare föreföllo. I nära sammanhang med dessa litterärhistorien tillhöriga, men för vetenskapen betydelselösa uppträden stå hans disputationer, hvilkas antal är stort och stiger öfver 160. Åtskilliga följder af dessa små akademiska arbeten utgöra tillsammans vidlyftiga verk. Ett sådant är t. ex. det af honom redan såsom Eloquentiæ Professor började *Gymnasium capiendæ rationis*, 343 ss. 4:o. Ett annat heter: *Synopsis Theologiæ*, 240 ss. 4:o. Ett tredje under titel: *Babylon magna ruens*, riktadt mot catholicismen, skulle, enligt något gammalt rykte, rönt den uppmärksamhet, att påflig bannlysning deremot blifvit utfärdad. Ytterligare möter, såsom fortsättning eller bihang till sistnämnda arbete, en sträcka af Svenonii disputationer, kallad *Artificium Delilæ mysticum*, hvarmed de under benämning Syncretism bekanta ytliga försök till Reformerta och Lutherska kyrkans förening fiendtligt åsyftas. Derefter vidtager med fortgående paginering ännu en ny följd af delar rörande samma ämne. Dessa tre sammanhörande arbeten utgöra, enligt Lidén, 848 sidor 4:o. Bland sådana större i disputationens form utgifna arbeten är äfven *Apologeticus Dei, quod non sit causa mali*, 575 sidor 8:o, samt *Lytrodoxia Jesu, in thesi et antithesi adornata*, 368 ss. 8:o. Flera af dessa titlar äro redan blott för sig tagua karakteristika, hvarjemte dock de dermed betecknade arbetens vidlyftighet tillika äfven genast vid en blott yttre mönstring faller i ögonen. Förteckningen öfver hans tryckta skrifter uppgifver emellertid vidare ett

dussin Likpredikningar m. m. De talrika massor af manuscripter hans polemiska verksamhet dessutom framträdde, hafva småningom saknadslost gått förlorade. Öfverallt, der han såsom Theolog framträder, arbetar han för en på det bokstafliga ordet och yttre historisk grundval bygd tro.

Den 29 Dec. 1655 hade han gift sig med Susanna Wexionius, dotter till Prof. Mich. Wexionius. Med henne hade han 15 barn, af hvilka sex dogo i yngre åren. En af döttrarna blef gift med Prof. Wanöchius, tre andra med Prester i Småland och Skåne. Sonen Magister Nils Svenonius dog i Lund. En annan son Mag. Michael Svenonius feck ett Pastorat i samma Stift.

GABRIEL WALLENIUS föddes den 19 Juli 1648. Fadren var Lectorn vid Westerås Gymnasium, sedan Kyrkoherden i Mora i ÖsterDalarna Anders Wallenius: modern Brigitta Holstenius. Han studerade i Upsala 1655—1672: prestvigdes d. 1 Febr. 1673 i Westerås: men ankom, på Biskop Gezelii d. ä. kallelse, till Åbo, och gaf enskild undervisning i språk. Genom Cancelleren's fullmakt utnämndes han, samt blef d. 12 Juni 1675 af Consistorium antagen till Bibliothekarie: sedermera var han såsom LegationsPrest Riksrådet och Presidenten i Åbo HofRätt Baron Ernst Johan Creutz följaktig till Ryssland, och blef på denna anledning vid flera tillfällen af honom recommenderad till ecclesiastik befordran, men invecklades genom detta förhållande i en rättegång med Biskop Gezelius d. ä., hvars husliga omständigheter Wallenius, af Presidenten Creutz uppäggad, i en predikan 1678, med förtäckta uttryck hade angripit: erhöi dock, på ett Kongligt bref af d. 29 Okt. 1678, Landshöfdingen Oxes förordnande att vara SlottsPredikant i Åbo, och blef, då Biskopen från denna befattning velat skilja honom såsom okunnig i Fin-

ska språket, genom ett Kongligt bref af d. 25 Maj 1683 dervid stadfästad, till dess han i Westerås Stift kunde vinna befordran. Emellertid försummade han arbetena vid Bibliotheket, hvaraf äfven Consistorium föranläts yrka hans afskedande från denna befattning. 1689 utnämndes han till Pastor i Girista och Gryta i Upland, men den för honom utfärdade Kongliga fullmakten upphäfdes, emedan lägenheten var consistoriel, och förut af DomKapitlet i Upsala hade blifvit besatt. Han qvarstannade således i Åbo, och dog derstädes d. 17 Maj 1690. — Han är författare till flera homiletiska och asketiska arbeten. Ett af honom utgifvet "Project af Svensk Grammatica" för-tjenar uppmärksamhet såsom en början i sitt slag, in-träffande på samma tid, då Svensk poesi genom Daniel Achrelius och Johan Lillienstedt vid Åbo Akademi upp-geck. Man kan säga, att en nations språk besittes af henne först då, när hon vet af det allmänna deri, och detta för-hennes medvetande är tillstädes såsom hennes allra egna-ste tillhörighet. Wallenii arbete utföll ytligt och ofull-ständigt. Men toma abstractioner jemte bristfälliga obser-vationer förekomma öfverallt, hvarest tänkande börjas. Ehuru ett och annat arbete, som hörde till förberedelserna för en Svensk Grammatik, dessförinnan hade i Sverige utkommit, så var dock Wallenius den förste, som fattade och utförde ett "Projekt" till det hela.

Om hans familieförhållanden är blott bekant, att hans hustru hette Anna Hoff.

SIMON PAULINUS föddes d. 10 Dec. 1652 i Björ-neborg. Fadren var Kyrkoherden i Mouhijärvi Paulus Sigfridi Raumannus, från hvilken jemväl de adliga fami-lierna Lillienstedt, Lagerflycht och Lindheim ledde sitt ursprung. Sonen blef Student i Åbo 1671: Magister 1679: utnämndes af Cancelleren d. 4 Juli 1682 till Adjunct vid Philoa. Faculteten: befordrades 1684 till Linguarum Pro-

essor, i hvilken egenskap han d. 7 Okt. s. å. introducerades: dog i sina bästa år d. 25 Okt. 1691. — Han var såsom lärare utmärkt. Vid sina föreläsningar skall han haft ända till sextio åhörare, vid Åbo Universitet, på denna tid, ett ovanligt talrikt auditorium. Icke mindre nitisk än lycklig i sitt kall, höll han, med särskildt, af Consistorium 1685 meddeladt, tillstånd, liksom ätven Stodius hade börjat, tvenne publika föreläsningar dagligen, en i hvardera språket, och befrämjade dessutom studium af Hebraiskan, genom sin på Wasmuths och Opitii arbeten grundade Grammatik, som efter hans död på Gezelii d. y. förlag utkom.

Han var gift med Magdalena Schäfer, af en på denna tid vidsträckt släkt. Hon var dotter till Rådsmannen i Åbo Abraham Henrik Schäfer.

PETTER BERGIUS föddes 1612 på Berga gård i Husby Socken i Södermanland. Föräldrarna voro Handtverkaren Anders Mattsson och Brigitta Eriksdotter. Sonen blef 1640 i Åbo Student: promoverades ders. 1647 till Magister, och befordrades af Consistorium d. 14 Novemb. 1649 till Adjunct vid Philos. Faculteten. Redan 1652, som Biskop Peträus d. 15 Dec. s. å. i Consistorium tillkännagaf, skulle Bergius blifvit utnämnd till Linguarum Professor efter Stodius, hvilken åter skulle blifvit flyttad till Theol. Faculteten; men fullmakterna för dem utföllo ej förr än i början af 1654, för Bergius d. 7 Febr. sistnämnda år, hvarest de först i påföljande Oktober månad i sina nya Professioner introducerades. Året förut hade han blifvit prestvigd, och innehade Lundo Præbende-Pastorat till 1661, hvarest han ändtligen, efter Matheos Professorn Kexleri död, 1669 feek, såsom ersättning, tillträda Piikkis. Slutligen blef han, på Consistorii d. 18 Febr. 1670 för honom till Cancelleren utfärdade recommendation, 1671 utnämnd, efter Claudius Brenner,

till Kyrkoherde och Prost i Töfsala, der han dog i slutet af 1691.

Den 5 Febr. 1652 hade han gift sig med en dotter till Borgmästaren i Helsingfors Henrik Carsten: 1654 för andra gången, med en dotter till Kyrkoherden i Loimijoki Johannes Petri Walstenius. Söner af senare äktenskapet voro Johan Bergius, som blef Lector i Åbo Schola, och Anders Bergius, som feck survivancefullmakt af d. 2 Juli 1686 på Töfsala Pastorat.

SAMUEL GYLLENSTOLPE, son till Mich. Gyllenstolpe (se sid. 118 ff.), utnämndes ganska ung, d. 28 Juni 1668 af Grefve Brahe till Bibliothekarie, och befordrades 1671 (som i Consistorii protokoll för d. 15 Sept. är antecknad) till Professor i Historie och Politik. Den 21 Apr. 1676 utfärdades för honom tillstånd af Cancelleren att resa utrikes. Sedermera blef han, för någon oordentlighet i sitt förhållande till könet, af Consistorium suspenderad från sin tjänst, hvori han genom Cancellereus bref af d. 2 Mars och 7 Maj 1680 åter insattes. Året derpå, 1681, utnämndes han till Häradshöfding i Öfra Satakunda. Men för tjenstefel angifven erhöi han, genom brodern Nils Gyllenstolpes bemedling, Kongl. tillstånd att, på vissa för hans framtida utkomst betingade vilkor, åt sin svåger Johan Spof, sedan Spofvenhjelm (se sid. 123), afträda sistnämnda embete. Han dog, ogift, d. 9 April 1692, och begrofs i Åbo Domkyrka.

DANIEL ACHRELIUS, son till Med. Prof. Erik Achrelius (se sid. 117 f.), föddes 1644: promovrades i Åbo 1672 till Magister, och befordrades 1673 till Akademie Secreterare och Adjunct i Philos. Faculteten. Medan han innehade denna tjänst, var han närmare ett år suspenderad, för det han i utgifna skrifter tillät sig smädelser mot Prestaståndet, hvilka Biskop Gezelius särskildt tog åt sig

och åtalade. Såsom många individer på denna tid eller ända från Medeltidens utgång, var Achrelius af en energisk ande och karakter, men med mycken förvirring. Aktningssvärdt, men med osäkerhet i hela sitt väsen, sträfvade han öfver det blott positiva. Oaktadt sina tilltag blef han 1679 befordrad till Eloquentiæ Professor, i hvilken egenkap han d. 11 Nov. s. å. introducerades. Han dog 1692. — Han har utgifvit ett betydande antal skrifter. Par deribland förekommande poemer äro bekanta för sin platthet, osmaklighet och barbariska rimmerier. Skaldekonsten fordrar en söndagsstämning, inspiration och passionfri ledighet i sinnelaget, hvilka icke ägde rum, medan Litteraturen uppgeck i småaktiga controverser. Men ytterligare har Achrelius utgifvit öfver ett dussin akademiska parentationer och andra tal, allt på Latin, och en handledning till Romersk Vältalighet (*Manuductio ad Eloquentiam Romanam*), en *Libellus verborum Latini Sermonis differentias complectens*, samt, i disputationsform upplagd, en *Epistolarum conscribendarum forma et ratio*, 160 sidor 8:o, och ett fysikaliskt arbete: *Contemplationes Mundi*, 350 sidor 4:o, hvilket sistnämnda, till omfånget det största, genom sitt innehåll äfven är inom sin syskonkrets det märkvärdigaste. De främre anförda grammatikaliska och rhetoriska skrifterna, numera högst sällsynta, torde varit af den genom Achrelii företrädare Miltopæus (se sid. 131) vid Åbo Akademi då redan inhemsk blefna prägel. Achrelius förklarade rent ut, att det ”synes vara som ett Amen med Eloquentia,” och bad i stöd häraf Bisköp Gezelius d. ä. utverka för honom Cancellarens tillstånd att, såsom både af Vossius, Heinsius, Boecler, Scheffer o: a. varit vidtaget, likaledes få utgifva icke blott ”exercitia stili,” utan äfven afhandlingar i politiska och historiska ämnen. På eget bevåg hade han vid samma tid redan hållit föreläsningar i Physiken, hvars studium, som han förmäler, hade mycket hvilat vid Akade-

mien. Dit hänför sig ock hans sistnämnda vidlyftiga arbete: Betraktelser öfver verlden. Detta har en särskild märkvärdighet af det fiendtliga uppseende det väckte. Då Achrelius hade börjat dess utgifvande, anmältes i Consistorium af Philos. Facultetens Decanus Falander, att det införde nya philosophiska principer, och därför borde förbjudas. Det försvarades deremot af Theologerna och Medicine Professorn Tillandz, hvilke äfven, emedan det icke stridde mot Bibeln, och man ej vore förbunden sig "*aliorum scriptis et dogmatibus* helt och hållet mancipera," kullkastade Falanders af Philosophiska Faculteten understödda förslag. Sålunda uppgingo först genom naturvetenskapen nya sanningar, opåtaladt af det gamla theologiska systemets anhängare. Denna uppgång, hemlig och långsam, bevisar på sitt håll omöjligheten af att utstänga och quäfva nya i och för den allmänna bildningen nödvändiga principer och sanningar. Achrelius förklarar i företalet till sitt arbete, att han eklektiskt, och oberoende af andras meningar, med undvikande af antepredicamenter, schemata, troper och toma ordförklaringar, utfördetsamma, samt vinnlagt sig om enkelhet och tydlighet. Det utgör i sjelfva verket äfven åtminstone, med sitt lifliga, men svulstiga föredrag, en stor kontrast emot det då vanliga scholastiska andelösa schematiserandet, och ehuru det väl icke kan räknas till egentlig Philosophi eller Naturvetenskap, så hör det dock till bildningens och det sunda människoförståndets inhemska historie, ty det uppsatte och befrämjade deras fordran att få ur sig sjelfva, eget hjerta och egen insigt, utveckla sig. Tillika framträdde en ny riktning i den Gamla Litteraturens studium (jfr sid. 131). Detta, länge ansedt blott såsom medel för kyrkan, intog deremot en negativ ställning såsom äfven Achrelii i hans lefnadsteckning nämnda satiriska utfall röja. Uppträdande såsom organ för vetenskaperna gick det ut på oratorisk composition och elegans i deras fram-

ställning. Men dernäst eller derjemte blefvo sjelfva ämnen blott underlag dels, såsom hos Achrelius, för en svulstig samt uppblåst, vid och bred samt vattig retorik, dels för en släpande lärdom, o. s. v.

Achrelius var gift med en Anna Lind, som han efterlemnade enka.

ELIAS TILLANDZ föddes 1640. Fadren var Kyrkoherden i Rogberga i Småland Erik Tillander: modren dotter till en Apothekare i Stralsund och Med. Doctor Henrik Gildemeister. Det tillnamn fadren bar, skall Tillandz, till åminnelse af att han vid ett skeppsbrott lyckligt kom till lands, hafva ändrat. Efter att hafva studerat i Åbo och Upsala, reste han 1668 till Holland: promoverades 1670 i Leyden till Med. Doctor: hemkom, och utnämndes i slutet af s. å. 1670 till sin fordne lärares Achrelii efterträdare: dog, ogift, d. 18 Febr. 1693. — Både af det medicinska och naturalhistoriska studium gjorde han sig särdeles förtjent. Han inrättade en egen Anatomisk Theater: började 1686 i Akademiens större Auditorium på en människokropp anställa dissectioner, som förut hade blifvit försökta blott på djur, hvarföre äfven Akademiens dåv. Rector, Svenonius, genom särskildt tryckt program om detta nya företag kungjorde, med förståndigande, att, utom Professorer och Medicinæ Studiosi, hvar och en, som ville vara tillstädes, borde, enligt akademiska Constitutionerna, för hvarje dissection erlägga en mark silfverm. till kostnadernas bestridande. Tillandz var äfven den förste, som i medicinskt afseende begagnade Kuppis källa; och emedan Apothek i Åbo saknades, tillredde han sjelf medicamenter, för hvilket ändamål han äfven inrättade ett eget laboratorium. Botanikens studium befordrade han genom en *Catalogus Plantarum* och *Icones*, hvilka han i Åbo från trycket utgaf. Men till erkännandet af hans förtjenst hör erinringen af

allmänna samtida inhemska förhållanden. Då Akademien inrättades, fanns i hela Finland ingen vetenskapligt bildad läkare. Åbo hade likväl då en "StadsMedicus" Michael Stochado, för hvilken HofRättens dåvarande President begärde hos Consistorium, att han måtte till Extra Ord. Professor utnännas, hvarå svarades, att Consistorium icke vågade föreslå statens utvidgande. Ett helt århundrade från Akademiens stiftelse förflöt, i hvilket Medicine Professionen icke en enda gång med någon infödd kunde besättas. Det medicinska studium låg under, så länge den akademiska Professionen var den enda medicinska tjänstebefattning, hvarvid vetenskaplig bildning fordrades. Längre saknades jemväl Apothek. Professor Thuronius hade, som ofvan (sid. 112) synes, måst för att få medicamenter resa till Reval. GeneralGouverneuren Herman Fleming höll egen Apothekare, en Tysk. Sedermera, kort efter det Tillandz till Åbo befordrades, finnes Akademiens dåv. Rector Bång hafva, förmodligen på den nye Medicine Professorns bedrifvande, anhållit i DomKapitlet derom, att Biskop Gezelius måtte "med Presidenten communicera huruledes man kunde få ett Apothek för vår Medico." Men ännu efter hans tid saknades äfven sådant.

ANDERS HENRICIUS, "Viburgensis," promoverades i Åbo 1685 till Magister: utnämndes 1688 till Philos. Adjunct efter Lund, med rättighet att, till dess han kunde komma i åtnjutande af lönen, fortfara att vara Vice Secreterare vid Consistorium: blef sedan Rector vid Scholan i Björneborg, der han dog d. 28 Maj 1693.

JAKOB FLACHSENIUS föddes 1633 i Vemo Socken. Fadren var en Henrik Henriksson, till sin härkomst Vestgöte: modren Margareta Jakobsdotter. 1650 blef han i Åbo Student: promoverades 1656 till Magister, hvarefter han begaf sig till Upsala: utnämndes d. 9 Sept. 1658

till Philos. Adjunct; 1660 till Notarie (eller Secreterare) vid Åbo Akademi: och 1665 genom Konglig fullmakt, som d. 15 Nov. i Consistorium framteddes, till Log. och Metaph. Professor. 1679 flyttades han, och introducerades d. 18 Dec. s. å., till Tredje Theologie Professionen: 1681 tillträdde han Andra och 1688 Första Professionen i samma Facultet. Året derpå, eller 1689, blef han, på Konglig befallning, af Biskop Gezelius d. ä. promoverad till Theol. Doctor. Han dog d. 18 Febr. 1694. — Såsom Kempe i sina bägge betydligaste philosophiska arbeten (se sid 132) förnämligast blott bibehöll den form och innehåll Mich. Wexionius, Gyllenstolpe, förut vid Åbo Akademi hade för Rätts- och Sedoläran utarbetat, så trädde åter Jakob Flachsenius med ett arbete under titel: *Collegium Logicum*, i spåren af sin berömda företrädare Thuronium. Flachsenii verk utkom i disputationer, och utgör icke mindre än 1024 sidor 8:o. Der afhandlas omständligt de controverser, hvilka mellan Peripatetikerna och Fransosen Ramé anhängare hade ägt rum. Cartesii läror deremot blifva, såsom Hammarsköld uppger, blott berörda med den korta förklaring, att de redan i sitt upphof dukat under för Gassendi. Den retrögrada rörelse af det philosophiska studium, hvilken sålunda hos och genom Jak. Flachsenius framställer sig, medelst öppet ignorerande af ett dåmera icke nytt, till sin betydelse oförgångligt, samt högst märkvärdigt system i samma vetenskap, hör till tecknen af denna tid. Den vetenskapliga anden gick under för en förståndsodling, som först framalstrade blott dogmatiska och positiva sattser, men sedan åter, öfverenstämande med sig själf, slog om till blott skepticism och confunderande af de förut hvar för sig fasthållna bestämmningarna. Denna förståndsodling hade sitt värde för sig, och bar äfven frukt. Men emellertid gällde länge blott den form af Philosophi, hvilken näst efter Reformationen hade

uppkommit, samt blef en hård och död auctoritet. Såsom eklektiker uppträdde väl äfven Jak. Flachsenius; men detta innebar dåmera öfverallt, en afgjord fiendtlighet mot Philosophins utveckling.

Han hade 1668 gift sig med Handlanden i Stockholm Johan Meisners dotter Susanna Meisner, som skänkte honom elfva barn, deribland tre söner. Sonen Johan Flachsenius blef Cancellist i Kongliga Cancelliet samt gifte sig med den berömde Medailleören Arvid Karlstens dotter. Sonen Jakob Flachsenius blef Lector vid Wexjö Gymnasium. Af döttrarna blef den äldsta Margareta gift med Prof. Lund: Elsa med Prof. Wanochius: Christina med Prof. Munster: Maria med Kyrkoherden i Rimitto Anders Chydenius: Anna, 1708, med sedermera Prosten i Orivesi Johan Wanæus.

ANDERS PETRÆUS, son till Biskop Petræus (se sid. 56), i hans förra gifte, blef Student d. 16 Dec. 1646: utnämndes 1653 till Notarie vid DomKapitlet: promoverades 1656 till Magister: befordrades d. 25 Sept. 1656 till AkademieSecreterare och Adjunct vid Philos. Faculteten: föreslogs 1658 af Consistorium, samt utnämndes året derpå af Cancelleren till Bibliothekarie, och fördes genom Cancellereus bref till Consistorium, af d. 20 Nov. 1663, bland Professorerna i nyssnämnda Facultet, i hvilken egenskap han 1664 blef ledamot af Consistorium: befordrades ytterligare 1665, genom fullmakt, som d. 15 Nov. i Consistorium framteddes, till Phys. Professor: flyttades 1682, som Cancelleren genom bref af d. 2 Maj s. å. Consistorium tillkännagaf, till Tredje, och 1688 till Andra Theol. Professionen. Den 10 Juli 1674 hade Grefve Brahe bifallit Nådendalsboernas begäran, att han i sin svärfaders höga ålder och sjuklighet skulle förestå Nådendals Pastorat, hvilket han sedermera efter sin svärfaders död bibehöll (se här nedanföre om Prof. slutligen Biskop Bång). I sam-

MEDLEMMAR O. ADJUNCTER, 1640—1722. 147

manhang med en vid samma tillfälle om detta akademiska präbende uppkommen tvist angaf han Gezelierna för hvarjehanda irrläror, och blef för sina tillmälen stämd att stå till svars inför Theologiska Faculteten i Upsala. Genom Svenonii död 1688 stödlös mot en allmän ovilja öfver hans försumlighet i sin tjenst nödgades han begära samt erhöll genom Konglig resolution af d. 4 Jan. 1692 afsked, jemte tillåtelse att bibehålla Nådendals Pastorat: utnämndes 1693 till Pastor i GamlaKarleby, men försummade att i behörig tid derstädes inställa sig, och dog i Nådendal i början af Augusti 1694. Jfr här ofvan s. 128.

1658 hade han gift sig med Prof. Stodii dotter Elisabeth Stodius (se sid. 128). Sonen Eskil Peträus blef Capiten vid Amiralitetet.

PETTER BÅNG föddes d. 18 Sept. 1633 i Norrbo Socken i Helsingland, der fadren Erik Bång var Commi-nister, och sedan Kyrkoherde. Sonen blef Student i Upsala, förtjenade med privat undervisning sitt uppehälle, vistades under tiden äfven vid Greifswalds Universitet: promoverades i Upsala 1661 till Magister: utnämndes näst-följande år till Theol. Adjunct ders.: anträdde 1663 en resa till Tyskland: befordrades, efter sin hemkomst, genom fullmakt af d. 13 Dec. 1664 till Tredje Theol. Professionen vid Åbo Akademi, samt introducerades d. 12 Dec. 1665. Dersammastädes promoverades han d. 21 Juni 1666 till Theol. Doctor, och flyttades året derpå till Andra Professionen i nyssnämnda Facultet. D. 8 Maj 1678 utnämndes han till Superintendent i Narva, dit han följande året om sommaren afflyttade. Slutligen befordrades han d. 8 Mars 1681, efter Henrik Carstenius, som ännu lefde, men var ålderdomssvag, till Biskopsembetet i Wiborg, hvarest han sedermera gjorde sig väl förtjent af Stiftet, särskildt genom anläggning af ett tryckeri. Kort efter återkomsten från en resa till Stockholm, der han redan länge varit

sjuk, dog han i Wiborg d. 25. Juli 1696. — Såsom Theolog vid Åbo Universitet täflade han med sjelfva Svenonius i nit för scholastisk Orthodoxy. I en af de första disputationssacter, hvarvid han såsom Professor præsiderade, föreföll ett bullersamt uppträde, som sedermera satte hela Akademien i jäsning. Detta tidelhyarfs protestantiska Theologi öfverhufvud upplöste sig i en mängd af controverser, der den äldre Christna kyrkans cyclus af trosbestämmingar nästan blott upprepade sig, och der dels åter en scholastisk formel Logik, dels samt allt mer och mer blotta lärdomen gjorde sig gällande. En småaktig personlig ära var hufvudsyftemålet, som under den symboliska orthodoxyns täckmantel bedrefs. I denna aude idkades det theologiska studium vid Tysklands protestantiska Universiteter, isynnerhet Giessen, Jena, Wittenberg o. s. v. Likaså i Åbo, der jemte Svenonius förnämligast Bång spelade samma role. Han utgaf en Kyrkohistorie, som är full af orimliga gissningar i Sveriges samtida häfdatecknares riktning att genom urgamla anor förhöja nationens ära. Kyrkohistorien i allmänhet hade i sin början varit blott chronik. Med Reformationen väknade reflexion öfver kyrkans utveckling, och de kyrkliga minnenas hänförande på en förutsatt princip, hvars legitimerande blef ändamålet. Derhän kan äfven Bångs arbete hänföras, men till de allra råaste i sitt slag, då deremot Terseri ofvan (sid. 68) nämnda chronologiska arbete synes höra till början af den från Calixti tid uppgångna motsatta riktning, enligt hvilken Kyrkohistorien såsom confessionel ansågs vara partisk och således förvandlades till blott negativ. Men Bångs hela theologiska verksamhet var retrograd. Emellertid förvärfvade han i sin embetsförvaltning förtroende, och var ledamot i flera under Carl XI:s regering tillförordnade ecclesiastika Comitээр.

Den 5. Sept. 1668 hade han gift sig med Borgarens i Stockholm Jakob Lejels dotter Katarina. Hon dog d. 28

Nov. 1675. Derpå ingeck han för andra gången äktenakap d. 2 Okt. 1681, åter med en Handlandes i Stockholm, Erik Hanssons dotter Magdalena. Af barnen i förra gifftet blef en dotter gift med slutligen CommerceRådet Carl Adlerstedt (född Banck).

ERIK FALANDER, adlad *TIGERSTEDT*, föddes i Åbo d. 21 Mars 1640. Hans fader Erik Falander, som härstammade från Dalarna, var då Kapellan i Åbo, blef slutligen Kyrkoherde i GamlaKarleby. Sonen inskrefs alldeles ung, redan 1650, såsom Student vid Åbo Universitet, der han sedermera undergeck Philos. CandidatExamen. Efter återkomsten från en 1666 anträdd utländsk resa blef han d. 11 Nov. 1668 befördrad till Adjunct vid Philos. Facultet., samt 1669 tillika till AkademieSecreterare, hvarjemte han, och ända till 1682, bibehöll en honom förut uppdragen befattning af UnderLagman i Nerpes. Dessutom förordnades han 1671 till Lagläsare i Raseborgs Grefskap. Den 8 Juni s. å. befordrades han till Linguarum, d. 15 Aprill 1682 till Juris Professor: d. 28 Aprill 1685 till Assessor i Åbo HofRätt: adlades 1691 under namn af Tigerstedt: var 1690 ViceLandshöfding i Åbo Län. Han dog d. 10 Aprill 1697. — Grekiska språket hade ända till den tid, då Åbo Universitet stiftades, varit så åsidosatt, att icke ens af blifvande Prester fordrats mer än någon bekantskap med dess Grammatik. Med det att åter och å nyo en förtorkad Dogmatik samt kyrkans anspråk på all bildning såsom blott medel för henne uppkommit, hade studium af den gamla Litteraturen gått ned. Blott en nödtorftig sysselsättning med Bibelns grundspråk ägde rum i och för den theologiska Exegetikens behof. Men denna ansågs såsom en med tryckande svårigheter förenad, nyhet. Ännu 1684 klagade d. v. Mathes. Prof. Flachsenius, att "Lingarum Professionen esom oftast lidit men allt ifrån Academiens första inauguration, den tiden Magister

Andreas Bergius den possiderade, hvilken sjelf ofta måst klaga öfver dess svårighet, sen intill dess Professor Falander öfvervant det svåraste, och nu medan Professor Fortelius den förvaltat, hvilken icke sällan hafver bekänt, buru ondt han hafver haft komma med den till rätta." Falander har den förtjenst, att han lätit i Åbo aftrycka fyra tal af Isokrates jemte den Plutarchus tillagda skriften om Uppfostran, och höll deröfver offentliga föreläsningar. Sålunda tillkommer honom åtminstone näst Bisk. Gezelius den äldrè hedern af att vid Åbo Universitet hafva brutit banan för Grekiska Litteraturens studium. Ätven efter Falanders tid och ända in på sednare hälften af 18:de århundradet utgjorde väl ännu ganska vanligt blott Nya Testamentets Grekiska text ämnet för den så kallade *Linguarum* Professorns föreläsningar. Men dessemellan framdrogs dock tidtals äfven någon classisk författare. Då förslaget till *Linguarum* Professionens besättande 1691 skulle upprättas, måste Professorn i Lagtarenheten Svederus anmärka, att äfven "*Profanorum scripta*, såsom isynnerhet Homerus, borde af *Linguarum* Professore proponeras." Ännu en lång tid derefter, 1709, fann sig Mathes. Prof. Tammelin inför Consistorii protokoll befogad till den anmärkning mot dåvarande *Linguarum* Professorn Alanus, att denne ej gick efter *analysin grammaticam*, utan allenast *theologicæ* till väga, samt dessutom försummat Grekiska för Hebraiska. Efter en från äldre tider fortplantad plägsed voro väl Grekiska skriföfningar, äfven metriska, bibehållna; men deras barbariska smaklöshet bevittna mångfaldiga deraf bibehållna prof. Bland de disputationer; 16 till antalet, hvilka Falander utgifvit, kunna par stycken hänföras till Gamla Testamentets Exegetik. De öfriga bestå i små afhandlingar öfver ämnen, hörande till Rätts- och Moralphilosophi. Sådana utflygter på Philosophins område anställdes ganska vanligt i detta tidehvarf af alla lärare, som hörde till den efter samma

vetenskap gemensamt benämnda Facultet. De utvisa mindre, att Philosophin var aktad än att andra vetenskapers innehåll ännu såsom blott verldsligt missaktades. Upplysningsvis kan erinras, det Svenske Biskoparne 1620 hos Regeringen hade föreslagit, att Eloquentiæ Professorn måtte anställa disputationer om all tings grundämne, upphof och förfall, samt Linguarum Professorn disputera om själen. I Juridiska Faculteten kunde Falander med sin i yngre åren vunna lagfarenhet efter dåvarande förhållanden äfvenledes hedersamt fylla sin plats, ehuru litterära minnesmärken deraf saknas.

I sitt äktenskap med Christina Wallenstierna, dotter till Assessorn i Åbo HofRätt Olof Samuelsson Wallenstierna, hade han söner: Erik Tigerstedt, som blef Häradshöfding i Tavastland; Samuel Tigerstedt, som blef Notarie i Åbo HofRätt och sedan följde med Arméen till Ukrän, der han dog: Petter Tigerstedt, som blef Extra Ord. Theol. Professor vid Åbo Akademi, slutligen Prost i Tuna, i Medelpad: Johan Tigerstedt, som blef Auditeur vid Åbo Läns Cavalleri: Isak Tigerstedt, som blef Capiten vid Savolax Regemente: och dottrarna: Beata Tigerstedt, gift med Borgmästaren Lind i Åbo: Christina Tigerstedt, gift med Notarien i Åbo HofRätt Johan Forsten: Magdalena (Maria Elisabet?) Tigerstedt, gift med Kyrkoherden i Kalajoki Olof Cygnell: Margareta Katarina Tigerstedt, gift med Häradshöfdingen i Piikkis och Haliko Häraden Abraham Palén, genom detta äktenskap stammodes till adliga ätten af Palén, samt svärmor till ErkeBiskop Mennander.

MAGNUS STEEN föddes i Helsingfors, hvarest fadren Magnus Steen var Handlande: promoverades den 7 Dec. 1682 till Magister: förordnades till ViceSecreterare vid Consistorium Acad.: befordrades af Cancelleren d. 4 Febr. 1684 till AkademieSecreterare och till begge Adjunctstjänsterna: utnämndes d. 28 Maj 1688 till ExtraOrdinarie

Philos. Professor: slutligen d. 4 Jan. 1692 till Mathes. Professor; dog d. 4 Aug. 1697, under det han var Akademiens Rector.

Han var gift med Barbara Giers, dotter till AkademieQuæstorn Petter Giers, och hade med henne en son samt tvenne döttrar.

JAKOB LUND, broder till Professorn, slutligen Biskopen, David Lund; promoverades 1679 till Magister: utnämndes d. 21 Juni 1681 till AkademieSecreterare och Adjunct: 1684 till Prost och Kyrkoherde i Bierno: dog 1698.

Han var gift med Elisabet Thauvonius, dotter till hans företrädare Prosten i Bierno Gabriel Georgii Thauvonius och Margareta Schäfer.

ANDERS WANOCCHIUS föddes d. 10 Nov. 1651 i Tyrvis. Fadren Johan Jakobsson var bonde. 1669 blef han i Åbo Student, och, sedan han emellertid i Upsala tillbragt flera år, 1679 promoverad till Magister, hvarefter han s. å. utnämndes till AkademieSecreterare. Derjemte förordnades han genom Cancellarens fullmakt af d. 23 Juni 1680 att i egenskap af Extra Ord. Phys. Professor bestrida Anders Petræi föreläsningar: befordrades 1681 till Philos. Pract. och Hist. Professor, och introducerades s. å. d. 3 Maj: förordnades d. 4 Jan. 1692 att tillika, efter Joh. Flachsenius, vara Extra Ord. Theol. Professor, i hvilken egenskap han d. 26 Sept. 1693 introducerades: utnämndes ytterligare d. 8 Mars 1694 till Tredje, d. 12 Mars 1697 till Andre Theol. Professor: dog i sitt 50:de år den 16 Mars 1700. — Wanochius är författare till ett vidlyftigt verk i Rätts- och Sedoläran: *Disquisitiones Practicæ, qua thesin, antithesin, et axiomata ita exhibitæ, ut præter exempla, tum sacra, tum profana, quis utrobique adserta illustrantur, multæ etiam controversiæ, hinc inde immanantes, pro re nata enodentur.* Det består af 36

disputationsdelar, tillsammans 1152 ss. o. 40 ss. register, 8:o. Derjemte finnes af honom en annan mindre följd af disputationer under gemensam titel: *De facultate imaginativa*, 104 ss. 8:o. Det förra af dessa arbeten väcker uppmärksamhet genom sitt omfång. Men i bredd med Gyllenstolpes och Kempes skrifter i Praktiska Philosophin synes det egentligen blott utmärka sig dels genom behandlings mekaniska formalism, dels genom en lika så organisk utvidgning af sjelfva ämnena. Hela denna method var dåmera för den allmänna bildningens utveckling likgiltig eller rent af hinderlig. Inberäknad den del af Gezelii Encyklopedi, hvilken afhandlar samma ämnen, hade dåmera inom ett halft århundrade fyra särskilda arbeten vid Åbo Akademi utkommit, hvilka förnämligast hafva enahanda form samt populära bestämmelse. De till tiden sednare af dem hafva redan deraf ett mindre värde, och förlora sig än mer såsom stängsel emot instegen af mogna philosophiska studier. Redan genom Wanochii första befordran till Ord. Professor utstängdes från samma bana en särdeles hoppgifvande medtäflare, som blott hade emot sig, att han vore Cartesii philosophiska grundsattser tillgifven. Det var Extra Ord. Philosophie Professorn Johan Cajanus, af efterkommande ansedd såsom författare till den genom sin innerliga poetiska skönhet utmärkta 278:de psalmen i Finska Psalmboken. *) Wanochius var

*) JOHAN CAJANUS föddes i Paldamo d. 27 Dec. 1665. Fadren var Prosten ders. Johan Cajanus: modren Anna Mathesius, dotter till Kyrkoherden i Pyhäjoki Johau Mathesius. I Maj 1670 blef han Student i Upsala: promoverades 1679 ders. till Magister: ankom, med Konungens samt Grefve Brahes rekommendation, i Augusti 1680 till Åbo, och blef äfven af Akademien dåv. Rector Gezelius d. y. i Consistorium anmäld till befordran, men vid samma tillfälle af Prof. Laubbechius

Svenonii måg, och synes till sin vetenskapliga riktning med denna beryktade dogmatiska Theolog äfven stått i en inre förvandtskap. Eloqu. Professorn Dan. Achrelius, hvilken liksom Cajanus för nya philosophiska principer var misstänkt (se sid. 142), beklagade sig, att, för det han hållit föreläsningar i Physiken, hade Wanochius med all flit sökt att förolämpa honom. Sedermera eller ännu såsom Theolog uppträdde Wanochius fiendtligt emot samma, då än såsom nya, och oskiljaktigt tillika såsom falska eller ofruktbara stämplade läror. Dessa sista spår af hans antiphilosophiska sträfvande förekomma i en controvers, som några, af en Studerande Anders Chydenius under Poesseos Professorn Rudéns inseende utgifna, för så kallade nyheter beskyllde Theser föranledde. Men historisk betydighet i den allmänna bildningens häfder hafva dessa uppträden, emedan de utvisa brister, som icke voro enskilda, utan höra till hela samtidens skuggsida, och sålunda dock medelbarligen till förberedelserna af en ny tid.

Den 21 Okt. 1680 hade han gift sig med Prof. Svenonii dotter Susanna Juliana Svenonius, som dog den 15 Jan. 1697, hvarefter han ingeck äktenskap med Prof. Jak. Flachsenii dotter Elsa Flachsenius. Af förra giftet voro sonen Johan Wanoch, som blef Capiten vid ett Artilleri-Regemente (hade en son som blef adlad: af Wanoch), och dottern Hedvig Margareta Wanochius, som 1709 på Teiskola gård i Messuby blef gift med dåv. Kapellanen i Bir-

underkastad misstankar för Cartesisk filosofi, som han under ett samtal skulle röjt. Emellertid hade han fått titel af Extra Ord. Philos. Professor, samt uppfördes, jemte Anders Wanochius och Cons. Eccles. Notarien Olof Lauræus, å förslag till Hist. och Philos. Pract. Professionen, hvar till han dock, då hans beskyddare Gr. Brahe bortgått, å högre ort ej kunde komma i åtänka. Han dog d. 27 Juni 1681, och begrafns i Marie kyrka.

kala, sedan Kyrkoherden i Längelmäki, slutligen i Messuby Henrik Lilius.

CHRISTIERN ALANDER föddes d. 19 Jan. 1660 i Finström på Åland. Fadren var Kyrkoherden derstädes Carolus Petri: modren Katarina Alanus, dotter till Kyrkoherden i Jomala Christiern Christophori Alanus. Sonen blef, ännu ej tio år gammal, d. 13 Okt. 1669 inskrifven vid Åbo Akademi: studerade dels der, dels i Upsala, och promoverades i Åbo d. 7 Dec. 1682 till Magister, men måste sedermera, ehuru både af Consistorium och särskildt af Bisk. Gezelius recommenderad, några år vänta på befordran. Under tiden vistades han på sitt hemman i Godby på Åland samt undervisade der några ynglingar, hvilke nästan blott från hans handledning gingo fram till den philosophiska graden. Vid 32 års ålder utnämndes han genom Konglig fullmakt af den 4 Januari 1692 till Extra Ord. Professor vid Philos. Faculteten, och s. å. den 15 Aug. till Eloquentiæ Professor. Han bortrycktes af döden d. 6 Mars 1704. — Rudéns åminnelsetal öfver honom är ett uttryck af den varmaste högaktning, samt öfvertygar lätt derom, att Alander öfverträffade alla sina företrädare i Eloquentiæ Professionen (se sidd. 108, 110.). Vid hans befordran dertill, hade Biskop Gezelius hos Cancelli Rådet Bergenhielm, hvilken, under Cancellarens bortavaro från Stockholm, inför Konungen föredrog Akademiens angelägenheter, recommenderat Alander med utmärkt lof-ord. Brevet innehåller upplysningar öfver Litteraturens tillstånd i allmänhet. Gezelius klandrar, att vid Åbo Universitet Constitutionernas föreskrift om skyldighet för tjenstsökande att aflägga specimina, aldrig hade blifvit iakttagen, men förklarade Alander, såsom "verserad *in omniscibili*, det der af en Orator fordrades," och derjemte "en *felix Orator*," fullt värdig den lediga Professionen. Han ansåg det dock ej osannolikt, att vederbörande

beslutit "genom någon ifrån Upsala bringa *Eloquentiam* också i Åbo på fötter." I sådant fall önskade han hellre, det Rudén, som näst förut s. å. från Upsala kommit till Poeseos Professionen, måtte öfvergå till *Eloquentiæ* Professionen, eller ock, att åtminstone från Upsala måtte väljas någon "fridsam och stadig man, som intet vore intagen med nya *principiis*, ej eller damnerad för ovanliga meningar," t. ex. Jonas Salanus, "som ock ifrån lång tid, hälst under Salig Professor Columbo, gjort sig i *Eloquentia et Antiquitatibus* öfvad." Förut hade Genelius, i bref af d. 30 April s. å., försäkrat, att i Åbo nog funnes för hvarje vetenskap lika så skicklige män, som de, hvilke från andra orter skulle kunna ditsändas, m. m. Dessa andraganden äro karakteristika. (Jfr sid. 88, 92, 96 o. s. v.). Emellertid feck i Alander och Rudén den förut eftersätta gamla classiska Litteraturen på en gång tvenne utmärkta lärare. Men blott Rudén är dock såsom författare mer bekant, då deremot Alander förnämligast såsom lärare var verksam.

1684 hade han gift sig med ÖfversteLieutenanten och ÖfverHauptmannen på Leckö Slott i Vester götland Olof Bröms' dotter Ebba Bröms, som då vistades på Åland hos sin syster, gift med Häradshöfdingen Vilhelm Johan Qvensel. Af sex barn som öfverlefde honom, jemte deras mor, blef dottren Christina Alander gift med ÖfversteLieutenanten vid Helsinge Regemente Carl von Gerdes, den andre och siste af denua adliga ätt.

NILS WALLERIUS föddes 1666 i Linköping. Fadren var GymnasiiLectorn, sedan Kyrkoherden i Wreta Kloster Nils Wallerius: modren Rebecka Dalhem, dotter till Prosten i Skärsta Dalhemius. Efter att hafva från 1683 studerat i Upsala, och, under Archiatern Hiärnes inseende, i Stockholm, reste han 1694 till Leyden, och blef d. 15 Dec. 1699 i Utrecht förklarad för Med. Doctor.

Samma år hade han genom bref till sin företrädare i Åbo, på uppmaning af Matheseos Professorn dersammastädes Lars Tammelin, hvilken då likaledes vistades i Holland, anmält sig såsom sökande till den vid Finska Universitetet lediga Medicine Professionen, och dertill blifvit den 3 Aprill befordrad. Han dog i Åbo d. 11 Juni 1704.— Under den tid Wallerius i Leyden studerade Medicin, inträffade der från Åbo nyssnämnde Professor Tammelin, som likaledes (se sid. 90) i vetenskapligt ändamål hade begifvit sig till samma, då talrikt besökta, Universitet. Deras i Leyden ingångna bekantskap föranledde Tammelin, att genast derifrån hos Biskop Gezelius d. y. föreslå Wallerius till den hemma i Åbo efter Braun lediga Medicine Profession. Samma bref innehöll derjemte underrättelser om det Holländska Universitetet, hvilka här äro af interesse i afseende derå, att nästan alle de män, hvilke öfver ett århundrade, från Tillandz räknadt, i Åbo beklädde Medicine Professionen, liksom äfven Wallerius, i Leyden hade studerat. Såsom märkvärdigt berättade Tammelin, att der då funnos 3 Medicine Professorer, 20 till 30 Doctorer, samt en "otrolig" myckenhet Studerande, som syssetsatte sig med Medicin, och isynnerhet Anatomi så på djur som menniskor, samt ExperimentalPhysik i öfverensstämmelse med Cartesisk Philosophi ("*in favorem Philosophiæ Cartesianæ*"). Häraf förklaras ur Inhemsk källa de förhållanden, i hvilka Wallerii företrädare Tillandz och Braun, begge bildade i Leyden, sedermera vid Åbo Akademi till försvar för nämnda Philosophi uppträdde, samt deras nit för det anatomiska studium och naturvetenskapen i allmänhet. Men Wallerius synes såsom Professor i Åbo särdeles egnat sig åt blotta Läkarekonsten, hvars utöfning ortens innevånare ända från Universitetets stiftelse hade fordrat af hans företrädare derstädes (se s. 117 f.). Enligt Åbo DomKapitels protokoll d. 15 Maj 1701 hade han dit ingifvit en besvärskrift. emot Regements-

Predikanten Johan Ericius, hvilken skulle gjort honorär intrång i hans Profession, hvarmed han väl då blott menade medicinsk praktik. DomKapitlet synes äfven sjelfmant fästet uppmärksamhet vid den allmänna hälsovården. Det beslöt d. 20 Mars 1702, att angående "ProvincialFältskäreus" i Österbotten informera antingen "hos Doctorem Medicinæ här vid Akademien" eller ock i Stockholm, uti den kunskap, som han om smittosamma sjukdomar borde hafva, skulle bref afgå till Landshöfdingen Johan Ehrensköld. Mer än någon annan vetenskap ansågs den medicinska, hvilket sjelfva dess gamla benämning uttrycker, såsom väsendtligen bestämd att tjena för yttre behof, hvilka från äldre tider af kyrkans styrelse bevakades. Denna riktning på det praktiska och på erfarenheten utgeck dock (se sidd. 113, 122,) från en i och med den Nya Tiden öfverallt vaknad, fruktbar fordran af autopsi, sjelfseende och begripande, samt menskliga kunskapernas hänförande på ett verkligt substrat, och blef i följe af denna sin osynliga allmänna grund småningom för vetenskapen såsom sådan fruktbar. Det förut gånge, abstracta interesse för menniskans beroende af kosmiska och sideriska inflytelser öfvergeck till begrundade af närmare och bestämdare yttre omgifvelers inverkan på henne, samt hennes natur såsom en inom henne sjelf organiserad värld för sig. Jemte Naturvetenskapen började Medicinen allt mer riktas på blott particulära ämnen. — Enligt Stiernmans *Bibl. SuioGoth. mscr.* hade Wallerius utomlands utgifvit icke blott inauguraldisputationen *de Mammis, Traj. ad Rhen.*, 1699, 4:o, utan äfven: *Tentamina physico-chemica circa aquas thermales Aquisgranenses, quibus adjecta ex Anglico ab eo versa R. Boyles specimina historiae naturalis et experimentalis aquarum mineralium, atque Joh. Floijeri inquisitio in usum et abusum calidorum, frigidorum et temperaturum balnearum, Lugd. Bat. 1699, 8:o.* Vid sin död skall han i handskrift efterlem-

nat tvenne arbeten: *Opus Plantarum in suas classes digestum*, och Poëtiska Allusioner öfver Växternas Namn.

1701 hade han gift sig med Prof. Petter Hahns dotter Brigitta Hahn, som han efterlemnade enka, i torfliga omständigheter.

JOHAN RUNGIUS föddes 1666 i Loimijoki, der fadren Matthias Rungius, gift med Anna Walstenius, då var Kapellan och sedan blef Kyrkoherde. Sonen inskrefs 1681 vid Åbo Akademi såsom Student: promoverades 1691 till Magister: utnämndes 1692 till Lector i Åbo Schola: den 2 Aprill 1696 till Pastor i Tyrvis, hvilken tjänst han dock ej tillträdde, emedan han, af Biskop Gezelius d. y. förmådd att i Åbo kvarstanna för att ytterligare biträda vid Bibelverket, på Biskopens recommendation genom Kongl. fullmakt af d. 11 Dec. 1697, med löfte om PræbendePastorat, utnämndes till Extra Ord. Theologie Professor, i hvilken egenskap han den 29 Mars 1698 introducerades, samt erhöll såsom Annexa Nummis, och i dess ställe, genom en Konglig Resolution af d. 16 Maj 1699, Lundo. Tillika, eller åtminstone någon tid, uppbar han äfven, för sitt biträde vid Bibelverket, arfvode å de 600 D:r sm:t Konungen 1696 åt Gezelius till dylikt användande anslog. Genom fullmakt af d. 12 Juni 1700 befordrades han sedermera till Log. och Metaph. Professionen: den 9 Nov. 1701 till Superintendentsembetet i Narva: blef i följe af Kon. Carl XII:s från Okuniow i Polen d. 31 Mars 1703 utfärdade befallning, i Åbo d. 14 Juli s. å. promoverad till Theol. Doctor: dog i Narva, under Ryska belägringen, d. 3 Aug. 1704. — Hans delaktighet i Gezeliska Bibelverket är icke närmare bekant. Af Biskop Gezelius d. y. 1701 uppmanad att söka en då ledig Theologie Profession, afsade han sig denna utsigt, emedan dertill erforderliga kunskaper bruste honom. Gezelius hade dock i ett rörande Bibelverket 1696 till Konungen stäldt bref förklarar,

att om han sjelf skulle från detta verk genom döden bortgå, vore Rungius den ende, ”som det lyckligen skulle kunna continuera.”

PETTER LAURBECCHIUS föddes d. 10 Aug. 1628 i Östergötland och Gammelkils Socken. Fadren var Gårdstogden Lars Knutsson: modren Brigitta Larsdotter. Redan såsom Gymnasist utnämndes han 1649 till Förste Collega vid Trivialscholan i Linköping, derifrån han 1652 reste till Åbo och blef Student. Af en sjukdom hindrad att taga den philosophiska graden, som honom 1658 erbjöds, sysselsatte han sig sedermera både med Medicin och Juridik, till dess han 1660 utnämndes till Adjunct vid Philosophiska Faculteten, hvarefter han 1661 d. 11 Juni promoverades till Magister. På Consistorii recommendation befordrade Grefve Brahe honom d. 21 Aug. 1666 till Bibliothekarie, och derjemte till Extra Ord. Mathes. Professor, med rättighet att uppbära Philos. Adjunctslönen samt hafva säte i Consistorium. Sedermera utnämndes han genom Konglig fullmakt, som d. 31 Mars 1668 i Consistorium framteddes, till Poeseos Professor, och blef den nästfölj. 19 Maj introducerad. Öfver tjugu år beklädde han denna tjänst, men hade under tiden derjemte flera andra uppdrag. Redan vid sin befordran dertill anmodades han, att i stället för den älderstegne Kexlerus bestrida föreläsningarna i Mathematiken. Och då denne året derpå dog, erbjöds honom flyttning till den lediga Professionen (jfr här nedan om Joh. Flachsenius). Sedermera bestred han i tvenne år föreläsningarna i Physiken, i stället för den i Stockholm bortavarande Prof. Anders Petrus, som derföre nödgades af sin lön åt honom afträda något arfvode. Ytterligare uppdrogs honom i början af höstterminen 1673 att hålla enskilda föreläsningar i Lagfarenheten. Slutligen feck han äfven, utan både sin och Consistorii åtgärd, 1682 i Augusti, tillstånd att hålla före-

läsningar i *Loci communes Theologici*, hvilket Biskop Gezelius d. ä., högst missnöjd så väl med Förste Theol. Professorn Svenonius (se sid. 136) som den till samma Facultet nyss förut uppflyttade Anders Petræus (se sid. 147), hos Cancelleren hade utverkat, och hvaröfver de begge nyssnämnde Theologerne i Consistorium yttrade sin förtrytelse. Redan 1679 d. 31 Aprill hade han i fjerde rummet, jemte Gezelius d. y., Miltopæus och Jak. Flachsenius, blifvit af Consistorium uppförd å förslag till de begge då lediga Theologie Professionerna. 1681 hade han å nyo jemte Petræus till den åter då lediga Theol. Professionen blifvit föreslagen; men i andra rummet, ehuru alle de röstande tillerkänt honom en öfverlägsen skicklighet i Språken och Philosophin, hvarjemte Eloqu. Professorn Dan. Achrelius satiriskt anmärkte, att han "ock alltid varit *mitis*, hvilken *virtus* desidereras i en *Theologo*," men deremot åter Svenonius fällde det för sig icke mindre karakteristika utlåtande, att han genom sina philosophiska kunskaper lätt kunde förledas att "palliera många *hæreses*," samt att Petræus åtminstone för begynnare blefve en tjenligare lärare i Theologin. Ändtligen efter Svenonii utnämning till Biskop i Lund vann Laurbecchius målet för sin önskan, i det han flyttades till den då ledig blefna Tredje Theologie Professionen, hvarå fullmakt d. 15 Maj 1688 i Consistorium framteddes. 1689 blef han jemte Jak. Flachsenius promoverad till Theol. Doctor: flyttades genom Kongl. resolution af d. 4 Januari 1692 till Andra, och genom fullmakt af d. 8 Mars 1694 till Första Theologie Professionen. Slutligen utnämndes han d. 28 Dec. 1696 till Biskop i Wiborg, der han dog d. 16 Aprill 1705. — Han hade anseende af Polyhistor, hvilket såväl hans olikartade akademiska uppdrag, som utgifna skrifter jemväl bekräfta. Han har författat: en Arithmetik, hvilken på sin tid såsom lärobok var begag-

nad: en, i disputationer upplagd, vidlyftig, numera ganska sällsynt commentarie öfver Aristoteles' Poetik: slutligen jemväl ett större theologiskt arbete, 160 ss. 4:o, *de Gratia Dei*, att icke nämna enskilda disputationer. Hans hufvudföremål var dock först den Gamla Litteraturen, som han öfver tjugu år vid Poeseos Professionen ägde att föredraga. Han skref smått Grekiska, såsom äfven hans colleger Falander och Simon Paulinus. Men slutligen måste dock för befordrande af den classiska bildningens studium lärare kallas ifrån Upsala (se sid. 155 f.), der det sammalunda först af främlingar, förnämligast Johan Scheffer, var grundlagdt, liksom åter fröna dertill i det öfriga Europa af Italienare, och i sjelfva Italien af Greker ursprungligen hade blifvit utsädda.

Den 7 Okt. 1668 hade han i Stockholm gift sig med Maria Hörling, dotter till Grefve Nils Brahes "Kamererare". Martin Hörling. Såsom enkling ingeck han andra gången äktenskap, d. 20 Okt. 1676, med Maria Pratanus, dotter ill afl. Prosten i Kimito, förut Professorn, Johan Pratanus (sid 128.). Bland sönerna i senare giftet voro den för sina pietistiska svärmerier sedermera beryktade Isak Laurbeck, och Lectorn vid Wiborgs, samt derefter vid Linköpings Gymnasium Carl Laurbeck. En af döttrarna blef gift med en Capiten Wanochius, som lemnade henne och öfvergeck till Ryska lägret vid Wiborg, samt der dog 1710.

NILS ALANUS, son till DomProsten Georg Alanus (se sid. 110), blef Student i Åbo 1653: utnämndes den 21 Sept. 1671 af Cancelleren till Bibliothekarie (se sid. 19): ingeck 1675 i Åbo HofRätt såsom Handlingskrifvare: vann slutligen d. 11 Sept. 1685 befordran till Assessor: dog d. 11 Sept. 1706. Han var gift med en dotter till Borgmästaren i Åbo Berndt Riggertsson Munster.

ISAK FIEHMAN föddes d. 23 Nov. 1650 i Nystad. Fadren var Rådmanen ders. Erlandus Haquini: modren

Brigitta Braun. Han blef Student i Åbo d. 22 Nov. 1671: reste 1678 till Upsala: promoverades d. 14 Aug. 1682 i Åbo till Philos. Magister: hade förut d. 6 Febr. s. å. blifvit utnämnd till ConRector i Åbo Schola, samt tillika till Sånglärare: befordrades d. 30 Aprill 1685 till Rector vid samma Schola, och var från denna tid adjungerad ledamot af DomKapitlet, i hvilken egenskap han genom Konglig resolution af den 21 Apr 89 erhöll Masku Pastorat såsom präbende: utnämndes genom Konglig fullmakt af den 20 Maj 1697 till Linguarum Professor, samt förordnades den 28 Maj 1698 tillika till Pastor vid Domkyrko Finska Församlingen: flyttades genom fullmakt af d. 8 Aug. 1704 till Eloquentiæ Professionen: dog d. 21 Aprill 1707. — Redan år 1692, vid ledigheten efter Achrelius, hade Pihlman sökt sistnämnda Profession, hvilken Consistorium då ansåg vara "så besvärlig, ampel och diffus" (prot. d. 28 Aprill), att Pihlman, som i sin inlaga uppgifvit sig vara af trälsamt arbete i Scholan mycket förtärd och förtröttad, ej kunde föreslås. Sedermera då han från Linguarum till Eloquentiæ Professionen öfvergeck, understödde Biskop Gezebius samma flyttning på det märkvärdiga skäl, att Pihlman måtte vinna mer ledighet för sina befattningar i DomKapitlet och i sitt präbendepastorat (jfr sid. 149 f.). Linguarum Professionen ansågs vigtig blott för Biblisk Exegetik, men hade dock derföre anseende. Den akademiska Prælections katalogen för 1704 utvisar emellertid, att Pihlman såsom Linguarum Professor förklarar Plutarchus om uppfostran och Homeri Iliad, den förre införd af Falander (se sid. 150), den sednare eller Homerus åtminstone redan 1696 af Lund (se här nedan). Jfr sid. 149 f.

Den 12 Sept. 1682 hade Pihlman gift sig med Prof., slutligen Biskop Lunds syster Anna Lund, som skänkte honom många barn. Sonen Johan Pihlman blef Professor, sedan Directeur vid LotsContoiret. Dottren Margareta Pihlman blef gift med Theol. Prof. Herman Ross.

JOHAN FLACHSENIUS, yngre bröder till Jakob Flachsenius (se sid. 144), föddes å samma ort, eller Vemo Socken och Mätkälä by, i Aprill 1636: blef Student d. 3 Nov. 1653: promoverades 1661 till Magister: och utnämndes d. 15 Nov. 1665 till Akad. Secreterare samt Adjunct vid Philos. Faculteten efter sin broder. Af denne såsom Facultetens Decanus fyra år derefter, då Mathes. Prof. Kexleri död inträffade, anmältes han å Facultétens vägnar i Consistorium att erhålla befordran till Poeseos Professjonen, hvilken förmodades bliwa ledig genom Laurbecchii flyttning till Matheseos Professionen (se sid. 160); men emedan detta, af Consistorium, med Laurbecchii tvifvelaktiga samtycke, strax gillade, föralag, hvars afsändande borde "*propter decorum*" uppskjutas till dess Kexleri begrafning hade för sig gått, sedermera upphäfdes genom ett bref till Consistorium från Cancelleren af innehåll, att Laurbecchius "förmedelst sin skrifvelse exciperat," och att således Matheseos Professionen ej kunde honom påtrugas, och emedan Log. Prof. Jakob Flachsenius nu äfven "excuserade sig höfligen ej kunna väl byta Profession sin, samt ock M. Laurbecchius ännu ingalunda ville dertill, utan hade åtskilliga difficulteter och invändningar att förvända, ty — — — resolverades, att Secret. M. Johan Flachsenius recommenderes allena till Mathematicam Professionem," hvarpå han således feck fullmakt af d. 9 Juli 1669. 1668 (eller s. å. som äfven Kapellanen vid Domkyrko Svenska Församlingen Anders Hasselqvist, slutligen VicePastor i Pargas), utnämndes Flachsenius såsom Matheseos Professor att tillika vara Extra Ord. Theol. Professor, i hvilken egenskap han sedermera bestred Anders Petræi föreläsningar, då deremot Mr Sven Dimberg förordnades till Extra Ord. Mathes. Professor *). Genom fullmakt

*) SVEN DIMBERG, adlad DIMBORG, föddes 1661. Hans fader Anders Dimbodius (fråa Dimbo Socken) var Kyrkoherde

af d. 4 Jan. 1692 flyttades Flachsenius till Tredje Theol. Professionen: utnämndes 1693 vid Jubelfesten, och promoverades i Åbo d. 30 Maj s. å. till Theol. Doctor: befordrades ytterligare d. 8 Mars 1694 till Andre och slutligen d. 12 Mars 1697 till Förste Theol. Professor. Redan näst efter Laurbecchii flyttning till sistnämnda Profession hade Konungen på Biskop Gezelii d. y. tillstyrkan beslutat, att Åbo Stads Svenska och Finska Församling borde hafva hvar sin särskilda Kyrkoherde, och det Svenska Pastoratet höra till Första Theol. Professionen. Men då Johan Flachsenius till sistnämnda embete befordrades, föreslogs af samme Biskop, att Domkyrko Finska Församlingen och Nummis Pastorat dermed skulle förenas. Flachsenius åter ansåg sig deraf nedsatt, och förklarade, att han blott, om Biskopen sjelf blefve Pastor i Domkyrko Svenska Försam-

i Synnersberg i Vestergötland: modren hette Christina Gyltbackius. Sonen blef Student i Upsala 1676, i Åbo 1677: promoverades i Upsala 1685 till Magister: anträdde kort derpå en utländsk resa: utnämndes, efter sin återkomst 1688, genom fullmakt af d. 15 Okt. s. å. till Extra Ord. Matheseos Professor i Åbo, och feck, genom ett Kongligt förordnande af d. 19 Aprill 1689, rättighet att vid inträffande ledighet efter Gabr. Wallenius tillträda Bibliothekarietjensten, men befordrades snart derpå, genom Konglig fullmakt af d. 28 Aprill 1690, till Matheseos Professor i Dorpat. Sedermera 1706 utnämnd till Assessor i den då till Riga flyttade Lifländska Hof-Rätten, tog han vid Ryska infallet sin tillflykt till Stockholm, samt utnämndes d. 18 Juli 1718 till Lagman i Dalsland: adlades d. 23 Juni 1719, och antog namnet Dimborg: utnämndes d. 7 Mars 1722 till Lagman i Ångerimanland och Vesterbotten: feck på begäran afsked af d. 9 Febr. 1730: dog i Stockholm i Juni 1731. — Säsom Latinsk Poet var han fördelaktigt känd genom åskilliga små tillfällighetsstycken.

Han var gift med Christina Merling, dotter till Rådmanen i Stockholm Jonas Merling; men hade inga baru.

lingen, skulle kunna mottaga den Finska, samt utverkade näst derefter Kongligt tillstånd för sig att bibehålla Maria-Præbendepastorat, hvilket han 1690 hade tillträd. Derstädes höll han ännu dagen näst före sitt frånfalle dubbel predikan. Han dog i Åbo d. 11 Juli 1708. — Kexlerus och Joh. Flachsenius voro tillsammans öfver ett halft århundrade Matheseos Professorer. Under den senare stod dock Matematikens studium stilla. Ett djupare behof deraf vaknade först sedan Naturkunnigheten uppblomstrade (se s. 101). På den af Kexlerus (se s. 116 f.) förtjenstfullt beträdda bana arbetade emellertid Flachsenius i samma spår. Han utgaf en schematisk Mechanik, hvarmedelst de af hans företrädare författade läroböcker fullföljdes. Ytterligare finnes af honom en till sin bestämmelse populär, men vidskepplig, "Relation och betänkande" om den ryktbara och fruktansvärda Kometen, som 1680 med sitt ofantliga eldslöp förskräckte våra förfäder, och ansågs bebåda himmelens vrede. I anledning af samma komet hölls af nyss (sid. 164) nämnda Extra Ord. Theologie Professorn Hasselqvist i Åbo Domkyrka en straffpredikan, hvilken jemväl är tryckt, och, liksom äfven Flachsenii Betänkande, försedd med en "tafla," föreställande kometen. Härvid erbjuder sig erinringen af, att samme komet gaf åt den namnkunnige Bayle anledning till en skrift, hvari han angrep de då ännu öfver hela Europa utbredda vidskepelserna. Äfven den snillrike Billberg i Upsala uppträdde vid samma tillfälle emot den rådande vantron. Men såsom meranämnde Hasselqvist knapt ens kunde betraktas såsom litterat, eller till och med saknade vanlig akademisk lärdom, så hörde åter Flachsenius, som synes, för ingen del till den litterära samtidens få utkorade notabiliteter. Slutligen gaf han såsom Theolog en *Chronologia sacra*, innehållande tillika en genom sina oriktiga uppgifter bekant Konunga- och Rådslängd för Sverige, samt förteckningar öfver betydligare civila, akademiska och ecclesia-

stika embetsmän i Åbo; jemte hvilket arbete honom tillhör en *Sylloge systematum theologorum mundi ante et post diluvianum ad hæc nostra tempora ad ductum b. D. Calovii collecta*, redan blott genom titeln tillräckligt karakteriserad. Flachsenii litterära gestalt har mycket uttryck af förvandtskap med Bång (sid. 147). Begge äro i samma hänseende förenade med Svenonius (sidan 134), ehuru den dogmatiska orthodoxins polemiska bitterhet på Flachsenii tid redan höll på att aftaga, i följe af den religiösa känslans öfverallt väckta fordringar. Äfven Flachsenius var af en energisk karakter. Äfven han uppträdde i controverser mot Biskop Gezelius d. y., och tog, på sådan anledning, slutligen den bekante pietisten Isak Laurbeck (se sid. 21) i försvar mot Gezelius. I genskap af embetsman och prest njöt han, såsom äfven Svenonius och Bång, både anseende och förtroende.

Den 31 Mars 1674 hade han gift sig med Prof. Olof Wexionii enka Magdalena Wallenstierna. Efter hennes död 1685 ingeck han 1688 äktenskap med Kyrkoherden i Catharinæ Församling i Stockholm Petter Arensbeckii dotter Elisabet Arensbeck. I begge gifterna hade han flera barn. Dottren Margareta Elisabet Flachsenius blef 1713 i Linköping (der hennes moder såsom enka ännu 1718 vistades under flykten) gift med Lector Carl Laurbeck (se sid. 162): dottren Christina med Med. Professorn vid Åbo Akademi Petter Elfving: en annan af hans (eller ock brodern Jak. Flachsenii?) döttrar med Eloqu. Lectorn vid Wiborgs Gymnasium, sedan Prosten i Randasalmi Anders Heinricius. Sonen Johan Petter Flachsen, hvilken var inskrifven vid Kongl. Cancelliet, blef 1719 Quæstor vid Åbo Akademi.

SIMON TÄLPO föddes d. 9 Okt. 1652 i Åbo. Fadren var Handlanden Johan Tälpo: modren Katarina Eskilsdotter Ruskepää eller Miltopæus (syster till Eloqu. Prof.

Martin Miltopæus). Han blef 1666 Student: 1675 Philosophie Candidat: utnämndes näst derefter till Adjunct vid Philosophiska Faculteten: promoverades d. 27 Juli 1677 till Philos. Magister: befordrades 1679 till Log. och Metaph. Professor; i hvilken egenskap han d. 2 Dec. s. å. introducerades: flyttades genom Konglig fullmakt af d. 12 Juni 1700 till Tredje; 1706 till Andra Theologie Professionen. Han dog d. 5 Juli 1711. — Tälpo utgaf af Gezelii d. ä., i hans Encyklopedi intagna, Logik en ny upplaga, i disputationer, tillsammans 286 ss. 8:o. Som titeln tillkännager är Gezelii arbete upplyst af Tälpo med noter och exempel. Förtjensten deraf kan icke högt uppskattas, emedan Philosophin sålunda dock än ytterligare blott bibehölls vid den egentligen af Thuronius gifna början. Såsom Wanochius, den fjerde i ordningen efter Gyllenstolpe, Kempe och Gezelius d. ä., blott i dessa föregångares spår bearbetade Praktiska Philosophin (se sid. 153), så inskränkte sig än mer Tälpo till att, likaledes den fjerde på sin väg i Logiken, efter Thuronius, Gezelius d. ä. och Jak. Flachsenius, följa det der förut, i encyklopediskt sammandrag gifna efterdöme. Emellertid tjänade Tälpos arbeten till att underhålla tankeöfningen i abstracta ämnen, hvilken var vilkoret för en haltrikare bildning. Öfverhufvud är denna första period af Åbo Akademis tillvarelse utmärkt genom det der väckta och fortsatta intresset för den Philosophiska Propædeutikens föremål. Det var det nödvändiga förspelet för reelare ämnens uppfattning i vetenskaplig form. Emot de här ofvan (sid. 154) nämnda, under Prof. Rudéns inseende utgifna Theser, hvilka ansågos innehålla Cartesiska läror, uppträdde Tälpo med angifvande, att de stridde mot grundsattser, hvilka förut alltid vid Akademien blifvit framställda. Efter Rudéns i samma controvers yttrade omdöme var Tälpo "en god och from man, men hvars fromhet visade sig alltför oportun för dem, som gerna fiskade i grumligt vatten."

Såsom sådan synes han ytterligare i sjelfva verket äfven förekomma i den rättegång, hvilken sedermera af Biskop Gezelius d. y. mot pietisten Isak Laurbeck (se sid. 21, 88, 167) fördes.

Han hade 1679 gift sig med en Katarina Eriksdotter Carlson, hvars fader var föreståndare för ett sjukhus i Hol-
lola. Sedan hon, 1697, dött, ingeck han året derpå äkten-
skap med Quæstorn Gudmund Hööks enka Sara Lietzen,
dotter till Assessor Nils Lietzen. Af förra giftet voro Prä-
sten, Kyrkoherden i Ulfby Johan Tälpo, och Ivenne dött-
rar, som blefvo gifta, den ena med Prosten i Lempälä
Henrik Justander, den andra med Capitenen vid Öster-
bottens Regemente Petter Berg. Med sin sednare hustru
Sara Lietzen hade han sonen Nils Tälpo, som blef Prost
och Kyrkoherde i Kumå: sonen Carl Tälpo, hvilken så-
som Styckjunkare vid Artilleriet dog i Fredrikshamn un-
der kriget 1741: och dottren Anna Katarina Tälpo, som
blef gift med Capitenen vid Artilleriet i Stockholm Pehr
Dahlstedt.

JOHAN MUNSTER, förmodligen broder till Vice-
Presidenten i Åbo HofRätt Anders Munsterhielm, son till
Borgmästaren i Åbo Berendt Rygertsson Munster, som här-
stammade från kronohemmanet Munstis i Piikkis Socken.
Han promoverades i Åbo d. 26 Juli 1688 till Magister: ut-
nämndes den 4 Jan. 1692 till AkademieSecreterare och
Adjunct, d. 10 Sept. s. å. till Extra Ord. Professor vid
Philos. Faculteten: befordrades ytterligare d. 8, Mars 1694
till Professor i Moral och Historie, och blef, enligt Kong-
ligt förordnande, 1708 Pastor vid Domkyrko Finska För-
samlingen. Enligt ett af Gezelius d. y. å Sagu Prestgård
d. 13 Aug. 1712 uppsatt concept till bref till Munster, må-
ste denne af Biskopen uppbära förebräelser för att hafva
ofta försummat både DomKapitlets sammanträden, och sin

170 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

församling och sina föreläsningar. 1714 stadd jemte Med. Prof. Hielm på flykten blef han jemte Hielm på Åland uppsnappad, och bortförd af Ryssarna, men dog på vägen, i Helsingfors, s. å.

Han var gift med Christina Flachsenius, dotter till Prof. Domprosten Jak. Flachsenius, och hade med henne flera barn. Två döttrar, hvilka (äfvensom en broder?) tillika med fadren hade blifvit tillfångatagna, och sedan bortförda till Siberien, men efter freden hemkommo, fingo 1736 Kongligt tillstånd att efter deras fader vid Akademien tillgodonjuta nådår, hvilket de med en tredje syster (gift sedan 1722), och två bröder delade. Men en tredje broder, bosatt i Petersburg, skulle der redan för 20 år tillbaka antagit Grekiska trosbekännelsen.

PETTER HIELM föddes i Wexiö d. 25 Mars 1670. Fadren var Rectorn vid scholan derstädes, sedan Kyrkoherden i Dädesjö Jonas Hielm: modren Maria Colliandra Berger. Först studerade han i Upsala, sedermera ett år i Rostock, derpå i Leyden, och slutligen i Greifswald, der han d. 15 Aprill 1697 förklarades för Medicine Doctor. Från denna långvariga resa återkommen praktiserade han såsom ProvincialMedicus i Södermanland, till dess han genom Konglig fullmakt af d. 6 Juni 1705 befordrades till Med. Professor i Åbo. 1710 förordnades han till FältMedicus vid Finska arméen, men var dock tidtals vid Akademien närvarande, samt bibehöll sin lön: blef 1714, under flykten, på Åland af Ryssarna i Aprill månad tagen och bortförd i fångenskap, hvarunder han i Moskva 1715 skall afidit. — Hielm hade, liksom hans företrädare, under sina studier i Leyden fattat kärlek för naturvetenskapen, hvilken dessutom öfverallt höll på att gå upp (jfr ss. 143 f., 157). Såsom Consistorii protokoll utvisa, hade han 1706 väckt fråga om inköp af en tomt till botanisk trädgård, hvartill dock medel saknades. Jemte Botanik,

som i pharmaceutiskt afseende bedrefs, sökte han att befordra Anatomi. Gezelius inberättade i bref till Cancelleren 1709, det Hielm genom en anatomisk dissection vid sist anställda allmänna examen låtit se, huru han ungdomen i detta studium ville animera, "det dock svärligen dittills hade låtit sig göra." Året förut var i Consistorium särskildt beslut fattadt derom, att ett "Sceleton" skulle anskaffas. Det upphandlades i Stockholm genom Archiatern Hiärne. Till Cancelleren skulle enkom underrättelser om denna åtgärd afgå från Consistorium. Men de medicinska studiernas uppkomst berodde väsendtligen deraf, att naturens föremål i allmänhet började anses värdiga en förnuftig uppmärksamhet, äfvensom deras i sin början ringa och långsamma, men dock märkbara framsteg befordrade Tankens medvetande af sin objectivitet i allmänhet. Härtill medverkade det med samhällsriktningens framsteg vaknade behöfvet af offentlig hälsovård, hvars angelägenhet industrins förkofran tillika befrämjade. I Åbo stad fanns dämera ändtligen Apothek (se sid. 143 f.). Tillika såldes dock medicamenter af en såsom flyktig från Nyen ankommen Fältskär Brandt samt af kryddkrämaren i deras "gatubedar." Deröfver, såsom stridande mot medicinalförordningen, klagade Hielm 1706 i Consistorium, i anledning hvaraf bref afgeck till Landshöfdingen; och Apothekaren, Johan Albrecht Relau, togs under Akademiens skydd och försvar, sedan i detta afseende från Præses i Collegium Medicum Archiatern Hiärne nödig upplysning blifvit inhämtad. Samme Apothekare bibehöll sig likväl blott ganska kort tid. Den 5 Jan. 1707 beslöts i Consistorium, att Hielm med par andra Professorer skulle å Apotheket anställa visitation, som dessutom två ombud från hvarje bland öfriga i staden varande embetsverk skulle öfvervara. Såsom Hielm sedermera i Consistorium klagade, var Apotheket dels bristfälligt, dels med förlegade och odugliga varor försedt, så att han nödgats hos of-

vannämnda Fältskär Brandt och i "gatubodarna" söka bättre medicamenter. Consistorium beslöt, att Apothekaren enligt sina privilegier skulle ställa borgen. Sjelf var han kort derefter betänkt på att flytta till Österbotten. En vid namn Lorenz Haggæus anhöll i anledning deraf hos Consistorium, att få blifva Apothekare i Åbo. Han var hos Hielm recommenderad af Archiatern Hiärne. — Dessförinnan hade 1707 den ofvannämnde Chirurgen Brandt utverkat sig Consistorii recommendation hos Cancelleren att antagas till Chirurg vid Akademien, emedan han vore gammal och bepröfvad, hade hållit friska och väl präparerade medicamenter, samt icke ville göra StadsChirurgen intrång. Att alla dessa steg och åtgärder leddes af Hielm, säger sig sjelft. De voro början till upprättande af ett medicinalverk i Finland samt de medicinska studiernas varaktigare insteg.

Efter Hielms tillfångatagande på Åland begävo sig hans hustru och barn derifrån till Stockholm, der de sedan vistades i mycken törftighet.

PETTER HAHN, liksom Hielm, född Smälänning, blef Student i Åbo 1672: utnämndes d. 14 Okt. 1675 till Bibliotheksamanuens eller ViceBibliothekarie, som han började kallas; hade undergått Philos. Candidatexamen, då han, genom Cancellereus fullmakt af d. 27 Juni 1677, utnämndes till Bibliothekarie, hvilken befordran honom dock tills vidare ej tillgodokom, emedan Bibliothekarien Gabr. Wallenius feck bibehålla sin befattning, den han, i hopp om befordran till någon förmånligare tjenst, för tidigt hade afsagt sig (jfr sidd. 19, 137 f.): promover. 1679 till Magister: förordnadés af Cancelleren d. 17 Sept. 1681 till Extra Ord. Professor vid Philos. Faculteten, i hvilken egenskap han för Anders Peträus skulle bestrida föreläsningarna öfver Physiken; samt befordrades 1683 efter samme Peträus till OrdinarieProfessor i sistnämnda ve-

tenskap. Då Bibliothekarien Gabr. Wallenius d. 14 Maj 1690 dog, tillträdde ändtligen Hahn, efter Consistorii begäran i bref till Cancelleren af d. 14 Maj 1689, äfven Bibliothekets förvaltning med åtföljande lön, såsom ersättning för præbendepastoratet, hvaraf han i anseende till okunnighet i Finska språket ej kunde komma i åtnjutande. Jemte Professionen bibehöll han derefter förvaltningen af Bibliotheket, hvilket han dock icke behörigt skötte. Han dog i Sverige under flykten, d. 12 Dec. 1718. — Öfver trettio års tid hade Hahn vid Åbo Akademi föredragit Physik. Denna vetenskap höll på att i Europa med stora steg framgå. Hon var en dotter af den Nya tiden, och närde inom sig dess innersta springkraft, förnuftets själfmedvetande samt behof af sin stadfästelse och utveckling. Men hon hade att kämpa med ett fromt förakt för allt verldsligt å ena, och å andra sidan en blott förståndig dogmatism. A. Peträus, som 1665—1682 förestod denna Profession, var dessutom i sin tjenst högst försumlig. Jfr här ofvan Dan. Achrelii omdöme sid. 141 f. Hahns minne framställer sig i en fördelaktigare dager. Af hans 101 disputationer handla de flesta om naturvetenskapens speciela föremål, och utvisa dermed början till de blotta metaphysiska kategoriernas afskaffande. Derjemte framträda nya philosophiska, af Cartesius uppställda principer, hvilka inom naturvetenskapen blefvo för den kyrkliga intoleransen obemärkta (jfr sid. 142). Ur en disputation af Hahn *de sensibus hominis* anförde Rudén i sin ofvan (sid. 154) nämnda tvist med Gezelius d. y. följande Cartesiska satts af allmänt interesse: Själén är intet annat än ett tänkande ting, eller ett med förstånd och vilja begåfvadt ting, hvars väsen alls icke kan fattas såsom det der vore utan tänkande. Att Tänkande, Medvetande, utgör människans, med henne absolut identiska, väsen, hennes immanenta genesis och frihets grund, är en högst vigtig satts. Sålunda på det allraskarpaste skild från det

kropaliga och sinliga, betecknades Ande icke mer blott genom de negativa, ihåliga, bestämningarna af immaterialitet o. s. v., utan såsom det lefvande sig urskiljande, hvilket från sig skiljer kroppen såsom ett annat. Denna i och för sig gedigna, oförgångliga sanning har Hahn vid Finlands lärosäte först uppställt. Behovet af att derur utveckla det bestämda, var då än icke förhanden. För öfrigt var, efter Rudéns anmärkning, en vid samma tid af Hahn utgifven disputation *de admiratione* likaledes hämtad ur den nyare Philosophin, såsom den förstnämndes ord föllo.

Han var gift med Margareta Lietzen, dotter till Assessorn Nils Lietzen (jfr sid. 169), och hade i detta äktenskap sonen Nils, promov. Magister 1703, Collector i Cathedralscholan 1711, samt döttrarna Brita och Margareta Hahn, af hvilka den förra blef gift med Prof. Nils Vallerius, den sednare med Professorn, slutligen Biskop Tammelin.

ABRAHAM ALANUS föddes i Korpo, der hans fader Claudius Christophori Alanus var Pastor: promoverades i Åbo 1697 till Magister: befordrades 1698 till Lector i Åbo Schola: anträdde 1701 en utländsk resa, efter hvars slut han åter bestred Lectorstjensten, till dess han genom Kongl. fullmakt, dat. AltRanstadt d. 18 Maj 1707, befordrades till Linguarum Professor. Genom Senätens fullmakt af d. 12 Mars 1712 flyttades han till Tredje Theol. Professionen. Han dog, under flykten, i Sverige 1720. Om hans föreläsningar vid Linguarum Professionen jfr här ofvan sid. 150.

År 1709 hade han gift sig med en dotter till Biskop Lund (se här nedan). I detta äktenskap, som genom hans makas död i Wexjö d. 8 Aug. 1717 upplöstes, hade han fyra söner och två döttrar.

GABRIEL THAUVONIUS, son till Prosten i Bierno Gabriel Thauvonius (se sidan 152), promoverades den 26 Juli 1688 till Magister: utnämndes den 4 Jan. 1692 till Adjunct: s. å. till Amanuens vid Bibliotheket, och genom Konglig fullmakt af den 8 Mars 1694 tillika till Extra Ord. Philosophie Professor samt Secreterare: 1698 till Pastor i Nerpes: dog 1719, under flykten, i Vestervik i Småland.

Han var gift först med Elisabet Rothenius, dotter till Lagläsaren Gustaf Rothenius, och enka efter Sacell. Joli. Brenner. Med henne hade Thauvonius sonen Abraham, Conrector i Uleåborg. Dernäst var han gift med Beata Thorvöst.

MATTHIAS SVEDERUS, eller *SVEDER*, hade studerat i Upsala, Lund och vid utländska Akademier, samt derefter ausculterat i Svea HofRätt, då han d. 2 Aug. 1686 befordrades till Juris Professor i Åbo. Vid Jubelfestens firande 1693 hade han anbud af den Juridiska Doctorsgraden, som han dock ej antog. Slutligen blef han, under flykten i Sverige, d. 26 Jan. 1716 utnämnd till Juris Professor i Upsala, der han dog den 17 Okt. 1721. — Svederi befordran till Lagfarenhets Professionen vid Åbo Akademi var först föranledd af Cancellarens förord för honom till Consistorium i afseende å förslags upprättande. Consistorium hade dock åter, såsom äfven en och annan gång sedermera i dylikt afseende (se s. 156), hos Cancellaren anhållit, att till samma Profession måtte förordnas ej en främmande, som medelst nya meningar skulle förvirra de Studerande och störa den i Philosophin lyckligt bibehållna enighet, utan någon, som vid Åbo Universitet insupit de sunda principerna. Men detta andragande lemnades utan afseende. Svederus intog, och fyllde värdigt den åt honom bestämda plats. Såsom lärare i Lagfarenheten öfverträffade han alla sina företrädare sedan Stiernhök. Der-

jemte nitälskade han för den allmänna litterära bildningens framsteg, såsom vilkoret för hvarje förkofran i bestämde vetenskaper (se sid. 150). Hans sålunda förvärfvade anseende bevittnas deraf, att han under flykten utnämndes till Professor i Upsala, en lycka och utmärkelse, hvarmed för öfrigt, bland hans i Åbo vordna Colleger, blott Eloquentiæ Professorn Nesselius, likaledes till börden Svensk, i denna sorgliga period hugnades.

Svederus var gift med Anna Festing, dotter till Handlanden i Åbo Barthold Festing och dess hustru Elin Schoultz.

GABRIEL FORTELIUS, son till Lectorn vid Åbo Gymnasium sedermera Kyrkoherden i Pedersöre och, som han titulerades, GeneralLandtProsten i Österbotten Erik Fortelius, promoverades i Åbo d. 26 Maj 1667 till Magister: utnämndes icke långt derefter till RegementsPrest: 1670 till ConRector, 1677 till Rector i Åbo Schola: 1682 till Linguarum Professor, såsom Consistorium, genom bref från Cancelleren af d. 2 Maj. s. å. underrättades: erhöll kort derpå s. å. fullmakt å Ulfsby Pastorat, tillträdde detsamma 1684, och dog derstädes, i 84 års ålder, den 8 Nov. 1721. Om hans förvaltning af Linguarum Professionen jfr här ofvan sid. 150.

Han var gift med Maria Arctopolitanus, dotter till hans företrädare i Ulfsby Gabr. Arctopolitanus. Barn af detta äktenskap voro: Pastorn i Finström Erik Fortelius, Biskopen i Borgå Gabriel Fortelius, DomProsten ders. Johan Fortelius, Pastorn i Menzelä Georg Fortelius och Slotts predikanten i Åbo Petter Fortelius, samt dottrarna: Magdalena gift med Borgmästaren i Björneborg Stålfoth, Maria g. m. Handlanden Al. Haveman, och Elisabet g. m. Kapellanen i Norrmark Gabr. Kuhlman.

INGEMUND BRÖMS föddes d. 2 Maj 1669 i Länna Socken i Roslagen. Hans fader Olof Bröms, som då var

MEDLEMMAR O. ADJUNCTER, 1640—1722. 177

Husprest hos Grafve Anders Torstenson, och gift med Christina Hägg, erhöll sedermera Björkviks Pastorat i Södermanland. På sitt 18:de år blef sonen Student i Upsala: utnämndes 1697 till Lector i Grekiska språket vid Strengnäs Gymnasium: promoverades s. å. i Upsala till Magister: och befordrades 1703 till Professor i Grekiska Litteraturen vid Pernauska Universitetet. Innan han tillträdde sistnämnda tjenst, gjorde han i sällskap med sedermera Riksrådet Baron Samuel Åkerhjelm en resa till Tyskland, Holland och England. Han ankom derföre ej förr än i November 1704 till Pernau, der han sedermera 1707 flyttades till Andra Theologie Professionen. Under kriget flydde han 1709 till Stockholm, och utnämndes af Senatén d. 17 Dec. s. å. till Förste Theol. Professor vid Åbo Akademi. Först d. 6 Juli 1711 introducerades han, efter det han, dels af fruktan för kriget, dels i väntan på Konglig stadfästelse å Senatens för honom utfärdade fullmakt, hade dröjt i Sverige. Dit begaf han sig andra gången på flykten 1713, och uppehöll sig i Strengnäs, till dess han, med d. 5 Juni 1717 utfärdad fullmakt, d. 1 Maj 1718 tillträdde Superintendentensambetet i Carlstad. Året derpå utnämndes han till Theol. Doctor. Hans lefnadsbana slutades d. 13 Januari 1722. — I Pernau hade han förföljt sin Collega Prof. Folcher såsom besmittad af pietism. Sedermera fortfor han likaledes, länge i nära förbindelse med Bisk. Gezelius d. y., att bittert och våldsamt motarbeta samma religiösa svärmeri, som i början af 18:de årh. från Tyskland ur Speners schola hade inom Svenska Församlingen utbredt sig. För dess tillrättvisande utgaf han 1714 en Svensk öfversättning af *Fischlini Pietismus detectus*. I manuscript fanns af honom ett arbete under titel: *Athene Aboenses s. Vitæ Theologorum Aboensium*, numera eller för detta förloradt.

Han var gift med Magdalena Elisabet Wetzler, dotter till Öfversten vid LifRegementet till häst, Petter Wetz-

ler, och hade i detta äktenskap många barn, deribland fem söner, som 1756 blefvo adlade under namn af Lilljesträhle, och af hvilka den äldste, slutligen JustitieCancelleren Joachim Villhelm Lilljesträhle i Vitterhetens Historie förvärfvade sig en plats, bland annat såsom författare till det didaktiska poemet: *Fidei-Commiss till minn Son Ingemund.*

JOHAN PIHLMAN, son till Prof. Isak Pihlman (se sid. 163), promoverades i Åbo 1703 till Magister: utnämndes genom Cancellarens bref till Consistorium af den 22 Sept. 1708 till Amanuens vid Bibliotheket eller ViceBibliothekarie: genom Senatens fullmakt af d. 9 Dec. 1712 till AkademieSecreterare, hvarjemte Cancelleren bibehöll honom ej blott vid den ena åtföljande Adjuncturen, utan äfven vid ViceBibliothekariesysslan: befordrades ytterligare genom Kongl. fullmakt af d. 7 Jan. 1720 till Professor i Historien och Praktiska Philosophin: 1722 till Directeur vid LotsKontoret. Hans följande lefnadsöden äro obekanta.

GABRIEL JUSLENIUS föddes d. 11 Okt. 1666 i Virmo. Fadren var Kapellanen, sedan Kyrkoherden ders. Daniel Juslenius: modren Barbara Göös, dotter till Kyrkoherden i Kumo Simon Göös. Han blef i Åbo d. 31 Maj 1682 Student: promoverades d. 25 Nov. 1691 till Philos. Magister: befordrades d. 15 Mars 1693 till ViceSecreterare vid Consistorium Acad., och året derpå till Adjunct vid Philos. Faculteten, samt ytterligare genom fullmakt af d. 27 Sept. 1698, till AkademieSecreterare. Den 23 Febr. 1702 utnämndes han till Log. och Metaph. Professor. Under flykten i Sverige erhöill han fullmakt af d. 2 Maj 1717 att vara Pastor i Botkyrka i Södermanland, hvilket Pastorat han året derpå tillträdde. Derifrån flyttades han 1720 till Tredje, och, efter Gezelii utnämning till Biskop

i Borgå, till Andra Theol. Professionen vid Åbo Universitet, i hvilken egenskap han d. 27 Nov. 1722, eller dagen näst efter Akademiens högtidliga restauration, introducerades. Den oroliga tid, på hvilken han lefde, qväfde alla fredliga värf, samt isynnerhet hvarje vetenskaplig verksamhet. Allmänt saknad inom kretsen för sina embetsåligganden bortgeck han d. 19 Mars 1724.

Den 4 Juni 1696 hade han gift sig med Hărădashöfdingen Johan Wallenstens dotter Margareta Wallensten. Hon dog d. 19 Febr. 1722. Af detta äktenskap öfverlefde honom fyra söner, och fem döttrar, som alla blefvo gifta: dottren Margareta med Prosten i Orivesi Johan Wanæus i dess tredje gifte: Barbro först med Amir. Pred. Joh. Ljungberg, och sedan, med Kyrkoh. i Längelmäki Joh. Odenius: den yngsta, Christina, med Kyrkoherden i Witasari Sigfrid Porthan (i hvilket äktenskap hon blef moder till CancelliRådet Prof. Henr. Gabr. Porthan). Af sönerna blef den äldste, Johan Gabriel Juslenius, HofRättsRåd i Svea HofRätt (hade förut varit Secreterare i Lag-Commissionen, och utgifvit de bekanta Samlingarna af KungaBref m. m.): den tredje, Gustaf Juslenius, Pastor i Kronoby: den fjerde, Petter Jusleen, HofRättsRåd i Åbo HofRätt.

HERMAN ROSS, född 1670, var son till Råd- och Handelsmannen i Vasa Herman Ross och dess förra hustru, Margareta Jesenhaus: blef i Åbo Student 1688: promoverades 1694 till Magister: utnämndes 1698 till Rector i Åbo Schola: befordrades vidare genom Senatens fullmakt af d. 17 Sept. 1709 till Tredje, och genom dylik fullmakt af d. 12 Mars 1712 till Andra Theol. Professor, samt slutligen genom Konglig fullmakt af d. 7 Jan. 1720 till Förste Theol. Professor, samt blef, enligt Cancellarens förordnande af d. 26 Okt. 1722 tillika Pastor vid Domkyrko Svenska Församlingen, hvarjemte han seder-

mera, enligt Consistorii tillstyrkande, feck Cancellere^{ns} tillstånd af d. 26 Nov. s. å. att äfven bibehålla Nådendals präbendepastorat, sedan begge Församlingarna till föreningen samtyckt. År 1713 flyttade han, jemte Akademiens öfriga lärare, öfver till Sverige, der han tidtals uppehöll sig på Gripsholm. Efter fredslutet återkommen, dog han i Åbo 1725.

Han var gift först med Magdalena Scheffer, hvars fader var Handlande i Åbo: sedermera med Margareta Pihlman, dotter till Prof. Isak Pihlman. I dessa äktenskap hade han flera barn. Sonen Johan Ross utnämndes 1726 till Amanuens vid Bibliotheket, och d. 27 Sept. 1727 tillika till Amanuens vid Consistorium Acad., men dog kort derefter. Sonen Herman Ross blef 1740 Collector, 1743 Lector vid Åbo Schola: erhöll 1768 på begäran afsked, feck titel af Professor, dog 1777. Sonen Jakob Ross blef Kapellan i Jomala Socken på Åland. Sonen Isak Ross blef slutligen Theol. Professor. Sonen Vilhelm Ross, som 1734 blef Student, utnämndes 1744 till Choralis vid Domkyrko Finska Församlingen, sedan han förut 1742 och 1743 under kriget träget derstädes predikat: promoverades 1745 till Magister: förordnades s. å. till Docens i Orientaliska språken: lemnade 1764 både hustru och barn, samt sina beställningar såsom Prest och Docens, i det han anträdde en resa till Palestina*), dit han

*) År 1744, då Cancelleren, på Konglig, af Ständernas Secreta Utskotts hemställan föranledd, befallning, hade anmodat Consistorium att uppmuntra och med publika stipendier understödja någon Studerande, som i framtiden kunde blifva skicklig till Drognan hos Svenska Ministern i Konstantinopel, nppdrog Consistorium åt Prof. Filenius att försöka Studenten Vilhelm Ross, "huruvida han skulle finnas ett skickligt ämne till denna Kongl. Maj:ts tjenst i framtiden." Filenius afgaf äfven kort derefter det intygande, att han hos honom funnit

Äfven, sjövägen, öfver Portugal, lyckligen ankom, och hvarest han sedan blef Munk samt dog omkring början af 1770:talet. — Af DomProsten Ross' döttrar i senare gif-tet blef Anna Christina gift med Rectorn vid Åbo Schola Israel Peldan: Margareta med Prosten i Tyrvis Johan Hornborg: Magdalena med Prosten i Nagn Abraham Mjöd: Anna Margareta med HospitalsPredikanten på Sjalö Jo-han Salenius.

TORSTEN RUDÉN (broder till StatsCommissarien Bengt Rudenhjelm) föddes d. 9 Mars 1661 i Lyssviks Soc-ken i Vermland. Fadren var Kapellanen derstädes Hä-kan Rudenius: modren Christina Falk. Han blef Student i Upsala 1678: promovrades ders. 1691 till Magister: ut-nämndes d. 18 Febr. 1692 till Poeseos Professor vid Åbo Akademi, hvarest han i denna egenskap d. 8 Nov. s. å. introduceerades. Sedermera flyttades han genom fullmakt, dat. AltRanstadt d. 28 Sept. 1706, till Tredje Theol. Pro-fessionen. Derifrån befordrades han, genom Kongl. Se-natens fullmakt af d. 11 Mars 1708, till Superintendent i Carlstad, samt utnämndes slutligen d. 24 Nov. 1716 till Biskop i Linköping. Den 19 Mars 1719 promovrades han till Theol. Doctor. Han dog d. 9 Sept. 1729. — In-gen hade före Rudén vid Åbo Akademi hvarken varit så-som han hemmastadd i den Romerska Litteraturen, eller såsom han derstädes inverkat till befrämjande af hennes studium. Detta framdrefs väl icke blott genom Rudéns inflytelse, eller i följe af hans befordran till Åbo, hvitken

”ett starkt minne och genie för språk, samt uti Hebraiskan de framsteg, att han kunde med nytta börja *studium Arabi-cum*, och blifva med tiden en god Drogueman.” I följe här af fick äfven samme Ross dubbelt stipendium, och torde häri-genom först med sina tankar blifvit ledd på det äfventyrliga företag han sedan utförde.

enligt Biskop Gezelii yttrande (sid. 156) skulle haft sådant ändamål. Dess framgång gynnades dåmera af den allmänna bildningen. Jemte erfarenhet och naturåskådning på de physikaliska vetenskapernas område utvecklade sig mensklighet och humanitet samt öfverhufvud interesse för lifvet och verkligheten, för den hedniska forntiden och den världsliga historien. Den ensidiga tankan blott på en annan verd och ett blott tillkommande måste öfverallt gifva efter för det sunda menniskoförståndet och för tron på det verkligas förnuftighet. Men Rudéns förtjenst är dermed icke nedsatt. Ett minnesmärke af hans Romerska vältalighet är den här ofvan (sid. 155) redan åberopade parentation öfver Alander. Han var tillika poet, njöt såsom sådan ett högt anseende, och är äfven af en sednare tids kritik i samma afseende erkänd, ehuru isynnerhet par af hans större stycken, tvenne på Kongliga födelsedagar hållna, under titel af: *Finska Helicons Fägnesånger* m. m. tillsammans utgifna tal på vers rättmätigt blifvit till sitt värde nedsatta. Men det var i och för den allmänna odlingen redan ett framsteg och insteg, att de bildade stånden tillegnade sig sitt modersmål. Äfven såsom en sådan början vid Åbo Akademi måste Rudéns Svenska poesi erkännas. Blott Lillienstædt torde härvid kunna nämnas såsom inhemsk, med verklig poetisk kallelse begåfvad föregångare. Främmande, Grekiska, Latinska, Tyska och Franska ord, bilder och talesätt framticka i denna tids vitterhetsförsök. Isynnerhet är Rudéns prosaiska stil full af sådana råa, eller blott om bildningens omogenhet vittnande tillgrepp. Men de antydde uppgången af en ny, till sitt historiska ursprung främmande, till sitt anlag och väsen, allmän odling. Rudén uppträdde äfven, som ofvan synts (se sidd. 154, 168, 174), till försvar för Cartesii philosophi. Anledningar dertill voro dock blott två icke af honom sjelf författade, utan allenast under hans inseende utgifna disputationsarbeten. I

de skriftliga förklaringar han deröfver i Consistorium måste afgifva, inskränkte han sig till återopande dels af det sunda menniskoförståndets erkända sanningar dels af förut redan vid Åbo Akademi eller i Upsala gifna efterdömen, eller inlät sig i ingen positiv utveckling af de åtalade sätternas. Äfven drog han sig snart tillbaka med synbar omtänksamhet för enskilda interessen. Från hans sednare lefnadsbana anföres af Fant, rörande Riksdagen i Stockholm 1720, ett drag, som synes tjena till upplysning af hans litterära karakter. Frågan om sedermera Kon. Fredriks upphöjande på thronen, som flera gånger i Plenum Plenorum förevarit, blef äntligen hos Prestaståndet afgjord med all skyndsamhet af Rudén, som under Erkebiskopens sjuklighet förde ordet.

Den 6 Sept. 1692 hade han gift sig med Anna Brunell, dotter till StadsSecreteraren i Stockholm Christofer Brunell. Sedan hon d. 11 Juni 1695 affidit, gifte han sig för andra gången d. 19 Juli 1696 med Magdalena Vallvik, dotter till Assessorn i Svea HofRätt Jöns Vallvik. Sönerne adlades 1719 under namn af Rudenskiöld. Sonen Carl Rudenskiöld, född i Åbo 1698, blef Grefve och Riksråd, samt Cancellor för Upsala Akademi.

DAVID LUND föddes på Åminnegård i Haliko d. 13 Mars 1657. Föräldrarne voro Regementskrifvaren vid Nylands CavalleriRegemente Johan Lund och Margareta Gyllenbögel. Han idkade sina studier i Åbo och Upsala: promoverades i Åbo 1682 till Magister: gjorde 1683—1685 en utrikes resa: blef d. 23 Aug. sistnämnda år, efter sin hemkomst, befordrad till Adjunct samt Extra Ord. Philos. Professor: 1688 till Poeseos Professor: d. 3 Dec. 1691 till Linguarum Professor: d. 12 Mars 1697 till Tredje Theol. Professor, i hvilken egenskap han d. 17 Febr. 1698 introducerades: flyttades 1700 till Andra Theologie Professionen: promoverades i Åbo 1702 till Theol. Doctor:

befordrades 1705 till Biskop i Wiborg, och slutligen d. 21 April 1711 till Biskop i Vexjö: dog d. 12 Okt. 1729. — Såsom hans företrädare i Poeseos Professionen Laurbecchius (se sid. 160) gjorde äfven Lund sig känd genom någon färdighet att sammansätta Grekisk och Latinsk vers. Men öfningen deri bedrefs blott mekaniskt. Den Gamla Litteraturens studium fortfor vanligast ännu att blott såsom medel för främmande ändamål anses. Dess nödtorftiga uppehållande var det högsta som åsyftades. Det uppträdde väl stundom med bestridande af sin underordning såsom blott tjenande. Men det stannade vid denna negation. Om Lund såsom Linguarum Professor inhämtas likväl af prælections katalogen för 1696, att han då förklarar någon rhapsodi af Homerus; men efter dess slut ville han återgå till tolkningen af Nya Testamentet (jfr sid. 150). Efter hans svärfaders Biskop Gezelii d. y. bortgång deltog han i omsorgen om utgifvande af hans Bibelverk. Såsom Biskop efterlemnade han ett älskadt och aktadt minne. Han var i Vexjö Stift ansedd såsom "en godsint man," deremot hans måg och efterträdare Humble såsom "en enväldig hierarch."

År 1687 hade han gift sig med Prof. Jak. Flachsenii dotter Margareta Flachsenius. Hon dog 1705. Derefter slöt han d. 6 Apr. 1709 ett nytt äktenskap med Christina Gezelius, dotter till Biskop Gezelius d. y., enka efter Assessorn i Åbo HofRätt Erik Loskioeld. Bland barnen af förra gifftet var Susanna Margareta Lund, som blef gift med Theol. Prof. Abr. Alanus: trenne söner, af sednare gifftet, blefvo 1719 adlade under namn af Ehrenlund. Dottren Christina Lund ingeck 1730 äktenskap med sin faders efterträdare Biskopen i Vexjö Gust. Ad. Humble.

LARS BRAUN, adlad BRAUNERSKIÖLD, föddes den 11 Aug. 1657. Hans fader, Lectorn i Calmar, Nils Brun, gift med Prosten i Högsby Lars Walleriä dotter

Christina Wallerius, blef sedermera slutligen Pastor i Madesjö. Sonen studerade från 1676 i Upsala, disputerade der *pro Gradu* i Philosophin, blef i Utrecht d. 10 Maj 1689 promoverad till Med. Doctor: utnämndes d. 14 Mars 1690 till Läkare på Flottan i Karlskrona: 1692 till Log. och Phys. Lector i Kalmar: 1693 d. 21 Mars till Medicine Professor i Åbo: 1698 d. 14 Juli till Medicine Professor i Dorpat, och slutligen d. 1 Sept. 1719 till AmiralitetsMedicus i Karlskrona, med titel af Archiater, samt adlades s. å. d. 29 Okt., under namn af Braunerskiöld: dog i Kalmar d. 3 Nov. 1730. — Om honom kan här, såsom en heder för hans minne, anföras, hvad Biskop Gezelius d. y. klandrande hade åt Cancelleren meddelat, i ett bref angående de, här s. 154 redan nämnda, af en Studerande Anders Chydenius under Prof. Rudéns inseende 1697 utgifna, theser. Åtalade såsom innehållande förderfliga eller onyttiga nya sattsor och läror, hämtade ur Cartesii, dittills från Åbo Akademi utstängda, philosophiska system, hade de emellertid af Braun, som då var Akademiens Rector, blifvit så väl ansedda, att han, då de ventilerades, hade, som Biskopen förmäler, gjort en gratulation deröfver, "att sådana *principia* nu kommo in." Mindre bemärkta inkommo de på samma tid genom naturvetenskapen i allmänhet; men isynnerhet voro de omfattade af Medicine Professorerna, hvilke alle en lång tid bortåt, den ene efter den andre, vid Holländska Universiteter hade studerat, och der med dem införlifvat sig. Jfr här ofvan s. 157.

Braunerskiöld var gift med Rådmanne i Kalmar David Hajocks dotter Margareta Hajock: öfverleefdes af en son, som blef LandsSecreterare i Upsala, samt tvenne döttrar, som begge bléfvo gifta.

CARL AROSIUS, "Stockholmiensis," var Student, då han i Stockholm d. 17 Mars 1720 utnämndes till Ama-

186 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

nnens vid Bibliotheket eller ViceBibliothekarie, hvarjerte han d. 12 Okt. 1721 antogs till ViceSecretare: befordrades af Cancelleren d. 24 Nov. 1725 till Adjunct vid Philosophiska Faculteten: dog om våren 1731.

CONRAD QUENSEL föddes d. 16 Aprill 1676 i Stockholm. Fadren var, sedermera från 1683 Häradshöfdingen på Åland, derefter Assessorn i Åbo HofRätt Vilhelm Johan Quensel, i hans förra äktenskap med Maria Bröms, dotter af ÖfversteLieutenanten Olof Bröms och Maria Fredriksdotter. Conrad Quensel blef 1686 inskrifven vid Upsala Akademi: fortsatte sedermera sina studier i Åbo, och promoverades ders. 1694 till Magister: utnämndes af Cancelleren 1702 till Adjunct vid Philos. Faculteten: befordrades 1704 till Matheseos Professor i Pernau, dit han d. 7 Juli 1705 ankom: mottog der Konglig fullmakt att tillika vara Akademiens Quæstor: tog 1708 under kriget sin tillflykt till Sverige: utnämndes genom Konglig fullmakt af d. 5 Maj 1712 till Mathes. Professor i Lund, der han d. 19 Maj 1713 installerades: dog ders. d. 13 Jan. 1732. — Han gjorde sig känd genom flera mathematiska afhandlingar: uppträdde i en litterär polemik såsom försvare af Copernikanska systemet: utgaf Almanackor 1715-1732: författade en *Manuductio ad usum Globorum*, som efter hans död genom föranstaltande af hans son Vilhelm Johan Quensel upplades. Men, som synts, tillhörde han såsom lärare blott ganska kort tid Åbo Akademi.

1706 hade han gift sig med Anna Vallvik, som i Umeå, dit han med sin familie undan pesten hade tagit sin tillflykt, dog d. 1 Dec. 1711, lemnande efter sig en son. Sedan ingeck han äktenskap med Ingeborg Tholin, och tredje gången med en Anna Pehrsdotter.

JOHAN PAULINUS, sedermera Greve *LILLIENSTEDT*, yngre broder till Prof. Simon Paulinus (se sid.

138), är genom sina värf och sin yttre lycka så mycket mer utmärkt, ju ringare anspråk på den sednare hans härkomst gaf honom. Han föddes i Björneborg d. 14 Juni 1655. Medan han studerade i Åbo och Upsala, gjorde han sig tidigt känd såsom poet. Men, som i Sverige ofta litteratörer vederfarits, njöt han sedan uppmuntringar och belöningar, hvilka drogo honom från sin ursprungliga bestämmelse. Utan sin vetskap af Grefve Brahe under vistelsen i Upsala 1679 utnämnd till Philos. Adjunct vid Åbo Akademi, feck han tillstånd att kvarstanna i Sverige, antogs af RiksSkattmästaren Sten Bielke till "Hofmästare," samt ytterligare 1683 till Secreterare hos den samme i egenskap af President i KammarCollegium. Såsom under K. Carl Gustafs regering Grefve Lindskjöld, likaledes genom sin börd tillhörande medelståndet, först hade medelst prof af poesi tilldragit sig en gynnande uppmärksamhet, och i följe deraf till Informator i förnäma hus antagen, inleddes på den tjenstemannabana, der han sedan under K. Carl XI uppnådde Statens högsta värdigheter, och såsom Lindskjöld, ehuru frånvarande, först befordrades till Professorstjenster i Lund och Upsala, dem han aldrig tillträdde; så börjades äfven Lillienstedts befordringsväg med uppdrag och anbud af akademiska lärarebefattningar, och med mäktiga Statsmäns enskilda förtroenden, som hans vittra idrotter tillskyndade honom. Med bibehållande af sistnämnda Secreterarebefattning hos Bielke, vann han 1685 befordran till ProtokollsSecreterare i StatsKontoret. Men s. å. feck han med Kongl. Rådet Grefve Claes Fleming anträda en resa till varma baden i Achen. Adlad d. 6 Nov. 1690 under namn af Lillienstedt, befordrades han 1692 till Secreterare i Svea HofRätt, 1698 till RevisionsSecreterare, och utnämndes till Ledamot af LagCommissionen: befordrades ytterligare 1705 till VicePresident i Tribunalet i Wismar: 1710 till Landshöfding i Östergötland, dit han dock, för åtskilliga honom

af Konungen anförtrodda diplomatiaka uppdrag i Tykland, ej förr än 1713, samt blott för ganska kort tid, ankom: utnämndes s. å. d. 4 Jan. till Friherre: befordrades vidare, genom Konungens kallelsebref, dat. Demotika d. 2 Jan. 1714, till OmbudsRåd, i hvilken egenskap han feck det vigtiga uppdrag att förestå statsaffairerna och correspondensen med Romerska Riket, Italien, Danmark och Preussen: åtföljde K. Carl XII de tre sista åren af Dess lefnad: utnämndes d. 14 Aprill 1719 att hafva säte och stämma i CancelliCollegium, och d. 14 Maj s. å. till Plenipotenciaire vid fredsunderhandlingarna på Åland: feck der kallelsebref af d. 29 Aprill s. å. att vara Kongl. Maj:ts och Rikets Råd: blef efter återkomsten, d. 26 Sept., utnämnd till CancelliRåd, och d. 31 Dec. s. å. till Grefve: entledigades d. 11 Okt. 1720 från CancelliRådsemetet: förordnades d. 16 Febr. 1721 till Förste Plenipotenciaire vid fredsunderhandlingarna i Nystad, och åslutade fredsfördraget ders. d. 30 Aug. s. å.: utnämndes, på begäran, d. 3 Aug. 1727, till President vid Tribunalet i Wismar, der han förut hade varit VicePresident: dog på sitt gods Diwitz i Pommern d. 26 Sept. 1732. — Grefve Lillienstedts lefnadsöden, hans yttre lycka och befordringar, hvarigenom han, utgången från en presthydda i en aflägsen ort i Finland, slutligen uppnådde både Statens högsta värdigheter och en ryktbar Konungs och Hjeltets, som det synes, allranärmaste förtroende, äro likaså ovanliga, som de angelägenheter och värf, hvori han deltagit, vigtiga och betydelsefulla samt till sina följder djupt ingripande. Men jemte sednare hälften och det tragiska slutet af K. Carl XII:s regering, är äfven Gr. Lillienstedts politiska lefnads minne insvept i en dunkel slöja. Han har blifvit af ryktet brännmärkt för fal egennyttia. Gamla och bekanta äro de misstankar, att han vid fredslutet i Nystad 1721 skulle låtit besticka sig samt uppoffrat icke blott Wiborg, hvilket hans instruction berättigade honom att

blott i yttersta nödfall afträda, utan äfven Estland, som Czar Petter skulle varit beredd att till Sverige återlemna. En hithörande, blott muntligt fortplantad, inhemsk anekdot förmåler, att vid ett besök på akademiska Bibliotheket i Åbo, der Lillienstedts porträt, måladt i oljefärg, förvarades, skulle Kon. Gustaf III dervid med skämtsamt uttryck af förakt yttrat, att taflan borde vändas om. Sedermera, och intill inflyttningen i nya Akademihuset, hängde hon undangömd i den nedra, vanligen tillstängda salen af Bibliothekets forna gamla utrymme. Det konungliga omdömet är en hög auctoritet. Men tilläfventyrs grundade det sig blott på bekanta historiska uppgifter, som äro obestända. Emot dem synes gälla, att Gr. Lillienstedt hade åtnjutit K. Carl XII:s högsta förtroende, samt att han i följe deraf, eller såsom "konungsk," efter denna tids bekanta uttryck, och för sin härkomst från medelståndet, måste varit, isynnerhet hos det aristokratiska partiet, efter Konungens död utsatt för den slund och förtal, som äfvenledes hade drabbat K. Carl XI:s högt förtjenta rådgifvare och vän Grefve Lindskjöld, med hvilken Lillienstedt i flera förhållanden kunde jämföras. De litterära värf, hvilka tillhöra honom och förnämligast hans ungdomsålder, synas afspegla en ren karakter. — Såsom Studerande höll Gr. Lillienstedt i Upsala ett, sedermera tryckt, tal på-Grekiska hexametrar, en beskrifning öfver Finland, hvori icke blott varm fosterlandskänsla, utan äfven, på enskilda ställen, poetisk fantasi framlyser. På de gamla språken, och i deras versarter, har han dessutom efterlemnadt flera smärre stycken. Men ehuru visserligen öfverträffande hvad vid Åbo Universitet af en Laurbecchius (se sid. 160), Lund m. fl. i denna art utgått, hafva de dock förnämligast blott ett sådant relativt värde, kunna anses blott såsom lärdomsprof, och stå efter för tvenne, nära samtidigt med Lillienstedt vid Åbo Universitet inskrefne, Svenskers Josef Thuns och Lars För-

selii, bekanta Latinska poemer. Verkligt sköna äro dock några af Gr. Lillienstedt på Svenska författade skaldestycken. Såsom Grefve Lindskjöld försökte ätven Lillienstedt att besjunga religiösa ämnen, nämligen: *Den korsfäste Kristus*, tr. 1686, 1 ark 4:o, samt *Den nyfödde, korsfäste och uppståndne Kristus*, tr. 1694, 3 ark, 4:o. Men hans behandling af dem är, enligt Hammarskölds, sannolikt icke oförtjenta, omdöme, af ett underordnad värde, eller höjer sig föga öfver denna tids vanliga rimmerier. Den herskande dogmatiska religiositeten var ögynsam för poesin i allmänhet, och särskildt för den religiösa. Till det äldste deremot, som Svenska Vitterheten för denna tid kan uppvisa, hör en och annan af Gr. Lillienstedts smärre fritt lyriska diktningar. De utgöra en ljus början till de poetiska idrotter i Svenska språkets drägt, hvilka sedermera hos Finska nationen framspirat. Att de till tiden sammanträffa med ett likaledes från Finland utgången försök till omfattande Svensk Grammatik (se sid. 138), synes icke varit tillfälligt. Svenska språket förlorade sig icke i landets modersmål, såsom Norrmännernas vid deras nedsättningar på främmande sydliga kuster. Men det feck i Finland en egen ren utveckling, som synes beslätad med den romantiska ande, hvilken hos Europas sydliga nationer genom dylik beblandning framalstrade sig. Finska nationen tillegnade sig det ursprungligen främmande språket, och uttalade derjemte sin egna karakter. Dermed bereddes jemväl hennes erkännande af sitt eget modersmåls innehåll, både till dess egna värde, och såsom näringskälla för den inom henne rotfästade högre bildningens nationala sjelfständighet. Grefve Lillienstedt är den förste Svenske skald af verklig förtjenst, som Finland framalstrat. Utmärkt är isynnerhet hans lilla poem: *Klagan öfver Iris afresa*. Den innerliga oskuldsande, som råder deri, erinrar om Finlands till Lillienstedt närmast sednare snillrike skald Frese. Med sin enkla, lugna

och harmoniska, till idealets värld medvetslöst hörande elegiska stämning synes det uttrycka sjelfva Finska nationalpoesins naturliga grundton. Rörande, och isynnerhet med afseende å den slutligen högt uppsatte författarens läge, djupt gripande är detta lilla poems genomgående uttryck af en saknad, som finner sin tillfredställelse uti att blott uttala sig. Det tyckes omedvetet symboliskt beteckna en djup känsla inom skalden sjelf af den inre söndring, den dualism, det öde, som feck magt öfver honom, i det han öfvergaf sin ungdoms genier, den fred och sällhet, som i ett åt konsten och vetenskapen egnad lif hade varit honom erbjuden. Sista versen, oförgämligt vacker, lyder:

”Som en magnet i mörka bergens klyfter
Allt längtar opp åt nordens höga pol:
Som ur sin säng solblomman hufvud lyfter;
Och natt och dag sig vänder åt sin sol:
Som agn och strå med längtan eftersträffa
Att hinna till en fager berensten:
Så måst' ock jag i stadig oro sväffa;
Till dess jag får min Iris se igen.”

Men sådana rena och milda toner af själens och hjertats eviga känslor och behof tystna nödvändigtvis, der en vördnad bjödande verklighets åskor frambryta, samt oeftergiftigt påkalla omsorgerna för yttre sjelfbestånd. Kon: Carl XII:s regering var ett högtidligt upplytande skådespel, men som i sjelfva handlingen indrog sin samtid, och blott hos efterverlden kunde finna lugna åskådare: Grefve Lillienstedt leddes så mycket djupare in i delaktighet af dess uppträden, ju kraftfullare, sjelfständigare och snillrikare han var till hela sin karakter. För Finland och dess lärosäte var han, som synt, tidigt förlorad. Utnämnd till Adjunct vid Åbo Akademi hade han väl dernäst inom kort tid mer än en gång af Cancelleren blifvit hos Consistorium till ytterligare befordran rekom-

menderad; men utsigterna till hans bibehållande vid Akademien voro redan förlorade, då 1685 Juris Professionen skulle besättas. Ehuru han hvarken hade sökt, eller förmodades dåmera vilja mottaga detta lärarembete, bealöt likväl Consistorium, att, "efter den heder och det beröm, som honom borde," och på det han måtte "giöra Akademien godt igen," å förslaget uppföra honom framför Svederus, som för detta tillfälle ensam hade Cancellarens förord. Utgången visade, att Lillienstedt både sträfvade högt, hade egenskaper dertill, och med rätta förmodades framdeles kunna från Samhällets förnämsta platser gagna Universitetet. Men förhållanden inträdde, som vållade, att sedermera just genom honom, om äfven oförskyldt, hans fosterland styckades, och derjemte området för Universitetets inflytelse samt källorna för Dess egen förkofran inskränktes.

Den 7 Aug. 1692 hade han gift sig med Landshöfdingens i Skaraborgs Län Polycarpus Cronhjelm's dotter Brigitta Cronhjelm. Sedan hon d. 29 Juni 1697 barnlös aflidit, inträdde han d. 9 Okt. 1698 i äktenskap med CommerceRådet Olof Törnflychts dotter Margareta Törnflycht, som dog d. 24 Aug. 1729. Ätten utgeck på svärdsidan med sonen af sednare giftet Greve Carl Lillienstedt.

JOHAN GREBLIUS föddes i Narva d. 6 Maj 1686. Fadren var dåv. Superintendenten, sedermera Biskopen Gezelins d. y. (se sid. 89). Han blef Student i Åbo 1699: anträdde om sommaren 1704, i sällskap med sedermera Extra Ord. Theol. Professorn Tigerstedt, en resa först till Greifswald, derifrån genom Holland till England, och sedan åter till Tyskland, samt hemkom om sommaren 1707: anträdde året derpå åter en utländsk resa, på hvilken han stannade i Rostock, der han öfver vintern studerade Theologi: återkom 1709, och erhöll Senatens fullmakt d. 16 Maj 1710, samt Konungens, dat. Bender d. 3

Okt. s. å., att vara Extra Ord. Theologie Professor vid Åbo Akademi, hvartill han, enligt den förra af dessa fullmakter, förordnades. hufvudsakligen såsom uppmuntran att understödjja fadren i Bibelverket. I denna egenskap feck han Sagu Pastorat, som fadren förnt, för samma Bibelarbetes skuld, jemte Pargas hade innehaft, men nu, genom anmälan hos Cancelleren och DomKapitlet, samt med vederbörandes samtycke, till sonen afträdde, hvar-efter denne d. 14 Dec. 1711 såsom Extra Ord. Professor introducerades. Under flykten i Sverige lefde han utan lön, tills han d. 7 Jan. 1720 till Andre Theol. Professor vid Åbo Akademi befordrades. Sedermera utnämndes han d. 18 Okt. 1721 till Biskop i Borgå, der han, efter lycklig resa kring Norrbotten, inträffade d. 8 Mars 1722. Han promoverades 1732 i Upsala till Theol. Doctor. Den 18 Maj 1733 var hans dödsdag.

Han hade d. 25 Okt. 1720 gift sig med afl. Superintendenten i Vermland Jonas Arnells dotter Heleua Ar-nell, som öfverlefde honom jemte en søn Johan Gezelius, adlad Olivecreutz (se här nedanföre).

ISRAEL NESELLIUS, Uplänning, blef på sitt 15:de år Student i Upsala: hade tvenne särskilda gånger rest utomlands, då han genom fullmakt af d. 8 Aug. 1705, "för dess ogemena erfarenhet i Orientaliska språken," såsom orden i fullmakten lydde, befordrades till Linguarum Professor vid Åbo Universitet: flyttades genom Konglig fullmakt, dat. Altranstadt d. 18 Maj 1707, till Eloquentiæ Professionen: och slutligen, under flykten, genom fullmakt af d. 26 Jan. 1716 till Professionen för Grekiska Litteraturen i Upsala, der han dog 1739. — Nesselius synes, äfvensom Rudén (se sid. 181 f.), från Upsala blifvit i den afsigt till Åbo befordrad, att de Gamla Språkens studium derstädes måtte upphjelpas. Grekiska Litteraturen hade isynnerhet varit misslottad. Nesselius ägde en be-

kantskap dermed, som ingen af hans företrädare haft. Äfven vid Eloquentiæ Professionen fyllde han värdigt sin plats, såsom före honom tilläfventyrs blott Alander. Men den tid Nesselius tillhörde Åbo Akademi var kort, orolig och krigisk. Oaktadt dessa yttre förhållanden förvärfvade han såsom lärare det anseende, att han under flykten utnämndes till Professor i Upsala (se sid. 176). Der uppträdde han sedermera vid flera akademiska högtidligheter med tal på Grekiska, hvilka i oratoriskt hänseende högt skattades af hans samtida (jfr s. 142 f.) Den Gamla Litteraturens studium hade framskridit. Men tillika började det från kyrkans sida misstänkas. I en dom, som på denna tid, 1710, af en särskildt tillsatt Comité öfver den ofvan (s. 177) nämnda Prof. Folcher afkunnades, förekommer äfven, att Folcher skulle öfver Theologerna upphöjt de hedniska filosoferna. Denna beskyllning hade en allmän grund. Jfr ofvan sidd. 82, 184.

PETTER TIGERSTEDT (se sid. 151) föddes i Åbo 1679: blef Student vårterminen 1696: Philos. Mag. 1703: anträdde 1704, i sällskap med sedermera Biskopen i Borgå Joh. Gezelius (se s. 192), en utrikes resa: befordrades efter sin hemkomst, genom Kongl. fullmakt af d. 4 Juni 1708, till Theol. Adjunct och Extra Ord. Theol. Professor samt Pastor i Piikkis: blef under flykten, 1714, utnämnd till Pastor i Pedersöre, som han dock, då kriget äfven öfvergeck Österbotten, ej tillträdde: feck sedermera, 1718, Konglig fullmakt å Tuna Pastorat i Medelpad, der han dog 1742.

Han var tvenne gånger gift: först med Prostens i Nyen i Ingermanland, sedan i nyssnämnda Tuna, Anders Lundbergs dotter, Prosten i Pedersöre Johan Georgsson Gezelii styfdotter, Margareta Lundberg: sedermera med Christina Margareta Ström, dotter till Prosten i Nora i Ångermanland Petter Ström. I begge dessa äktenskap hade han flera barn.

BIOGRAPHISKA ANTECKNINGAR

OM

FACULTETERNAS MEDLEMMAR OCH ADJUNCTER

ÅREN 1722—1811.

Denna period af Akademiens tillvarelse är, liksom äfven den förra, till sina gränser bestämd så väl af betydelsefulla yttre tilldragelser som af märkvärdiga öfvergångar och förändringar inom det litterära lifvets eget sköte. Början deraf var en kamp med högst ofördelaktiga förhållanden, hvilka kriget hade lemnat efter sig (se sidd. 92, 107). Der förekomma få utmärktare individer. Fortsättningen och isynnerhet slutet af samma tidrymd var så mycket fruktbarare. Så väl genom naturvetenskapliga, som historiska studier utvecklades på en gång från skilda håll erfarenhetens och det verkligas innehåll (se sidd. 96, 97 f.). Tron på dess förnuftighet befastades. Derjemte var säkerhet gifven för ytterligare framsteg till insigt deri. Denna period slutas genom den utvidgning Universitetet af Kejsar Alexander erhöi, hvarmedelst Detsammas läge på en gång högst fördelaktigt förändrades. Ungefär kring denna tid inträffade vid Universitetet äfvenledes instegen eller första framskridandet af nya viktiga vetenskapliga principer, hvilka sedermera, der de först hade uppkommit, genom sin frukt, den vetenskapliga ande de framalstrade, bevisat sin realitet, och tillika den historiska betydelsen af deras vidsträcktare utbredning och erkännande, der detta ännu är omoget. Nästförflutna periods ärorika slut tillegnar sig emellertid icke blott de

oförgätliga dessföriinnan bortgångna, utan jemväl åtskil-
liga andra af Universitetets i alla tider utmärktaste med-
lemmar, hvilke väl äfven sednare qvarstodo, men därnär
redan närmade sig målet för sin bana vid Finlands läro-
säle (jfr sid. 107 f.)

PETTER ELFVING föddes d. 12 Aprill 1677. Fa-
dren var Prosten i Norrberke i Dalarna Samuel Elfvius:
modren Christina Vidman, dotter till Prosten i Köping
Petter Vibyensia. Sonen blef Student i Upsala 1687: för-
klarades, under en utrikes resa, i Utrecht 1702 för Med.
Doctor: utnämndes, efter hemkomsten, till Assessor i Col-
legium Medicum: förordnades 1704. till Provincial Medicus
i Vestmanland: utnämndes d. 7 Jan. 1720 till Med. Pro-
fessor vid Åbo Akademi, i hvilken egenskap han d. 29
Nov. 1722, eller tredje dagen efter Akademiens högtidliga
restauration, genom ett offentligt tal gjorde sitt inträde:
dog af slag d. 30 Juni 1726. — Hälsobrunnen vid Näden-
dal är af honom 1723 upptagen. Året derpå d. 12 Febr.
började han i Akademiens Öfra Auditorium, efter ett kort
för tillfället lämpadt tal på vers, anställa dissectioner på
liket af en kort förut aflifvad förbrytare, hvilket på hans
särskilda begäran, i följe af HofRättens tillstyrkande och
Konungens derpå grundade särdeles nådiga rescript, hade
blifvit till honom öfverlemnadt. Detta företag var åter
eller ännu härstädes så nytt och ovanligt (jfr sid. 171),
att ett särskildt program af Akademiens dåv. Rector
Prof. Sam. Schultén deroim utfärdades, hvare detsamma,
med afseende å Anatomins nytta för Läkarekonsten, för-
svarades, och vetenskapsälskare af alla stånd inbjödos att
vara tillstädes.

Elfving var gift med Archiatern, Landshöfd. Urban
Hiärnes dotter Hedvig Hiärne, som dog 1720, hvarefter
han ingeck äktenskap med Christina Flachsénus, dotter
till Prof. Johan Flachsénus (se sid. 167). I förra gifvet

MEDLEMMAR O. ADJUNCTER, 1722—1811. 197

hade han en son Johan Elfving, som var ÖfversteLieutenant, då han 1773 adlades under namn af Elfcrona.

LARS ALSTRIN var son till Kongl. HofPredikanten, Prosten i Lexand i Dalarna Lars Anders Alstrinius och Christina Ingerman, Handlanden i Upsala Erik Ångermans dotter (halfsyster till StatsSecreteraren Johan Rosenädler). Han blef Student i Upsala 1691: promoverades ders. 1710 till Magister: befordrades 1716 till Adjunct vid Philos. Faculteten ders.: och d. 7. Jan. 1720 till Eloquentiæ Professor vid Åbo Akademi. Sedermera uppdrogs honom Päckis præbendepastorat genom Cancellarens förordnande af d. 26 Okt. 1722, och en stadfästelse, som d. 21 Jan. 1723 utfärdades på den anledning, att Prof. Thorwöste, som Consistorium till samma præbendepastorat hade föreslagit, ville hindra honom från uppbörderna af inkomsterna. Men för dryckenskap illa beryktad, nödgades han snart afsäga sig samma Pastorat, hvilket året derpå, 1724, anslogs åt dåv. Theol. Adj. Anders Bergius. Alstrin dog 1728.

Han var gift med Anna Katarina Roland, dotter till en Grosshandlare i Stockholm. Efter Alstrins död blef hon gift med sedermera CancelliRådet Prof. Algot Scarin.

JOHAN HAARTMAN föddes på Loppis Rusthåll i Uskela Socken d. 19 Mars 1682. Hans fader var Krono-Befallningsmannen Jakob Haartman: modren Christina Gottleben. Han blef 1699 Student, och promoverades 1707 till Magister: utnämndes i slutet af s. å. till Förste Collega i Åbo Schola: 1712 till ConRector i Raumo, der han tillika förestod Rectorstjensten. År 1713 begaf han sig på flykten till Stockholm, der han sedan genom privat undervisning förtjenade sitt uppehälle. Efter freden tillträdde han Lectorstjensten vid Åbo Schola, derom han redan 1717 hade fått Domkapitlets försäkran. Men 1722

utnämndes han till Extra Ord. Philos. Professor. Snart derefter erhöi han Konglig fullmakt, af d. 9 Nov. s. i., att vara Log. och Metaph. Professor, i hvilken egenskap han d. 1 Dec., eller femte dagen efter Akademiens högtidliga restauration introducerades. På Presterskapets vägnar var han Deputerad i Kongliga Commissionen i Finland, hvarvid han, äfvensom i egenskap af Riksdagsman 1727, bevakade Stiftets och Akademiens angelägenheter. Den 5 Mars 1735 flyttades han till Tredje Theol. Professionen. Han dog d. 9 Jan. 1737. — Långe i sin ungdom och tidigare mannaålder fästad vid Scholverket, och tryckt af de olyckor kriget medförde, hade Haartman dock icke blott förvärfvat en skicklighet i yttre värf, som tidernas nöd och förändrade, nya sociala angelägenheter påfordrade, utan bibehöll derjemte en kärlek för litterära och vetenskapliga idrotter, hvilken hos honom såsom akademisk lärare utvecklade sig. Början af den nya tidrymd, som för Universitetet efter slutet af Kon. Carl XII:s krig ingeck, är fattig på individer af historisk förtjenst (se sid. 92); men bland dessa få utmärktare hör Haartman; äfvensom han tillika jemförd med hela följden af sina efterträdare vid Log. och Metaph. Professionen i detta århundrade intager en af de främre platserna. De filosofiska studierna vid Åbo Universitet voro dåmera stadda i öfvergång från det gamla, formela Melanchthoniska systemet. Men blott ämnena för Haartmans disputationer kunna såsom kännemärken i detta afseende här återopas. Deribland förekommer t. ex. *Diss. probans intellectum esse natura priorem*, hvarmedelst de läror synas blifvit öppnare framställda, hvilka förut blott Hahn (se s. 173) i Physiken hade vid Åbo Akademi insynyt. Haartman tillkommer jemväl förtjensten af att hafva varit den förste, som vid Åbo Universitet bevakat Dess litterärhistoriska minnens bevarande. Att med biträde af hans och Prosten Gabr. Salomii anteckningar Stiernman skall utarbetat sin *Aboa*

Literata, måste erkännas med fortgående erinring af den bana, hvilken sedermera beträddes af Erkebiskoparna Mennander och Tengström (se sidd. 97 f., 103 f.). Emellertid, och under Empirismens uppsträfvande, eftersattes småningom samt förlorades allt mer Philosophin. Hennes högre förklaring bereddes genom erfarenhetens framsteg.

Den 15 Jan. 1711 hade han ingått äktenskap med Maria Fridelin, en dotter till Prosten i Korpo Nils Fridelin. Såsom enkling gifte han sig sedermera med Maria Sundenius, hvars fader var Kyrkoherde i Finström. Sönerne Jakob och Johan Haartman blefvo Professorer vid Åbo Akademi, den förre slutligen Biskop (se här ofvan). Dottren Katarina Haartman blef 1758 gift med däv. Theol. Lectorn vid Borgå Gymnasium, slutligen Prosten och Kyrkoherden i Hauho Dr Petter Bonsdorff: dottren Maria Haartman med BruksPatrouen Parment Timm.

JOHAN BARTHOLD ERVAST, son till Kapellanen i Sådankylä, sedan Kyrkoherden i Pudasjärvi Barthold Ervast, blef Student i Upsala, och sedermera 1724 om hösten vid Åbo Akademi inskrifven: promovrades 1729 till Magister: utnämndes 1732 till Collector vid Åbo Schola: antogs 1733 till Theol. Docens, och befordrades 1736 till Adjunct i Theol. Faculteten. Nyss återkommen från en resa till Österbotten, på hvilken han hade gift sig, dog han i Åbo i Augusti 1737.

ALEXANDER KEPPLERUS antogs 1701 till Vice-Notarie vid Åbo DomKapitel: promovrades 1703 till Magister: utnämndes 1712 till Ord. Notarie vid samma DomKapitel: 1720 till Akad. Secreterare och Philos. Adjunct: 1728 derjemte till Pastor i Piikkis: d. 28 Sept. 1731 till Prost och Kyrkoherde i Ingå: dog d. 15 April 1738.

Han var gift med Magdalena Elisabet Schultz. Deras dotter Magdalena Kepplerus blef gift med Theologie

Lectorn i Borgå, sedan Prosten, Kyrkoh. i Hanho, D:r Petter Bonsdorff: dottren Hedvig med Kyrkoherden i Ingå Anders Joh. Alftan.

ISAK BJÖRKLUND föddes i Lillkyro Socken i Österbotten d. 22 Okt. 1686. Fadren var bonden Jöran Heikilä. År 1705 blef sonen Student i Upsala. Hemkommen 1707, antogs han af Prosten Erik Cajanus i Paldamo till Informator för dess barn. Derstädes hade han år 1712 den olycka att vid ett infall af en Rysk ströfcorps farligt såras och illa misshandlas. Säsom flykting vistades han sedermera dels i Stockholm, dels i Upsala, i stor fattigdom: blef d. 10 Aug. 1720, med vilkor att framdeles utgifva specimen, utnämnd till Adjunct i Philos. Faculteten vid Åbo Akademi, samt ytterligare genom fullmakt af d. 1 Sept. 1725 till Theol. Lector vid Gymnasium i Borgå. Utan att hafva tillträdt tjenstgörningen vid någondera af dessa begge sysslor, emedan han i Stockholm, efter Kongl. tillstånd, var sysselsatt med Gezeliska Bibelverkets correctur, befordrades han genom fullmakt af d. 23 Maj 1728 till Linguarum Professor vid Åbo Akademi, och slutligen d. 28 Dec. 1734 till Andre Theol. Professor. Han dog, under det han var Akademiens Rector, d. 30 Jan. 1740, saknad säsom en from och nitisk lärare.—Det theologiska studium hade stannat och fortfor att hålla fast vid asketiska syftsmål, hvilka isynnerhet af Biskop Gezelius d. y. hade blifvit vid Åbo Universitet behjertade, och hvarvid säsom litterär angelägenhet förnämligast blott Bibliisk Exegetik bedrefs. En sådan philologisk bestämmelse synas de flesta af Björklunds disputationer hafva. Emellertid företer sig dock jemväl en början till den egentliga Theologiska vetenskapens förnyelse. I förteckningen öfver de af Björklund utgifna akademiska arbeten förekomma afhandlingar öfver: *Intricatum primæ seductionis organon: Crux eruditōrum origo mali: Physica*

causarum finalium consideratio, o. s. v., hvilkas metaphysiska ämnen synas utvisa en rörelse till den länge blott kallt och likgiltigt bibehållna Theologiska Dogmatikens återupplifvande. Ett förnyadt deltagande för dess innehåll vaknade, genom 'den osynliga inflytelsen af Cartesii, Spinoza's och Leibnitz', om äfven för öfrigt ignorerade eller bestridda och icke begreppna systemer. För en disputation *de Unctione Prophetarum* ädrog sig Björklund af Biskop Juslenius åtal. Anledningen synes varit, att han satt tänkandet i contact med det bibliska ämnet. Biskop Juslenius hade sjelf (se här nedan) i yngre åren utgifvit ett arbete, som gick ut på att fatta trons förnuftighet. Den controvers han i sina äldre år, mer dogmatiskt stämd, väckte mot Björklund, aflopp med ett lugn, hvilket med 17:de århundradets stormiga polemik jemfördt, utvisar tankans dämpera vunna värde i sjelfva bestridandet af hennes enhet med det gudomliga. Både Juslenius och Björklund voro elever af Biskop Gezelius d. y., och hade i sin torftighet i yngre åren af honom njutit understöd.

Den 3 April 1726 hade han i Stockholm gift sig med Prosten i Kumla i Nerike Christiern Bergmans dotter Sara Elisabet Bergman. I detta äktenskap hade han en son Christiern Björklund, som blef Adjunct i Philos. Faculteten vid Åbo Akademi.

NILS-NORBY föddes d. 25 Mars 1675 i Klinte Socken på Gottland. Fadren var Prosten och Kyrkoherden derstädes Olof Pedersson Norby: modren Christina Gadeus, dotter till ViceSuperintendenten öfver Gottlands Stilt Nils Larsson Gadeus. År 1691 blef han i Lund Student: uppehöll sig sedan, från 1692, fyra år i Upsala, från hösten 1696 i Rostock: begaf sig 1697 till Graifswald, och promoverades d. 16 Mars 1699 till Magister. Efter

ett kort till fäderneslandet och sin hemort aflagdt besök, begaf han sig ånyo utrikes, begagnade i Hamburg Edzardi Hebraiska handledning, gjorde derefter en vidlyftig resa kring Tykland, och hemkom 1704. Påföljande vinter tillbragte han i Lund, der han mottog Konglig fullmakt att vara den förste Svenske Pastor i Stettin. Sedan denna ort fallit under Preussiskt välde, ledde han utan tjänst, tills han 1718 förordnades till Pastor vid ett Tyakt Regemente. I nåder d. 30 Sept. 1719 dimitterad, befordrades han, utan sin ansökning, 1725 till Tredje Theol. Professionen vid Åbo Akademi. Men på begäran entledigad äfven från detta embete, utnämndes han 1727 till Kyrkoherde i Nähr Församling på Gottland. Derstädes slutade han 1742 sina dagar.

Den 12 Sept. 1727 hade han gift sig med Jöns Broanders enka Bothila Norby.

JOHAN WELIN, hvars fader var Kyrkoherden i Lappo Socken af Åbo och Björneborgs Län Johan Welinus, blef Student i Åbo 1724: promovrades 1729 till Magister: befordrades d. 8 Februari 1732 till Adjunct i Philos. Faculteten, med skyldighet att under Filemii frånvaro äfven bestrida Secreteraretjensten: begaf sig 1735 till Stockholm, hvarest han med Cancellarens tillstånd dröjde tvenne år: anträdde derifrån 1737 en utrikes resa, och blef under tiden d. 27 Aprill 1738 utnämnd till Log. och Metaph. Professor vid Åbo Universitet. Efter längre tids vistelse i Paris besökte han äfven Italien, hvarifrån han, efter att någon tid hafva uppehållit sig i Rom, tillbaka kom öfver Venedig. Tillstånd att så länge och än vidare vara borta från sin Profession erhöi han förmodligen lätt, i anseende till då åter uppkomna krig mellan Sverige och Ryssland. Sitt fosterland återsåg han ej mer, utan slutade sina dagar i Frankrikes hufvudstad, hvarest han vid en eldsvåda i öfversta våningen af ett hus, der han

Bodde, 1744 uppräändes. — Han har efterlemnadt några små spridda poetiska försök dels på de gamla språken dels på Svenska, hvilka dock numera äro föga bekanta. Hans samtida landsmän tillerkände honom snille och talenter. Anledningen till hans långvariga vistelse i Paris och hans sysselsättningar derstädes, äro icke bekanta. Uppllysningar derom saknas så mycket mer, som han äfven lärar varit den förste Finne, som i litterärt intresse besökt Italien. Genom honom, föra hans utresa, skall något första försök till Wolfiska Philosophins införande vid Åbo Universitet blifvit gjordt. Egentligen skedde det dock genom hans efterträdare Mesterton.

GREGORIUS STENMAN föddes i Åbo d. 13 Febr. 1700. Fadren var Handlanden Jöran Hansson Stenman: modren Valborg Kriander. Under flykten blef han 1718 Student: gjorde från 1719 tjenst såsom VicarieLärare vid Trivialscholan i Stockholm samt, efter freden, vid Katedralscholan i Åbo: promoverades 1726 till Magister: utnämndes d. 16 Sept. 1727 till Collector vid sistnämnda Schola, d. 25 Mars 1730 till Lector: och befordrades 1732 till Akademie Räntmästare, sedan han förut i åtta år fört contraräkning med sin företrädare. Äfven efter denna flyttning sysselsatte han sig med att hålla föreläsningar: utnämndes d. 14 Okt. 1741 till Linguarum Professor, och feck Pemar präbendepastorat: förordnades under kriget genom Ryske Generalen Keiths på Åbo LandsCancelli d. 8 Okt. 1742 utfärdade fullmakt till Andre Theol. Professor, äfvensom Theol. Adjuncten Hallenius till Linguarum Professor, men återgeck efter freden till sitt förra embe- te: blef 1745 Pastor vid Domkyrko Finska Församlingen: dog d. 10 Maj 1746.

Han var gift med Häradshöfdingen Abraham Paléns (se sid. 98) dotter Christina Margareta Palén, som efter hans död gifte sig med Prof., CancelliRådet Hassel.

JOHAN WALLENIUS föddes d. 4 Juni 1698 i Käriskojo. Fadren var Kyrkoherden derstädes, sedan i Velmoo, Prosten Jeremias Wallenius; modren Katarina Lehrman, Kapellanens i Kimito Lars Lehrmans dotter, Prosten i Pemar Henrik Florinj stujdotter. Under det Ryssarne innehade Finland, seck han 1716 af Furst Galitzin pass att för sina studier öfverresa till Sverige: blef 9. å. inskriptionen vid Upsala Akademi; fortsatte från 1722 sina studier i Åbo, och promoverades der 1726 till Magister. Kort derefter utnämndes han till Docens; och ehuru han 1727 d. 1 Nov. på sin älderstegne faders begäran till dess Adjunct i Prestaembetet invigd, från Akademien bortgeck, seck han efter Consistorii förslag Cancellarens fullmakt af d. 13 Dec. 1728 å Adjuncturen vid Theologiska Faculteten. År 1736 befordrades han till Log. och Metaph. Professor, i hvilken egenskap han d. 4 Nov. 3. å. introducerades; flyttades 1737 till Tredje Theol. Professionen; promoverades 1740 vid Akademiens jubelfest till Theol. Doctor: tillträdde 1741 Andra, och slutligen 1745 Första Theol. Professionen, efter det han redan en gång 1742, då både Biskop Fahlenius och Domprosten Bergius under kriget voro på flykten, hade blifvit af Ryske Generalen Keith till Domprosteembetet utnämnd, samt under tiden förestått Stiftet. På en af Biskop Fahlenius nysa förutgjord underdånig förfrågan, om vid krigsfarans annalkande Presterna tillkomme att begifva sig på flykten, hade Konungen genom svar af d. 12 Aug. 1742 förklarad, att de borde kvarstanna, och då fast mer värda sina församlingar, samt hade tillika yttrat välbehag öfver Wallenius i samma afseende till Biskopen afgifna betänkande. Wallenius dog d. 1 Juli 1746.

1729 hade han ingått äktenskap med Prosten M. Gråås dotter Maria Gråå. Sonen Martin-Johan Wallenius blef Mathes. Professor vid Åbo Akademi; sonen Erik Wallén VicePresident i Åbo HofRätt.

ANDERS PRYSS föddes d. 28 Sept. 1671. Hans fader var Prosten i Kimito Anders Prysz: modren Margareta Kexlerus (se sid. 117). Han promoverades i Åbo 1694 till Magister: utnämndes 1695 till Amanuens vid Bibliotheket: genom Cancellarens fullmakt af d. 22 Nov. 1698 till Adjunct vid Philos. Faculteten: d. 29 Okt. 1702 derjemte till AkademieSecräterare: d. 8 Dec. 1706 till Poeseos Professor: d. 7 Jan. 1720 tillika till Bibliothekarie: erhöll i Jan. 1746 tjänstledighet från Professionen, men bibehöll Bibliothekariatet till sin död, som inträffade den 21 Okt. s. å. — Under den långa tid af 40 år han förestod Poeseos Professionen, inträffade två för Finland fördärflika krig: Den allmänna bildningens då gängse riktningar voro äfvenledes ogynsamma för den litterära bestämmeles honom var uppdragen. Kort efter hans afgång afskaffades sjelfva den Profession han hade beklädt.

Han var tvenne gånger gift: från 1701 med Katarina Charlotta Wallenstierna, dotter till Assessorn i Åbo HofRätt Samuel Wallenstierna och dess maka Christina Wernle. Sedan hon 1735 lemnat honom enkling, gifte han sig 1737 med Beata Munsterhjelm, dotter till VicePresidenten i samma HofRätt Anders Munsterhjelm och hans förra fru Beata Starensköld. Blott af förra giftet hade han arvingar. Sonen Anders Prysz blef ConRector vid Åbo Schola: sönerne Samuel och Olof Professorer vid Universitetet.

HERMAN DIEDRIK SPÖRING föddes i Stockholm d. 19 Okt. 1701. Fadren var ConRectorn vid Tyska Scholan ders. Eberhard Christian Spöring: modren Elisabet Benedicta Burmeister. I yngre åren utmärkte han sig såsom Ritare och Musicus: blef på sitt sjuttonde år inskrifven vid Upsala Universitet: studerade Medicinen der och i Stockholm, samt sedermera, tvenne år, i Leyden, hvar efter han besåg bergverken i Tyskland, isynnerhet de

Hartziska: uppehöll sig ett år i Paris: blef på återresan genom Holland i Hardervyk 1726, efter att der hafva utgifvit medicinska theser, förklarad för Med. Doctor: återkom året derpå, 1727, till Sverige, och befordrades 1728 till Med. Professor i Åbo: dog derstädes d. 17 Juni 1747. — Han var, Fältskärerne oberäknade, ännu på sin tid den ende Läkare i Finland (se sidd. 144, 157 f, 171 f.), hvarföre det medicinska studium, oaktadt hans oförtrutna bemödanden, ej eller, i brist af yttre uppmuntringar, kunde göra framsteg. Såsom hans företrädare (se sidd. 171, 196) gjorde äfven han försök att anställa anatomiska dissectioner. I ett enkom derom af honom sjelf d. 14 Aprill 1730 i ett slags stepstil uppsatt, tryckt program, anföres till bevis för deras nytta åtskilligt, som numera blott tjenar att gifva föreställning om den försigtighet, hvarmed de liksom en misstänklig eller förbjuden vara, måste insmygas (jfr sid. 196). En särskild förtjenst var, att han gjorde koppypmningen inom sitt lädernealand allmännare känd genom sin 1737 i Åbo utgifna *Beskrifning* deröfver. En längre tid förfliöt dock ännu innan begagnandet deraf vidtog. Af Spöring grundlades Åbo Akademis Naturalhistoriska Museum, som efter hans död riktades genom inköp af hans mineralie- och snäcksamling (jfr sidd. 95, 98). Han var ledamot af VetenskapsSocieteten i Upsala och, från 1742, af VetenskapsAkademien i Stockholm, hvilkas handlingar förvara inalles 15 af honom meddelade så kallade Rön. Utnämnd till Med. Professor nio år förr än Professionen: i Physiken uppdrogs åt Browallius, delade Spöring med honom förtjensten af att vid Finlands lärosäte först hafva på ett utmärktare sätt i detta tidevarf befordrat den empiriska naturkunskapen. Det particulära deraf uppfattades från allmänna synpunkter, och såsom inom sig underkastadt vissa lagar samt i sina arter och släkten fördeladt. Dermed bereddades det egentliga ämnet för tänkande. Derjemte utvecklade sig en säker

empirisk method, naturbetraktelsens förståndiga förfarande. Det var början till ideernas försoning med verkligheten, samt naturens förklaring ur henne sjelf. Men inductionens och analogins method bedrefs dervid på god tro såsom till sitt väsen helt och hållet skild från det äldre blott syllogistiska förfarandet, och uppsattes tillika icke mindre enaidigt och missledande såsom den absolut högsta.

Den 4 Maj 1732 hade Spöring gift sig med Banco-Commissarien Johan Meurmans dotter Hedvig Ulrika Meurman. Med henne hade han åtta barn, af hvilka blott en son och en dotter öfverlefde honom. Dottren blef gift med Prosten i Mustasaari Petter Hedman.

MATTHIAS HALLENIUS föddes på Haloila hemman i Virmo d. 20 Febr. 1699. Fadren var bonden Anders Simonsson. 1722 blef han i Åbo Student: promoverades 1732 till Magister: utnämndes 1734 till Collector vid Åbo Schola: erhöll 1737 *venia docendi* i Hebraiska och Grekiska språken: befordrades d. 7 Aprill 1738 till Theol. Adjunct: utnämndes af Ryska Generalen Keith, under kriget, till Linguarum Professor, men återgeck efter freden till sin förra befattning; dog d. 6 Aug. 1748. — Såsom kring denna tid äfven andre Theologer vid Åbo Universitet (se sidd. 97 f., 198 f.) blott asketiskt bedrefvo sin egen vetenskap, och egnade sig åt historiska studier, så var äfven Hallenius bekant, och blef äfven från aflägsnare håll rådfrågad såsom fornforskare, i hvilken egenkap han dock förnämligast synes sysselsatt sig blott med lösa gissningar rörande de nordiska häfderernas dunkla början.

Hallenius var gift med Elisabet Forsell.

JOHAN THORWÖSTE, Nylänning, promoverades i Åbo 1703 till Magister: utnämndes af Konungen i Alt-

266 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

ranstätt d. 18 Maj 1707 till Adj. vid Philos. Facult:n: befordrades d. 7 Jan. 1720 till Professor i Physiken. Men på sin ansökning, att med bibehållande af lönen få afsked, skildes han slutligen 1736 sakkadslöst från Universitetet, i det han s. å. utnämndes till Pastor i Töfsala, der han dog d. 27 Aug. 1750. — Bland de 4 disputationer han utgivit är en: *de effectibus Fascino naturalibus*, märkt för sin vidskeplighet.

Han var två gånger gift. Hans förra hustru, var Kat. Rungen: den sednare Brigitta Wetter, dotter till en Tullnär i Åbo.

ANDERS BERGIUS föddes i Töfsala, der hans fader Anders Bergius var Prost och Kyrkoherde. Hans mor var dotter till Prof. Stodius (se sid. 128). I Upsala blef han i Mars månad 1715 Student, och 1719 Magister: var sedermera halfemte år Docens i Rostock; hvarefter han, på Consistorii Acad. i Åbo förslag och begäran, utnämndes af Cancellaren, d. 30 Juni 1724, till Theol. Adjunct derstädes: befordrades d. 5 Jan. 1728 till Tredje Theol. Professor: promoverades 1733 till Theol. Doctor, och utnämndes d. 13 Juni 1734 till Förste Theol. Professor. Efter kriget kvarstannade han i Sverige (se sid. 204), i det han 1744 utnämndes till Pastor vid Storkyrkan i Stockholm samt Ordförande i hufvudstadens Consistorium. Han dog 1750.

Han var gift med en dotter till BancoCommissarien Johan Meurman (se föregående sida).

DANIEL JUSLENIUS, broder till här ofvan (sid. 178) nämnda Prof. Gabriel Juslenius, föddes i Virmo d. 10 Juni 1676. Vid Åbo Universitet inskrefs han 1691 såsom Student, men måste efter fadrens död föryärftva sitt uppehälle dels såsom Informator, dels i det han, tvenne somrar, såsom båtsman, seglade på Riga med en skuta,

hvilken tillhörde hans äldre broder, Henrik Juslenius, då Borgmästare i Nystäd (sedan Häradshöfding i "Nöteborgs Län"). Antagen 1702 till ViceSecreterare vid Consistorium Academicum och 1703 promoverad till Magister, befordrades han d. 5 Sept. 1705 till Adjunct vid Philo-Faculteten, och d. 26. Febr. 1707 till AkademieSecreterare. D. 15 Sept. 1712 utföll för honom Senatens fullmakt, och i Bender d. 28. Nov. s. å. Konglig stadfästelse att vara Linguarum Professor. År 1713 begaf han sig på flykten jemte hustru och barn sjöledes till Österbotten, samt derifrån, med många mödor och motgånger, följande vinter norromkring till Sverige. Efter att i Torneå hafva förlorat sitt på denna sorgliga färd födda barn, ankom han 1714 till Stockholm. Året derpå utnämndes han till Eloquentiæ Lector vid Gymnasium i Vesterås, der han sedermera var bosatt, tills han efter fredslutet återgeck till sin Profession i Åbo. Sedermera flyttades han d. 9 Aug. 1727 till Tredje, och d. 5 Jan. 1728 till Andra Theologie Professionen: erhöll s. å. 157 röster vid Biskopsvalet i Åbo Stift: promoverades 1732 till Theol. Doctor: erhöll 1734 flesta rösterna till Biskopsembetena både i Åbo och Borgå Stift, blef till begge på en gång hos Konungen föreslagen, och, efter egen önskan, befordrad till det sednare, hvarå fullmakt d. 18 Mars för honom utfärdades. År 1742 åter nödsakad att för krigets faror lemna Finland, blef han, under denna flykt, 1744, nära 70 års ålder, utnämnd till Biskop i Skara, der han dog 1752. — Ehuru Biskop Juslenii mannaålder förflöt i en tid, på hvilken hans fosterland af tvenne krig härjades, och hvilken således för allt stags fredlig verksamhet var högt förderlig, har han dock förvärfvat sig ovanliga förtjenster. Redan de begge disputationer han såsom Studerande utgaf: *Aboa vetus et nova* samt *Vindicix Fenorum* voro af betydighet. De hörde till förspelet af en ny litterär

period, i hvilken förnämligast naturliga och historiska inhemska ämnen och föremål bearbetades. Äfven ett tredje af hans ungdomsarbeten, likaledes utgifvet såsom disputation: *Ratio in assensum divine veritatis revelatæ deducta de Mediatore inter Deum et hominem* tilldrager sig uppmärksamhet, redan blott i följe af yttre underrättelser derom. Såsom försök till förnuftigt begrundande af Christendomens hufvudlära torde det utgjort ett afbrott och så till sägandes tverstreck i då gängse asketiska, jemte likgiltigt dogmatiska riktning. Att det med alfvar och vördnad för sitt ämne, och så vida sannt rationalistiskt varit utfördt, bevisar sig redan utifrån deraf, att det undgeck åtal på en tid, då dogmernas bokstaf förfäktades, ehuru deras bestämmande innehåll för öfrigt utan närmare deltagande ansågs. Juslenius sjelf skall dock vid högre ålder af ånger indragit samt förstört de exemplar han kunnat öfverkomma. Tidigt af Biskop Gezelius d. y. antagen till biträde vid Bibelverket, och tillika i närmare förhållanden till honom upptagen, bildades Juslenius sedermera efter denna föresyn, hvars inflytelse han i ett öfver Gezelius under flykten i Stockholm hållet åminnelse-tal med varmaste tacksamhet erkänt. Efter kriget återkommen till den ända från Universitetets stiftelse blott för kyrkans ändamål ensidigt vårdade *Linguarum Professione*, hvilken han, med ett, sedermera i *Nettelblis Schwed. Bibl.* tryckt, tal *de convenientia linguæ Fennicæ cum Hebræa et Græca*, 1712 hade tillträdt, tillkännagaf han i prælections katalogen af år 1722, att han om höstterminen, uttryckligt derföre, att tillgång till andra Grekiska författare än de bibliska, saknades, skulle "philologiskt" (jfr sid. 150) förklara Pauli bref till Hebreerna, och att vårterminen skulle egnas åt Hebraiskan. Sedermera 1725 ärnade han (se sid. 150) förklara ("proponere conabitur") Plutarchi skrift om uppfostran ("*fere ubique venalem*"). Som ofvan redan (sidd. 142, 194) är anmärkt,

framskred den Gamla Litteraturens studium sålunda, att det i sin fortgång uppträdde anstötligt mot kyrkans ändamål, hvaraf det förut hade varit beherskad. Ett med Juslenius samtidigt inhemskt spår af denna rörelse, hvilken han, såsom Theolog motarbetade, är Scarins 1732 utgifna disputation: *Apotheoseos veteris ac recentioris Parallelismus*. Juslenius uppsatte skriftligen anmärkningar deröfver, hvilka af Scarin besvarades. De i Theologiska Facultetens archiv sedermera förvarade originala handlingarna förstördes vid Åbo brand, men de begge huvudskrifterna äro tryckta i Nettelbl:s *Schwed. Bibl. Förenämnda* år utkom äfven under Linguarum Professorn Björklunds inseende en disputation: *de Uctione Prophetarum*, hvilken blef föremål för Juslenii anmärkning, hvarpå följde ett svar af Björklund (se sid. 201). Denna korta polemik, hvars minnesmärken äfven af förenämnda brand förstördes, hade likaledes ett kort och lugnt förlopp i jemförelse med 17:de århundradets beslägtade uppträden. Hos de bättre af Åbo Universitets Theologer efter Bisk. Gezelii d. y. tid fortfor länge en blott asketisk riktning, med formelt fasthållande af kyrkans troslära. Under tiden, och just med desse Theologers deltagande, uppgingo andra studier. Juslenii förnämsta litterära verk är det af honom utarbetade Finska Lexikon. Empiriskt fysikaliska och historiska forskningar lågo i tidehvarfvets ande, och voro då för den allmänna bildningen samt för vetenskaperna öfverhuvud af högsta angelägenhet (jfr sid. 96 o. s. v.). Såsom sedermera och nyligast Renvalls Lexikon så befordrades äfven Juslenii äldre Finska ordbok genom främmande behof af historiska upplysningar, hvilka ansågos kunna ur Finska språket vinnas. Uppmaningar i sådant hänseende innehåller t. ex. ett, sedermera i Gjörw:ls *Sw. Mercur.* 1758 Febr. s. 939 tryckt, bref af år 1736 från Erkebiskop Benzelius d. y. till nyss ofvan nämnda Prof. Björklund i Åbo. Der anmärkes, att lemningar af

Finska språket funnes hela vägen från Kaspiska Hafvet till Finland, och att det liksom Hebraiskan samt andra beslägtade Österländska språk genom sina suffixer haft stor förmån till att förvara sig. Men, som både de begge af Juslenius först utgifna disputationer och hanslikaledes här ofvan nämnda inträdestal för Linguarum Professionen utvisa, hade han äfven sjelf tidigt vid Finska språket iäst en forskande uppmärksamhet. Språkstudierna började dåmera öfverhuvud bedrivas negativt emot hvarje utifrån gifven bestämmelse, samt tillika vidsträcktare comparativt. Ett steg dertill var äfven Juslenii, ehuru för öfrigt misslyckade jemförelse af Finskan med Hebraiska och Grekiska. Men att det allmänna i modersmålet vore nationens dyrbaraste egendom, hvaraf hon först, sedan hon uppfattat det, vore i besittning, kändes och uttalades omedelbarligen, i det att forskningarna deröfver icke mer underordnade sig såsom blott medel för samhällets och kyrkans angelägenheter (jfr sid. 60 f.). I oskiljaktigt sammanhang med denna sin vidsträcktare betydenhet har Juslenii Lexikon på sitt håll bestämdare än förut skett, i det särskilda utvecklade språkets innehåll. Det beredde derjemte väg för Porthans mer fulländade forskningar i samma ämne, liksom ErkeBiskop Mennanders uppmärksamhet för de inhemska forntidsminnena öfverhuvud öppnade historiska utsigter, dem egentligen Porthan äfvenledes begagnade och utvidgade. — Såsom Biskop i Borgå Stift bevakade Juslenius från en upphöjd ståndpunkt kyrkans angelägenheter. Bekant är i detta afseende hans vid 1743 års Riksdag uppgifna förslag om ny fördelning af de begge Finska Stiften samt Borgå DomKapitel och Gymnasii flyttning till GamlaKarleby. Bygdt på viktiga skäl har det i våra dagar å nyo blifvit ur sin glömska framdraget och dermed i sjelfva verket erkändt på ett sätt, som framställer det i sin sanno förtjenst.

Han hade 1707 gift sig med Prostens i Nyen i Ingermanland Anders Lundbergs dotter Hedvig Lundberg, som 1729 ämnade honom enklings, hvarefter han ingeck en ny äktenskapsförbindelse med Katarina Schultz, dotter till Assessorn i Åbo HofRätt Jobst Schultz och dess fru Elisabeth Weidman.

SAMUEL SCHULTÉN föddes 1680 i Svedvi Socken i Vestmanland. Hans fader var Kyrkoherden derstädes Samuel Schultén, gift med N. Schultén. Sonen gjorde i yngre åren en resa till Holland, Tyskland och Frankrike: ingeck sedan i Kongliga Cancelliet, bestred åtskilliga civila befattningar, och var Secreterare hos Åbo Universitets Cancellor Greve Carl Gyllensfierna, då han den 7 Jan. 1720 utnämndes till Juris Professor vid samma Universitet. Efter krigets slut och Universitetets återställande dröjde Schultén ännu, för sin hälsas skuld, någon tid i Stockholm. Först d. 5 Nov. 1723 tillträdde han genom ett offentligt tal sitt embete, hvarifrån han d. 1 Aug. 1746 för sjukdom feck tjenstledighet. Han dog på sin egendom Prostvik i Nagu år 1752. — Under Schulténs inseende utkommo två dispp.: *de antiquo et hodierno regni Sueviæ imperio*, 8 $\frac{1}{4}$ ark, samt *de Jure Episcopali* 7 $\frac{1}{4}$ ark. Ett af honom utfärdadt programm är här ofvan sid. 196 återopadt.

Han var två gånger gift: först med en Enkefru Söderqvist från Torshälla, hvars förre man hade varit Uppsynsman öfver Enkedrottningens lifgeding: dernäst med Beata Maria Palander, dotter af Kapellanen vid Dragsfjerds Kapell af Kimitto Abraham Palander och dess fru Beata Utter. I hvardera giftet hade han ett barn. Det af förra giftet dog före föräldrarna. En son af hans senare äktenskap var Verklige StatsRådet m. m. Nathanael Gerhard af Schultén.

GABRIEL LAURÆUS föddes i Åbo d. 18 April 1677. Fadren var Consistorii Eccles. Notarien Gabriel Lauræus: modren Katarina Rajalenius, dotter till Prosten i Tyrvis Thomas Rajalenius. Sonen Gabriel Lauræus uppfostrades någon tid af sin broder Rectorn i Uleåborgs Schola Olof Lauræus, men hemkallades af sin styffader, Prosten i Tyrvis Olof Haartman, efter hvars död han vil 1696 blef Student, men sedan genom handaslöjder, såsom svarivande, guld- och silfverarbeten, förfärdigande af ur, och finare smiden m. m., hvar till han af naturen hade afgjord fallenhet, måste förtjena sitt uppehälle. År 1702 såsom BataillonsPredikant anställd vid Björneborgs Regimente kom han till Riga, blef under krigets fortsättning befördrad till RegementsPastor, men råkade, efter många utståndna faror och vedermödor, slutligen 1709, efter slaget vid Pultava, i Rysk fångenskap. I Moskva kvarhållen till 1712, fördes han sedan till Tobolsk i Siberien. Der förtjenade han, genom sina i yngre åren förvärfvade mekaniska färdigheter, lätt sitt uppehälle, vann General-Gouverneuren Furst Gagarins ynnest, och utverkade mycket godt för sina i samma öde delaktiga landsmän, hvilka han äfven såsom Prest betjenade. Dessutom kallades han af Tyska Församlingen derstädes till Lärare, var en af hufvudmännerna vid inrättandet af Scholan och Barnhuset för samma Församling, brevvecklade i detta afseende med den fromme Theologen Francke i Halle, och hugnades derifrån med högst betydliga understöd både af böcker och penningar för den nya stiftelsens behof. Ändtligen efter fredslutet återkommen till fäderneslandet, vann han dock, såsom misstänkt för pietism (se sidd. 88, 177), ej förr än 1724 befördran till Pastor i Loimijoki, der han redan hade beredt sin graf, då han 1749, vid sjuttio två års ålder, utnämndes till Förste Theol. Professor vid Åbo Akademi, hvarefter han 1752 promoverades till Theol. Doctor. Han dog hastigt d. 10 Aug. 1753. — Då han 1746,

i egenskap af Riksdagsman, uppehöll sig i Stockholm, kallades han till ledamot af VetenskapsAkademien, i hvars handlingar derefter tvenne af honom afgifna uppsatser ingingo. År 1747 utgaf han en, sedermera ofta å nyo upplagd, liten samling af Andliga Sånger i Finsk öfversättning från Svenska och Tyska.

I Riga hade han 1707 gift sig med Katarina Fontin, dotter till Kyrkoherden vid S:t Jacobs Svenska Församling derstädes Olof Fontin. Tretton år var han, genom sina resor i fält och sin fångenskap, från henne skild. Hon skänkte honom tvenne barn, som dock begge voro döda, innan hon 1737 lemnade honom enklings.

NILS HASSELBOM föddes i Vestergötland d. 26 Okt. 1690. Hans fader och förfäder voro Rusthållare & Backor rusthåll i Klefve församling. Han promoverades, 32 år gammal, i Upsala 1722 till Magisser, och blef par år derefter, på ett i Upsala utgifvet specimen, d. 6 Mars 1724 utnämnd till Matheseos Professor vid Åbo Akademi, med förlägenhet om ämne dertill, som det tyckes. Hasselbom egnade sig icke med alfvar deråt. Sedan Lagmannen i Södra Finne Lagsaga Johan Franc, som uppehöll sig i Sverige, 1748 utverkat Konglig tillåtelse för Hasselbom att bestrida hans Lagmanstjenst, fortfor Hasselbom dermed flera års tid. Sedermera leck han 1758, på begäran, afsked, med Lagmans titel, och dog d. 1 Maj 1764. — Han hade väl 1742 blifvit kallad till ledamot af VetenskapsAkademien, men, som synts, öfvergaf han sin litterära bestämmelse. 1745 förordnades då utnämnde Matheseos Docens, slutligen Biskop Gadolin (se sid. 100), att bestrida hans publika föreläsningar, äfvensom sedermera, 1755, Extra Ord. Professorn Johan Kraftman*).

*) JOHAN KRAFTMAN föddes d. 14 Febr. 1713 i Borgå, der hans fader Johan Kraftman, gift med Kyrkoherden i Orimat-

Han var gift först med BancoCommissarien Johan Meurmans dotter Sara Meurman (se sidd. 107, 108), och sedermera med Prosten Gabr. Salonii enka Helena Lagerflycht (död barnlös 1771), dotter till Lagmannen Carl Lagerflycht och dess fru Maria Festing (se sid. 138). En son af förra giftet var HofRättsrådet i Åbo HofRätt Nils Fredensköld.

JOHAN LECHÉ föddes d. 22 Sept. 1704. Fadren var Prosten i Barkåkra i Skåne Johan Leche: modren Christina Paulin. Säsom Student inskrifven vid Lunds Akademi började han sysselsätta sig med Naturalhistorien, blef känd af Archiatern Kilian Stobæus, samt erhöi hos honom fritt bord och boning. Utnämnd till Docens och AnatomieProsector befordrades han sedermera genom Konglig fullmakt af d. 22 Mars 1740 till ProvincialMedicus i Skaraborgs Län: blef kort derefter d. 14 April i Lund förklarad för Med. Doctor: lemnade 1741 nyssnämnda ProvincialMedici beställning, och återkom till Lund, der

tilla N. Orræi dotter Margareta Orræus, var Rådman och Handlande. Han studerade i Åbo och Upsala: promoverades i Åbo 1741 till Magister: utnämndes 1746 till Oekonomie Docens: 1748 till Rector i Björneborgs Schola: genom Kongl. fullmakt af d. 23 Febr. 1755 till Extra Ord. Mathes eos Professor vid Åbo Akademi: erhöi 1758, på begäran, afsked: utnämndes 1776 till Riddare af Vasa Orden: kallades 1779 till ledamot af VetenskapsAkademien: dog d. 19 Aug. 1791 på Koivisto gård i Ulfsby Socken, hvilken egendom han 1744 hade tillhandlat sig, och der han både genom skrifter dels af religiöst innehåll, dels och förnämligast rörande allmänna hushållningen, äfvensom genom egna oekonomiska företag, och meddelanden af råd och upplysningar åt andra, samt genom en vis välgörsamhet gagnade samhället och befordrade det allmänt nyttiga.

1752 hade han gift sig med Kyrkoherden Polvianders dotter Brita Polviander, som dog, barnlös, i December 1784.

han, på ett specimen: *de rarioribus Plantis Scanicae*, gjorde ansökning om den efter von Döbeln lediga MedicineProfessionen: kom, på en näst derefter anträdd resa till Stockholm, i personlig bekantskap med Linné: mottog 1745 Ostindiska Compagniets anbud att blifva Dess Läkare i Göteborg: utnämndes d. 16 Febr. 1748 till MedicineProfessor i Åbo: dog derstädes d. 17 Juni 1764. — Efter Spöring (se sid. 206) arbetade jemväl Leche för Koppypningen, som ännu i Februari 1756 blott på fyra barn i hela Sverige hade blifvit försökt. I likhet med Spöring är han äfvenledes berömd såsom naturforskare. Hans uppgifter, och i synnerhet det ofvannämnda, i Lund utgifna specimen äro af Linné ofta återopade. 1746 kallades han till ledamot af VetenskapsAkademien. Dess handlingar förvara åtskilliga af honom författade naturalhistoriska och oekonomiska uppsattser samt ytterst flitigt utförda meteorologiska anteckningar. Vid inredningen af den AnatomiSal och Chemiska Laboratorium (se sid. 16), hvartill under hans tid medel anslogos för Åbo Akademi, skall han efter Cancellarens anmodan haft inseende, äfvensom Akademiens Botaniska Trädgård (jfr sid. 170) efter hans utkast och ritning anlades. Erfarenhetskunnskaperna kommo till anseende, upphörde att bero af enskilde lärares interesse, samt blefvo grundval för allt vetande. Leche var vid Åbo Universitet ända från Erik Achrelius (sid. 117) den förste MedicineProfessor, som icke hade studerat i Holland. Tvertom började Linnés rykte dåmera till Norden leda besök för litterära ändamål. Men erfarighetens allmänna framsteg framkallade inom de vetenskapliga studierna öfverhufvud ett sjelfmedvetande, hvarigenom de först blefvo verkligt inhemska.

1748 hade han gift sig med Ränthmästarens i Lund Christian Svenonii dotter Helena Elisabet Svenonius, som han efterlemnade enka, med en son och fem döttrar i lifvet.

218 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

CARL ABRAHAM CLEWBERG föddes 1712. Fadren var Pastor i Boldnäs Församling i Helsingland. Sonen disputerade *pro gradu* i Upsala 1737: utnämndes 1746 till Linguarum Professor vid Åbo Akademi, i hvilken egenskap han, efter en vidsträckt utländsk resa, d. 21 Nov. 1749 introducerades: flyttade, i följe af Kongl. fullmakt dat. d. 24 Juli 1757, till Tredje, 1762 till Andra Theol. Professionen: dog 1765. — Af hans i Orientaliska, Grekiska och Theologiska Litteraturen betydliga boksamling inköptes efter hans död för akademiska Bibliothekets räkning, utom flera tryckta verk, åtskilliga Arabiska manuskript. Jemte Biskop Browallius arbetade han på Finska Bibelöversättningens förbättrande (se sid. 95), och torde väl företrädesvis äga förtjensten deraf. Han var en af de utmärktaste Philologer, som tillhört Åbo Universitet. Hebraiska och dermed beslätade Österländska språk utgjorde hans hufvudstudium. Men Clewberg intog sedermera såsom lärare i Theologin en så mycket utmärktare plats, ju mer denna vetenskaps studium hade antagit riktningen till blott exegetik, och för öfrigt stod stilla vid ett asketiskt sträfvande (se sidd. 77, 88, 92 m. m.).

I sitt äktenskap med Biskop Fahlenius dotter Charlotta Agata Fahlenius (se sid. 93) var han far till Presidenten Baron Edelcrantz (se här nedanföre). Dottren Sara Charlotta Clewberg blef gift med Assessorn i Åbo HofRätt, CollegiiRådet Carl Linnell.

CHRISTIERN BIÖRKLUND, son till Prof. Biörklund (se sid. 201), blef Student i Åbo 1741: promoverades 1751 till Magister: antogs sedan till Docens i Philos. Faculteten: blef, efter återkomsten från en utländsk resa, af Cancelleren i Oktober 1755 utnämnd till Adjunct i nyssnämnda Facultet, men tog 1765 afsked från denna numera, eller under hans företrädares lifstid, lönlös tjänst, samt blef inskrifven vid Bergs Collegium i Stock-

Holm, hvarifrån han begaf sig till Rysland, och någon tid i Ukrän uppehöll sig såsom Informator hos privata familier. Af hans öfriga lefnadsöden är blott bekant, att han till Petersburg återkommit.

JOHAN TILLANDER, Smälänning (jfr sid. 143), blef Student i Åbo 1723: promoverades ders. 1732 till Magister: antogs 1734 till ViceSecreterare eller Amanuens vid Consistorium Acad.: och utnämndes af Cancellaren d. 7 Juli 1738 till Adjunct i Philos. Faculteten. Men på erhållet tillstånd att i Sverige, dit han 1737 öfverrest, ytterligare qvarstanna, vistades han derstädes, tills han 1740 utnämndes till Theol. Lector vid Vexjö Gymnasium. Derefter befordrades han 1750 till Tredje Theol. Professor vid Åbo Akademi, i hvilken egenskap han d. 17 Juni 1751 introducerades. Till Theol. Doctor promoverades han i Upsala 1752: flyttade 1755 till Andra Theol. Professionen vid Åbo Akademi: utnämndes 1762 till den förtjente Bælters efterträdare såsom DomProst i Vexjö. Derstädes slutade han sina dagar 1769. Såsom äfven Bælters skänkte han sina böcker till stam för ett nytt Gymnasii-Bibliothek, det Biskop Wallqvist sedan ansenligt förökade.

ALGOT SCARIN föddes i Skara d. 20 Nov. 1684. Föräldrarna voro Asmund Scarin, Rector i TrivialSchoLAN ders., slutligen Kyrkoherde och Prost i Thunhem, samt Christina Cleverus, dotter till Kyrkoh. o. Pr. i Klefvered Lars Cleverus. Sonen blef 1704 Student i Upsala: förordnades 1714 till BibliotheksAmanuens: promoverades ders. 1716 till Magister: erhöll 1719 *venia docendi* i Latinska språket, Historien och Moralen: befordrades genom Kongl. fullmakt af d. 5 Maj 1722 till att vara Professor i Historien och Moralen vid Åbo Akademi, men qvarstannade, liksom äfven Juris Prof. Schultén (se sid. 213), ännu öfver påföljande vinter, med Kongligt tillstånd, i Sverige:

utnämndes genom Cancellarens fullmakt af d. 21 Okt. 1747 att tillika vara Bibliothekarie. Vid 77 års ålder, och sedan han på 40:de året förestått sin Profession, erhöll han såsom Emeritus, på begäran, afsked, af d. 14 Sept. 1761, och hedrades med CancelliRåds titel: dog d. 5 Nov. 1771, i en ålder af 87 år. — Scarin skall varit af en lång, torr och mager kroppställning: särdeles ordentlig, måttlig, och noggrann i att dagligen i fria luften taga sig rörelse: ovanligt arbetsam och flitig. Han uppfattade ytligt de ämnen, hvarmed han sysselsatte sig, och skref derjemte likväl tungt, mödosamt, samt med intrassling. Det blott förståndiga tänkandets method, hvarefter Scarin på sitt håll, i spridda latinska disputationer, behandlade moraliska ämnen, befastade sig vid Åbo Universitet förnämligast genom naturvetenskapens samtidigt rådande empiriska riktning (jfr sid. 101). Af hans 126 disputationer är en ofvan (sid. 211) nämnd, blott såsom anledning till en brytning mellan den litterära bildningens förut länge i tysthet åtskilda håll utvecklade elementer, hvilkas högre förening genom söndringar måste förberedas. Några af Scarins små disputationsarbeten angå Finlands topographi och historie. Biskop Jusenius (se sid. 209 ff.) hade föregått med belägrade forskningar. På samma bana arbetade Erkebiskop Mennander (se sid. 97 f.). Naturvetenskapens uppkomst och riktning till inhemska föremål lifvade en uppmärksamhet på fosterlandets häfder, hvilken utgeck ur samma rot, eller från tidehvarfvets allmänna ansatts till erfarenhetens begrundande. Allt sedan Michael Wexionius, Gyllenstolpe, hade ingen af Scarins företrädare vid Professionen i Praktisk Philosophi och Historie arbetat för de fosterländska förnidsminnenas framdragande och upplysande. Scarin, äfvensom sedermera hans efterträdare Bilmark, kunna sägas å nyo åt den plats de tillsammans den långa tiden af 80 år beklädde hafva tillegnat denna angelägenhets bevakande, hvarföre Scarin äfven

erkännande vederfors., i det han 1756 kallades till ledamot af VetenskapsSocieteten i Upsala. Begge torde, genom sina, ehuru bristfälliga, osäkra och blott particulära försök, hafva gifvit en yttre anledning dertill, att Porthans fruktbara forskningar genast bestämdt vände sig till fäderneslandets historie.

I sitt äktenskap med Prof. Alstrins enka Anna Katarina Roland (se sid. 197) hade han en dotter Anna Christina Scarin, som blef gift, först, 1755; med General-Tull-ArendeSocietetens Justitie Ombudsman i Finland, Assessor Carl Pomoell, sedermera, 1784, med VicePresidenten i Åbo Hofrätt Johan Ignatius, och dog, såsom enka, i begge sina äktenskap barnlös, d. 2 Maj 1814. Hennes testamente innehöll anslag för fromma stiftelser, och derjemte till ett akademiskt stipendium.

MARTIN JOHAN WALLENIUS föddes d. 18 Mars 1731 i Åbo. Fadren var Förste Theol. Professorn Johan Wallenius (se sid. 204). Sonen blef 1743 Student: promoverades d. 30 Juli 1751 till Magister: utnämndes 1755 till Docens i Mathematiken, och året derpå, efter Consistorii förslag, till Extra Ord. Philos. Adjunct: befordrades 1758 till Matheseos Professor: var genom en olycklig sjukdom slutligen ur stånd satt att sjelf bestrida sin Profession (se sid. 15): dog d. 22 Okt. 1773. — Denne, genom sällsynta gåfvor utmärkte, lärare gjorde epoch i de mathematiska studierna vid Åbo Akademi. Blott den förste af hans företrädare, Kexlerus hade för dem arbetat med verklig utmärktare förtjenst och framgång, hvori han af Gr. Pehr Brahes deltagande understöddes. Med naturvetenskapernas uppkomst ingeck äfven för Mathematiken ett nytt gynsamt tidskifte (se sid. 101). Men Wallenii närmaste företrädare Hasselbom (se sid. 215), som 24 år innehade samma Profession, försakade för andra, främmande, yttre uppdrag sin litterära kallelse. Såsom en

glänsande dubbelstjerna på den mathematiska vetenskapens horisont uppgingo vid Åbo Akademi Martin Johan Wallenius och Jakob Gadolin (se sidd. 15, 161). Den förre efterlemnade isynnerhet såsom akademisk lärare ett högaktadt minne.

Den 26 Dec. 1762 hade han gift sig med Bruksförvaltaren Johan P. Timms dotter Maria Helena Timm, som dog d. 17 April 1763, hvarefter han d. 24 Juni 1764 ingick äktenskap med Renata Frosterus, dotter till Notarien vid DomKapitlet Abraham Frosterus, och hade med henne tre döttrar, som dogo ogifta, samt söner, CancelliRådet, Prof. Johan Fredrik Wallenius, samt Lagmannen, Häradshöfdingen i Öfra Satakunda Nedredels Härads Domsaga Josef Wallenius.

CARL MESTERTON föddes i Göteborg 1715. Fadren var ÖfverCommissarie vid Amiralitetet: modren hette von Gerdes, var dotter till Handels- och PolitieBorgmästaren Hans von Gerdes. Han promoverades i Lund 1738 till Magister: vistades sedermera fem år vid Holländska och Tyska Universiteter, och feck af Philos. Faculteten i Helmstädt, efter utgifvet specimen: *de essentiis rerum æternis*, i början af 1741 *venia docendi*, som han derstädes ett år begagnade. Sedermera blef han, i följe af en från Stockholm d. 9 Mars 1744 till Consistorium Academicum i Åbo insänd ansökning, d. 30 Okt. 1746 utnämnd Log. och Metaph. Professor i Åbo: feck, enligt Cancellarens förordnande af d. 13 Juni 1748, Piikkis präbendepastorat, med vilkor, att han skulle skyndsamt förvärfva sig erforderlig kännedom af Finska språket: promoverades 1752 i Upsala till Theol. Doctor: utnämndes 1767 till Tredje Theol. Professor: hade från 1757 Pemar präbendepastorat: dog d. 29 Nov. 1773. — Mesterton qvarstod ovanligt länge vid Professionen i Logik och Metaphysik (se sid. 16), längre än någon af hans företrädare deri,

med undantag af Tälpo. Mellan dem begge hade ingen såsom förlattare i samma vetenskaper gjort sig vid Universitetet varaktigare känd och förtjent. Philosophins studium, i Universitetets första period flitigt idkadt, stod stilla, i det att från kyrkans sida en asketisk, från samhällets en empirisk, af nyttans ändamål bestämd riktning herskade. Mesterton har den förtjenst, att han vid Åbo Uniyersitet underhöll och upplifvade tron på tankan såsom kunskapens princip. Genom honom utbreddes derstädes Wolfiska philosophin: sanningens blott subjectiva uppfattning hämmades: förståndsodlingen utvecklades; och förbereddes derigenom äfven till kannedom af sin egen inskränkthet. Mesterton har i Wolfiska Philosophin utgifvit så väl ett betydligt antal disputationer, som äfven tätt efter hvarandra, 1762—1766, fyra särskilda små läroböcker, en Logik, Ontologi, Psychologi och Naturlig Theologi. Ontologin är den enda af dem, efter hvilken deras beskaffenhet här närmare kan uppgifvas, då de öfriga blott enligt Upsala Bibliothekskatalog anföras. I ett kort företal till samma Ontologi erinras, att alla vetenskaper samt sjelfva Theologin måste taga sin tillflygt till de "termer," hvilka Metaphysiken "förklarar." Detta förord var till sin betydelse af vigt, men kort om godt. Sjelfva arbetet är likaledes ganska compendiöst, utgör blott 40 sidor, lißen octav, med glest tryck, i små paragrafer, afsöndrade ordförklaringar och utan sammanbindning uppställda sattser, idel från hvarandra afsöndrade kategorier, indifferentia förståndsprædicamenter. Dermed bestämdes emellertid det ändliga tänkandets form, och den äldre abstract dogmatiska ståndpunkten undergräfdes. Med denna riktning af tänkandet var empirismen ense. Men i följe af denna blott abstract förståndiga method blef äfven ideen, eller jemväl erfarenhetens förenande princip på samma sätt uppfattad, samt bestämd såsom alla realiteters i och för sig toma identitet, hvarjemte således kun-

skapen derom nedsteg till en änd- och andlös demonstration. Det bristfälliga och otillfredställande deri visade sig genom Empirismen, som egentligen underhöll behöfvat af lefvande objectiv insigt, och dymedelst till en fruktbar utgång ledde Wolfiska philosophins rörelse. Som Porthans åminnelsetal öfver Hassel uppgifver, vann nyssnämnda philosophi under Hassels tid på en gång en inflytelse, som hotade att uttränga och qväfva all ädlare bildning. Hennes ytliga popularitet kunde icke annat än väcka en sådan farhåga. Kyrkans blotta auctoritet utgjorde dåmera en svag dam mot den fruktade öfversvämmningen af vattiga och falska läror. Men jemte Empirismen hade Romerska Litteraturens studium vid Åbo Universitet under Hassels långvariga ledning uppgått, samt bidrog att göra det objectivas rätt gällande och från sitt håll att nära behöfvat af ideer. Wolfiska philosophins uppkomst och fortgång vid Universitetet aflopp sålunda till den litterära bildningens förkofran. Mesterton var, enligt sägen, af en lugn, kall karakter, och torde således så mycket lättare iakttagit tänkandets sanning. Icke eller är det för öfrigt bekant, att tomt störande polemiska uppträden skulle föranledts genom de af honom införda nya läror, hvilka redan blott såsom gäsningssämnen icke kunde annat än för det vetenskapliga lifvet i dess dåvarande läge hafva en fördelaktig inflytelse.

Mesterton var gift med Katarina Papke, dotter till Biskopen i Lund Carl Papke och dess fru Christina Repler. Af detta äktenskap öfverlefde honom döttrarna: Christina gift med Fändriken och Coopvardi Capitenen C. E. Sjöman, Johanna Charlotta gift med AkademiKamereraren Henrik Widenius, samt sönerna: Carl Jakob Mesterton, HofRättsRåd, Häradshöfding i Hollola Härad Domsaga, och Daniel Mesterton, Lieutenant vid f. d. Kongl. Arméens Flotta, sedan PolitieRådman i Åbo.

HENRIK HASSEL föddes i Jomala på Åland d. 12 Nov. 1700. Fadren var Kapellanen ders. Henrik Hassel, från 1729 Pastor i Karis i Nyland: modren Magdalena Forsman, dotter till RegementsPastorn vid Åbo Läns Regemente Thorbern Forssmannius. Under flykten i Sverige sattes han af sin fader i Strengnäs Gymnasium: blef 1718 Student i Upsala, och dröjde der, tills han 1726 begaf sig till Åbo, hvarest han, efter att inom en vecka hafva försvarat tvenne, redan i Upsala tryckta, disputationer, samt mellan deras ventilerande undergått Candidatexamen, promoverades till Magister, och 1728 uppfördes på förslag till *Linguarum Professionen*, men feck, efter egen begäran, och Consistorii derpå gifna nya förord, Kongl. fullmakt af d. 23 Maj s. å. å den tillika ledigblefna *Eloquentiæ Professionen*. Sedermera var han 1737 uppförd å förslag till en Assessorstjenst i HofRätten, som han dock ej erhöil: feck d. 8 Mars 1773 CancelliRåds titel: lughades d. 16 Jan. 1775 med tjenstledighet: dog i hög ålder d. 18 Aug. 1776. — Först med Hassel, som nära ett halft århundrade innehade *Eloquentiæ Professionen*, kom Romerska Litteraturens studium till ett sjelfständigare anseende vid Åbo Universitet (jfr sidd. 155, 181 f., 197). Hassels förtjenst af hennes befrämjande understöddes genom utvecklingen och fortgången af den allmänna bildningens nya riktningar, och framställer sig blott i sammanhang dermed i sin sanna dager. Hon upphörde dåmera beständare att blott aktas eller missaktas såsom förnämligast tjenande för främmande litterära föremål (jfr sid. 163). Henne tillerkändes värde i och för sig. Hassel var isynnerhet såsom akademisk lärare särdeles utmärkt, och förvärfvade sig i sammanhang dermed äfven ett personligt yttre anseende, hvilket, gynsamt för hans litterära inflytelse, hade en reel grund i den åt hans Profession dåmera tillerkända betydighet. Den helgjutna, rikhaltiga gamla classiska bildning-

gen framträdde i bredd med en söndersplittrad empirism och formel förståndsodling, emedan dessa sjelfva befrämjade erkännandet af så väl forntidens som det närvarandes objectiva innehåll. Hassels bortgång var ett ämne för djup, allmän saktad, som i ett sedermera, förmodligen på den bortgångnes dottersons, ÖfverIntendenten Fredenheims (se sid. 98), föranstaltande med typographisk, samt till och med artistisk elegans tryckt, Latinskt åminnelsetal af Porthan värdigt tolkades. Hassel hade egentligen verkat såsom lärare, och dervid i sitt föredrag förnämligast eftersträfvat en populär form, samt tillika så kallad pragmatism. Att han isynnerhet arbetat i denna riktning tyckas jemväl ämnena af hans disputationer utvisa. Bland de utmärktare af Porthan särskildt nämnda förekomma t. ex.: *de eloquentia veterum, de perspicuitate orationis; de libertate philosophandi, de virtute liberæ civitatis fundamento præcipuo, de injuriis Regni Papistici in Principes Regnumque Sveciæ o. a. d.* I sina offentliga föreläsningar förklarade han de sédnare åren af sin läroretid oafbrutet Cicero om Pligterna. Som Porthan jemväl anmärker; medverkade han till slutligt utrotande af scholastiska Philosophin, hvilken före Universitetets restauration icke hade kunnat besegras. Ensidigheterna af Wolfiska Philosophin (se sid. 223) skall han motarbetat, och, från yngre åren införlifvad med Cartesii metaphysiska läror, ofta derjemte studerat Baco *de Augmento Scientiarum*. Men han hade i allmänhet tillegnat sig en mångsidig litterär bildning, som dittills vid Åbo Universitet var högst sällsynt. Den Europeiska Litteraturens sedan vunna universalitet, i skilnad från Ethnicismen, var blott i sin uppgång och gryning. Med lärdom förenade Hassel en vältalighet, som förhöjde hans akademiska föredrag. Ofta och varmt skall han erinrat om Romerska Litteraturens nära förvandtskap med den Grekiska, hvori han sjelf skall ägt en ovanlig insigt. Äfven detta ämne för

hans behjertande var vid Åbo Universitet nytt. Men han hör med hela sin verksamhet bland dem af Universitetets lärare, genom hvilka, efter restaurationen 1722, ett nytt tidehvarf i den litterära bildningen uppgeck. Den riktning, i hvilken han arbetade för classiska philologin, innebar väl, att hon blef liksom blott underlag för utbredningen af lärdom, raisonnement, qvickhet, och andra subjectivitetsyttringar. Emellertid var det för hennes utveckling i det hela jemväl en vinst, att bestämdt en skilnad sålunda sattes mellan blott tillfälliga syftsmål i hennes behandling å ena sidan och å andra sidan hennes eget ändamål för sig. Men så väl Hassel som Porthan bedref hennes studium både med djupt alfvar och såsom med den moderna bildningens angelägenheter på det närmaste förenadt. Den fria ande, som hos dem hade vaknat, fann sig i de Gamlas verk, igenkände hos sig dessas väsen. Begge uttryckte de sig äfven på Latin med en kärnfull lätthet, som dittills ingen vid Åbo Universitet hade uppnått, och hvilken i det hela bär stämpeln af en verklig, öfver tom phraseologi upphöjd, och just derigenom sannt antik ande.

1729 d. 10 Sept. hade Hassel gift sig med Katarina Meurman, dotter till BancoCommissarien Johan Meurman (se sid. 216). Efter hennes död, som inträffade 1760, ingeck han äktenskap med Prof. Gregorius Stenmans enka (se sid. 203). Blott i förra giftet hade han barn, två söner och fyra döttrar. Då han dog, var den äldre sonen, Henrik Hassel, Ryttmästare vid Lifdrabantcorpsen, den yngre, Carl Hassel, Häradshöfding. En af döttrarna dog i späda åren. Äldsta dottren, Johanna Magdalena, blef gift med dåv. Phys. Prof., slutligen ErkeBiskopen Mennander: dottren Anna Sara med DomProsten i Borgå, sedan Biskopen ders. Paul Krogius: dottren Katarina Charlotta med Theol. Lectorn i Borgå Johan Borgström.

SAMUEL PRYSS, son till Poes. Prof. Anders Pryss (se sid. 197), föddes i Åbo d. 29 Sept. 1705: blef Student d. 27 Jan. 1722: promoverades 1732 till Magister: antogs a. å. till ViceSecreterare vid Consistorium Acad., och besträd, under dåv. Secreteraren, slutligen Biskopen Eilenni frånvaro, Secreteraretjensten till 1736, då han blef Ordinarie Secreterare: befordrades 1746 till Poeseos Professor: introducerades d. 16 Juni s. å.: leck 1747 i Juli Konglig fullmakt att vara Andre Theol. Professor: promoverades 1752 i Upsala till Theol. Doctor, och utnämndes slutligen 1754 till Förste Theol. Professor. I senare åren af sin lefnad var han sjuklig, döf, och någon tid äfven förlustig sin syn genom gråstarren, som dock en lycklig operation afhjelpte. Han dog d. 26 Juli 1779.

Den 23 Jan. 1739 hade han gift sig med Margareta Christina Sacklinius, dotter till FältProsten, Kyrkoh. i Virmo Lars Sacklinius och hans tredje hustru Margareta Christina Göthe. Efter hennes död, som inträffade d. 6 Okt. 1756, gifte han sig för andra gången med Ryttmästaren Jakob Johan Hastfers enka Barbara Helena Freidenfelt, dotter till Capitenen Carl Freidenfelt och Gertrud Helena von Köhler. Af hans många barn kommo fyra söner till myndiga år, men bortgingo dock tidigt. Sonen Ulrik Pryss blef MedicineLicentiat: dog vid 24 års ålder. Tre döttrar blefvo gifta: Margareta Christina med Hof-Predikanten Hedén, Gustafva med Prof. Lindqvist, och Lovisa Charlotta med Capitenen Gustaf Martin Möller.

PEHR KALM föddes, under kriget och sina föräldrars flykt, i Mars månad 1716 i Ångermanland, Fadren, Kapellanen i Nerpes i Österbotten, Gabriel Kalm hade dött nyårstiden samma år: modren, Katarina Ross, var dotter till Handlanden i Vasa Herman Ross och dess sednare hustru Margareta Wernberg (jfr sid. 179). Såsom Student, 1735, vid Åbo Universitet inskrifven, egnade han

sig tidigt åt Naturkunnighetens dämera äfven derstädes upplifvade studium, hvori han uppmuntrades af HofRätts-Rådet Baron Sten Carl Bielke, som upptog honom i sitt hus, och på sin bekostnad utsände honom på resor, 1740 till Tavastland, Savolax och Karelen, samt året derpå till Upland och Vestmanland. På denna senare utfärd blef han vid Upsala Akademi såsom Student inskrifven, och erhöll af Linné råd och anvisningar, dem han begagnade på sin 1742 anställda Vestgöta och Bohuslänska resa, bekant genom en deröfver 1746 i Stockholm utgifven Beskrifning. På samme Baron Bielkes bekostnad besökte han ytterligare, i botaniskt afseende, om sommaren 1743 skärgården i Roslagen och Södermanland, samt gjorde, i denne sin gynnares sällskap, 1744 en resa inåt Ryssland ända till Ukrän. Hemkommen kallades han året derpå till ledamot af VetenskapsAkademien: blef 1746, utan att vara Magister, af Consistorium Acad. i Åbo föreslagen till Docens i NaturalHistorien och Oekonomin: och befordrades d. 31 Aug. g. st. 1747 till den förste Oekonomie Professor i Åbo. Men dessförinnan hade Baron Bielke, i samråd med Linné, hos Regeringen och VetenskapsAkademien föreslagit, det någon Svensk naturforskare måtte till Norra Amerika utsändas för att utvidga bekantskapen med denna verldsdels naturalster och derifrån till fäderneslandet införa nyttiga växter, som i anseende till klimatets likhet förmodades kunna äfven i den Europeiska Norden trifvas. Detta uppdrag åtog sig Kalm, som således, med gemensamt understöd af VetenskapsAkademien, Universiteterna i Åbo och Upsala samt Rikens Ständers ManufacturContoir, om hösten s. å. (1747) anträdde öfverfarten från Göteborg till England. Efter uppehåll i Norrige och London ankom han ändtligen d. 15 Sept. 1748 till Philadelphia, gjorde derifrån de tvenne påföljande åren vidlyftiga och mödosamma färder ända till Kanada, Blåa Bergen och Niagara fall, samt återkom, öf-

ver London, till Göteborg d. 16 Maj 1751. Till den nya AkademieTrädgården i Åbo (se sid. 217) öfverlemnade han de Amerikanska växter han förut genom egen plantering uppdragit och bibehållit: 1764 erhöll han kallelse att blifva Botanices Professor vid VetenskapsAkademien i Petersburg: blef 1768, då Lunds Universitet firade sin jubelfest, efter Konungens utnämning, ders. promovrad till Theol. Doctor: och hedrades med VasaOrden vid dess stiftelse 1772. Han dog d. 16 Nov. 1779. Han var äfven ledamot af Oekonomiska Societeten i S:t Petersburg, VetenskapsSocieteten i Upsala, Patriotiska Sällskapet i Stockholm, Vetenskaps- och VitterhetsSamhället i Göteborg. — Hans vidlyftigaste arbete är Beskrifningen öfver hans NordAmerikanska Resa, hvaraf de sista, icke tryckta, delarna förvarades på AkademieBibliotheket i Åbo, innan branden. En särskild beskrifning öfver Niagra vattenfall, uppsatt i bref till Franklin, med hvilken han länge underhöll brefvexling, utgafs 1750 af den sistnämnde på Engelska, och upplades sedermera på flera särskilda ställen, äfven i Tysk och Fransysk öfversättning. Minnesmärken af hans nit och slit äro dessutom mångfaldiga naturalhistoriska och oekonomiska, äfven några topographiska uppsatser och afhandlingar, deribland nära 150 disputationer, de flesta på Svenska, och ofta rörande alldeles enskilda ämnen i vanlig hushållning, hvartill allmänna bildningens och empirismens då utbredda riktning till det nyttiga (se sid. 92, o. s. v.) slutligen ledde, med blottande af sin ursprungliga ensidighet.

Under sin resa till Amerika hade Kalm gift sig i Philadelphia d. 4 Jan. 1750 med Prostens vid Svenska Församlingarna i Pensylvanien Johan Sandins enka Anna Margareta Sjöman, dotter till Commissarien vid Arsenalen i Stockholm Johan Sjöman. Med henne hade han en son Pehr Gabriel Kalm, som blef Major vid Nyländska DragonRegementet.

NILS AVELLAN föddes d. 15 Februari 1749. Fadren var Johan Avellanus, Kapellan i Nummis eller S:t Karins församling vid Åbo: modren Christina Bark. Sonen blef Student i Åbo d. 17 Juni 1766: promoverades 1772 till Magister: 1775 i Upsala till Medicine Doctor: utnämndes d. 28 Febr. 1776 till StadsPhysicus i Åbo: d. 13 Jan. 1777 tillika till Med. Adjunct och Anat Prosector, samt (se sid. 12 f.), genom Kongl. fullmakt af d. 1 April 1778, till AnatomieProfessor, utan förökning af den lön han haft såsom Prosector. Han borttrycktes af en tidig död, som inträffade d. 14 Jan. 1780.

1779 hade han gift sig med Johanna Vilhelmina Lagerborg, dotter till VicePresidenten i Åbo HofRätt Carl Lagerborg. De hade inga barn.

PETTER FILENIUS föddes d. 15 April 1704. Fadren var Kyrkoherden i Rödinge i Skåne Petter Filenius: modren Judit Dorothea Vinqvist. Han blef i Lund Student d. 15 Maj 1721, och promoverades ders. 1727 till Magister. Af Åbo Universitets Cancellor Grefve Arvid Horn; i hvars hus han från 1728 var Informator, utnämndes han, genom fullmakt af d. 11 Maj 1731, till Adjunct i Philos. Faculteten vid nämnda Universitet: befordrades ytterligare, genom Kongl. fullmakt af d. 2 Januari 1732, till AkademieSecreterare, hvarjemte Cancelleren, genom bref af d. 8 Febr. s. å., tillkännagaf sig ännu, för sin sons information, hafva Filenius af nöden, och förordnade Mag. Johan Welin att under Filenii frånvaro förrätta de vid Secreterare- och Adjunctsbeställningarna förefallande arbeten, mot vederläggning af den lön, som vid Adjuncturen bestås. Anledningen till detta förordnande synes kunna räknas till de jemförelsevis små, men dock icke betydelselösa, kännemärken af samma så kallade frihetstid, hvilka här ofvan äfvenledes (sidd. 99, 215) förekommit. Filenius befordrades ytterligare, genom fullmakt af d. 23 April 1735.

till Linguarum Professor, men kvarstannade allt ännu i Stockholm, och hade ej tillträdt någondera af dessa tjänster, då han, med Kongl. permission af d. 21 Maj 1736, afreste till England. Under sin vistelse i London blef han 1737 kallad till ledamot af Antiquariska Societeten derstädes. Sedermera besökte han Paris, der han mottog kallelse att äfven af Kongliga Societeten i London vara ledamot, äfvensom han af VetenskapsSocieteten i Upsala utnämndes till Dess Correspondent. I Aprill 1738 från Paris till England återkommen, anträdde han derifrån ändtligen 1739 hemresan, och inställde sig således omsider i Åbo om hösten s. å. Derstädes 1740 prestvigd, och vid Akademins jubelfest till Theol. Doctor promoverad, flyttades han året derpå till Tredje Theol. Professionen. Men under flykten blef han d. 28 Oktober 1742 utnämnd till Professor i Orientaliska och Grekiska språken vid Lunds Akademi, der han dock icke eller länge kvarstannade. Den 1 Maj 1744 utföll för honom fullmakt att vara DomProst i Linköping. Sist befordrades han d. 6 Sept. 1761 till Biskopsembetet ders. Sin boksamling testamenterade han till GymnasiiBibliotheket. Han dog d. 2 Juni 1780.

Han hade d. 5 Aug. 1740 gift sig med sedermera ErkeBiskop Erik Benzeli d. y. dotter Ulrika Benzelius, som dog 1766, hvarefter han d. 2 Juni 1767 ingeck äktenskap med Maria Worster, dotter till Handlanden i Stockholm Samuel Worster. Sonen af förra giftet Erik Filenius var, då Fadren dog, ViceBibliothekarie i Upsala: dottern Anna Dorothea Filenius blef gift med DomProsten i Linköping D:r Samuel Älf.

VILHELM ROBERT NÄLF, Vestmanlänning, föddes 1720: blef Student i Upsala 1736: Magister ders. 1746: Extra Ord. Adjunct vid Philos. Faculteten i Åbo d. 7 Mars 1752: Extra Ord. Poeseos Professor genom Kongl. fullmakt af d. 5 Aug. 1756, och tillika Theologie Adjunct d.

MEDLEMMAR O. ADJUNCTER, 1722—1811. 233

11 Jan. 1759, samt Kyrkoherde i Nådendals präbendepastorat, som han till sin död bibehöll. 1766 blef han, i följe af sina hos Riksens Ständer anförda besvär och Dessas hos Konungen gjorda hemställan, uppförd på förslag till Tredje Theol. Professionen. Samma år d. 9 Okt. förordnade Konungen, äfvenledes efter Ständernas tillstyrkande, att han i sin tour, med bibehållande af präbendepastoratet, skulle tillträda Professorslön inom Philos. Faculteten, hvarjemte han genom en Kongl. förklaring af d. 6 Sept. 1768 leck säte och stämma så väl i Consistorium som i nyssnämnda Facultet, och ytterligare, på derom gjord anmälan, genom Kongl. fullmakt af d. 10 Nov. 1768 utnämndes till Ordinarie (Poeseos) Professor i Philos. Faculteten, "med den lön och de förmoner, som honom i ofvanberörde måtto blifvit tillagde, och det att räkna ifrån den 18 Novembris 1767, då dessa rättigheter honom tillföllö." 1770 utnämndes han till Log. och Metaph. Professor: förordnades genom Kongl. fullmakt af d. 22 Juli 1779 till Fjerde Theologie Professor "utom Stat," med rättighet att, tills frändeles inom Faculteten inträffande ledighet, bibehålla den lön han förnt såsom Philos. Professor innehade. Slutligen utnämndes han 1780 till Tredje Theol. Professor. Dog d. 22 Febr. 1783. Hans befordringsbana upplyser om den så kallade frihetstidens ingrepp i så väl collegiala som enskilda förhållanden. (Jfr sidd. 99, 215, 231).

Han var gift med Possessionaten Daniel Ferdinand Gyllenstolpes enka, Margareta Eleonora Ross, dotter till Lectorn vid Åbo Schola, Prof. Herman Ross (se sid. 180) och dess maka Katarina Charlotta Wallenstierna. Devorobarnlösa.

DAVID DEUTSCH, son till Kyrkoherden i Tavastehus, sedermera i Somero Henrik Deutsch, föddes d. 30

234 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

Aug. 1735: blef Student i Åbo d. 28 Juni 1751: promove-
rades 1757 till Magister: förordnades 1760 att såsom Vi-
carie bestrida Lectorstjensten vid Åbo Schola: antogs 1762
till Docens i Hebr. och Grek. Litteraturen: blef 1768 Con-
Rector vid CathedralScholan: utnämndes genom fullmakt
af d. 9 Maj 1774 till Theol. Adjunct, i hvilken egenskap
han dock tills vidare skulle tjena utan lön (se sid. 22):
dog d. 4 Aprill 1783.

Han var gift med Sara Helena Nycopensis, och i
detta äktenskap far till ProvincialLäkaren D:r Henrik
Deutsch.

ISAK ROSS, son till Professor Herman Ross (se sid.
180) föddes 1706: blef 1723 i Åbo Student: höll derstädes
från 1729, med Theologiska och Philosophiska Faculteter-
nas tillstånd, privata föreläsningar: befordrades d. 7 Juni
1735 till Rector vid Helsingfors Schola: blef d. 7 Aprill
1738 utnämnd till Theol. Adjunct vid Åbo Akademi: er-
höll fullmakt af d. 23 Febr. 1758 att vara Linguarum Pro-
fessor. Men på anmälan, att Theol. Faculteten behöfde
förstärkas med en Ordinarie Professor utom Stat, blef
Ross, genom Kongl. fullmakt af d. 23 Okt. 1771, utnämnd
till Fjerde Ordinarie Theol. Professor: promoverades 1772
i Upsala till Theol. Doctor: flyttades 1773 till Tredje,
1779 till Andra Theol. Professionen: dog d. 5 Dec. 1783.

Gift med Brigitta Mjöd, hvars fader var Tullnär i
Nådendal, hade han med henne sönerna: OekonomieDirek-
tören Isak Ross, och Lagmannen, Häradshöfdingen, slutli-
gen i Korsholms Södra Domsaga, Herman Ross, adlad
1819, samt fyra döttrar, af hvilka Brigitta Christina
Ross var gift med Majoren ——— v. Willebrand, och
en med Cornetten Luthman.

ANDERS JOHAN LEXELL föddes i Åbo d. 24 Dec.
1740. Fadren var Rådmannen, Guldsmeden och Juvele-

rären, Inspectorn öfver Perlfiskerierna i Finland Jonas Lexell: modren Magdalena Katarina Björckegren. Han inskrefs d. 20 Mars 1755 såsom Student i Åbo, samt promoverades ders. 1760 till Magister. Efter att i Upsala 1763 hafva, under eget præsidium, utgifvit en mathematisk disputation, blef han, till Åbo återkommen, af Consistorium Acad. ders. föreslagen samt af Cancelleren, d. 9 Sept. s. å., utnämnd till Matheseos Docens. Men i anledning af en sedermera till VetenskapsAkademien i S:t Petersburg insänd afhandling: *methodus integrandi, nonnullis æquationum exemplis illustrata*, erhöll han 1768 från samma Akademi kallelse af d. 15 Aug. g. st., att blifva AstronomieObservator derstädes; hvilken kallelse han äfven med högvederbörligt tillstånd antog, sedan han förut genom Consistorium begärt och äfven erhållit Konglig försäkran att, oaktadt sin bortflyttning, likväl komma i åtanka till framdeles befordran vid Universitetet. Den 8 Aprill 1771 blef han medelst fullmakt af Kejs. VetenskapsAkademiens Director förordnad till ledamot samt AstronomieProfessor vid samma Akademi: kallades 1773 af Kongl. VetenskapsAkademien i Stockholm till utländsk ledamot, och 1774 af VetenskapsSocieteten i Upsala: utnämndes af Kon. Gustaf III d. 11 Jan. 1775 till Mathes. Professor i Åbo, med tillstånd att trenne år i S:t Petersburg qvarstanna, hvilken permission sedermera tvenne gånger, hvardera gången på ett år, af Konungen förlängdes. 1776 kallades han af VetenskapsAkademien i Paris till Correspondent. På begäran erhöll han slutligen Konungens af Sverige dimission från Professorsembetet i Åbo, hvilken i särdeles nådiga uttryck d. 22 Nov. 1780 för honom utfärdades. Den honom i Åbo tillfallna lön hade han ej eller uppburit, utan anslagit hälften deraf åt sin Vicarie Prof. Lindqvist, samt andra hälften till uppköp af astronomiska instrumenter för Universitetet. Då nyssnämnda nådiga afsked för honom utföll, var han stadd på en utrikes resa, som

han, med Konungens af Sverige samt Petersburgska VetenskapsAkademiens tillstånd, och med instruction af samma Akademi, d. 8 Juli 1780 hade anträdt till Tyskland, England, Frankrike m. m. Genom Sverige och Finland återkom han i slutet af år 1781 till S:t Petersburg. 1783 blef han, på Konungens af Sardinien befallning, kallad af VetenskapsAkademien i Turin till ledamot i Eulers ställe. Ytterligare vederfors honom året derpå, 1784, den utmärkelse, att af de i London Committerade öfver longituden till sjöss samt Amiralitetet ders. utses bland de Matematiker, som borde gratis få del af alla arbeten och afhandlingar, hvilka komme att under de Committerades inseende utgifvas. Men döden bortryckte honom i hans mannaålders verksamhet. Han dog, ogift, i S:t Petersburg d. 11 Dec. s. å. eller 1784, högaktad af tidehvarfets största Mathematici, och saknad af den nation han genom sin härkomst tillhörde och såsom landsman hedrade med sitt snille och sin Europeiskt ryktbara haltrika vetenskapliga verksamhet. Hans arbeten hafva ett af de största kännare högt skattadt värde. De äro utgifna på spridda ställen, i Åbo och Upsala, Stockholm och S:t Petersburg. Här kan blott hänvisas på en förteckning i Rosenhanes' bekanta Tal rörande Kongl. Vetenskaps-Akademiens Historia.

GABRIEL HEINRICIUS var son till Eloqu. Lectorn vid Wiborgs Gymnasium, sedermera, från 1704, Prosten i Randalalmi. Anders Heinricius och dess sednare hustru Maria Rosendahl. Han promoverades 1735 i Åbo till Magister: antogs 1738 till Docens: befordrades 1746 till Adjunct vid Philos. Faculteten: feck för sin sjuklighet, på begäran, och efter Consistorii recommendation, nådigt afsked 1755, med Professorstitel och bibehållande af Adjunctslönen till dödadedag: afled i Åbo, ogift, i Maj månad 1785.

OSLOF PRYSS föddes d. 22 Juni 1708 i Åbo. Hans föräldrar voro Poeseos Professorn Anders Pryss och dess förra maka Katarina Charlotta Wallenstierna. Under flykten i Sverige blef han d. 27 Jan. 1722 inskrifven i Åbo Universitets matrikel: promoverades i Åbo d. 4 Juli 1732 till Magister, och vistades sedan för sina studier i Upsala till 1736, då han kom till Stockholm, och inskrefs såsom Extra Ord. Cancellist vid Kongl. AmiralitetsUnder-rätten och Lotsverket: blef året derpå Informator för Riksrådet och GeneralAmiralen Grefve Edv. Diedr. Taubes trenne söner, och derjemte hans HandSecreterare, samt åtföljde honom 1743 på en sjöexpedition i egenskap af AdvocatFiskal; och 1744 såsom af AmiralitetsCollegium förordnad Auditor på den Escadre, hvilken afhämtade KronPrinsen Adolf Fredrik med Dess Gemål från Stralsund: återkom samma år till Finland: föreslogs 1744 till Auditor vid LifdragonRegementet, hvilken tjenst han dock ej erhöll: ingeck 1745 såsom Auscultant i Åbo Hof-Rätt, och feck d. 5 Novemb. s. å. *venia docendi* i Juridiska Faculteten, under Professor Schulténs sjuklighet: befordrades d. 19 Maj 1747 till Juris Professor: utnämndes d. 25 Nov. 1751 vid kröningen till Juris Doctor, hvarå han feck diplom af d. 18 Maj följande året: erhöll, på begäran, afsked från sin Professorstjenst, dat. d. 10 Decemb. 1777, och njöt full lön till sin död d. 2 Dec. 1785 *). —

*) Till Extra Ord. Jnr. Professor hade 1749 blifvit utnämnd *CHRISTIAN PAPKE*. Han var son till Biskopen i Lund Carl Papke (se sid. 224): föddes 1718: blef Student i Lund 1726: promoverades ders. till Magister 1741: utnämndes 1742 till Docens i Philos. Faculteten, samt promoverades 1752 till Juris Doctor. EmeHertid, af den anledning, att hans syster var gift med Prof. Mesterton i Åbo, hade Papke äfven begifvit sig dit, och meddelade ders. någon tid enskild undervisning i Lagfareheten. På sitt anbud, att till Botaniska Trädgården

Ingen enda disputation finnes af honom såsom *Præses* utgifven. Men ett latinskt tal, som han på Universitetets vägnar hållit vid K. Adolf Fredriks besök 1752, är tryckt. Enligt (G. Ståhlberg's) *History of the late Revolution in Sweden 1772*, Edinb. 1776, s. 136, skulle Pryss blifvit till Juris Professor i Åbo befordrad, i följe af Biskop Browallii vid Hofvet verksamma förord. Cancelleren hade befriat honom från specimen.

1753 hade han gift sig med Margareta Elisabet Amnell, dotter till Prosten och Kyrkoherden i Tammela Johan Amnell, och blef i detta äktenskap fader till Capitenen vid LidragonRegementet Anders Johan Pryss, (d. 16 Nov. 1799 adopterad under adliga ätten Prytz, N:o 702), samt till Margareta Elisabet Pryss, som ingeck äktenskap med sedermera Lagmannen, Häradshöfdingen, Herman Ross (se sid. 234), och till Charlotta Christina Pryss, gift med Capitenen Adolf Magnus Gripenberg.

eller Chemiska Laboratorium (som dymedelst sedan inrättades) betala 1500 Daler SM:t (deponerade hos Handlanden i Stockholm Jost N. Schultz), om han till Extra Ord. Juris Professor skulle förordnas, feck han, medelst Consistorii recommendation, genom Kongl. fullmakt af d. 21 Aprill 1749, nyssberörda titel, med rättighet att jemte Ordinarie Juris Professorn examinera Studerande, som sökte inträde i Hof-Rätterna. Denna utnämning hör bland dragen af det befordringsätt; som under den så kallade frihetstiden ägde rum (jfr sid. 233). Efter det Papke 1752 blifvit antagen till Ombudsman vid Ständernas ManufacturContor, erhöill han fullmakt af d. 20 Okt. 1756 att vara Assessor i Göta Hofrätt. Han dog d. 1 Juli. 1761.

Han gifte sig först 1758 med Ingeborg Hård, dotter till ÖfversteLieutenanten Johan Adolf Hård. Snart enklung inträdde han 1760 ä nyo i äktenskap, med Helena Johansson, dotter till Borgmästaren i Vestervik Sven Johansson.

JOHAN HAARTMAN föddes d. 19 Sept. 1725. Fadren var Theol. Prof. Johan Haartman (se sid. 199). Han blef Student i Åbo 1741: stannade under flykten 1742 kvar i Stockholm, och tog tjänst på ett Apotek, der han arbetade till 1748, då han öfvergaf Pharmacien, och förfogade sig till Upsala, hvarest han 1754 promoverades till Medicine Doctor: erhöll s. å. Kongl. fullmakt att vara den förste ProvincialMedicus i Åbo Län, hvarjemte han från 1759 vårdade det då först i Åbo öppnade LäneLazarettet: feck 1761 Assessors titel: befordrades, genom fullmakt af d. 17 Jan. 1765, till Med. Professor: blef samma år ledamot af VetenskapsAkademien, 1775 af Patriotiska Sällskapet, 1778 Riddare af VasaOrden: dog d. 29 Decemb. 1787. — De sista åren af sin lefnad hade han för lungsigtighet nödgats flera månader årligen hålla sig inne i sina rum, men gagnade dock genom undervisning under dagligt umgänge, i det han med fri spisning och boning understödde flera MedicineStuderande. Jemte sin vän, Assessorn, sedan BergsRådet, Ridd. af Vasa Orden Johan Hisinger, anslog han lön för en MedicineAdjunct och Botanices Demonstrator vid Åbo Universitet. Likaledes bestämde han 1783 interesset af ett kapital till lön för en Anatomie, Chirurgie och Artis Obstetricie Professor: inrättade sedermera en Historie Naturalis och Artis Veterinarie Profession: förärade 1781 till Universitetets Museum en örtsamling, innehållande öfver 3000 species: samt stiftade tvenne stipendier för MedicineStuderande. Hvad de nyssnämnda läraretjensterna beträffar, skedde, då den sista af dem inrättades, den förändring, att Hisinger ensam åtog sig aflöningen för Demonstratorstjensten, och sedermera, efter Haartmans död, att den, enligt hans föreskrift, till Philos. Faculteten hörande Historie Naturalis och Artis Veterinarie Professionen med den Anatomiska, hvilken i anseende till lörens knapphet länge hade stått obesatt, 1794 förenades till en Anatomie, Chirurgie

och Artis Veterinariæ Profession, hvarjemte Oekonomie Professorn förordnades att hålla föreläsningar öfver den del af Naturalhistorien, som har gemenskap med Oekofomin, och Chemie Professorn öfver Mineralogin. Till upplysning af det följande må härjemte tillika nämnas, att, enligt stiftarens, vid inrättandet af Hist. Nat. och Art. Veter. Professionen gjorda, förbehåll, dåv. Bot. Demonstratorn Hellenius till denna tjänst borde befordras, samt att Assess. Haartmans systerson, dåv. Med. Candidaten Gabr. Bonsdorff, skulle hafva rättighet till Demonstratorstjensten, äfvensom sedermera till sistnämnda Profession, då den framdeles efter Hellenius blefve ledig. Likaledes betingade han, vid stiftelsen af AnatomieProfessionen, att hans släkting, dåv. AnatomieProsectorn D:r Gabriel Er. Haartman skulle först befordras till denna Profession. Bot. Demonstratorstjensten stadfästades och besattes genom en Konglig resolution af d. 13. Febr. 1778. Stiftelsen af Anatomie, Chirurgiæ och Artis Obstetr. Professionen godkändes af Konungen 1784, samt Historiæ Naturaliæ och Artis Veterinariæ Professionen 1786, då ock, efter Stiftarens nya, angående Doctor Gabriel Bonsdorff gjorda, förbehåll, den sistnämnde dertill befordrades. — Det bekantaste och allmännast begagnade bland Assessorn Prof. Joh. Haartmans af trycket utgifna arbeten är hans 1759 upplagda, och 1765 omtryckta Läkarebok, af hvars sednare upplaga han lät till skänks utdela ej mindre än 1200 exemplar i Sverige och Finland. Men minnesmärke af hans flit i sin vetenskap är isynnerhat hans i disputationer utgifna *Scia-graphia Morborum*. Derjemte må här slutligt anföras, att han till VetenskapsAkademien i Stockholm hade inlemnadt 8 så kallade Rön, samt ett dylikt till Societeten i Upsala. Hans stiftelser för de medicinska studiernas uppkomst vid Åbo Universitet voro för dem och Universitetet af en ganska fördelaktig inflytelse, emedan de möttes af ett då-

MEDLEMMAR O: ADJUNCTER, 1722—1811. 241

mera redan länge närdt, lifvadt deltagande för deras vetenskapliga ändamål.

Den 24 Maj 1764 hade han gift sig med Biskopen i Borgå D:r Johan Nylanders dotter, Johanna Elisabet Nylander. De hade intet barn.

ANDERS RÖRING, son till Vice Borgmästaren och Rådm. i Gamla Karleby Joh. Röring, föddes i Septemb. 1752: blef Student i Åbo i September 1769: promoverades 1772 till Magister: antogs 1781 till Chemiæ Docens: utnämndes genom Cancellarens fullmakt den 1 Maj 1783 till Extra Ord. Chemiæ Adjunct: den 10 Juli 1785 till Ordinarie Adjunct i Philosophiska Faculteten: dog den 16 Aug. 1788. — Efter sägen skall han vid Universitetet saknats såsom en ung man af snille och talent samt lycklig naturforskare.

ANDERS DAHL föddes d. 17 Mars 1751 i Varnhem. Hans fader Christofer Dahl, som då var Prest derst., blef sedan Pastor i Saleby i Skara Stift: modren var Johanna Helena Enegren, dotter till Kyrkoherden i Daln Abraham Enegren. Han inskrefs 1770 vid Upsala Akademi såsom Student. Efter att hafva undergått Philos. Candidatexamen, blef han, på Linnés recommendation, antagen af Canc. Råd. Baron Claes Alströmer att vårda dess naturaliesamling i Göteborg äfvensom dess i Christinedal anlagda botaniska trädgård, samt gjorde sedermera, i och för denna sin befattning, både in- och utrikes resor: erhöi d. 22 April 1786 af Medicinska Faculteten i Kiel Doctorsdiplom: och sedan han, med Baron Alströmers goda minne, till Åbo Universitet förärat den dyrbara naturaliesamling han dels af denne sin gynnare hade fått till skänka, dels sjelf samlat, blef han, utan specimen, genom Cancellarens fullmakt af d. 26 April 1787, utnämnd till Med. Adjunct och Bot. Demonstrator darstades, samt tillträdde om sommaren året derpå sin nya befattning.

242 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

Men han dog icke långt derefter, i sina bästa år, d. 25 Maj 1789. — Enligt fortplantadt rykte beklagades vid Universitetet hans tidiga bortgång såsom en icke lätt ersättlig förlust för naturalhistoriens studium. Han var ledamot af Vetenskaps och VitterhetsSamhället i Göteborg, samt af Physiographiska Societeten i Lund.

GABRIEL TIDGRÉN, född i Vestergötland, inskrefs 1762 såsom Student vid Upsala Universitet, och blef, efter återkomsten från en åren 1765—1767 anställd utländsk resa, i Åbo 1769 promoverad till Magister. På ett specimen: *de regimine et constitutione reip. litterariæ*, hvaraf första delen utkom 1773 och sedan 2 häften ytterligare, utnämndes han 1775 till Eloquentiæ och Historiarum Docens: förordnades d. 17 Juni 1779 till Amanuens vid Bibliotheket: beforderades, genom Cancellarens fullmakt af d. 7 Juli 1781, till Adjunct vid Philos. Faculteten: genom Konglig fullmakt af d. 13 Dec. 1784 till Linguarum Professor, i hvilken egenskap han d. 3 Maj året derpå introducerades: afled, ogift, 1789. — Universitetet förlorade på detta och nästföregångna år äfven i sina begge nästnämnda medlemmar Röring och Dahl tvenne män, hvilkas bortgång var föremål för allmän saknåd. Än mer måste Tidgrens dödsfall beklagas. Vid sina befordringar hade han haft den tryckande motgång, att nödgas först såsom Adjunct tjena lönlös (se sidd. 27 o. 236), och slutligen äfven vid sin Profession åtnöjas med en högst torftig utkomst. Oaktadt dessa svåra yttre förhållanden skall han med ovanlig ansträngning och deremot svarande framgång arbetat i sitt akademiska kall, och i synnerhet i Grekiska Litteraturen hunnit till en dessförrinnan vid Åbo Universitet af blott få eller tilläfventyrs allenast någon enda bland hans företrädare uppnådd sjelfständig ståndpunkt. Men utom det ofvannämnda specimen finnes af honom blott en enda disp.: *de Eloquentia Veterum*

SvioGothorum, P. I. Den dämera utbredda fruktbara ansattsen till historisk forskning (se sidd. 96, 97 f., 195 o. s. v.), hvarigenom tidehvarfvets allmänna ande framkred utvecklade sig äfven hos Tidgren. Genom tillfälliga anledningar tillflöto honom källor för en beskrifning öfver den i Svenska historien märkvärdiga provins, från hvilken han ledde sin härkomst. Ehuru aflägsen och vidt skild derifrån, lyckades det honom att sedermera förskaffa sig fullständigare statistiska och topographiska uppgifter, hvilkas beredvilliga meddelande var ett uttryck af landsmäns aktning. Sålunda hugnad med deltagande och bidrag från sin hemort författade han, samt utgaf från trycket i Stockholm 1787: *VesterGöthlands Hist. o. Beskrifn. 1 Del.*, hvilket arbete genom hans död afbröts, men, ehuru ofulländadt, vann allmänt erkännande för sin redbara noggrannhet och omfattning.

SALOMON KREANDER föddes d. 1 Jan. 1755. Fadren var Kapellanen i Alavo af nuv. Knortane Pastorat Joh. Kreander: modren Katarina Elisabet Ruth. Såsom Student inskrefven vid Åbo Akademi i Februari 1770, promoverad Magister 1775, antogs han 1776 till Oekonomie Docens. I Upsala blef han Juris Licentiat. Hans studiers riktning till Lagfarenheten synes haft yttre anledning i någon utsigt till befordran. Men Konungen afslog en af Consistorium Acad. i Åbo gjord underdånig anhållan om inrättande af en Adjunctur vid Juridiska Faculteten. Kreander hlef dock derefter, genom Cancellarens fullmakt af d. 19 Dec. 1777, utnämnd till ExtraOrd. Adjunct i Lagfarenheten. Ytterligare och slutligen erhöill han, genom fullmakt af d. 1 Juni 1780, Oekonomie Professionen. Dervid förordnades dock tillika, att vården och inseedet öfver Akademiens trädgård, hvilket förut hade ålegat Oekonomie Professorn, dämera skulle tillhöra Botanices Demonstratorn. Efter en långvarig sjuklighet bortgeck han, i sitt 38:de år, d.

244 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

20 Juli 1792. Han var ledamot af Vetenskaps och VitterhetsSambället i Göteborg. Bland de 9 disputationer, som under hans inseende utgifvits, förekommer ett arbete i 4 delar: *om möjligheten, sättet och nyttan att utan ån-
gar sköta landtbruket*. Innan han till Professor utnämndes, hade han två gånger för oekonomiska afhandlingar vunnit Patriotiska Sällskapets pris.

Han var gift med Capitenen Carl Johan de la Myles dotter, Dorothea Johanna Lovisa de la Myle. Dottren Johanna Elisabet Kreander var gift med Prosten, Kyrkoh. i Ilmola, Erik Johan Frosterus.

PETTER ADRIAN GADD föddes d. 12 April 1727 i Birkala. Fadren var KronoBefallningsmannen Jakob Gadd: modren Sara Gottleben, dotter till Borgmästaren i Björneborg Adrian Gottleben. Sonen blef Student i Åbo d. 19 April 1742: promoverades 1748 till Magister: och utnämndes året derpå till Docens i NaturalHistorien. Efter Consistorii anmodan gjorde han sedermera, 1753—1755, på offentlig bekostnad, resor i skärgården och kring kusterna af Åbo och Björneborgs Län i naturalhistoriskt och oekonomiskt afseende. I och för sådant uppdrag hade förut äfven Kalm (se sid. 229) varit på längre och kortare färder utskickad. Men Gadd började derjemte sjelf 1754 i Åbo att odla växter, hvilkas nytta ansågs mindre känd. Företag af dylik art tillvunno sig i synnerhet på denna tid särdeles uppmärksamhet (se sid. 92 o. s. v.). Prof deraf rönste snart äfven Gadd. Ännu icke 30 år gammal blef han, genom KrigsCollegii fullmakt af d. 22 April 1755, utnämnd till Inspector öfver Saltpettersjuđerierna i Åbo och Björneborgs Län, samt året derpå tillika af CommerceCollegium ombetrodd, att, med 450 Riksdalers lön, hafva uppsigt öfver Schäferierna. S. å., 1756, erhöill han OekonomieDirectörs titel, samt rang med Assessorerna i Collegierna. Ytterligare leck han, efter Consistorii recöm-

rekomendation, fullmakt af d. 23 Maj 1758 att vara Extra-Ord. Chemiæ Physicæ och Oeconomis Professor. Den 22 Sept. 1761 beforderades han till den då först äfven stiftade Chemie Professionen (se sidd. 18, 217) *). Året der-

- *) Universitetet hade dock förut haft en Docens i samma vetenskap, sedermera utnämnd ExtraOrd. Adjunct, hvars minne är utmärkt. SAMUEL CHYDENIUS, äldre broder till Anders Chydenius (se sid. 104), föddes d. 22 Februari 1727 på Euraåminne Prestgård. Fadren Jakob Chydenius tillträdde s. å. Kapellanstjensten i Sotkamo, blef sedan Kyrkoherde i Kuusamo, och 1746 i GamlaKarleby: medren var Hedvig Hornæus, dotter till Prosten i Euraåminne Samuel Hornæus. Efter att hemma hafva njutit undervisning af sin far, blef Samuel Chydenius Student i Åbo i början af 1745: promoverades 1748 till Magister, och reste derefter, om hösten 1749, från GamlaKarleby till Upsala, der han, såsom näst förut Jakob Gadolin (se s. 100 f.), under Klingensstiernas och derjemte äfven Wallerii handledning, sysselsatte sig med Matematik, Mechanik och Chemi, samt i synnerhet Mineralogi. I Stockholm uppehöll han sig sedermera någon längre tid, i och för samma studier, seck såsom eleve bivista Vetenskaps-Akademiens sammankömster, ausculterade i Commerce Collegium, och inhämtade närmare kännedom af Polheims uppfinningar. Efter sin återkomst till Åbo utnämnd, 1753, till Chemie Docens, arbetade han, uppmuntrad af Bisk. Brovalius, i denna vetenskap, inrättade på egen bekostnad ett laboratorium (jfr s. 18), samt gaf dessutom undervisning i Matematik och Physik (jfr. sidd. 101, 221). I följe af honom anförtrödt uppdrag att öfvervara den i Österbotten anbefallda strömningsningen, hvilken jemväl först på ett af honom derom till VetenskapsAkademien inlemuadt förslag hade blifvit beslutet, reste han på egen bekostnad upp till landtryggen mellan Sotkamo och Savolax, för att undersöka möjligheten af en förenig mellan de på begge sidor liggande vattendrag. 1755. anbefalld att öfvervara den påbörjade rensningen af Kyro elf, inställde han sig der, afvägde fallen och uppgjorde nya

på d. 7 Sept. 1762 tilldelades honom titel af Plantage-Directör i Finland, med anslag af 66½ R:dr årligen till resors anställande. Dernäst mottog han än ytterligare ett offentligt uppdrag, hvilket åtminstone såvida det hörde

planer. Året derpå utnämndes han, på Consistorii honom ovetterligen utfärdade recommendation, genom Cancellereas bref af d. 30 Juli 1756, till ExtraOrd. Adjunct i Philos. Facultin; kallades icke långt derefter af Grefve Ehrensvärd till Helsingfors, för att afse om de af Ständerna under Ehrensvärds styrelse ställde strömmrensningens arbetena i Finland, och anmodades hafva inseedet vid Kumo elfs öppnande. I samma elf måtte han 1757 flera fall, samt slutligen äfven Niskakoski. Men en olyckshändelse gjorde der tidigt slut på hans dagar, då han blott hade uppnått 30 års ålder, och som bäst var stadd i det honom anförtrodda uppdrag. Han omkom d. 11 Juli s. å., i det han, i en liten båt sysesatt att utforska djupet ofvanför samma fors, genom en oförsigtig sträckning utöfver båkanten, störtades i elfven, samt sedan han några minuter medelst simmande uppehållit sig mot strömmen, men ej erhållit hjelp af de rädlösa roddarne, nedvälfdes utför fallet och drunknade. Ledningen af strömmrensningens arbetena uppdrogs sedermera åt Jakob Stenius. — I memorial till Konungen d. 2 Aug. 1757, enkom i anledning af Chydenii död, yttrade sig Ehrensvärd i afseende å de företagna strömmrensningarna, att han funnit hos Chydemins till sådana slags arbeten både fullkomlig capacitet och en sådan naturlig böjelse, att han med tiden lofvade stora förrettningar, om han fått längre lefva, samt att de påtänka företagen förmodligen nu komme att hvilas, "tills naturen alstrat fram en lika hågader mästare." Ehuru ung han hade bortgått, hedrades hans minne med ett Tal af Trozelius, tr. i *Salm.* 1759; äfvensom sedermera med en sammandragen teckning deraf i supplementet till *Gezelii Biograph:a Lexicon.* I Upsala hade han 1749 och 1751 utgifvit två dispp.: *Obs. de decrementis aquarum in Sinu Bothnico* (jfr s. 95), och *De Navigatione per flumina et la-*

Bland akademiska befattningar, stod i närmare gemenskap med hans egentliga verkningakrets. Di tvenne äldre Professorer i Philos. Facult'n vägrade inträda i förvaltningen af Universitetets Bibliothek (se sidd. 20, 220), utfärdades, d. 28 Jan. 1763, Cancellarens fullmakt för Gadd att äfven vara Bibliothekarie. Detta embete bestred han dock blott två år. Den 22 Maj 1772 utnämndes han till Rid-dare af Vasa Orden. Vid 60 års ålder, genom Konglig resolution af d. 8 Jan. 1787, befriad från skyldigheten att hålla publika föreläsningar, fortfor han dock att vara medlem af Consistorium och Philos. faculteten, tills han d. 11 Aug. 1797 med döden afgeck. — Utom hans här of-van nämnda befordringar, hade honom vederfarits flera litterära utmärkelser. Redan 1758 hade honom från Dan-mark erbjudits en plats såsom Chemie och Mineralogie Professor: 1765 och 1767 från VetenskapsAkademien i St Petersburg, att där efterträda Johan Theodor Lehman och Michael Lomonossow (jfr. ss. 230, 235). Han var ledamot af

cus patriæ promovenda, P. I: i Stockholm en *Tractat om steniga backars uppodling:* i Åbo, såsom disputation: *Animadversiones nonnullæ de oeconomia et moribus incolorum Lapponicæ Kimiensis.* Dessa små arbeten väckte och förtje-nade uppmärksamhet genom det noggranna och methodiska i ämnenas behandling, hvarmedelst de på sitt håll, oakadt det particulära af deras innehåll, vidträcktare medverkade till den empiriska forskningens framsteg. Chydenius utmärkte sig tillika genom många intressanta mekaniska uppfinningar, såsom: "en väder- och vattumachine att bära berg med": "ett vattenverk, som tröskade, kastade, malde och siktade säden": "spinnräcker, som gingo med vatten": "kakelugnar, som inom sig drefvo elden till 20 alnars längd, innan den kom till skorstenspipan, och dermedelst behöllo all värma": "befästningsanstalter för aflägsna gränsoch vidträckta skogar": och, slutligen, en "Forspyndare till utrönande af vatt-nets tyngd eller tryckande i vattufall."

248 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

Vetensk:s Soc:n i Upsala, Patriot:a Sällsk:t, Vets o. Vitterh:s Samhället i Göteborg, Physiogr:a Sällsk:t i Lund, Oecon:s Societ:n i St Petersburg, Patriot:a Sällsk:t i Hessen-Homburg, Vetensk:s Akad:n i Stockholm. Han har icke allenast utgifvit en betydlig mängd akademiska disputationer, utan är derjemte författare till hvarjehanda andra i Rosenhane's (sid. 236) förenämnda arbete förtecknade afhandlingar, tal m. m. Dessa spridda, mångfaldiga skrifter gå i allmänhet ut förnämligast ungefär på dylika ämnen, hvarmed äfven Kalm (se sid. 230) sysselsatte sig, och dervid hufvudändamålet var oekonomins och näringarnas befrämjande. Derjemte befordrades borgerlig upplysning och naturvetenskapens empiriska grundläggning. Förtjensten af deras vid det nyttiga fästade populära riktning kan tillika allmännare uppskattas derhän, att först genom ingående i det verkliga lifvets angelägenheter samt modersmålets upptagande och utarbetning vetenskaperna blefvo verkligt inhemaka, samt af nationen sedermera ljusare uppfattades såsom nödvändig absolut grund för hennes bestånd och förkofran. Då i Protestantismens utveckling den subjectivt religiösa principen gjorde sig gällande (se s. 88 o. s. v.), och i följe deraf Theologins förbindelse med andra vetenskaper upplöstes, bibehöllo dessa sig, derigenom att de trädde i omedelbar beröring med det objectiva, och ställdes i ett, först ensidigt uppfattadt, blott förhållande dertill. Men såsom ihåliga, gränslöst utgrenade abstractioner sysselsatte Medeltidens scholasticism, så förlorade sig likaledes den moderna empirismen samt öfvergeck till det obetydliga eller alldeles speciela och blotta skalet af verklighetens lefvande innehåll. Ändlighetens ståndpunkt fixerades derjemte såsom den högsta. Hos dem sjelfva, hvilka sålunda blott brukade den vetenskapliga kunskapen, blef hon nödvändigtvis flack, torr och andelös.

MEDLEMMAR O. ADJUNCTER, 1722—1811. 249

I sitt äktenskap med Bisk. Fahlenii dotter, Brita Sidonia Fahlenius (se sid. 93), hade han flera barn, af hvilka dottren Agata Emerentia Gadd var gift med Landshöfdingen i Stockholms Län, Petter Evert Georgii, och dottren Edla Charlotta med Assessorn i Åbo HofRätt, CollegiiRådet Carl Linnell, i dennes sednare äktenskap. En son är CollegiiAssessorn Adam Fredrik Gadd, i. d. Registrator vid Kejsarl. Senaten för Finland.

JOHAN HENRIK LINDQVIST föddes d. 19 Sept. 1743 i Nystad, der hans fader var Borgare. Den 18 Sept. 1758 blef han i Åbo Student: promoverades 1769 till Magister: och kallades kort derefter af FältMarskalcken Grefve Ehrensvärd till Sveaborg, för att, öfver vintern, hålla astronomiska föreläsningar för Officerarne vid Arméens Flotta. Men sedermera, d. 15 Febr. 1771, utnämnd till Docens i Mathematiken vid Åbo Universitet, förordnades Lindqvist om hösten s. å. att bestrida Wallenii (se sid. 221) föreläsningar. Detta uppdrag fortgeck samt ålåg honom ytterligare, äfven efter Wallenii död, och under den tid Professionen stod för Lexells räkning (se sid. 235). På Consistorii förord feck Lindqvist derjemte, 1775 om våren, säte och stämma i Philos:a Fac:n. Sedermera utnämndes han d. 16 Okt. 1778 till Adjunct, samt d. 1 Mars 1779 derjemte till Extra Ord. Professor i samma Facultet: befordrades, då Lexell tagit afsked, genom fullmakt af d. 14 Apr. 1781, till Matheseos Professor: dog d. 14 Mars 1798. Han var ledamot af VetenskapsSocieteten i Upsala, och af VetenskapsAkademien i Stockholm. — Lindqvist fyllde vid Universitetet värdigt den plats, der, före honom, M. I. Wallenius och Lexell hade varit fästade. Matematikens studium vid Åbo-Universitet uppgeck å nyo, och liksom ur intet (jfr s. 221 f.). Långvarigast af alla, som vid Universitetet, ända från Dess

stiftelse, hade beklädt samma Profession, samt allmänt högaktad, och med deremot svarande fruktbar framgång, arbetade Lindqvist i sitt vetenskapliga kall. Hans från trycket utgifna skrifter, 26 disputationer, sju i VetenskapsAkademiens, och ett i VetenskapsSocietetens i Upsala handlingar införda "rön," voro af ett utmärkt värde. En betydlig, utvald boksamling, som han efterlemnade, blef, genom inköp af hans begge närmaste efterträdare, längre tid vid Universitetet oskingrad bibehållen.

Han hade 1783 gift sig med Christina Fredrika Laihiander, dotter till Prosten, Kkb. i Nerpes, Profess. D:r Joh. Laihiander och dess fru Anna Fredrika Tolpo. Efter hennes död ingeck Lindqvist, 1792, äktenskap med Gustava Pryss (s. 228). Han efterlemnade af förra giftet tvenne döttrar, af hvilka den äldre, Anna Christina Lindqvist, blef förenad med n. v. Presidenten o. R. Carl Adam Adlerstjerna.

NILS AVELLAN föddes d. 13 April 1769. Fadren var Kyrkoh. i Tenala, Johan Avellan, (broder till Prof. Nils Avellan, sid. 231): modren Eva Helena Dickman. Den 19 Jan. 1787 blef han i Åbo Student: reste 1790 till Upsala, der han, efter genomgångna filosofiska och medicinska examina, 1793 promoverades till Med. Doctor: utnämndes 1794 till StadsPhysicus i Sala: d. 28 Dec. 1795 till Med. Adjunct och Anatomie Prosector vid Åbo Universitet: dog, ogift, d. 22 Mars 1800.

JOHAN BILMARK föddes i Skara d. 3 Juli 1728. Fadren var Theol. Lectorn Johan Bilmark: modren Anna Maria Bierchenius. Sönnen blef i Åbo d. 10 Sept. 1746 Student: 1754 Magister: utnämndes d. 30 Juli 1756 till ExtraOrd. Adjunct vid Philos:a Fac:n: befordrades, efter sin landsman och gynnare Canc. R. Scarin, genom fullmakt af d. 9 Maj 1763, till Professor i Historien och

Praktiska Philosophin: dog, barnlös, d. 12 April 1801. Genom yttersta sparsamhet hade han samlat en ganska anseelig förmögenhet, som han, till största delen, testamenterade åt Universitetet, hvarjemte han för sina släktingar, de fattiga i Åbo och Skara, samt behöfvande scholeynghingar å begge orterna, och till upphjelpande af Finlands cultur och hushållning, anslog särskilda kapitaler. Såsom uttryck af tacksamhet för hans betydliga donationer till Universitetet, upprestes öfver hans gräf, å Reso kyrkogård, en minnesvård af granit. — Bilmark hade nära 40 års tid såsom Professor föredragit Praktiska Philosophin och Historien. Han var arbetsam på samma sätt som hans företrädare Scarin (s. 220). I Philosophin hyllade han då gängse Eklekticism, som i sin början hade varit frukthar, samt, på sitt håll, jemte Empirismen, bidragit till scholasticitetens afskaffande och Vetenskapens införlifvande med sjelfmedvetna samt verkliga intressen. Men denna Eklekticism, hvilken gick ut på att, som det hette, upptaga det bästa ur alla systemer, stannade slutligen vid en samling af tankar, för hvilken system betecknade detsamma som ensidighet, och der, så till sägandes, intet godt utom tänkandets öfverensstämmelse, och sålunda dock tänkandet sjelft saknades. Medan Praktiska Philosophins studium i denna riktning förlorade sig, bedrefs i Metaphysiken af Mesterton (s. 222) och sedan af Schalberg den stela Wolfiska methoden. Att Bilmark jemväl efterlemnadt arbeten, hörande bland samlingar för Finska Historien, är ofvanlöre (s. 220 f.) redan nämndt. Några bland dem hafva sitt värde såsom bidrag af material. Företrädesvis torde vara att anföras hans *Hist. Academicæ Ab.* i sju disputationshäften. I antal af utgifna disputationer öfverträffar han alla, som vid Åbo Universitet i katedern präsiderat. Sist, n:o 229, förekommer: *De Templo Cathedrali Aboënsi P. II.* Dessutom utkommo efter hans död, under Por-

thans insecende, tre delar af ett arbete: *de Professoribus Acad. Ab.*, hvartill af Bilmark sjelf äfven några stycken framåt utarbetad fortsättning, bland Porthans efterlemnade manuscripter, på UniversitetsBibliotheket i Åbo före branden förvarades. Redan 1784 hade Bilmark i UppfostringsSällskapet i Stockholm vunnit pris för en minneskrift öfver sin företrädare, Mich. Gyllenstolpe (s. 118 ff.); men detta, hans tidigare arbete har äfvenledes sedermera gått förlorat, eller åtminstone icke från trycket utkommit.

Han hade 1776 ingått äktenskap med Ulrika Helena Hastfer, dotter till Ryttmästaren Jakob Johan Hastfer och Barbara Helena Freidenfelt (jfr s. 228); men blef, efter åtta månaders sammanlefnad med henne, enkling.

LARS LEFRÉN föddes d. 19 Dec. 1722. Fadren Olof Carlsson var bonde i Lefvene Socken i VesterGötland. Sonen blef i Åbo 1746 Student: 1751 Magister: utnämndes d. 30 Juli 1752 till Docens i Österländska och Grekiska språken, samt, genom fullmakt af den 30 Juli 1756, till ExtraOrd. Adjunct vid Philos:a Fac:n: befordrades d. 23 Maj, 1765 till Ordinarie Adjunct i samma Facultet: ytterligare, genom Konglig fullmakt af d. 4 Dec. 1770, till Bibliothekarie: d. 8 Apr. 1772 till Linguarum Professor: d. 18 Mars 1784 till Tredje, och 1789 till André Theol. Professor. Han dog å Hatanpää gård i Messuby Socken d. 15 Jan. 1803. — Enligt den öfver honom i Åbo Litteratur-Tidning 1803 införda nekrolog, nitälskade han för christendom, men närmade sig dervid till Brödratörsamlingen, samt älskade blott enfaldig, bildlig framställning deraf (jfr här ofvan s. 88 o. s. v.). Ett bekant prof är titeln å hans femtionde och sista disputation: *De præpostera sapientia Neologorum, probum Theologiæ vinum in vanam Philosophiæ vappam mutantium.*

D. 17 Juli 1775 hade han gift sig med Vice Amira-
Ien Gustaf Fredrik Lejonanckars och hans sednare frus,
Maria Elisabet Bährs dotter, Johanna Sophia Lejonanckar.
I detta äktenskap var han far till sönerna: Lars Gustaf
Lefrén, som blef Landthushållare, Carl Adolf af Lefrén,
Öfverste i Kgl. Svenska Arméen, samt GeneralMajoren
ders., Ridd. och Commend. af SvärdsOrden, Johan Petter
Lefrén.

ANDERS PLANMAN föddes i Hattula Socken 1724.
Tillnamnet skall härleda sig från hans föräldrars hemvist
ders., Tasala rusthåll, genom öfversättning af Finska or-
det Tasanen, på Latin: *planus*. Hans fader var Lieute-
nanten Petter Planman, som i Sverige, efter fälttåget mot
Norrige, hade gift sig med Ingrid Leufstadius, dotter till
en Prost. Sonen blef d. 26 Juni 1744 i Åbo Student:
1754 Magister: reste s. å. till Upsala; och antogs der 1758
till Astronomie Docens. Af VetenskapsAkademien utsedd
1761 att i Kajana observera Veneris gång genom Solen,
verkställde han detta uppdrag med utmärkt skicklighet.
Sedermera befordrades han, genom fullmakt af d. 27
Juni 1763 till Professor i Physiken vid Åbo Universitet.
Och som han nödgades länge tjena utan lön, biföll Ko-
nungen d. 22 Jan. 1773, att han såsom personel Annexa
erhöll Nousis Pastorat, till dess ett akademiskt Præbende
blefve ledigt. Snart derefter feck han dock, på fullmakt
af d. 29 Nov. 1774, tillträda Pemar. Vid hög ålder, år
1800, rörd af slag, begärde han, i anledning deraf, och
erhöll, med bibehållande af full lön, afsked d. 13 Jan.
1801. Han slutade sina dagar å Pemar Prestgård d. 25
Apr. 1803. Redan 1767 hade han blifvit kallad till leda-
mot af VetenskapsAkademien i Stockholm. I Dess Handlr:
förekomma 12 af honom meddelade »rön» samt ett i
Upsala VetenskapsSocietets Acter. Han utgaf i Upsala 1,
i Åbo 28 disputationer. — Naturvetenskapen hade i detta

århundrade vid Åbo Universitet, såsom öfverallt i Europa befriats från den äldre blott formela behandlingen deraf, hade upphört att stödjas blott på enskilda, tillfälliga experimenter, samt reducerats till dels tillämpad Mathematik, dels erfarenhet, rent fysisk åskådning. I dessa riktningar arbetade, med lugnt uthålligt alfvär, jemväl Planman under den långa tid af nära 40 år han förestod Professionen i Physiken. De voro både för Naturläran af oändlig vikt, och hade derjemte för Tänkandets utveckling i allmänhet den fruktbaste inflytelse.

Gift med Prostens i Nousis Abraham Achrenii dotter, Fredrika Achrenius, efterlemnade han en son, UnderLieutenant vid Amiralitetet, samt en dotter, gift med Capitenen Gust. Schauman.

HENRIK HYLLEEN föddes i Åbo d. 29 Sept. 1718: blef Student ders. 1738: fortsatte 1742 under flykten sina studier i Lund: uppehöll sig 1745 och de följande åren i Greifswald, samt promoverades der 1746 till Magister: utnämndes 1750 om hösten till Docens i Logik och Methaphysik vid Åbo Universitet: 1755 till Amanuens vid Bibliotheket, och d. 11 Nov. s. å. till Extra Ord. Philos. Adjunct: befordrades, genom Kongl. fullmakt af d. 19 Juni 1764, till Bibliothekarie (se sidd. 20, 247): feck 1770, på Cancellarens, af Consistorium tillstyrkt, förord, Konglig fullmakt å Hollola Pastorat i Borgå Stift: promoverades 1779 till Theol. Doctor: dog d. 19 Jan. 1804.

1770 hade han gift sig med sin företrädares, Prosten i Hollola Jakob Krooks enka Eva Christina Hahr. Dottern Henriette Hylleen blef gift med Assessorn, Häradshöfdingen Carl Gust. Krook.

JOHAN GEZELIUS, adlad *OLIVECREUTZ*, föddes i Stockholm d. 17 Okt. 1721. Fadren var Biskopen i Borgå Johan Gezelius (s. 193). Sonen utnämndes d. 8

Jan. 1744 till Docens i Philoſ:ia Fac:n vid Åbo Universitet, men reste om hösten s. å. till Upsala, och uppehöll sig der par år. Sedan kom han väl till Åbo tillbaka, och befordrades d. 16 Dec. 1746 till Secreterare vid Universitetet. Men (jfr om Filenius s. 231) för studier i Orientaliska språken, der berömda förfäders exempel förelyste honom, anträdde han om sommaren 1747 en resa till Tyskland, Frankrike, England samt Holland, hvarest han icke förr än i slutet af 1751 återkom. Hans verksamhet tog dock sedermera en annan riktning. Den 21 Nov. 1751 lugnad med adlig sköld och vapen, hvartill hans redan 1719 i frälsestånd upphöjda släkt var berättigad, introducerades han 1752 på Riddarhuset, med namn af Olivecreutz, blef derpå, 1756, af Ridderskapet och Adeln vald till ledamot i den för Åbo och Björneborgs Län tillförordnade OekonomieDeputation, erhöll, för detta uppdrag, Kongligt Constitutorial, samt qvarstod dervid sju års tid, hvarefter han, under tiden, d. 6 Okt. 1761, utnämnd till Lagman, i följe af nytt, 1762 anställt, val, ytterligare fortfor att i samma Deputation vara ledamot. Åbo Universitet och sin dervid länge innehafda Secreterare- samt Adjunctstjenst lemnade han för alltid, i det han d. 4 Dec. 1770 till Lagman i Skåne och Blekinge befordrades. På begäran erhöll han derifrån afsked d. 5 Mars 1777, samt återflyttade 1783 till Finland, der han i Åbo d. 14 Mars 1804 afled.

Han var gift med Lagman Ruthenskölds dotter Johanna Adolffina, och hade i detta äktenskap en dotter Margareta Helena, gift med Öfversten och Ridd. Baron Herman Fleming, samt tre söner, Fändriken vid Åbo Läns RusthållsBataillon Joh. Olivecreutz, Lagmannen i Halland Joh. Adolf Olivecreutz, och Lieutenanten Georg Olivecreutz.

HENRIK GABRIEL PORTHAN föddes d. 9 Nov. 1739 i Viitasaari. Fadren var Kyrkoherden ders. Sigfrid

Porthan: modren Christina Juslenius, yngsta dotter till Prof. Gabriel Juslenius (se sid. 179). D. 5 Nov. 1754 blef han i Åbo Student: promoverades d. 25 Aug. 1760 till Magister: utnämndes d. 17 Nov. 1762 till Docens i Vältaligheten, samt d. 12 Okt. 1764 till Amanuens vid Bibliotheket: befordrades d. 11 Nov. 1772 till Bibliothekarie: d. 10 Dec. 1777 till Eloqu. Professor: anträdde i början af 1779 en resa till nordliga Tyskland, hvarifrån han mot slutet af samma år genom Köpenhamn återkom: kallades 1787 till ledamot af Vitterhets-, Historie- och AntiquitetsAkademien: 1795 af VetenskapsSocieteten i Upsala: 1797 af Finska HushållningsSällskapet: 1799 af Patriotiska Sällskapet: utnämndes s. å. till ledamot af den då nyss inrättade StrömrensningDirection i Finland: s. å. till Riddare af Nordstjerne Orden: feck d. 9 Dec. 1802 CancelliRåds titel: dog, ogilt; d. 16 Mars 1804. — För Finska Universitetet och hela Fosterlandet är Porthans minne oförgängligt, liksom åter han i Dem gemensamt hade haft sin lefnads Genius. Universitetet begeck äfven öfver honom en ovanligt högtidlig åminnelsefest, hvarvidtal hölls af ErkeBisk. Tengström (se s. 104). Men Universitetets saknad delades af hela landet. Från alla håll sammanflöto bidrag till bekostande af något varaktigare, åt hans minne egnadt, uttryck af allmän högaktning och tacksamhet. Med en del af dessa medel anskaffades hans bröstbild i marmor, hvilken i främsta Bibliothekssalen i nya Universitetshuset i Åbo uppställdes. Universitetets Bibliothek hade nämligen icke allenast, enligt gången' af Porthans befordringar, varit det första offentliga ögnamärket för hans omvårdnad, utan hade sedermera, genom hans deråt framgent ihärdigt, ända till hans lefnads slut egnade nitiska och insigtsfulla uppmärksamhet, vunnit en, i förhållande till dess högst inskränkta medel och långsamheten af dess föregångna tillväxt, synnerligen utmärkt förkofran, samt började först derigenom motsvara

dånera jemväl väknade nya litterära behof och fordringar. Ännu efter hans bortgång vann det genom honom en betydlig tillökning, i det han medelst sitt testamente åt Universitetet öfverlät sin qvarlätenskap, hvaraf hans boksamling var det förnämsta. Men såsom Bibliotheket, så hade äfven, med Porthans allranärmaste deltagande, flera andra af Universitetets samlingar och inrättningar erhållit en tillväxt, hvori nya vetenskapliga riktningar på denna tid utvecklade sig. Jemte det Porthan, såsom Eloquentiæ Professor, bland ämnena för Romerska studier, införde så väl i allmänhet Archæologi som särskildt äfven Numismatik, utvidgades, genom hans omsorg, tillika Universitetets dessförinnan grundlagda, men dittills obetydliga Myntkabinett. Men Universitetets hela yttre läge öfverhufvud vann på denna tid en förkofran, hvarvid Porthan utöfvade den märkbaraste inflytelse. Isynnerhet infördes vigtiga förbättringar i förvaltningen af Universitetets oekonomiska angelägenheter, hvilken ända från Universitetets stiftelse varit högst bristfällig. Slutligen uppkastades, jemväl under Porthans tid, det i dåvarande förhållanden djerfva förslag, hvarefter sedermera bygnaden af nya Universitetshuset i Åbo företogs. Jemte Erkebisk. Tengström medverkade Porthan till framgången deraf, och deltog i förberedelserna för utförandet samt första verkställigheten. Såsom hvarje mångsidig karakter rönste väl äfven Porthan ensidighetens negativa förhållande mot allt, som bär annan färg; men han fördrog det såsom ett nödvändigt öde, och fann sin tillfredställelse af de allmänna interessenas framgång. I dessas tjänst bevegade han mången, numera förgäten, afskräckande svårighet. Men denna framgång stödde sig på förtjenster af det ovanliga anseende, han isynnerhet eller först och främst såsom Universitetslärare åtnjöt. I denna egenkap intog han en märkvärdig ståndpunkt, hvartill han, inom

inakränkta förhållanden och omgifvelser, med egen, beundransvärd energi och sjellständighet, hade uppsvingat sig. Hans ungdomsbildning hade inträffat i den olyckliga period, hvilken, med följderna af Sveriges andra Ryska krig i detta århundrade, tryckte landet så mycket hårdare, som förut tillfogade djupa sår icke eller voro läkta. Upplysande äro de i tidskriften Mnemosyne, ur Dr. Joh. Frosteri lefnadsteckning, och derjemte om hans långvariga studier vid Universitetet från åren 1736 o. ff., införda utdrag. Ungdomen hade brist på de allranödiggaste läroböcker, hvarvid, såsom prof, bland annat förekommer, att i allmänna historien blott ett compendiöst manuskript för Frosterus var att tillgå (jfr här ofvan s. 101). Samtidige, fromme, lärde, nitiske Theologer voro Björklund och Joh. Wallenius, jemte hvilka äfven nämnas A. Bergius och Is. Ross, men med klagan öfver olämpligheten både af den förres för disputation- och predikoöfnings-anställda collegier, äfvensom den sednares vidlyftiga exegetiska föreläsningar. Samma anteckningar erinra äfvenledes om föreläsningar i *Anatomia comparata*, som hållits af Spöring: om Welins förtjenst i Wolfiska Philosophins utbredande: om Physikens insteg genom Browallius, som, sedan Thorwöste blifvit bortskaffad till Töfsala, beklädde Professionen i denna vetenskap. Men dessa spridda: enskilda erinringar synas antyda ett allmänt upplösnings- och öfvergångstillstånd, så väl i propädeutiska studier som i hela den vetenskapliga bildningen, der, under brytningen mellan stelnade dogmatiska och nya empiriska läror, samt af gammal och modern Litteratur, den nödvändiga enheten eller viss allmän metod samt säkra ledstjerner öfverhufvud saknades. Samma äldre förhållanden, jemte tillkommen, af ett nytt krig medförd yttre nöd och förvirring, fortforo, då Porthan vid Universitetet inträdde. Sin första, närmaste ledning och föresyn fanu han der i Hassel, som han väl sedermera

äfven blott såsom lärare i samma ämnen, genom sin vidsträckt inflytelse, öfverträffade, men hvars förtroliga bekantskap med Grekisk Litteratur, såsom grundval för den Latinska, han sjelf i en mognare ålder skall saknat. Kraftfullt, och med en sjelfständighet, som, i glömska af fordna lägen och förhållanden, lätt kan förbises eller underkännas, utvecklade sig småningom Porthans lärdom i nya, egna, lifgifvande riktningar, samt utbredde sig med en rik fruktbarhet. Ingen har vid Åbo Universitet så djupt och mångsidigt som han, ingripit i hela Dess litterära lif. I friskt minne lefver än hvad han, outtröttlig i faderlig omsorg och nit för det uppväxande slägtets så väl moraliska som intellectuella förädling, såsom lärare verkade. Vid sina föreläsningar såg han vanligen omkring sig en vid Åbo Universitet utomordentligt talrik mängd åhörare. Sjelf till hela sin litterära riktning populärt eklektiskt stämd, kryddade han sitt föredrag med skämt, små berättelser och praktiska tillämpningar, som äfven vid Tysklands Universiteter på denna tid lærer varit brukligt. Han väckte sålunda hos den omogna ungdom, som omgaf honom, ett subjectivt deltagande, vilkoret för framgången af Vetenskapens eget interesse. Men denna method gaf tillika näring åt falska anspråk på sjelfva ämnena, såsom måste de, genom öfverenstämmelse med förut fattade föreställningar och gifna känslors interessen, tillvinna sig uppmärksamhet. Romerska Litteraturens studium var dock, redan före Porthan, af Hassel upplifvadt. Men först genom Porthan blefvo flere de förnämste Romerske författare ämnen för föreläsningar vid Åbo Universitet. Han framdrog tillika mer den ethiska, æsthetiska och historiska sidan af samma Litteratur: införde, som redan är nämnt, i sammanhang dermed, Archæologi: samt öppnade såsom lärare, inom sin krets, nya utsigter för hela forntidskunskapen. En sålunda uppgången förtroligare bekantskap med den Romerska bildning-

gens väsen bevisade sig i språkets skriftliga begagnande, samt från scholastiska barbarismer betriadt, renare Latinak stil, hvori Porthan sjelf föregeck med de efterdömen hans genom språkets lediga och kärnfulla behandling utmärkta programmer samt disputationer utgöra, jemte hvilka det förut (s. 226) åberopade åminnelsetalet öfver Hassel synes företrädesvis berättigadt att särskildt nämna. Porthans Latinska föredrag, ehuru icke strängare bundet vid classisk auctoritet, utgör dock till form och innehåll gemensamt, ett helgjutet uttryck af Ciceronisk karakter. En betydelsefull företeelse är härvid tillika uppkomsten af inhemsk vitterhet. Genom modersmålets upptagande och odling visade sig isynnerhet den fria ande, hvilken dåmera jemväl, liksom förut vid den Europeiska Nya Tidens början, i förnyadt studium af de lärda språken upplefde. Redan hade Finland, nyss förut, uppställt en skald af hög rang, Grefve Gustaf Philip Creutz, hvilken i sin fosterbygd, först enskildt, derunder någon tid jemväl af ofvannämnda Frosterus, och ytterligare vid Åbo Universitet, hade fått sin ungdomsbildning. Från denna tid eller dernäst, samt isynnerhet i Åbo Tidningar, som Porthan började utgifva, framspirade småningom, inom Finlands eget sköte, en poesi, som i sin fortgång gjorde Auras, af henne besjungna, stränder inom Svenska språkets hela område bekanta (jfr ss. 94, 103, 189. f.). Porthan befordrade tillika omedelbart denna vitterhet genom uppmuntran och deltagande för de unga män, deribland Edelcrantz, Tengström, Franzén, Chorsus, med hvilka hon uppträdde. Men denna hans inflytelse hade gemensam grund med den riktning, hvori han arbetade för sitt philologiska kall, och såsom lärare förvärfvade sig de utmärktaste förtjenster. I äldre tider hade Eloquentia-Professorerne, af det då gängse förakt för Classisk, eller egentligen all icke Theologisk, Litteratur, nödgats att sträfva utöfver hennes

gränсор, och utbreda sig till främmande vetenskapliga ämnen; bearbetande (se ss. 131, 134 ff., 141 ff., 151). Af Hassel och Porthan i och för sig upplifvadt feck hennes studium af sig sjelft en fri, oändligt vigtig allmän propædeutisk betydelse. Först och närmast bildad efter sin nyasnämnda företrädare, var, liksom han, jemväl Porthan en polyhistor. Men hans vidsträckta lärdom utgjorde ett lefvande samband mellan de hufvudgestalter af Litteratur, hvilka han egenligen hade omfattat. Deribland föredrog han i enskilda föreläsningar vanligen äfven Philosophi, hvars studium han sålunda vid Universitetet länge, nästan ensam, uppehöll, (se s. 251). Dervid följde han, i Praktiska Philosophin, först de i Sverige af Brunmark efter Wolfisk method uppställda, samt der vid undervisningsverkét allmänt antagna *Elementa Jurisprudentiæ Naturalis*; men sedermera, äfven i Theoretiska Philosophin, J. A. Ernesti's för sin Latinska elegans bekanta *Initia doctrinæ solidioris*, som dymedelst, genom Porthan, vid Universitetet, och öfver hela Finland, på denne tid utbreddes. Porthans eklektiska PopularPhilosophi gick ut på uppåttande af erfarenheten såsom vetandets absoluta grund, i följe hvaraf det styfva Wolfiska systemets (se ss. 223, 226) demonstrativa method, samt obehöriga utgående från blotta definitioner och axiomer afskaffades. Mot slutet af sin lefnad började Porthan, i enskildt, talrikt collegium, föredraga litterär Encyklopedi. Bisk. Gezelius d. ä. hade tidigt vid Åbo Universitet (se s. 85) fästat uppmärksamhet på behofvet af vetenskapernas sammanfattade framställning och gemensamma utveckling. Detta behof visade sig sedermera icke mindre i 18:de årh:t vid empirismens och erfarenhetskunskapernas samt blotta lärdomens, än först, eller på Gezelii tid, vid de scholastiska abstractionernas ändlöst fortsatta önderdelningar. Porthans polyhistori var isynnerhet vid denna encyklopediska framställning, på sin plats. Men

dess högre ändamål i sig hämmades genom ett fiendligt förhållande till Vetenskapernas, ursprungligen med Kantiska Criticismen började, djupare organisering. Emellertid upphäufdes småningom deras blott styckade behandling efter Faculteter och Lärostolar. Ett företrädesvis framlysende minnesmärke af de vid Universitetet då utbredda theoretiska läror af allmän betydelse är den LitteraturTidning, som i Åbo med år 1803 både tog sin början och upphörde. Bland dem, som stodo i spetsen för utgifvandet deraf, var Porthan. De af honom långt förut började Åbo Tidningar hade haft en mer blott fosterländsk bestämmelse. LitteraturTidningen var dock i sitt slag äfvenledes förnämligast populär. I ett företal dertill förklarades, att hon skulle »meddela underrättelser om de i hvarjehanda ämnen utkomna nya böckers »plan och innehåll, med bifogade korta omdömen om »deras värde i allmänhet,» men mindre »i hänseende å »vetenskapernas förkofran ingå i omständeligare pröfning »af de särskilda tankars och påståendens grundelighet, »gagnelighet eller nyhet, som i dem framstållas.» Emellertid var detta företag i sin helhet, äfvensom särdeles derjemte, genom enskilda artiklar af utmärktare värde, en heder tör Universitetet, samt utgjorde och utvisade dervid en, först i denna period och isynnerhet i det ärorika slutet deraf, vunnen fri delaktighet i universel Europeisk vetenskaplig utveckling. Blott i följa af ett fortsatt ogynnsamt yttre läge samt tvång och underordnande, eller specielt på en, af någon theologisk recension oskyldigtvis föranledd, i hemlighet meddelad hög befallning, måste denna LitteraturTidning med sin första årgång afstanna. Den i företalet uppgifna planen hade dock vid utförandet varit än mer indragen, medelst tystnad öfver sådana samtidiga vetenskapliga rörelser, hvilka sedermera, i den allmänna litterära bildning, hvars befrämjande var Tidskriftens hufvudändamål, förnämligast ingripit. Porthan

hade med sin auctoritet från Universitetet utstängt Kritiska Philosophin. Så mycket mer ignorerades de, derur, med beundransvärd hastig, fruktbarhet, framalstrade speculativa läror, samt tillika den Vitterhet och Aesthetik, hvilka på samma grund och innerst från samma rot, först eller skarpare och bestämdare, samt derigenom jemväl verksammare, isynnerhet i Tyskland, uppgingo och utvecklade sig. Bekantskapen dermed och erkännandet deraf vid Åbo Universitet förbereddes emellertid genom så mycket noggrannare både historiska och naturforskande studier. — Ungefär vid samma tid som i England, samt genom Goethe och Herder i Tyskland, sinne väcktes för folkdiktningens enkla, anspråklösa skönhet, och i närmaste förening dermed ansatts äfven uppstod till en djupare och sannare uppfattning af den gamla Classiska och isynnerhet eller först den Homeriska poesin, började, under inflytelsen af en osynlig gemensam ande, jemväl, på sitt håll, Porthan fästa uppmärksamhet vid den inhemska Finska nationala skaldekonsten och språket, i sammanhang hvarmed sedermera jemväl nationens hälder blefvo föremål för hans undersökningar. Genom sina på dessa håll nedlagda arbeten är han såsom forskare isynnerhet utmärkt. Tidigt tilldrog sig honom de Finska Runornas gedigna, poetiska halt, hvilken sedermera, men, som aldrig kan förgätas, först efter den af honom gifna ledning, med en alldeles förvånande rikedom framträdte i dager. Han upphämtade prof deraf, samt utredde deras former och väsen, förnämligast i det med femte häftet afbrutna disputationarbetet: *de poësi Fennica*. I nära förbindelse med dessa gestalter af äkta fosterländsk, inneburen skaldegåfva framställde sig för honom nationens rika skatt af prægna ordstäfven. En äldre, tryckt, liten samling deraf utvidgade han betydligt med handskrefna anteckningar. Dertill slöto sig forskningar öfver sjelfva språket. Till de äldre inhem-

aka grammatikaliska och lexikaliska arbeten, som voro förhånden, samlade han i manuscript en mängd af vigtiga bidrag, samt analytiserade derjemte språkets egna allmänna lagar, och beredde väg för deras utveckling, hvarigenom nationen först kommit till att verkligt äga sitt språk. Härjemte är att företrädesvis särskildt anföras hans disputation: *de dialectis linguae Fennicae*. Men tidigt öfvergeck Porthan förnämligast till historiska studier. De vore på det närmaste förenade med hela tidehvarfvets allmänna litterära riktning och ledande genius. Såsom förut all vetenskap länge åter, efter den moderna tidens början, eller i fortgången deraf, genom en falsk och ensidig vändning, hade måst tjena Theologin, så hade sedermera åter sjelfve theologerne blifvit exegeter samt natur- och historieforskare (se ss. 77, 96, 97, 103, 158, 195, 198 o. s. v.) Denna omsvängning och öfvergång var både i det särskilda omedelbart fruktbar, samt hörde derjemte till utvecklingen af vetenskaperna i det hela. Deraf inleddes på den historiska forskningsens fält, samtidigt med Porthan, jemväl Tidgren, som några år med erkänd skicklighet beklädde den andra philologiska Professionen vid Universitetet (se s. 242 f.). Porthan hade en afgörande inre kallelse åt detta häll. Af sin befattning såsom Bibliothekarie föranleddes han först att utgifva *Historia Bibliothecae Acad. Ab.*, der i bakgrunden hela lärosätets fordnå tillstånd framskymta. Fruktbara resultat, vunno inom trängre krets, uppmuntrade till vidsträcktare beslägtade företag. Juustens lilla, gamla Biskopskrönika framdrogs å nyo af Porthan, och lades till grund för en rik apparat af historiska handlingar, jemte vidsträckt och noggranna, kritiska undersökningar. Genom detta arbete framträdde hela den inhemska forntiden i en dager, hvilken förut icke anad, och inom sitt eget område öfverraskande, derjemte spred ljus öfver hela Nordens hälder. I smärre disputa-

tioner, äfvensom genom artiklar i Åbo Tidningar, samt en och annan Bland Vitterlins, Hist. o. Antiqua Akadens Handlingar införd uppsatts, har Porthan bearbetat inskränkta historiska ämnen, alltid med formerande af något redbart innehåll. Till senare upplagor af Tunelds Geographi meddelade han rörande Finland rättelser och tillägg, hvilka åt sista delen af detta verk gäfvö ett öfverlägset värde. Likaså lemnade han till de af Friherre Hermelin föranstaltade geographiska chartor öfver Finland viktiga bidrag och upplysningar. En samling af historiska urkunder började han i disputationer utgifva, under titel: *Sylogæ Monumentorum* m. m. De flesta källor han begagnade och offentliggjorde, hade han själf äfven med osparad möda och kostnad tillagnat sig. Men genom hans omtänka och anseende tillföto Unversitets-Bibliotheket äfven många skänker, icke mindre af handskrifna handlingar än af dyrbara tryckta verk. Fredenheims ofvån (s. 98) nämnda föräring gaf honom anledning att utgifva: *Ad rebenitionem Bullarii a nob. a Celse editam accessio*. Öfver Kathölicismens och Reformationens tidehvarf i Norden uppgeck genom dessa arbeten, och isynnerhet genom commentarierna vid BiskopsChronikan, ett nytt ljus. För rikedom af det material som Porthan räddade, hann han icke derät gifva historisk form. Men han ätröjde sig dock icke att blott kiftiskt uppställa sina urkunder för efterkommandes närmare bearbetning af deras innehåll. Lifligt sag han i historien icke blott det särskilda, utan äfven ett Allmänt, en Tankä, och Verldsandens verk, äfvensom han isynnerhet på den vill hans tid i ett arbete af Schweizeraren Bern gjorda början till Historiens omfattande betraktelse satte ett högt värde, samt jemväl själf i hennes framställning antog en blandning af empiri och reflexion, 1671 beredelsen för Historiens Philosphi, hvarvid det författat har

fördes på det närvarande såsom händelsernas egna *högsta* förklaring af deras sammanhang. Men dervid undföllu honom likväl ofta, isynnerhet angående Medeltiden, hufvudsämbetet för hans historiska förakning, *ensidiga*, oförmedlade, egentligen mot hela hans eget ämne och företag polemiska, af blott modern åskådning bestämda omdömen, sådana emellertid jemväl å andra sidan anhängarne af de philosophiska principer han oinsedda bestred, plägade i historisk framställning afkunna med en i hela samtidens subjectiva riktning inriktad *ensidighet*. Att Christendomens, genom Katholicismen vunna, yttre förverkligande varit en blott usurpation, hörde bland de med Protestantismen uppkomna meningar, hvilka ända till senaste tid fortplantade sig. Men hvad Katholicismen var för Finland, har Porthan sjelf icke blott framför någon annan, utan snart sagdt ensam ådagalagt. Genom honom blef Finska Nationen bekant med sin egen äldsta utveckling, samt med hela sin odlings djupa, inhemska grund. Genom honom blef hon sålunda äfven på det varaktigaste sätt lifvad och stadfastad i en mer sjelfmedveten förkofran. Därföre är hans minne äfven ett föremål för hela nationens hyllning.

OLOF (Larsson) *SCHALBERG* var född i Boldnäs församling i Helasjogland d. 18 Maj 1733. Fadren lärare varit Länsman, förfäderne bönder. Han blef Student i Upsala 1753: ankom till Åbo 1756: promoverades der 1757 till Magister: utnämndes d. 10 Juni 1758 till Docens i Logik och Metaphysik: befordrades d. 17 Sept. 1771 till Adjunct i Philo: Fac:n: d. 18 Febr. 1778 till Bibliothekarie: slutligen d. 20 Dec. 1779 till Professor i Logik och Metaphysik. Schalberg dog, ogift, d. 23 Juni 1804. — Såsom lärare qvarstod han hela sin tid vid det af Me: sterton införda Wolfiska systemet i Philosophin, med ignorering af vetenskapens derunder vunna *högst märk-*

MEDLEMMAR O. ADJUNCTER, 1722—1811. 267

värdiga utveckling. Den vigtiga Profession han innehade, var sålunda länge för Universitetet nästan såsom förlorad (jfr ss. 223 f., 226).

MICHAEL AVELLAN, bror till Prof. Nils Avellan, s. 231, var född i Tammela d. 26 Apr. 1736: blef i Åbo Student 1751: Magister 1757: utnämndes d. 8 Sept. 1761 till Docens i Österländska och Grekiska språken: d. 20 Okt. 1762 till Collector vid Åbo CathedralSchola: d. 3 Nov. 1764 till Choralis vid Domkyrko Finska Församlingen: 1766 derjemte till Theol. Docens: d. 18 Jan. 1773 till Theol. Adjunct, med rättighet att tillträda lönen, så snart den genom företrädarens flyttning till en ordinarie Profession blefve ledig. (se ss. 22, 99): men erhöll d. 29 Okt. s. å. Tammela Pastorat: promoverades 1779 till Theol. Doctor: dog d. 17 Jan. 1807.

Han var två gånger gift: först med Magdalena Karström, hvars fader var Handlande i Åbo: sedan med Eleonora Sophia von Willebrand. I sitt sednare äktenskap barnlös, hade han af det förra en son, ExtraNotarien i Åbo HofRätt Jakob Avellan, Landthushållare, och två döttrar, gifta, den ena med Lieutenant -- Tammelan-der, den andra med Häradshödingen Gust. Ad. Lemberg.

GABRIEL ISRAEL HARTMAN föddes d. 28 Jan. 1776 på Lumparlands Kapellansbol i Lemlands Socken på Åland. Fadren var KapellansAdjuncten, sedermera Kapellanen ders. Israel Ferdinand Hartman: modren bondedotter. Han blef 1793 Student: 1798 Magister: utnämndes d. 7 Sept. 1802 till Docens i Theoretiska Philosophin, och s. å. till ExtraOrd. Amanuens vid Bibliotheket: 1804 till Andre Secreterare vid Finska HushållningsSällskapet: 1805 till Ord. Amanuens vid Bibliotheket: d. 14 Nov. 1807 till Bibliothekarie: dog d. 1 Mars 1809. — Ehuru Hartman tidigt bortgeck, ungefär vid samma lefnadsålder

som i Universitetets första period Thuronius, med hvilken han nyligen af en bland Sveriges snillrikaste författare blifvit såsom Philosophi sammanställd, hann han likväl, såsom äfven Thuronius, ehuru mindre varaktigt, så väl genom skrifter som vid Uniyersitetet i egenskap af lärare väcka ett betydligt uppseende. Allmänt bekant är den af honom utgifna Lärobok i *Geographin*. Han utgaf detta arbete under tränga, för yttre förkomst nödtvungna, men tillika med lilligt intresse idkade pædagogiska sysselsättningar. Genom sin lekande, blandade sinliga och förståndiga framställning vann det allmänt inbäst, blef flera gånger i Sverige å nyo, med utvidgning, upplagdt, samt har framgent bibehållit sig. Det hade, då det utkom, äfven en allmänare pædagogisk betydelse, såsom inhemsk väckning till förbättrande af hela den lägre, i gamla scholastiska former stelnade läromethoden. Hartman gick ut på att, såsom tidsvarfvets bildning i alla förhållanden fordrade, äfven vid undervisningen göra det för medvetandet tillstädesvarande till källa för det som skall gälla, utan att dock, som i denna riktning ej mindre på Pædagogikens än Vetenskapens område hände, det allvarsamma nedsattes till en blott jollrande, redan för sjelfva den barnsliga känslan föraktlig och förderfligt inverkan. Ytterligare uppträdde Hartman såsom populär författare, i det han några år förestod utgifvandet af Åbo Tidningar. Derjemte idkade han poesi, som dock förlorade sig i reflexion. Men föremålet för hans egentliga eller förnämsta studium var Philosophi, hvori han såsom författare, uppträdde med ett till sin bestämmelse vidt omfattande och utförligt arbete, den i två delar utkomna Kunskapslära, som med hans tidiga död afbröts. Det vid Åbo Universitet dämera nästan utslöcknade intresset för Philosophi (se ss. 261 ff., 266 f.) upplifvade Hartman entusiastiskt både såsom lärare med en ovanligt lätt och flytande talemått samt,

naturligtvis till ännena relativ, tydlighet, och isynnerhet genom anförda, i en populär, ofta declamerande ton, författade verk, hvares grundrännig ett tidigare af honom i fyra häften utgifvet specimen: *de differentia notionum instrumentalium et realium* framställer, eller redan i titeln antyder. Kritiska Philosophin var, dittills, isynnerhet genom Porthans auctoritet, från Universitetet utstängd. Hartman uppträdde såsom ensam sjeltänkare, och ålyftade intet mindre än ett alldeles nytt system. Men dervid fixerade han det vanliga Medvetandets ståndpunkt såsom den högsta; eller fast och hvilande, och stannade sålunda inom gränssorna af förut gängse Popularphilosophi, som han consequentare, men derjemte ensidigare utförde, och tillika schematiskt uppställde. »Allt,» säger Hartman, »som i och genom ett rent Medvetande är gifvet det är, är visst.» --- Föreställningen är riktig, då hon »föreställer objekterna sådana de i sig sjelfva äro.» --- »Dessa bero alls icke af samma Vetande, annorlunda än som pitscheret beror af vaxet, som emottager des aftryck:» --- »för att bli-till för hvarandra, måste de sammanstöta.» --- »Objektet måste vara allt hvad det vetes vara, då det framställer sig med vanliga kriterier på Sjellbestånd.» (*Kskpsl.* 1 B. s. 213, 244, 287, 289, 290 o. s. v.) På denna lösa, icke närmare utförda grundläggning utbreder sig arbetets empiriskt psykologiska innehåll, efter ett omedelbart uppställt schema af trichotomiska, mångtaldigt utgrenade indelningar, såsom hvarás »orsak» anföres »sjelfva lynnet af de saker, som skola fördelas», hvarjemte återopas, att Medvetandets innehåll är trefaldigt: Subjektet-vetande-Objektet, (*Kskpsl.* 11, s. 396 f.). Om Subjektet, Jaget, förmäles, att det äger Enhet, och är Ting i sig, samt att dess lif för öfrigt ej kan beskrivas, likasom man ej kan beskriva hvad Rödt är, utan blott påpekas, med tillsägelse: »Merk, hvad som föregår inom dig sjelf.» (*Kskpsl.*

270 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

I B. ss. 296, 301, 308, II B. s. 176). Sattsen för det uteslutna Tredje uppställes uttryckligt såsom absolut. Med en consequens, som upplyser blotta empirismens method, bestrides, uttryckligen emot Schelling, tillvarelsen af dunkla föreställningar (*Kskpsl.* I B. ss. 161, 213, II B. ss. 156, 316). Utkastet till denna Kunskapslära var färdigt, innan han ännu hade hört talas »hvarken om »Kant eller,» som han säger, »någon annan, eller läst »något i Filosofin, utom något litet kompendium i litterära Historien:», --- men, som genast tillägges, kan »deras» (deribland nämnda Plato, Aristoteles, Cartesius, Leibnitz, Kant) »bemödande, i afseende på direkt nytta »för vårt slägte, knappt med rätta göra större anspråk på »sanning och värde än Astrologi, Magi, Alchymi &c. &c. »&c.» Emellertid behjertas tillka med värma Philosophins studium såsom botemedel mot läster och fördomar: hvarjämte förf:n utlofvar den tydlighet, att hans arbete af hvar och en »utan synnerlig möda» skall förstås: tadlar dock »popular-Filosoferna,» som »söka att på vanliga »grunder bevisa saker, hvars (hvilkas) vissa kännedom »vore så vigtig för människan:», men uppmanar »förnuftigare läsare,» att icke eller låta förvilla sig genom Scepticismens och Idealismens dårskaper, faror, samt förödelser af människovärdet och sällheten, hvarjämte tillägges, att »det anstår ingen god man, att söka bevisa emot »dessa sanningar,» samt att »Filosofen sjelf borde äga »så mycken billighet, ty hela Mensklighetens ofärd beror »deraf. Det borde vara en sak, som ingen fick sätta i »fråga» o. s. v. (*Ksksl.* I B. ss. VII, XIII, 69, 160, 306 o. s. v.) Det anförda karakteriserar så väl innehållet som den logiska och stilistiska framställningen i Hartmans Kunskapslära. Han hyste en, tillsammans med den moderna subjectivitetets allmänna utveckling uppkommen, ophilosophisk fordran af blott, så kalladt, Sjelstänkande, enligt hvilken hvarje enskild allena för sig måste hafva

sitt system, och genom sina tankars afstånd från andras, genom en negativ ställning, ådagalägga originalitet. Detta underkännande af Vetenskapens historiska utveckling in-
nebar dock i sin grund en, på sjelfva ämnet riktad, ny
uppmärksamhet, och derigenom jemväl en positiv förbe-
redelse för verkligt erkännande af den eviga sanning, att
Anden, samt närmare Speculationen är En, samt att de
skilda nya gestalter, hvori hon har sin förmedling, så-
lunda uppstå, att den enskilde lär, och, icke såsom mot
Sjelftänkande motsatt, i sig upptager, hvad som förut
och af andra blifvit utveckladt. Genom en annan sam-
tidig förtjänst infördes vid Universitetet, i början såsom
en förbjuden vara, den Kantiska Kriticismen. Popular-
Philosophin var i dubbel betydelse utarbetad, eller hade
dels förlorat sig, dels förädlad framalstrat ett nytt, dja-
pare behof af Speculation.

Han var gift med Charlotta Sophia Aminoff. Af tre
döttrar blef den äldsta, Hildur, gift med Prosten, Kyr-
koherden i Kiudes, M:r Gustaf Fredrik Hjerppe, den an-
dra, Aurora, med Öfversten, Chefen för Strömrännings-
Corpsen i Finland, Ridd., Baron Carl Rosenkampff. Den
yngre af tvenne likaledes efterlemnade söner är Läraren
i Ryska Språket vid Finska CadetCorpsen M:r Gabr. Reinh.
Hartman.

HENRIK ALANUS föddes den 29 Nov. 1743. Fa-
dren var Prosten, Kkh. i Vehmo Dr Henrik Alanus,
modren Christina Helena Fleege. Sonen blef Student d.
1 April 1757: promovrades 1763 till Magister: antogs
1766 till Theologiæ Naturalis samt 1771 derjemte till Log-
och Metaph. Docens: utnämndes d. 4 Febr. 1773 till A-
mannens vid Bibliotheket: befordrades, genom Konglig
fullmakt af d. 23 April 1779 till Akad. Secreterare: före-
stod JurisProfessorstjensten från 1793 till 1800: dog,
ogift, d. 1 December 1810.

272 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

CHRISTIAN CAVANDER föddes d. 7 Okt. 1730.

Hans fader var Arrendatorn på Päisterpä egendom i Sages Socken, Johan Cavander; modren Katarina Holmberg. Han blef Student i Åbo d. 26 Nov. 1747; promoverades 1754 till Magister; anställdes 1756 vid Universitetet såsom Theol. Docens; utnämndes af DomKapitlet d. 26 Mars 1766 till Rector i Wasa Schola; erhöi för sina dervid förvärfvade förtjenster Konglig fullmakt af d. 22 Nov. 1780 att, utöfver Stat. vara Fjerde TheologieProfessor, med bibehållande af sin förra lön, tills ledighet inom Faculteten: yppades; blef 1783 Tredje, strax derefter Andredre, samt slutligen, genom Konglig fullmakt af d. 22 Maj 1789, Förste Theol. Professor; promoverades i Upsala 1800 till Theol. Doctor; utnämndes 1803 till Ledamot af NordstjerneOrden; bekom från början af höstterminen s. å. befrielse för all sin tid från publika föreläsningar; hållande: dog d. 28 Febr. 1812.

D. 19 Okt. 1758 hade han gift sig med Politieborgmästarens i Åbo Anders Roos' yngre styldotter Renata Förstén (död 1786), dotter till RegementsCommisarien vid Åbo Läns InfanteriRegemente Gustaf Förstén och hans Fru Antia Margareta Havemann. I detta äktenskap hade han en enda dotter Renata Theodora Cavander, som d. 22 Febr. 1781 blef gift med dåv. Notarien i Vasa HofRätt, sedermera Häradshöfdingen på Åland Olof Anders Pläntin.

JOSEF PIPPING, adlad *PIPPINGSKÖLD*, föddes d. 5 Maj 1760. Föräldrarna voro Handlanden i Åbo Gustaf Pipping och Margareta Rungén, dotter till Handlanden ders. Matthias Rungén. Sonen blef Student i Åbo 1776; förklarades 1781 för Philos. Candidat, och i Upsala, der han sedermera fortsatte sina i Åbo började medicinska studier, 1783 för MedicineLicentiat, samt promoverades ders. 1785 till Med. Doctor; befordrades d. 16 Nov. 1784

MEMLEMMAR O. ADJUNCTER, 1722—1811. 273

till Med. Adjunct och AnatomieProsector vid Åbo Akademi (se sidd. 12, 23, 240), med rättighet att i den genom Konglig stadlästelse då inrättade Anatomie och Chirurgie Professionen efterträda G. E. Haartman: utsåmdes i början af 1785 till StadsPhysicus i Åbo: d. 14 Dec. 1786 till RegementsFältskär vid LifDragonRegementet, med bibehållande af StadsPhysici och Prosectors embetena: bestred 1788—1790 i Helsingfors Fältläkaretjenst: utnåmdes d. 13 Nov. 1789 till ExtraOrd. Med. Professor samt Ledamot af Medicinska Faculteten i Åbo, med rättighet att bibehålla sina förra tjenster tills den med Medicinæ Practicæ Professionen förenade lön kunde blifva ledig: höll, till följe af sistnåmda befordran, oafbrutet anatomiska föreläsningar, och beklådde åfven de ambulatoriska tjensterna inom Faculteten: men feck 1795 på begåran afsked från MedicineAdjuncts- och Prosectorstjensten. År 1810 öfverlemnade han till H:s M:t Kejsaren ett underdånigt Memorial om Medicinalverkets förbättrande och upphjelpande i Finland, hvaröfver Hans Kejsertliga Majestät täcktes låta tillkännagifva Dess nådiga välbehag. Derpå utnåmdes han d. 18 Dec. 1811 till Ledamöt af det då inrättade Kejsersl. Collegium Medicum i Finland: upphöjdes d. 21 Jan. 1812 i adligt stånd och antög namnet Pippingsköld: befordrades s. å. d. 7 Aprill till den efter Universitetets nya stat inrättade Chirurgiæ och Artis Obstetriciæ Professionen: dog hastigt, af slag, d. 26 Febr. 1815, under det han var Universitetets Rector. Han hade 1796 blifvit kallad till ledamot af Sällskapet för Allmänna Medborgerliga Kunskaper: 1797 af Finska HushållningsSällskapet: 1804 af VetenskapsAkademien i Stockholm.

Han var tvenne gånger gift: först med Maria Sederholm, dotter till CommerceR., Handl. i Helsingfors, Ridd. af VasaOrden Johan Sederholm, och Maria Magdalena Wendelius; samt andra gången, från 1800, med Fröken

274 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

Beata Maria Arnell, dotter till Majoren Lars Arnell och dess Fru Friherrinnan Sophia Elisabet von Rosen. I sitt förra äktenskap hade han Dottren Johanna Maria, gift med Majoren Friherre Carl Axel von Kothen, och Sönerna Johan Josef, Actuarie i Kejs. Åbo HoffRätt, samt Jost Joachim, Landthushållare; af det sednare äro ogifta Döttrar, och tre Söner, den äldste, Machaon, Lieutenant.

GABRIEL ERIK HAARTMAN, adlad *VON HAARTMAN*, föddes den 9 Mars 1757 i Nagu. Fadren var Krono-Befallningsmannen och ViceLandsKamereraren Gabriel Haartman: modren Margareta Lithander. Han blef i Åbo om hösten 1771 Student: 1779 Med. Licentiat: befordrades d. 26 Febr. 1781 till MedicineAdjunct och Anatomie-Prosector: promoverades d. 21 Juni s. å. till Med. Doctor: utnämndes d. 20 Aprill 1782 att, med Adjuncturens bibe hållande, tillika vara StadsPhysicus: befordrades ytterligare, genom Konglig fullmakt af d. 7 Sept. 1784, till Anatomiae, Chirurgiae och Artis Obstetriciae Professor (se sid. 240), samt dernäst, genom fullmakt af d. 13 Juni 1789, till Medicinæ Practicæ Professor: utnämndes 1808, till Ridd. af Kejsarl. S:t Vladimirs Ord. 4, och 1809 af S:t Anne Ord. 2 kl.: adlades 1811: blef, såsom förste Professor i Medicinska Faculteten, Ördförande i det mot slutet af s. å. inrättade Collegium Medicum för Finland: (s. 273) erhöill jemväl i December s. å. (1811) förordnande att vara Ledamot af Kejsarl. RegeringsConseilen för Finland, samt utnämndes till StatsRåd: dog d. 2 Aug. 1815. Han hade 1791 blifvit kallad till medlem af Patriotiska Sällskapet i Stockholm: 1797 af Finska HushållningsSällskapet, bland hvars stiftare han var: 1801 af VetenskapsAkademien i Stockholm: 1808 af MedicoChirurgiska Akademien i S:t Petersburg: 1813 af Svenska LäkareSällskapet. Efter hans död blef, genom Kejserlig frikostighet, en stor del af hans, isynnerhet i den Medicinska Litteraturen rika, bok-

samling införlifvad med Universitetets Bibliothek. — Under den tid han tillförde Universitetets Medicinaka Facultet, inträffade dervid högst viktiga förändringar. Näst förut hade nya läraretjenster tillkommit (se ss. 12 f., 23 f., 239 f.) Dessförinnan var jemväl Philosophiska Faculteten utvidgad med stiftelser för Naturvetenskapen (se ss. 18, 229, 245), hvilka, för sitt eget ändamål fruktbara, dymedelst tillika befrämjade Medicinens studium. Detta feck sålunda, och i närmaste förening med de empiriska kunskapernas allmänna framsteg, ett helt och hållet nytt, sjelfständigare lif. Yttre kännemärken å dess sålunda fastare grundlagda, af nya lärare förtjenstfullt befrämjade förkofran, äro de promotioner Faculteten från denna tid började kunna med förkortade mellanskof anställa. Det första MedicineDoctors diplom, allt sedan Universitetets stiftelse, hade 1743 utfärdats; men icke förr än 1781 hölls, af d. v. Med. Professor Joh. Haartman (s. 239), offentlig promotion, hvori dock blott tvenne Licentiatier deltog. Men oberäknad en och annan utnämning utan offentlig ceremoni, blefvo dernäst, 1802, af G. E. Haartman, älvensom sedermera 1817, af G. Bousdorff, åter 15 Licentiatier promoverade, hvarefter Faculteten å nyo 1832, och med större antal, kunde anställa dylik högtid. De gamla bristerna i Universitetets inrättningar för Medicinens studium voro förnämligast genom staten af år 1811 afhulpna, hvartill Haartman, medelst sitt deltagande och inflytelse i det förut från Universitetet afgifna underdåniga förslag, hade, till förmån för sin vetenskap, medverkat. Då snart derefter jemväl den offentliga hälsovården förbättrades, så fingo dit hörande studier vid Universitetet ytterligare den kraftigaste uppmuntran, hvarmed för dem en ny epoch vidtog. Länge för sig i detta tidevarf, efter dess och deras egna gemensamma behof samt fordringar empiriskt bedrefna, men, genom sitt anthropologiska ämne, utgörande en nödvändig före-

ning mellan Physikens å ena sidan och å andra sidan Ethikens vidsträckta områden, måste de, såsom ett sådant samband, enligt deras egen bestämmelse utvecklade, tillika vid Universitetet i allmänhet, i hela det vetenskapliga lifvet ingripa, och utöfva den fördelaktigaste inflytelse.

StatsR. v. Haartman var gift först med Akademie-Apothekaren Lars von Mells och dess Makas Hedvig Dorothea von Akens Dotter Fredrika Lovisa von Mell: dernäst med Majoren Otto Reinhold Focks Dotter, Fredrika Sophia Fock. Af förra äktenskapet äro Sönerne, Verkl. StatsRådet, Landshöfdingen, Kammarherren, Ridd., Lars Gabriel von Haartman, och GeneralDirecteuren, Ridd., Dr Carl Daniel von Haartman, samt tvenne Döttrar, gifta, Lovisa Dorothea med Capitenen Otto Reinhold Fock, och Hedvig Margareta med StatsRådet, VicePresidenten, Ledamoten i Kejsarl. Senaten för Finland, Ridd., Carl Fredrik Richter. Af StatsR. v. Haartmans sednare äktenskap äro tre Döttrar, de tvenne yngre gifta, Sophia Margareta med ÖfverIntendenten, Ridd., Nils Norden-skiöld, Anna Charlotta med Lieutenanten vid Kejsarl. Gardet Baron Kasimir von Kothen, samt tre söner, äldst Georg Gabriel, StabsRyttmästare och Ridd., yngst Gustaf, UnderLieutenant.

MATTHIAS CALONIUS föddes d. 27 Dec. 1737 i Saarijärvi socken. Hans fader var Kapellanen, sedermera Kyrkoherden ders. Matthias Calonius, gift med Elisabet Silander. Sonen blef Student i Åbo d. 7 Mars 1757. Närmare fästades han vid Universitetet först derigenom, att han, d. 22 Apr. 1763 till Amanuens vid ConsistoriumAcad. antagen, sedermera jemväl kom att bestrida de flesta af Secreterarens göromål (se sid. 255). Redan deryid snart känd för utmärkt skicklighet, och tillika för tidigt vunnna vetenskaplig mognad, sökte han dock icke den filosofiska graden, men feck, på Cancellarens tillstånd,

önsam, utan prössa, utgifva, samt från nedra katedern försvara första häftet af sin, sedermera med det tredje afbrutna, *Diss. Hist. de nova facie orbis Europæi circa sæc. Reformationis exorta*, som grundlade hans litterära anseende och ryktbarhet. Derpå utnämndes han, d. 6 Nov. 1764, till Docens i Oekonomin; hvarefter han; om hösten 1769, erhöi förordnande att, jemte Secreterarembetet, som han fortior att bestrida, tillikaledes förså dermed sammanslagna Adjunctur i Philosophiska Faculteten, och dernäst till samma, ända från Universitetets stiftelse förenade, tjänster, d. 5 Juni 1771 befordrades Consistorii protokoller för denna tid röja den säkra hand, som fortior att föra dem. Men sin plats dervid bibehöll han de sednare åren blott i väntan på JurisProfessionens ledighet, som inträffade derigenom att O. Pryss 1777 tog afsked; hvarpå Galonius, medelst fullmakt af d. 27 Juli 1778, till hans efterträdare befordrades, och nådde sålunda målet för sin bana vid Universitetet, der han sedermera nära 40 års tid qvarstod. Men både såsom lärj och praktisk Jurist utomordentligt ansedd, hedrades han under tiden jemväl med andra särdeles viktiga uppdrag. Från d. 1 Maj 1793 till d. 19 Maj 1800 var han fastad såsom Ledamot vid Högsta Domstolen i Stockholm, under hvilken tid hans Profession af Akad. Secret. Alanus (s. 271) förestods. Medan han sålunda, till förlust för hela Universitetet och fsynnerhet för de juridiska studierna, länge var aflägsnad, tilldelades honom d. 28 Apr. 1795 NordstjerneOrden. Återkommen till Åbo tillhörde han sedermera länge, odelad, å nyo sin Profession, ända tills att Finland med Ryska riket förenades. Vid denna tidpunkt, d. 18 Juli 1809 utnämnd till Ridd. af Kejs. St. Anne Ord. 2 kl., bekom han näst derefter fullmakt af d. 18 Aug. s. å. att, med bibehållande af sin Profession, tillika vara Procurator vid Kejsarl. RegeringsConseilen för Finland, och feck titel af StatsRåd. Men hans lef-

nadsbana skred dämera redan till sin nedgång. Begäfvad med en starkt bygd kropp, hade han länge njutit orubbad hälsa. Men försvagade krafter nödgade honom 1815 att afsäga sig de publika föreläsningarna vid Universitetet. På begäran erhöill han dernäst helt och hållet afsked, d. 12 Febr. 1816, från Procuratorsembetet, då honom titel af Verkligt StatsRåd tilldelade. Men utom nämnda prof af öfverhettlig nåd vederforos honom flera andra, litterära och medborgerliga utmärkelser. D. 1 Nov. 1783 hade han blifvit kallad till medlem af UppfostringsSällskapet i Stockholm; d. 2 Juni 1797 af KrigsmannaSällskapet, sedermera KrigsVetenskapsAkademien; d. 1 Nov. s. å. af Finska HushållningsSällskapet; d. 5 Dec. 1798 af Sällsk:t *pro Fide et Christianismo*; d. 31 Aug. 1799 af Patriotiska Sällsk:t; d. 18 Sept. s. å. af Vitterhs, Hist. o. Antiqu: Akad:n. Hans af yttre ära jemte sällsynta förtjenster utmärkta lefnad slutades d. 13 Sept. 1817, utan att han hade varit gift. Efter hans bortgång hölls öfver honom, vid Universitetet, å Dess vägnar äminnelsetal af Canc. Rådet Wallenius. Öfver hans graf, på Nummis kyrkogård restes en minnesvård af granit, hvars utförande af Kejsar Alexander allernådigst med 2000 Rubel understöddes, och för öfrigt genom dertill bland medborgare af flera stånd subsciberade medel bekostades. Hans efterlemnade utvalda, talrika boksamling, genom Kejsarlig frikostighet först inköpt till grundläggning för ett offentligt Bibliothek i Finlands nya hufvudstad, tillföll sedermera, genom ny Kejsarlig nåd, Universitetet, som han sjelf i lifstiden närmast hade tillhört, och som bland sina ädlaste anor förvarar hans rykte. — Det uppgeck först genom hans redan nämnda disp. *de nova facie orbis Europ.* Han hade der icke allenast uppställt en sällsynt copiös litteratur, beledsagad med kritiska anmärkningar, utan tillika klart och compendiöst sammanfattat den utomordentligt stora massan af

det factiska, samt utlagt dess betydssamma momenter från en hög universalhistorisk synpunkt, i det att den nya tidens början såsom tillika och i innerlig förening politisk och religiös, æsthetisk och vetenskaplig framställdes. Det ofantliga förråd af mångfaldiga kunskaper, hvilket Caloniuss, äfvensom Porthan, hade tillegnat sig, är isynnerhet i hans anförda, till sin början första tryckta arbete utbredt, ehuru der alla aidor af hans vidsträcktä lärdom så mycket mindre kunna framskymta, som detsamma på långt när icke är fulländadt. Men denna polyhistori uppbars hos Caloniuss och sammanhölls af en icke mindre ovanlig tankestyrka. Hennes grundval var en innerlig, öfverallt i Caloniuss skrifter afspeglad bekantskap med den helgjutna Gamla Litteraturen, hvars studium, å nyo befriadt från sina bojor, å nyo djupt ingrep i den moderna bildningen (jfr. s. 225 f., 259 f.). Beundransvärd är den sjelfständighet, hvarmed Caloniuss, äfvensom Porthan, under allmänna yttre förhållanden, som för Universitetet voro särdeles ofördelaktiga, hade uppsvingat sig till den ståndpunkt de, hvar på sitt håll, intogo. Caloniuss nyssnämnda specimen hade emellertid med den vetenskapsgren, för hvilken han blef Docens, ingen beröring; såsom ej eller annars dittills vid befördringar inom Universitetet bestämd ordning i afseende å sådana lärdomsprof hade varit iakttagen (se t. ex. ss. 155, 229, 237, 241 o. s. v.). Men äfven Oekonomin, hvari Caloniuss sålunda först till lärare utnämndes, höll på att röna den samtidigt i alla ämnen för mensklig kunskap småningom uppgångna rationalismens inflytelse, samt att isynnerhet såsom Statshushållning till allmänna bestämningar, och dymedelst till en högat viktig vetenskaplig betydenhet framarbetas. Öfverhufvud, ledde sålunda, på alla håll inom Vetenskapens område, sjelfva det praktiska sträfvandet tillbaka till Theorin, samt förklarade tillika sitt eget positiva ursprung. Särskildt njöt på

denna tid i Sverige Oekonomins studium en nära deltagande offentlig uppmuntran (se ss. 229 f., 243, 245 ff.), samt idkades lifligt i förening så väl med Naturvetenskap som Lagfarenhet, af hvilka jemväl den förra i Calonii polyhistori var infattad, men den sednare utgjorde hans egenaste yrke. Till dets höra jemväl de flesta af hans från trycket utgifna arbeten. Undantag äro, jemte förnämnda historiska specimen, de programmer han såsom Universitetets Rector uppsatt. Men äfven dessa små tillfällighetskrifter bära stämpeln både af talent och sorgfällig utarbetning. Berömd är isynnerhet den sista af dem, hvilken tillika lärer vara det sista af allt, hvad han sjelf till trycket öfverlemnadt. Utiärdadt, då han under kriget 1808 afträdde Rectorsembetet, blef detta program, för dess Romerska både vältalighet och patriotiska frimodighet, på sin tid tilläfventyrs icke mindre frejdadt, än den, såsom början af hans litterära verksamhet, redan anförda polyhistoriska disputation. Ehuru enligt sin bestämelse inskränkt till ringa omslag, utgör det tillika en märkvärdig erinring af de för festerlandet vigtigaste historiska förhållanden. Att det af landets då vordna Styrelse med ett välbehag af den storsinnigaste art ansågs, erfor Calonius enskildt, äfvensom hela Universitetet, genom fortsatta bevis af Kejsarlig nåd. Men dessa, och det utbredda anseende, hvori Calonius dämera stod, hade han för sig isynnerhet genom de utmärktaste litterära förtjenster beredt. Såsom lärare i Lagfarenheten hade han vid en vigtig tidpunkt uppträdt. I bredd med erfarenhetskunskaperna hade borgerliga yrken och samhällsförhållanden, samt, i följe deraf, nya rättsbestämningar utvecklats sig. Reflexionens framsteg ledde sedermera till concentrerande af Statsförfattningen, hvarjemte Criminalrätten, som af Regeringsform och Statsinteressen närmare än den Civila Lagstiftningen berör, började undergå vigtiga, af den allmänna bildningen och politiken gemensamt be-

stämde förändringar. Den offentliga förvaltningen och lagskipningen vann särskildt äfven i Finland flera de viktigaste förbättringar. Dessa voro för Lagfarenhetens egna inre utveckling ej mindre än för utbredningen af hennes studium gynsamma och uppmuntrande. Men dervid blef plantades och befastades tillika hennes, isynnerhet i samman-tidshvarf uppkomna, jemväl från andra håll eller af empirismens och förståndsodlingens allmänna, då gånge ensidiga riktningar befördrade, ytliga praktiska, eller sophistiska och rabulistica behandling, som undergräfvade icke mindre lagarnas auctoritet och det positiva sjelf, än dess genetiska och systematiska uppfattning. Redan under den så kallade frihetstiden hade män af djupare insigt bittert och högljudt klagat, att solida kunskaper inom ämbetsmannaståndet blefvo allt sällsyntare. Till afhjelpande af detta förfall hade offentliga åtgärder vidtagits. För de yngre, som sökte inträde i rättegångsverken, hade examina blifvit föreskrefna, hvarjemte förslag till lagar om beföringsmål hade förevarit. Men dessa yttre anstalter hade icke allenast visat sig vara fåga fruktsamma, utan blefvo här och der ansedda att till och med hafva förvärrat det onda. Denna erfarenhet kunde dock blott småningom befasta sig och negativt bereda bättre utsigter. Med lefvande sjelfmedveten känsla af den vetenskapliga Lagfarenhetens höga bestämmelse och med den kräftfullaste spänstighet, angrep Calenius de deremot likgiltiga eller rent af fiendtliga meningar och anspråk, hvilka, förtäcktare isynnerhet under svepmanteln af det nyttiga, hade innästlat sig. Af denna hars, tillika med sarkasmens och den djupa samt öfverlägsna insigtens vapen, stolt och säkert forda polemik, förekomma i hans skrifter ljungande utfall. Men dess utixtar frambröte isynnerhet i hans muntliga föredrag, hvaraf månget härmfullt, elektriskt uttryck ännu, genom

levande fortplantning i friskt minne är bibehållet. Redan blott genom hans auctoritet underhölls eller väcktes, åtminstone såsom en fördöm, aktningen för Lagfarenhetens idéer. Hvad han mera positivt såsom lärare utträtade, antyder omedelbart föresynen af enskilda, i Statens embeten uppsatta män, hvilke under hans ledning hade vunnit sin ungdomsbildning. Ensam utgörande Juridiska Faculteten vid Åbo Universitet, bevakade han ensam Hennes utvidgade bestämmelse såsom inhemsk plantskola för besättande af tjänsterna vid landets rättsgångverk; ty ehuru denna offentliga angelägenhet genom utvecklade nya samhällsförhållanden hade blifvit allt viktigare, erhöll samma Facultet dock förut vid slutet af Calonii lefnad en motsvarande förstärkning, efter det att den Medicinska, hvilken äfvenså från Universitetets stiftelse hade bestått af en enda lärare, långt förut redan eller omsider, med tidigare gynsam inflyttelse af det yttre lifvets behof, hade blifvit förökad. Eriaringen af Calonii isolerade ställning vid Universitetet, i det att Lagfarenheten, ända till hans lefnads afton af honom allena föredrogs, hörer till efterkommandes erkännande af de förtjänster han såsom lärare förvärfvade. Samma ogynsamma läge jemte strängheten af Calonii fordringar, vållade jemväl, att vid Universitetet ej eller fästades någon, efter hans egen omedelbara föresyn vetenskapligt bildad, Jurist. Men hvad han i sjelfva verket var såsom lärare, har sin oförgängliga förklaring i det egnaste praktiska lif, hvilket vetenskapens framställning redan i och för sig utgör, eller det ljus han såsom författare i det positiva rättssystemet utsprid. I Sverige nyligen tillsammans utgifna, hafva hans förut länge ganska sällsynta, liksom begärligt eftersökta, skrifter, blifvit lättare tillgängliga, hvarjemte i denna samling äfven de yttranden upptogos, hvilka han i Högsta Domstolen såsom Ledamot hade afgifvit. Bland de uppsatser och arbeten af

juridiakt innehåll, hvilka han sjelf låtit utgå, höra, med undantag af ofvannämnda historiska specimen, alla hans akademiska disputationer, och utgöra förnämsta beständsdelen af denna samling. Men, utom en enda, som utkom 1806, voro alla de öfriga, första gången, eller af honom sjelf utgifna, redan inom eller till och med 1790. Hans tidigt mogna litterära verksamhet drog sig sålunda äfven tidigt tillbaka, men dess förhandenvarande frukter äro af den ädlaste art. De utgjorde tillika på sitt håll talande anledningar för offentligt understödjande af den inflytelse Universitetets för Lagfarenheten anställde lärare jemväl i denna egenskap tillkom. Men för den oinvigde kunna naturligtvis blott obestämda allmänna drag af dess arbetens haltfulla innehåll visa sig. Bland de från sådan, nödvändigtvis lågt underordnad synpunkt lättast tillgängliga, samt derjemte första och tidigaste, i det medborgerliga lifvets närmaste interesse viktiga minnesmärkena af Caloni juridiska studier, är en i Åbo Tidningar af honom införd uppsats „om rättigheten att utbekomma omröstningsprotocoller vid Domstolar,„ der han, i afvikelse från då gängse mening, „lagens ändamål likmätigt,„ utredde sitt ämne, och i följe deraf tillerkände åt allmänheten att i det allmänna, det som tillhör henne, få delaktighet och gemenskap, hvarförutan, som isynnerhet sednare tiders erfarenhet jemväl bekräftat, feberartade anspråk på jemlikt deltagande måste uppstå. Men Calonius utvecklade den äkta popularitet, hvarifrån lagarnas stränghet är oskiljaktig. Han uppträdde således sedermera äfven emot den philanthropiska sophistik, hvilken undergräfdde gamla seder och oreflecterad laglydnad, och som gick ut på att uppfinna en ny samhällsordning, i stället att söka förstå den rätt som var. Mot detta och andra, den moderna upplysningens phänomenar, upplifvade Calonius allmänna äldre sattser och läror, som hörde till Rättsvetenskapens grundläggning. Men Kritiska Phi-

Isaophins samtidigt uppställda Rättslära ignorerade han, hyrjemte han dock tillika, äfvensom Porthan, hindrade inägen af hela denna nya, djupare speculation. Såsom i det positiva rättssystemet viktigast, och såsom nödvändig grundval för dess kritiska behandling, bearbetade han förnämligast dess historiska sida, med belysning af dess i lagstiftarnes åsichter, i sedlighetens och folkbildningens tillstånd samt i politiska förhållanden verkande motiver. Bland hans till Jurisprudensens historie hörande arbeten torde företrädesvis böra nämnas hans disputation: *de prisco in patria servorum jure*, som han 1780 började utgifva, och hvars första del således äfven hör bland hans tidigaste juridiska skrifter öfverhufvud. Inemot 40 år sednare, efter Calonii bortgång, vederfors samma arbete en sällsynt utmärkelse, då det utomlands, af en Tysk, sjelf såsom författare skattad Jurist, Schildener, från trycket utgafs. Lagfarenhetens historiska bearbetning kunde icke eller annat än lifvas af hela den vetenskapliga bildningens gemensamma samtida rörelse (se s. 264). I spetsen deraf, jemte Porthan, stod vid Åbo Universitet Calonius, som dymedelst liksom å nyo uppgeck de ledande spåren af hans berömda företrädare Stiernhök. Men Calonius innehade derjemte höjden af sin tids vetenskap. I högst sällsynt innerlig förening voro hos honom teori och praxis, lära och erfarenhet samman-smälta. Om hans mästarskap i lagarnas tillämpning äfvensom i det concretas och specielas reducerande till enklare bestämningar, är kännares omdöme odeladt. I hyllningen af denna auctoritet finner sig den oinvigde befastad genom den äfven för oöfvade ögon synbara gedigna form Calonius gaf åt alla sina arbeten. På denna fulländning lade han så mycket större vikt, ju förtroeligare han var med den classiska forntiden, och derjemte med gemenskapen mellan halt och gestalt. De ämnen han företog sig till behandling, utförde han med den

sorgfälligaste trohet och ihärdighet, och med en talent af så, till sägandes artistisk art och natur, hvilken aflägsnade, så väl blott subjectiv färgläggning som allt heterogent material, samt klart genomskinligt framställde det utpekta, egentliga homogena innehållet. Hans stil, isynnerhet den Latinska, i ståndom dock, men för tankernas egna hållning, fritt afvikande från enskilda uttrycks gamla classiska mönster, har en träffande sanning, kärrikhet, ljus och enkel elegans, samt den spänstiga karakter, som i hela hans individualitet var afstämplad. För sina grundsattser vid nämnda språks behandling, hvani han hade tillägnat sig en högst sällsynt energisk ledighet, har han sjelf, i förbigående, redan i sitt första, främst här ofvan anförda arbete redogjort, med bifogade korta anmärkningar om det sanna i stil öfverhuvud, om olägenheten af ett gammalt och främmande språks begagnande, samt om den moderna vitterhetens, genom en djupare bekantskap med classisk Litteratur, beredda öfvergång till modersmålens upptagande. Sjelf var han dock i det gamla Romerska mer liksom hemmastadd! Men det vetenskapliga yrke, för hvilket han lefde, står, framför något annat, med det verkliga lifvet, med det närvarandes samt hela samhällets omedelbara dyrbaraste angelägenheter i beröring. Begges häfder skola, varaktigare än den granit, som betäcker hans stoft, till efterkommande fortplanta hans namn.

CARL NIKLAS HELLENIUS, adlad VON HELLENIUS, föddes d. 12 Aug. 1745 i Hollola. Fadren var RegementsSkrifvaren vid Tavastehus Regemente Carl Hellenius; modren Brigitta Strandén. Sonen blef Student i Åbo 1765; promoverades 1769 till Magister; utnämndes 1773 till Docens i Chemi, Oekonomi och Zoologi; begaf sig 1774 till Upsala Universitet, der han 1776 förklarades för Medicine Licentiat; utnämndes, efter Linnés recom-

mendation, d. 13 Febr. 1778, till Botanices Demonstrator vid Åbo Universitet (jfr sid. 240): feck, såsom uppmuntran att vårda botaniska trädgården (jfr sid. 243), genom Kongl. fullmakt af d. 7 Juni 1780, Professors värdighet samt säte i Consistorium: promoverades s. å. i Upsala till Med. Doctor: erhöll, genom Kongl. Brevet af d. 25 Juli 1783, rättighet att inom Philosa Fac:n, efter ålder i tjänsten, tillträda Professors lön: befordrades d. 16 Apr. 1793 till Professor i Oekonomin: blef 1811 Ledamot af Kejsarl. Collegium Medicum för Finland: erhöll, såsom *emeritus*, nådigt afsked af d. 29 Apr. 1816, och upphöjdes tillika i adligt stånd, hvarefter han antog namnet von Hellens: dog d. 26 Januari 1820. — Han hade 1780 blifvit kallad till ledamot af VetenskapsAkademien i Stockholm: 1797 af *Academia Naturæ Curiosorum* i Erlangen, och 1798 af Finska HushållningsSällskapet. Dessutom var han medlem af Svenska Patriotiska Sällskapet och af Sällskapet för Allmänna medborgerliga kunskaper. Som vid Rosenhanes här förut åberopade, i VetenskapsAkademien i Stockholm hållna Tal, uppgifves, har v. Hellens utgifvit 30 disputationer, samt i nysnämnda Akademis Handlingar 9 rön, och „åtskilliga i Patriotiska Sällskapets Journal., Ört-Genus *Hellonia* är efter honom benämndt. Såsom Professor i Oekonomin befordrade han isynnerhet Botanikens och Zoologins studium, samt gaf deråt vid Åbo Universitet, medelst utbredande af Linnés system, ett nytt lif, då hans begge företrädare och isynnerhet Kalm (se sidd. 18, 228 ff., 243 f.) mer dervid hade arbetat med afseende å allmänna hushållningens angelägenheter. Förenämnda naturvetenskaper, hvilkas studium i Universitetets äldre tider förnämligast blott af Medicine Professorerna hade underhållits, vunno dämera omsider fastare insteg, och började; såsom den allmänna bildningen tillhöriga, vinna vidsträcktare deltagande och uppmärksamhet. Härtill medverkade, jemte von Hellens, de

förtjente män, som efter honom vid den nya Botanices Deanonstratorstjensten voro anställda (se s. 24). Men genom bekantskapen med den organiska och lefvande naturen förädlades tillika den gängse empirismens gestalter öfverhufvud, äfvensom Vetenskapen i allmänhet jemte nya utrymmen äfven vann nya samband. Öfverallt hade ett sträfvande uppstått så väl att samla erfarenhetsämnen för vetenskaplig forskning, att med egna ögon läsa i naturens lefvande bok, som att pröfva det förut funna materialet och deröfver uppställda äldre läror, hvilka dymedelst förlorade sin uteslutande betydelse. Med from kärlek omfattade von Hellens det empiriska af sin vetenskap, hvars svåra högre bestämmeelse att begripa Naturen, begreppets motsatts, genom bekantskap med hennes företeelser måste förberedas och utveckla sig, men dervid jemväl för de sinliga föremålens obegränsade mångfald, het förlorades ur sigte.

Prof. von Hellens hade 1783 ingått äktenskap med Anna Charlotta von Mell, Dotter till Akad. Apothekaren Lars von Mell (s. 276) och hans Fru Anna Charlotta Fittje. Hon lemnade honom enkling 1795. Söner af detta äktenskap äro Assessorn i Kejs. Åbo HofRätt, Ridd., Lars Gustaf von Hellens, samt Förste Revisorn i Allmänna RevisionsRätten Carl Niklas von Hellens. Af fyra Döttrar blefvo de begge äldre gifta med Prosten, Kyrkoh. i Kimito, Gabr. Hirn, och Lieutenanten vid Amiralitetet Johan Christian Petreij.

ABRAHAM NIKLAS CLEWBERG, sedermera Baron *EDLGRANTZ*, föddes i Åbo d. 29 Juli 1754. Fadren var Prof. C. A. Clewberg (se s. 218). Han promoverades dera. 1772 till Magister, samt utnämndes kort derefter till Docens i Naturkunnigheten och Litteraturhistorien, en förening af skilda vetenskaper, hvilken erinrar om hela den samtidiga bildningens från samma rot

utgångna hufvudriktningar (se ss. 163, 260, 264), och hvilken hos A. N. Clewberg, redan i hans ungdomsstudier grundlagd, sedermera, i hans lefnads olika yttre lägen, framgent bibehöll sig. Dernäst erhöll han först Cancellarens fullmakt d. 16 Okt. 1778 att i Philoſofia Facultet vara Extra Ord. Adjunct, och befordrades sedan, med Kongl. fullmakt af d. 15 Mars. 1780, till Bibliothekarie, hvarjemte han d. 25 Juli 1783 feck rättighet att i ordning inom nämnda Facultet tillträda Professorskön. Men d. 23 Sept. s. å. till Konglig Secreterare utsämd, nästfölj. d. 12 Nov. upphöjd till Cancelliråd, och d. 7 Nov. 1784 hugnad med alla dertill hörande rättigheter, samt ytterligare, d. 31 Maj. 1787 till Konungens HandSecreterare antagen; s. å. förordnad till ledamot i General-TullDirectionen, d. 28 Apr. 1789 adlad, åren 1790 och 1791 i Konungens uppdrag utrest, hvarvid England och Frankrike af honom besöktes, erhöll han sedermera; d. 7 Nov. 1794; säte och stämman i CancelliCollegium; samt upphörde dermed för alltid att vidare tillhöra Universitetet, der hans plats, som han all sedan 1783 icke hade bestridt, efter honom med Franzén besattes. Under tiden hade honom jemväl den lysande utmärkelse vederfarits att i Svenska Akademien, näst efter Dess stiftelse, såsom En af de Aderton, inkallas. Kort efter det han såsom ledamot i CancelliCollegium inträdde, utnämndes han d. 24 Nov. 1794 till Archivarie vid Kongl. Majts Orden: d. 14 Juni 1800 till Riddare af NordstjerneOrden: 1804 till Directör öfver HofKapellet och Spektaklerna: 1805 derjemte till ÖfverIntendent öfver Kongl. Museum, och ständig Präses i Målare- och Bildhuggare-Akademien: s. å. dessutom till Ordförande i Allmänna Brandförsäkrings-Directionen: d. 24 Apr. 1808 till Commendör af NordstjerneOrden: d. 28 Jan. 1813 till Directör vid LandtbruksAkademien, som efter hans på Konglig befallning afgifna förslag hade blifvit inrättad. Slutligen befordrades

han, d. 24 Apr. s. k. till President i Commerce Collegium, hvarefter han d. 9 Maj 1816 upphöjdes i Friherrligt stånd. Han dog, ogift, d. 15 Mars 1821. — Jemte det han tillhörde ofvannämnda åt Litteratur och Skön Konst eignade Samfund och Inrättningar, hade han blifvit kallad till Ledamot af VetenskapsAkademien, samt Patriota Sällsk: i Stockholm, af Åkerbrukssällsk: i Paris, Sällsk: för uppmuntran af Konster, Manufactur och Handél i London, o. s. v. Så väl dessa utmärkelser som hela hans befordringsbana, och redan hans första utnämning till Docens vid Åbo Universitet, utvisa de begge hufvudriktningar, i hvilka hans litterära verksamhet utgrenade sig. Först vann han såsom skald ryktbarhet, isynnerhet genom ett vid Universitetet hållet, och derefter tryckt Sorgetal på vers öfver EnkeDrott. Lovisa Ulrika, hvilket, i blandning med det rhetoriska af sitt innehåll, utbredde en både tekniskt utbildad och haltfull samt lysande rikedom af känsla och fantasi, samt öfverträffade alla vid Universitetet i Dess äldre period, egentligen äfven blott genom Grefve Lillienstedt (se ss. 186 ff.), förut ådagalagda prof af inhemska skaldegåfva. Detta tal hörer bland företeelserna af en högst märkvärdig epoch både i konstsmaken och hela den allmänna bildningen. Jemte A. N. Clewberg var någon kortare tid äfvenledes Kellgren fästad vid Åbo Universitet. De voro sinsemellan genom vänskapsband nära förenade, fulländade begge der sina studier, mottogo af Philosophiska Faculteten derstädes på samma gång sina lagerkransar, och antogos bland Hennes Docenter. Före dem hade i Universitetets sköte jemväl Grefve G. Ph. Creutz fått sin första bildning (se s. 260). Poetiska idrotter utbreddes vidare, då det för Musik och inhemska Vitterhet, likväl ännu med Latinskt valspråk: *Utile Dulci*, i Stockholm stiftade Samfund hade till Åbo utsträckt sig med en utgrening under namn af

AuroraSällskapet. Bland Dess utmärktaste medlemmar var A. N. Clewberg (se s. 260). Erån denna tid uppgeck vid Universitetet den Poetiska Litteratur, som der sedermera nästan oafbrutet bibehållit sig, och med sina blommar förskönat, samt på sitt håll förklarar sin och vetenskapens gemensamma ideela grund. Med den samtida Svenaka poesin i allmänhet delade hon länge först en ny ethisk, social och politisk riktning, hvilken, jemte samhällsordningens och de högre statsinteressenas tillika inträffade concentrering, hade ett gemensamt djupare ursprung af dessförinnan genom förståndsodling och reflexion förberedda ideer. Hela denna allmänna bildnings innehåll och gång afspegla sig renast i då uppkomna Popularphilosophi samt Poesi. Medvetandet och känslan af Konstens egna höga bestämmelse för sig uppgeck och besjög sig i sammansmältning med uttrycken af ett nyfödt, skönt, fritt och subliant, undersåtligt, medborgerligt och konungakt sinnelag, hvarjemte i samma skapelse en dittills osedd, lagbunden ledighet och mångsidighet af former framalstrades. Med detta betydelsefulla historiska tidskifte i den inhemska bildningen är minnet af Edelcrantz förenadt. Men Åbo Universitet och hans Finska fosterland fingo dock icke länge behålla honom. Fåtaliga blefvo sedermera jemväl frukterna af hans, ehuru tidigt utvecklade, skaldegåfva. Deribland är, utom anförda Tal, företrädesvis utmärkt hans likaledes med allmän beundran mottagna Ode till Svenska Folket, tr. 1786, der han, som isynnerhet sednare blifvit erkändt, lyckligt använde Nordiska Mythologins, i en nyare period af Svenska Vitterheten, förnämligast genom Tegnér, förherrligade, poetiska innehåll. Om han i sin mögnaste mannaålder, ehuru dåmera länge redan från sin tosterhygd aflägsnad, likväl ännu varit i dess språk hemmastadd, och så mycket mer jemväl, om han, ungefär vid samma tid som Franzén, skulle, efter Hammarskölds

uppgift, äfven på Finska öfveratt den af honom på Svenska öfverflyttade folksången: *God save the King*, synes tvivlelaktigt. Men med charaktern af den nation; han genom sin härkomst tillhörde, sammanstämmer åtminstone hans sångers rådande, redan i och med ämnena själva, undersåttligt patriotiska ton, äfvensom em i dem bemärkt, melancholiak naturbeskrifning, hvori den Finska folket och dess skalders tillhöriga; derhos af nöden, af historien uppfostrade, icke löst svärmiska, utan med världamedvetandet stilla sammanklingande känslor kan antas uttryckt (se s. 190 f.) Men inom Svenska Vitterhetens omsåde uppkom på denna tid småningom en störande, ehuru för hennes framsteg i det hela vigtig förändring mellan artistiskt bildad subjectivitet och det poetiska snüllets bestämde, nationella och historiska, objektiva gestalter, hvilkas levande skönhet, i skillnad från formel förändringar samt företeelserna af dessas sträfvande att förverkliga sig, först genom samma motsättning kunde öfvergå till ett innerligare och allmänt medvetande samt göras gälbard. Men innan denna motsatts skarpere och ensidigare utvecklades, hade Edelcrantz redan dragit sig tillbaka från Vitterheten, på hvilken han sedermera förnämligast blott såsom styresman för offentliga, till de fria Konsternas befrämjande hörande, stiftelser inverkade. Hans mognaere mennas ålders verksamhet var förnämligast fästad vid Samhällets angelägenheter. Men han uppfattade och bedref dem från höga sympatier, och ingrep jemväl deri såsom författare, med vetenskaplig hellysning af deras allmänna innehåll. Såsom hans poesi hade afspeglat en fosterländsk anda, så uppbyros hans offentliga värf af ideer och fantasi. I sällsynt grad förenande vetenskap och erfarenhet, uppsteg han till Samhällets högsta platser. Hans befordringsbana kan jämföras med ofvannämnde Grefve Lillienstedts, i det att begge, födde Finländare, isån medelåldret utgångne, först

älsom skulder utmärkte, först vid Åbo Universitet anställda, slutligen uppnådde Statens högsta embeten och värdigheter, hvarjemte begge upplefde stora likartade politiska händelser, som på det allranärmaste rörde deras Finnska fosterbygd. Men minnet af Baron Edelcrantz, är icke, älsom Grefve Lillienstedts, fränt af hemska misstankar. Hans offentliga värd. voro under de politiska stormar, som jemväl på hans, äfvensom på Lillienstedts, tid skakade Svenska Rikets innersta grundvalar, stadigt fästade vid den inre allmänna förvaltningens, vid stats-hushållningens och de frädliga medborgerliga yrkenas lagnare område. Landbrukets, Händels. samt Näringsarnas och dermed förenade samhällsinrättningars angelägenheter tilldrogo sig hans energiska verksamhet. Till början deraf hör, att han 1794 hade upfunnit och verkställt den Svenska Telegrafinrättningen. Efter en på Konglig befallning 1804—1804 anställd utrikes resa, införde han i Sverige de Engelska Ångmaskinerna. Efter hans utkast och förslag inrättades i Sverige Landbruks-Akademien. I hans företag och förbehafvanden, samt den mod- och förtröstansfälla uthållighet, hvarmed han fullföljde dem, röjde sig på alla håll den sjelfständige, öfver mängden af samtida upphöjde, dristige och idérique Tänkaren och Statsmannen. Hela nationens högaktning och saknad följde honom i grafven. Då dervid hans sköldemärke krossades, upplifvades värtaligt hans minne af Statsrådet Gr. Lagerbjelke. En varm målning af hans förtjenster framställer det Tal, hvarmed i Svenska Akademien hans efterträdare derstädes intog sin plats.

JOHAN SUNDWALL föddes 1765. Fadren var Kapellanen i Harjvalda Kapell af Kumo-Socken, Matthias Sundvall. Sonen blef Student i Åbo 1780: Philos. Magister 1786: Docens i MoralPhilosophin 1787: Amanuens vid Consistorium Acad. 1789, och tillika s. &. Amanuens

vid DomKapitlet: Vice Notarie vid DomKapilet 1792: Adjunct i Philosophiska Faculteten 1795: Kyrkoherde i Pöytis 1799: Theol. Doctor 1817, och 1818 Ledamot af KyrkoLagsComitén: Kyrkoherde i Storkyrö 1818: dog, under en resa, i Åbo den 25 December 1825.

Prösten Doctor Sundvall hade med Johanna Fredrika Söderberg, Dotter till en Bågaré i Åbo, ingått äktenskap, hvaraf äro Sönerne Professoren Johan Matthias Sundvall, och Häradsböffdingen Carl Gustaf Sundvall, samt en Dotter, gift med Majören Fredrik Bronkoffsky.

CARL BIRGER RUTSTRÖM föddes d. 22 Nov. 1758. Föräldrarna voro Kyrkoherden vid Hedvig Eleonoras Församling i Stockholm Dr Anders Carl Rutström, och hans maka Brita Sjöerman: Sonen blef 1772 i Upsala Student: anträdde, tio år sednare, 1782, i natural-historiskt ändamål, med några andra unga naturforskare, en resa till Lappmarken: och blef, efter föregångna långvariga studier, 1785 promoverad till Magister. Ytterligare besökte han åter Lappmarken 1788. Sedermera, 1791, understödd med Thuniska stipendium i Upsala, och tillika af VetenskapsAkademien med anslag från Sahlgrenska donationen, anträdde han en utländsk resa genom Danmark och en del af Norra Tyskland, till Holland. I Hardervik 1793 förklarad för Med. Doctor, besökte han ytterligare jemväl England. I December s. å. till fäderneslandet återkommen, erhöll han, genom förmakt af d. 30 Apr. 1794, befördrån till den vid Åbo Universitet allt sedan Dahls död lediga (se ss. 24, 241) Botanices Demonstratorstjensten. Men 1796 till Vice Secreterare. och derpå 1799 till Ordinarie Secreterare vid Patriotiska Sällskapet i Stockholm antagen, qvarstannade han derstädes för alltid, sedan han 1798 afsagt sig sin i Åbo innehafda Demonstratorstjenst. Hans yttre läge förblef derefter oförändradt, tills han d. 3 Dec. 1812 äfven till

Secreterare i Svenska LandbruksAkademien (se s. 289) utnämndes, hvarjemte honom s. & den utmärkelse vederfors, att han till En af de Aderten i Svenska Akademien inkallades. Derpå tilldelades honom d. 12 Juli 1814 MedicinalRåds titel: d. 20 Maj 1818 NordstjerneOrden. Ytterligare erhöill han d. 30 Mars 1820 Konglig fullmakt att i Vitterhets Hist. o. Antiquitets Akademi, som 1810 hade kallat honom till Ledamot, vara Secreterare, samt såsom RiksAntiquarie och Garde des Medailles tjenstgöra. Slutligen utnämndes han 1821 jemväl till Hederstedamot af SundhetsCollegium. Tidigare, eller sedan 1798, hade han tillhört Finska HushållningsSällskapet såsom Dess ledamot, och, på samma sätt, sedan 1808 Svenska LäkareSällskapet, samt sedan 1809 VetenskapsAkademien. Utan att hafva varit gift, bortgeok han från lifvet d. 13 Apr. 1826. — Åbo Universitet hade väl blott en kort tid fått behålla honom; men han delar dock äran af de förtjenster, genom hvilka Linnés vetenskap der vann fastare iästeg (se s. 286 f.). Der blef han jemväl såsom skald känd (se ss. 260, 289 f.). Skild derifrån underhöll han med enskilda af Univeritetets Medlemmar, deribland isynnerhet med Franzén, vänlasta, af gemensamma litterära interesserna lifvade, förbindelser. Genom anderik polyhistori, hvarmed satiriakt spelande qvickhet och förekommande välvilja samt meddelsamhet i sällsynt förening voro sammansmälta, kunde han, isynnerhet på de platser han i hufvudstaden beklädde, som oftast med upplysningar och anvisningar gå till mötes de mest olikartade litterära anlitanden, hvilka, i följe deraf, jemväl både från närmare och fjernare, förtroligare och främmande, håll honom vederforos. Hans egen litterära verksamhet var, oaktadt dess rika tillgångar, blygsamt indragen. Hans först i Åbo röjda och erkända skaldegåfva visade sin mognad genom en på rimmad vers utförd öfversättning ur Ovidius, af fabeln om Phaeton, hvilken, utan

täflan om pris till Svenska Akademien inlemnad, hedrades med ett rum bland Hennes Handlingar. Denna hans poetiska talent hade funnit sin näring i den gamla, förnämligast den Romerska Litteraturen, som dämera fritt och snillrikt, och, just derigenom, enfigare med dess egen särde (s. 225 ff.) upplattades. Tillika inblandade sig dock imoden åskådning (jfr ss. 259, 260). Men emellertid förbereddes ett så mycket ljusare erkännande af den fordna klassiska bildningens bestämda, skilda innehåll och former, hvilket var villkoret för insigten af Hennes högre enhet och sammanhang med den Nya. Genom hennes bekantskap utvecklades Rutströms vittra talent isynnerhet i en, med afgjord inre kallelse antagen, speciel riktning, hvarvid tidigt vännen yttre uppmantran bidrog att lösta honom. Redan 1769 och 1790 hade han af Vitterhets, Hist. och AntiquitetsAkademien för förslag till Inscriptionser och Sinnbilder erhållit högsta prisen. Genom studium af Historie och Antiquiteter, hvilket i grundläggningen af hans vidsträckt, derjemte fint anspåkslösa och försyfta, lärdom ingeck, utvecklade sig hans epigrammatiska sinrikhet till en mognad, hvars frukter, i mängen åskådening och offentligt minnesmärke förvarade, gå till efterverlden. Bland de berömdaste är inskriften på K. Erik XIV:s grafvård i Vesterås domkyrka. Dessa utgöra omedelbart äfven hans egen väraktigaste minnesvård. Förklaringen deraf, jemte en ljus bild af hela hans litterära karakter och intressanta individualitet, framställer Valerii InträdesTal i Svenska Akademien.

GABRIEL BONSDORFF, adlad VON BONSDORFF, föddes i Borgå d. 6 Nov. 1762. Hans fader var Kyrkoh., Prosten Dr Petter Bonsdorff (se s. 199). Sonen blef Student i Åbo 1779: Magister 1782: begaf sig 1783 till Upsala, och förklarades der 1784 för Medic. Candidat:

anträdde sedan en resa till södra Sverige och Danmark, hvarifrån han, riktad med en betydlig naturalhistorisk samling, i slutet af s. å. till Upsala återkom: erhöll deraf i Dec. s. å. Med. Licentiats, och 1785 Doctors värdighet: befordrades, genom Kongl. fullmakt af d. 18 Juni 1786, till då (se s. 12 f. o. 19) i Åbo för Naturalhistorie och VeterinärVetenskap stiftade Profession, hvartill han, i afseende å sistn. vetenskap, genom en förnyad resa till Köpenhamn hade beredt sig: men erhöll d. 19 Juni 1794 flyttning till Medicinska Faculteten såsom Professor i Anatomien, Chirurgen och Veterinärvetenskapen, sedan han ända från 1788 hade föredragit äfven de begge förnämnda vetenskaperna under Professionens ledighet. Under sin sednare lefnadsbana ådagalade han isynnerhet i många yttre värf och befattningar en kraftfull verksamhet. Han deltog 1797 i stiftelsen af Finska HushållningsSällskapet: hade, under en lång följd af år, insett det vid nya Universitetshusets byggnad, från början till slutet deraf: förestod, såsom Ledamot i Strömsrensings-Directionen i Finland, det vid Kumo Elf 1807 anställda kanalarbete (se s. 256). Vid inrättningen af Collegium Medicum i Finland, blef han genast Dess ledamot: utnämndes d. 9 Jan. 1812 till Ridg. af St VladimirsOrdens 4:de klass: d. 2 Aug. 1815 till Præses i nyasännumda Collegium: d. 30 Maj 1817 till Archiater: upphöjdes d. 27 Aug. 1819 i adligt stånd: och erhöll d. 17 Mars 1820 befrielse från de akademiska göromål honom ålegat, samt slutligen, d. 25 Maj 1823, såsom Professor Emeritus, afsked, hvarest han dock, enligt allernådigsta förordnande, fortfor att vara Præses i CollegiumMed., tills hans efterträdare i Professionen hann utnännas. Han dog d. 22 Nov. 1831. — Med betydande uppföring hade han 1819 till Universitetet förärat sin oivannämnda, under ungdomsstudier tillkomna, rika naturalhistoriska samling. Men det tidskifte, i hvilket v. Bonsdorff tillhörde Medicinska

Faculteten, är märkvärdigt genom viktiga förbättringar och utvidgningar i de offentliga stiftelserna för Hennes vetenskapliga bestämmelse (se s. 275). I befrämjandet deraf deltog han särdeles i sin tidigare, ännu icke med yttre uppdrag sysselsatta mannaålder. Såsom lärare i Anatomien uppträdde han med utmärkt skicklighet samt nit och värma för sitt yrke. Förut hade Medicine Professorerne förgäfvat bemödat sig att införa Anatomins studium (jfr sid. 216). Men erfarenhetskunskapernas och förståndsutlysningens sedermera vunna allmänna framsteg hade för Medicinen öfverhufvud, och särskildt för Anatomien, haft den fördelaktigaste inflytelse. Till den empiriska naturforskningens derjemte förekommande fenomenener hörde väl, inom Anatomins område, att lifvets grund och väsen söktes med knif och genom dissectioner. Men Vetenskapen såsom sådan tilldrog sig deltagande och uppmärksamhet, samt vann fasta in- steg.

Archiatern v. Bonsdorff hade 1788 med Anna Adol- fina Busch, Dotter till Directören Adolf Busch och hans Fru Anna Maria Steinhausen, ingått äktenskap, hvaraf äro Sönerne: Professorn och Ridd. Pehr Adolf v. Bons- dorff, Kamereraren i Kejsarl. Senaten för Finland, Kam- marRådet, Ridd., J. U. D:rn Joh. Gabr. v. Bonsdorff, samt LandsKamer., KronoFogd. Mr Carl Gustaf v. Bons- dorff, och fem Döttrar, som blefvo gifta med Kapellänen Nils Mich. Ingelius, KronoFogden Erik Wasz, LandtRänt- mästaren, HofRådet o. Ridd. Lars Fredr. Kuhlström, RegementsSkrifvaren Ernst Fredr. Sallmén, samt Bruks- Patronen Carl Johan Sallmén.

ALEXANDER LAURAEUS föddes 1758. Hans fader, af samma namn, var DomkyrkoSyssloman i Åbo. Sonen blef ders. Student 1774, Prest 1777, Magister 1778, utnämndes 1780 till E. O. EsquadronsPredikant, 1783 till RegementsPastor vid LifDragonerna, samt se-

dermera d. 9 Juli, 1807 till Pastor vid Åbo Universitets Theologiska Seminarium (jfr s. 23). Sist tillträdde han, med fullmakt af d. 20 Febr. 1816, Lojo Pastorat, hvar-
 efter han 1817 promoverades till Theol. Doctor. Hans dödsfall inträffade d. 11 Febr. 1832.

Fyra gånger gift: först med Ulrika Lovisa Simolin, och sedan med Mariana Juliana Vinqvist, begge döttrar till Handlande i Åbo: dernäst med Fredrika Ziervogel, hvars fader var Apothekare i Stockholm: samt slutligen med Sophia Theresia Bratt, efterlemnade han sin sista Fru Enka jemte åtta styfbarn. En af hans bortgångna Söner, den genom sitt artistiska mästarskap berömd, i Stockholm bildade Målaren, Alexander Lauræus, af hvars taflor en och annan, eller vetterligen åtminstone fyra, återkomna till hans fosterbygd, genom sällsynt in-
 hemsk, enskild konstärlek der bibehållits, hör bland de få af Finlands söner, som utmärkt sig i de bildande konsterna. Flera år, med pension från Sverige, stadd på en utrikes resa, hvarunder isynnerhet Paris länge uppehöll honom, dog han vid 40 års ålder i Rom, d. 21 Oktober 1823, af en stark förkylning, som öfvergeck till inflammation i underlifvet. Han hade under sin vistelse utomlands hemsändt till Stockholm flera arbeten, samt dessutom efterlemnat åtskilliga mer och mindre färdiga, hvilka med sitt utmärkta värde bleivo smärtande bevis af den stora förlust Konsten genom hans bortgång hade lidit. Till inkomst för hans enka ärnade, näst efter hans dödsfall, hans vänner i Stockholm, under de förnämsta Konstnärers ledning, anställa en exposition af hans arbeten. Hans porträt utkom sistlidet år 1836 i 4:de Häftet af det ypperliga *Galleri af utmärkta Svenska Lärda, Vetenskapsidkare och Konstnärer*, af J. G. Sandberg. *Lithogr. af J. E. Cardon*. Ett porträt af honom, jemte kort teckning af hans lefnad, förekommer äfven i Tredje Häftet af *Stockholm Förr och Nu*.

MEDLEMMAR O. ADJUNCTER, 1722—1811. 299

PERH MALMSTRÖM föddes i Sverige (i Vestmanland?) 1758: blef i Upsala Student 1776, samt Magister 1785, hvarefter han 1786 till Docens i Praktiska Philosophin utnämndes. Men isynnerhet känd för Orientaliska studier, anmodades han af Vitterh:s, Hist. o. Antiqua Akademien att uppsätta beskrifning öfver Kufiska mynt i Konungens Samling, samt erhöll dernäst, d. 13 Nov. 1789, befordran till Professionen i Österländska och Grekiska Språken vid Åbo Universitet, dit han således, dock icke förr än långt in på följande året, öfverflyttade. Af sex hans närmaste företrädare hade ej mindre än fyra likaledes varit Svenskar (jfr s. 193). Under denna tid hade vid Universitetet andra vetenskapliga studier uppgått, då deremot, oakadt enskilda lärares, isynnerhet C. A. Clewbergs och Tidgrens, utmärkta skicklighet, de språkstudier, med hvilka det Theologiska stod i närmare gemenskap, och åt hvilka det förut hade gifvit ett ensidigt anseende, jemte detta hade förlorat sig, och åter ännu icke blifvit erkända till deras eget interesse, för hvilket dock Malmström i sin tidigare mannaålder med värma, äfvensom med ovanlig insigt deraf, nitälskade. Men han qvarstannade icke länge vid Åbo Universitet. Efter Wilde utnämndes han d. 9 Apr. 1795 till Bibliothekarie vid Kongliga Bibliotheket i Stockholm, der han sedermera, liksom hans företrädare, feck titel af CancelliRåd. Slutligen öfvergeck han dock åter på en ny bana, i det han till Pastor i Sköfde, under Skara Stift, d. 24 Jan. 1811, utnämnd, inträdde i Prestaembetet. Sist flyttade han, med fullmakt af d. 26 Mars 1822, till Stora Tuna Pastorat i Vesterås Stift, der han i hög ålder d. 18 Sept. 1834 slutade sina dagar.

ANDERS JOHAN METHER föddes i Padasjoki d. 8 Jan. 1773. Hans föräldrar voro Regementskrifvaren Carl Gustaf Mether och dess Fru Vendla Hellenius. Han

blef i Åbo 1789 Student: 1792 Magister: 1795 Docens i Matematiken, och snart derpå Amanuens vid Bibliotheket, hvarefter han d. 21 Maj 1799 till Professor i Matematiken befördades. På begäran erhöill han allernädigsta afsked d. 12 Mars 1812, och lemnade i följe deraf Universitetet, saknad såsom en rättskaffens embetsman samt med lyckligt elementärt framställningssätt begåfvad lärare. Kring denna af de viktigaste allmänna förändringar utmärkta tidpunkt förlorade Universitetet jemväl icke blott den lärda Radloff, som dock först sednare tillbakaflyttade till Sverige, derifrån han härstammade, utan äfven Franzén, hela sitt fosterlands ännu, på annan jord, med snillets ungdom rikt blomstrande älskling, samt oförgätliga prydnad och ära. Af dessa trenne Universitetets, derifrån nära samtidigt till andra lefnadsbanor bortgångna, Medlemmar, kvarstannade blott Methér för alltid i Finland, der han sedermera, i sin födelseort bosatt, på sin egendom, Verho gård i Padasjoki, i landligt lugn och stilla medborgerlig verksamhet, tillbragte den öfriga delen af sin lefnad, samt jemväl, kort förrän detta blad lades under pressen, d. 18 Aug. 1837, af efterlemnad maka och fem fosterbarn begråten, slutade sina dagar.

BIOGRAPHISKA ANTECKNINGAR

OM

FACULTETERNAS

MED DÖDEN AFGÅNGNE

MEDLEMMAR OCH ADJUNCTER

ÅREN 1811—1837.

Såsom vid förra Afdelnings slut förekomma jemväl här blott De, hvilke fulländat sitt lefnadslopp. Men redan i den förra upptogos, af dessa senast bortgångna, flere, hvilka början af närvarande period hade från den nästförflutna fått behålla (jfr s. 195 f.). Andre, hvilke likaledes, men i sin lefnads fulla kraft och, med odelad verksamhet, fortforo att tillhöra Universitetet, uppföras i här vidtagande Afdelning. De få sålunda sin plats i bredd med en och annan Yngre, eller i det Allmänna mindre känd, som obemärktare äfven försvann. Men dessa, i följe af Universitetets senast lidna förluster, här slutligen, efter en blott naturlig ordning, sammanställda Namn, framkalla till största delen ännu i närhet hysta sorgligt friska minnen. Närvarande Afdelning inskränker sig därför till att, utan åtskillnad emellan sina biographiska ämnens olika innehåll och vigt, uppställa blotta chron- och genealogiska uppgifter. Men såsom kännemärken eller erinringar af litterära värf och förtjenster, tilläggas närmare än förut ingående anteckningar om utgifna

302 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

skrifter. Svårighet gjorde dock härvid den efter Åbo brand ännu nödvändigtvis fortfarande brist på tillgängliga samlingar af erforderliga källor. Så nya de i fråga varande företeelserna än äro, kunde dock blotta bidrag för erinring deraf tillvägbringas, hvarvid både fullständighet, bibliographisk noggrannhet och pålitlighet, samt likhet och consequens måste försakas.

JOHAN ADOLF LINDBLAD föddes i Askersund d. 19 Juli 1795. Hans fader var Rådmanen och Post-Inspectorn A. Lindblad. Sonen blef Student i Upsala 1804: Magister 1809: MedicineCandidat 1813. Efter ett i Åbo d. 10 Nov. s. å. försvaradt specimen, utnämndes han, genom fullmakt af d. 31 Dec. 1813, till Chemie Adjunct vid Universitetet ders. Dernäst undergeck han i Upsala, VårTerminen 1814, MedicineLicentiatExamen. Men, innan han hann öfverflytta till Åbo, dog han af lungsot d. 29 Juli 1814.

JOHAN GUSTAF RANCKEN föddes den 23 Jan. 1784. Hans föräldrar voro Prosten, Kyrkoh. i Bieruo D:r Gustaf Rancken, samt Christina Lovisa Rothovius, dotter till Prosten, Kyrkoh. i Ikalis Joh. Rothovius. Sonen blef Student i Åbo 1798: promoverades 1805 till Magister: antogs 1806 till Docens i Historien, och samma år till Amanuens vid Consistorium Academicum: utnämndes 1808 till ViceNotarie vid DomKapitlet: d. 2 Febr. 1811 till Adjunct i Historien och NaturRätten: dog, ogift, den 5 Maj 1815.

GABRIEL PALANDER föddes d. 1 Aug. 1776 i Vånå. Fadren var Kapellanen, sedan Kyrkoh. ders. Gabriel Palander. Sonen blef i Åbo Student 1794: promoverades 1798 till Magister: utnämndes strax derefter till ExtraOrd. Amanuens vid Bibliotheket: 1799 till Docens i

Mathematiken. På VetenskapsAkademiens i Stockholm begäran, att vid Åbo Universitet någon Mathematiker måtte utses till deltagande vid gradmätningen i Vesterbotten, anförtroddes, enligt Consistorii förslag, detta uppdrag åt Palander. Återkommen 1803, blef han af Cancelleren recommenderad till befordran. Samma år utnämndes han till Ordinarie Amanuens vid Bibliotheket: samt derefter d. 31 Aug. 1805 till Adjunct vid Philo:sa Faculteten. Genom Kejserslig fullmakt af d. 11 Sept. 1809 befordrades han till Bibliothekarie, i hvilken egenskap han jemväl, efter Universitetets Nya Stat, genom Kejserslig stadfästelse af d. 31 Maj 1811 förordnades att vara Professor i LitterärHistorien. Men genom Kejserslig fullmakt af d. 8 Aug. 1814 flyttades han till Professionen i Theoretiska Philosophin, den han förut förestod, hvarunder offentliga föreläsningarna i LitterärHistorien bestredos af dåv. Ordinarie BibliotheksAmanuensen M:r Docens F. W. Pipping. Palander dog, ogift, d. 17 Nov. 1821. Såsom de af nästnämnda begge Adjuncter, Lindblad och Rancken, aflagda Specimina, äro jemväl Professor Palanders vid Universitetet utgifna Disputationer, 16 till antalet, i Marklins DisputationsKatalog förtecknade.

HENRIK JOHAN WALBECK föddes i Åbo d. 11 Okt. 1793. Föräldrarna voro Klockaren vid Åbo DomkyrkoFörsamling Erik Gabriel Walbeck samt dess Hustru Anna Christina Calonius. Han blef i Åbo 1808 Student: Magister 1815: utnämndes d. 10 Maj 1816 till Docens i Tillämpad Mathematik: och befordrades d. 18 Dec. 1817 till den då nyligen först inrättade AstronomieObservatorstjensten (se s. 35), hvarvid han sedermera qvarstod, tills hans lefnad sorgligt tog sitt slut. Om sommaren 1819 seck han, på Universitetets bekostnad, anställa en resa i Finland, och om hösten s. å. till Dorpat, till förberedelse af de genom Professor Struve började grad-

mätningars fortsättande och utsträckning öfver och norr-
om Finska Viken. Universitetet bestred likaledes kostna-
derna för en utrikes resa, som han 1820 i Juli sjövägen
anträdde till Tyskland, för att der besöka de förnämsta
Astronomiska Observatorier, och till att derjemte förän-
stalta om förut för Universitetets Observatorium hos
Utzschneider i München beställda instrumenters transport.
På hemresan tog han vägen genom Königsberg, och
uppehöll sig der längsta tiden, för bekantskap med den
berömda Astronomen Bessel: besökte sedan å nyo Dor-
pat: och återkom till Åbo i början af Mars 1821. Om
sommaren 1822 var han i trakten af Padasjoki och vid
Saimen sysselsatt att, enligt åter af Universitetet under-
stödt uppdrag, utse punkter för triangelmätningar. Men
några veckor efter sin hemkomst, blott vid 29 års ålder,
och utan att hafva varit gift, slutade han olyckligt sin
lefnad på Observatorium i Åbo, d. 23 Okt. 1822. Vid
hans nyssnämnda andra besök i Dorpat, i början af 1821,
hade den nästförut i Paris och Bremen upptäckta Komet
först af honom setts, innan Franska och Tyska observa-
tioner deröfver ännu voro kända. Året förut, 1820, hade
han af Astronomiska Sällskapet i London blifvit kallad
till Ledamot. Dylik utmärkelse vederfors honom året
derpå, 1821, af Hamburgska Sällskapet till utbredande
af de Matematiska Vetenskaperna. Bland hans arbeten
till tiden det första är en under Professor Ahlstedts in-
seende försvarad gradualdisputation, hvarefter han sjelf
utgaf fem, likaledes alla i Marklins Katalog uppräknade
Disputationer. En och annan mindre uppsatts af hans
hand förekommer i Mnemosyne (1820 N:o 4, 1821 sp.
261). Men VetenskapsAkademiens i Stockholm Handlingar,
1816—1818, förvara fyra af honom meddelade af-
handlingar: *v. Zach's Corresp. Astronomique* 1820, Cah.
6, en af honom författad afhandling, som derifrån uti
Repertory of Arts, Manufactures and Agriculture, Sec-

MEDLEMNAR O. ADJUNCTER, 1811—1837. 305

Series N:o CCXLV, Octobr. 1822 inflöt: samt *Bo-
de's Astronomisches Jahrbuch für das Jahr 1823*, en
undersökning *über die Genauigkeit der Beobachtungen
am Mittagsfernrohre*, hvilken, efter recensionen deraf i
Götting. gel. Anzeigen för 1821, här anföres. Dessutom
är här att nämnas: *Grunddragen af Plana och Spher-
iska Trigonometrien*, författade af Prof. Christian Ludv.
Gerling, öfversatta af *Henr. Joh. Walbeck. Åbo, 1821*,
i *Bibel-Sällskapets Boktryckeri*, 103 ss., företal af Öt-
versättaren 3 ss., innehållsförteckning 2 ss., o. 2 tabel-
ler, *Sic.*

LARS JOHAN PRYTZ föddes d. 9 Apr. 1769. För-
äldrarna: voro Capitenen vid LillDragonRegementet An-
ders Johan Prytz och hans Fru Hedvig Maria von Mell,
dotter till Apothekaren i Åbo Lars von Mell (se s. 276).
Han blef Student i Åbo 1805: Magister 1810: d. 20 Okt.
1811 Docens i NaturalHistorien: öfverreste s. å till Up-
sala, och studerade der Medicin: erhöll under tiden, d.
31 Jan. 1813, fullmakt att vara ExtraOrd. Philos. Adjunct
vid Åbo Universitet: promoverades d. 3 Juni s. å. i Up-
sala, till Med. Doctor: beforderades d. 3 Dec. s. å. (1813)
till Botan. Demonstrator vid Åbo Univ:t, samt d. 23 Aug.
1814 derjemte till Secreterare i Kejsarl. Collegium Medi-
cum för Finland: erhöll från sistn. tjenst, d. 6 Aug. 1818,
samt från BotanicusDemonstratorstjensten d. 23 Juli 1820,
på begäran, afsked. Sedan utnämndes han, d. 20 Aug.
1821, till ProvincialLäkare i Saarijärvi District. Stadd
på en resa derifrån, dog han i Åbo d. 23 Juni 1823. Om
sommaren 1819 hade han i naturalhistoriskt afsende be-
sökt Loppmarkerna ända upp till NordCap, hvarefter
han till Universitetets Museum förärade en betydlig sam-
ling af Insecter, Växter m. m. Anteckningar om denna
Resa innehåller *Muemosyne 1821*, spp. 129—160, 178—192.

306 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

Till hans af Marklin uppgifna Dispp. äro att tilläggas: *Floræ Fennicæ Breviarium, Diss. III—VI*, pp. 29—92, år 1821 utkomna.

D:r Prytz var gift med ErkeBisk. Tengströms (se s. 106) Dotter, Hoffröken hos Deras Maj:ter Kejsarinnorna, Anna Carolina af Tengström. Af detta äktenskap äro i lifvet fyra Döttrar, den äldsta gift med Cancellisten i Kejsarl. Åbo HofRätt Joh. Vilh. af Heurlin:

CARL JAKOB AF TENGSTROM, född d. 20 Maj 1788, son till ErkeBisk. Tengström (se sid. 106), blef Student i Åbo d. 18 Maj 1804: 1810 Magister: utnämndes 1811 till Docens i Orientaliska Litteraturen: besökte 1812 och 1813 Universiteterna i Upsala och Lund: befordrades d. 17 Febr. 1813 till Adjunct i Orientaliska Litteraturen vid Åbo Universitet: antogs d. 8 Maj 1817 till Secreterare i Kejsarl. Finska Bibelsällskapet, samt d. 12 Febr. 1818 till Secreterare i de allernådigst tillförordnade Ecclesiastika Comitéerna: dog d. 25 Aug. 1823. Af honom utgifna 4 Dispp. äro upptagna hos Marklin. Dessutom af honom utarbetad utkom, efter hans död, under Prof A. J. Lagi inseende, 1826: *de Justo ex Fide vivente, Pars Posterior*, pp. 15—36.

Adjuncten C. J. af Tengström var gift med sin Mors halfbroders, LandtRäntmästaren Carl Robert Caloanders och hans sednare Fru Sophia Magdalena Mörten-grens, Dotter Hedvig Lovisa Caloander. Af deras barn äro i lifvet en Dotter och en Son.

JOHAN FREDRIK AHLSTEDT föddes d. 25 Okt. 1776 i Loimijoki. Föräldrarna voro Kapellanen Johan Ahlstedt och hans Fru Christina Margareta Tenlenius. Han blef Student i Åbo d. 14 Juni 1793: 1798 Magister: utnämndes d. 4 Febr. 1802 till Docens i Rena Mathematiken: erhöi d. 30 Maj 1811 fullmakt å AkademieSecre-

MEDLEMMAR O. ADJUNCTER, 1811—1837. 307

teraretjensten, hvilken han från 1808 hade förestått (se s. 271): befordrades d. 5 Juli 1812 till Matheseos Professor: dog d. 21 Decemb. 1823. Till de af honom utgifna 9 Dispp., hvilka Marklin hunnit upptaga, äro att tilläggas: *De Lege Resistentiae Aëris in Projectilia*, 1822, 1½ ark, 4:o: *Diss. Astron., arcus semidiurnos Siderum ad latitudinem Aboënsem exhibens*, 1823, P. I—VIII, pp. 1—68, 4:o, och *Diss. Mathemat., rationem Differentiam Functionum e differentialibus earundem determinandi ostendens*, 1823, 1½ ark, 4:o.

Professor Ahlstedt var gift med Prostens i Loimijoki Efraim Carenii och dess makas Ulrika Widbergs Dotter Katarina Ulrika Carenius. Af deras barn äro i lifvet tre Söner: äldst Registratorn i Kejsarl. Åbo Hof-Bätt, Aug. Leon. Ahlstedt, och dernäst Lectorn vid Gymnasium i Åbo, M:r Joh. Efr. Ahlstedt.

FREDRIK BERGBOM föddes d. 10 Juli 1785 i Kemi Socken. Hans föräldrar voro KronoFogden, ditintills i Kemi, sedermera i Uleå Härad, Jakob Bergbom och dess Fru Katarina Calamnius, hvilka, i följe af fadrens erhållna transportfullmakt, året derpå flyttade till Uleåborg. Sonen blef i Åbo Student om hösten 1802: Magister 1810: utnämndes d. 11 Juli 1811 till Docens i Theor. Philosophin: befordrades d. 30 Nov. 1813 till Adjunct i Theor. o. Prakt. Philosophin: d. 5 Jan. 1823 till Professor i Theor. Philosophin: dog d. 10 Jan. 1830. — Han har utgifvit 3 Dispp., af hvilka Marklin hunnit anföra 2, den sedermera utkomna är: *De ortu et indole Idealismi Fichtii. P. I.* 1822, pp. 1—16, 2½ ark, 4:o: dessutom, 1825, två ggr, och 1828 en gång Latinska Theser för Universitetets Stipendiater, hvardera gången ½ ark, 4:o: samt i egenskap af Univeraitetets Rector Programmer d. 2 Apr., 11 o. 29 Juni 1826. I redactionen af Tidskriften

306 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

Mnemosyne, som åren 1819—1823 utkom; deltog han från dess början tills den upphörde.

Professor Bergbom var gift med Kamererarens vid Kejsarl. Senaten för Finland Carl Fredrik Tengströms och dess Frus Anna Margareta Bergboms Dotter, Johanna Carolina Bergbom. I detta äktenskap hade han en dotter, som tidigt efter honom från sin sörjande Mor bortgeck.

ANDERS JOHAN LAGUS föddes d. 10 Juli 1775. Fadren var Prosten, Kyrkoh. i Idensalmi, Ledam. af NordstjerneOrden, Doctor Johan Lagus: Modren Benedicta Lovisa Kraftman, Dotter till Lectorn vid Borgå Gymnasium Anders Kraftman. Sonen blef Student i Upsala 1788: inskrefs HöstTerminen 1794 vid Åbo Universitet: promoverades der 1795 till Magister: blef 1796 Docens i Grekiska Litteraturen, samt icke långt derefter Amanuens vid Bibliotheket: 1799 Theol. Candidat, och, i slutet af samma år, Licentiat: utnämndes d. 19 Okt. 1802 till Adjunct vid Philosophiska Faculteten: d. 5 Aprill 1805 till Log. och Metaphys. Professor: d. 1 Juli 1812 till Professor i Praktiska Philosophin: 1817 till Theol. Doctor: s. å. till Ledamot i Ecclesiastiska Comitéen för Katechesen, och året derpå i Comitéen för Kyrkolagen: 1819 till Ledamot af S:t Vladimirs Ordens 4:de Klass: den 5 Juni 1824 till Theologie Professor: dog den 23 Januari 1831. — Till och med år 1819 hade Professor A. J. Lagus, enligt Marklins Katalog, utgivit 14 Disputationer, hvarefter under hans inseende ytterligare utkommo: *De Observantia*, 1821, 1 $\frac{1}{2}$ ark: *de Amore in Deum, P. Prior*, 1823, 3 $\frac{1}{4}$ ark: *de ratione vivendi Scholae Italicae, P. I—III*, 1823, pp. 1—36: *de Justo et Plide vivente* (se s. 306): samt Latinska Theser för Stipendiaterna, 1822, 2 gånger, och likså 1826, hvardera gången $\frac{1}{2}$ ark, allt i quartformat. Såsom Universitetets Rector utfärdade han Programmer d. 4 Febr.,

den 24 och 28 Juni 1829, samt såsom Promotor vid MagisterPromotionen 1829 ett Progr. d. 28 Juni s. å. Dessutom äro ätt här anföras: *Oratio, quæ Alexandri A Imperatoris in Cameræ Aboënæs benaficiâ nominis Consistorii Acad. pie celebravit A. J. Lagus; d. XXVII Junii MDCCCXI. Aboæ*, 64 ss., och med bifogade Noter af historiskt innehåll, samt Bihang, allt tillsammans 194 ss.; följande tvenne, sammanhörande, näst före Åbo brand tryckta: *Chrestomathia Græca, Græsk Lærebok, af Christopher Dahl. Utgifven och något tillökkt af A. J. Lagus. Åbo*, 1827, 192 ss., med företal 3 och rättelser 4 blad, samt *Lexicon Chrestomathiae Græcæ, quæm edidit b. m. Christophorus Dahl. Ordbok för framl. Professor Christopher Dahls Græskia Chrestomathia, utgifven och tillökkt af A. J. Lagus, Åbo*, 1827, 179 ss. och rättelser 4 bl., men af hvilka begge arbeten, utom ett enda räddadt, UniversitetsBibliotheket numera tillförligt, exemplar, hela upplagorna jemte tryckeriet af nästnämnda brand förstördes.

Professor A. J. Lagus var gift med FältProstens, Kyrkoh: i Gustaf Adolfs Församling L. A. Hoffrén's Dotter Sigrid Helena Hoffrén. Af detta äktenskap äro tre Söner, äldst Lectorn vid Viborgs Gymnasium Joh. Lorenz Lagus, och sex Döttrar, de tvenne äldsta gifta, Anna Lovisa med Professor Gabr. Geitlin, Sophia Vilhelmina med LandsSecreteraren, Ridd., Bror Adam Tamelander.

JAKOB BONDORFF, son till Prosten Dr Pehr Bondorff (se s. 295), föddes i Bergå d. 6 Sept. 1769: blef i Åbo Student 1779: studerade från 1783 i Upsala, samt promoverades der 1785 till Magister: utnämndes d. 8 Sept. 1786 till Docens i Orientaliska Litteraturen; och 1788 till Theol. Docens; samt ytterligare, genom fullmakt af d. 16 Maj 1791, till Theol. Adjunct, och förkla-

310 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

rades näst derefter s. å. för Theol. Licentiat: befordrades d. 29 Jan. 1807 till Tredje Theol. Professor: flyttade 1812 till Andra Professionen i samma Facultet: utsågs 1817 till Ledamot i då tillsatta Ecclesiastika Comitée för Psalmboken och Handboken: promoverades s. å. till Theol. Doctor: utnämndes 1824 till Ledamot af S:t Vladimirs Ord. 4:de Kl.: feck, såsom Emeritus, d. 2 Sept. 1829, afsked: dog d. 13 Mars 1831. — Utom de 35 i Marklins Katalog upptagna, utkommo sedermera under hans inseende ff. Dispp.: *Principia recentioris Theologiae critice dijudicata. P. II—IV.* 1822, 1823, pp. 17—60: *Animadversiones in Fennicam Bibliorum Sacrorum Versionem. P. I—XIV.* 1824—1829, pp. 1—132: *Quinam sunt praesentis aevi cum praeterlapso illo comparandi, in religione atque virtute promovenda progressus aut defectus et regressus? Disquisitio Theologica.* 1825. 1½ ark: och *Diss. Methodum miracula Christi naturalibus de causis explicandi dijudicans. Pro Cand. Theol.* Magr Robert Valentin Frosterus, 1829, 2½ ark, ävensom *De traditionibus Christianorum-sacris. P. I. G. Th.* Densamme, 1825. 3½ ark, pp. 1—24: 1821 Theser för Stipendiaterna, ½ ark, 2 gånger, och likaså 1825, samt 1829 en gång, allt i quartformat, Men han är dessutom författare till flera andra större och mindre arbeten, bland hvilka här kunna nämnas: *Christi död, Sorgedikt, Åbo*, 1787, 51 ss., 8:o: *Sommarresan, Ders.* 1799, 8:o: *Utkast till Predikn:r*, 3 delar, Åbo, 1799—1814, 8:o: ett af Finska Hushålln:sSällskapet med Dess mindre pris belönadt Svar: *Om Ahlmanska SockneSkolarnes tjenligaste inrättning*, tillsammans med ErkeBisk. Tengströms i samma ämne tryckt 1804: *Förklaring öfver det G. Testamentets hel. Skrifter, I Del. (Psalmerne uti metriisk öfvers., jemte korta exegetiska anmärkningar. T. I, II)*, Åbo, 1825, 1826, och *II Delen (Job)*, Uleåborg, 1830, 8:o: ett i Finska Euangeliska Sällskapet 1819 hållet Tal, samt

MEDLEMNAR O. ADJUNCTER, 1811—1837. 311

flera af de strödda asketiska uppsatser samma Sällskap låtit upplägga.

Professor Jak. Bonsdorff var först gift med Dottren till en Skeppare i Åbo, Anna Maria Strandheim, och dernäst med Susanna Fredrika Stenfelt, hvars Fader varit Kyrkoherde i Ljbelitz, samt hade i dessa begge äktenskap tillsammans 19 barn, i det förra 15, och 4 i det sednare. Af de före fadren bortgångna var en till mogen ålder kommen Son: Mr Petter Gust. Bonsdorff, sist Cancellist vid Finska StatsSecreteriatet i S:t Petersburg. I lifvet finnas 4 Söner, af hvilka de begge äldre äro Notarien vid PolisKammaren i Åbo Jak. Vilh. Bonsdorff, samt Läraren vid Finska CadetCorpsen Mr Nils Rob. Bonsdorff: och 4 Döttrar, den äldsta Enka efter framl. Refer. Secret:n Mr Carl Georg Ekmark, den Andra gift med JustitieRådmannen i Åbo Reinhold Sjöstedt, den Tredje Enka efter Professor Myréeen (se s. 312): den Yngsta gift med CollegiiRegistratorn, Expeditoren vid PostKontoret i Åbo, Reinh. Villh. Hammar.

DANIEL MYRÉEN föddes d. 10 Maj 1782 i Lerbo Socken i Södermanland i Sverige. Föräldrarna voro Häradsakrifvaren, sedan LandsKamereraren Daniel Myréeen och Esther Thavenius. Sonen blef 1802 i Upsala Student: 1806 Magister: 1808 JurisLicentiat: i Dec. 1809 Docens i Jus Patrium et Romanum: 1810 Juris Doctor: öfverflyttade sedan till Finland, i det han genom Kejsarlig fullmakt af d. 30 Aug. 1812 befordrades till Juris Oeconomici et Commerciorum Professor vid Åbo Universitet: utnämndes 1829 till Riddare af Kejs. S:t AnneOrds 2 Kl.: dog d. 29 Dec. 1831. — Näst de tvenne i Marklins Katalog anförda Dispp., utkom under Myréeens in-seende: *Om RäntepersedleUndervisningen för Salo Härad uti Uleåborgs Län*, 1820, 3½ ark med 2 tabeller, och dessutom Theser för Stipendiaterna, 1822 2 ggr,

312 ANTECKNINGAR OM FACULTETERNAS

samt likaså 1826, hvardera gången $\frac{1}{2}$ ark, 4:o. Sæsonen Univ:ts Rector utfärdade han Programmer d. 13 Juli, d. 29 och 30 Okt. 1817, d. 17, 18, 19, 28 Juni 1818, ifvensom sedermera, i Helsingfors, d. 30 Sept., d. 1 och d. 2 Okt. 1828, samt d. 11 Juni 1829.

Professorn Dr Myrén var gift med Prof. Dr Jak. Bousdorffs Dotter Sophie Esperance Bonadorff (se s. 311). Af detta äktenskap äro 2 Söner och 4 Döttrar.

JOHAN HENRIK AVELLAN föddes på Sveaborg d. 18 Dec. 1773. Föräldrarna voro Carl Avellan, då BataljonsPredikant, sedan Pastor i Rimito, och hans Fru Maria Rebecka Laman, dotter till Lieutenanten Henrik Laman. Sonen blef 1790 i Åbo Student: 1795 Magister: var länge med enskild pædagogisk undervisning sysselsatt: utnämndes 1804 till Docens i Praktiska Philosophin: d. 18 Juli 1809 till Adjunct i NaturRätten och Historien: erhöll, genom fullmakt af d. 6 Febr. 1810, flyttning till den andra af de från äldre tid vid Philosophæ Facp inrättade Adjuncturer (se s. 28): och befordrades d. 3 Juli 1812 till Professor i Historien. Men sedermera, i ledigheten efter A. J. Lagna, förestod Avellan en lång tid (se s. 31) den af honom förut 1811 och V. T. 1812 bestridda Professionen i Praktiska Philosophin, samt var dertill jemväl då å förslag uppförd, under hvilken tid Historien af Adjuncten Professor von Becker offentligan föredrogs. Först efter flyttningen till Helsingfors åter fästad vid sin egentliga tjenst, stiftade han derstädes en enskild scholarrättning, i sammanhang hvarmed hans uppmärksamhet å nyo vändes till förut i hans tidigare mannaålder med värma omsfattade pædagogiska ämnen. Men från denna anläggning samt dermed förenade andra förhåvanden borttrycktes han genom döden d. 3 Juli 1832. I nästnämnda yngre dagar hade han utgifvit öfversättningar från Tyskan af tvenne pædagogiska skrifter, näm-

ligen *Allvin och Theodor*, samt *Henrik Gottschalk* i sin familj. *Lärobok af C. G. Salzman. Öfversatt af Joh. Henr. Avellan. Åbo, 1826, 271 ss.*, utom företal, 8:o. Mot slutet af sin lefnad, och för sistnämnda scholanstalts behof, besörjde han utgifvandet af: *Rysk Krestomati, med mellanradig, ordgrann öfversättning, och accenter öfver de Ryska orden. Läsöfningar till Språkundervisning efter Hamiltonska sättet. Helsingfors, 1832, 8:o*, hvilken dock först elter hans död hann lemna pressen. Som Marklins Katalog utvisar, hade han till och med 1819 författat 9 Disputationer. Sedermera utgaf han: *Inledning till en grundteckning af Läran om den absoluta Friheten, vid sin öfvergång till ändlighet i viljan, under olika skaplynnen framträdande såsom Rätt, 1—3 Afdeln., 1827, 8:o*. Dessutom hade han 2 gånger för Stipendiaterna utgifvit Theser, 1822, hvardera gången $\frac{1}{2}$ ark, 4:o: såsom afrädande Rector utfärdat Programm d. 28 Juni 1823: och till Mnemosyne för samma månad s. å. meddelat ett vid då senast V. T. s. å. anställda Inscription hållet Tal. Ett af honom författadt större poëm utkom såsom gratulation vid Magisterpromotionen 1810, äfvensom Åbo Tidningar förvara ett och annat af honom meddeladt mindre skaldestycke.

Professor J. H. Avellan var gift, först med Eleonora Almqvist, hvars fader var Handlande i Stockholm, och dernäst med ÖfversteLientenanten Friherre Gustaf Wredes samt dess Makas Fredrika Tigerstedts Dotter Agnes Charlotta Sophia Wrede. Af hans förra äktenskap äro två Barn, en Dotter och en Son.

MATTHIAS KALM föddes d. 11 Maj 1793 i Jomala Socken, Österkalmar By, Hemmanet N:o 2. Föräldrarna voro Matts Eriksson och dess hustru Margareta Eriksdotter. Han blef i Åbo Student 1810: Magister

1815: Med. Doctor 1817: antogs d. 25 Okt. s. å. till Extraord. Cancellist i Collegium Medicum: befordrades d. 15 Dec. 1818 till Secreterare ders.: utnämndes jemväl d. 13 Nov. s. å. till Docens i Chirurgin: men derefter d. 30 Jan. 1822 till Bot. Demonstrator: sedermera d. 25 Dec. 1828 till Adjunct i Chirurgin och Barnförlossningskonsten: slutligen d. 30 Mars 1831 till Professor i Theoret. och Praktiska Medicinen: dog d. 2 Mars 1833. — Utom den i Marklins Katalog anförda Disputation, utgaf han *Sciagraphia Studii Botanici, P. I*, 1821, 2 $\frac{1}{2}$ ark, ss. 1—20, 4:o, samt *Diss. Medica, Pathologicam systematis venosi delineationem sistens*, 1830, 3 ark, 4:o. Derjemte är här att nämnas: *Oratio parentalis in memoriam Imperatricis Elisabethae Alexiwnae, Academiae Aboënsis nomine*, d. 1 Dec. MDCCCXXXVI, habita a M. Kalm, Aboae, 1827, 75 ss., 4:o.

Professor Kalm var gift med Majoren Johan Eberhard von Schantz's och dess Makas Johanna Sophia Didron's Dotter, Vilhelmina von Schantz. Af deras barn är i lifvet en Son.

JOHAN MAGNUS LINDEMARCK var född d. 15 Febr. 1773 i Småland, vid ett Jernbruk, der fadren var Masmästare. Sonen blef Student i Lund 1793: inskrefs vid Åbo Universitet 1799: promoverades der 1802 till Magister: utnämndes 1805 till Docens i Chemin: d. 19 Aug. 1813 till Adjunct i Oekonomin och Technogin. Han afled d. 22 Nov. 1833. Från 1812 till några månader före sin död, hade han förestått Kontrollverket i Finland. I nämnda Adjunctur, som med hans bortgång åter, enligt Universitetets nya Statuter, försvann, var han den förste och siste (se s. 34).

Adj. Lindemarck var två gånger gift: först med Anna Magdalena Caloander, Dotter till LandtRäntmästaren i Åbo Carl Robert Caloander och Dess Fru Sophia

MEDLEMMAR O. ADJUNCTER, 1811—1837. 315

Magdalena Mörtengren (se sid. 306): andra gången med Lieutenantens vid LifDragonerna Berndt Gustaf Eneschiöldhs samt Dess Makas Anna Christina Mörtengrens Dotter Carolina Johanna Eneschiöldh. Han efterlemnade 2 Barn: af sitt förra äktenkap en Dotter Fanny Celestina Sophia, som är gift med CollegiiAssessorn, f. d. Auditören Arvid Gustaf Eneschiöldh, och af det sednare en Son.

CARL GUSTAF SJÖSTEDT föddes d. 2 (9?) Juli 1799. Föräldrarna voro SnickareMästaren i Åbo Johan Sjöstedt och Maria Elisabet Strömberg. Han blef Student 1819: Magister 1823: utnämndes d. 24 Mars 1824 till Lärare i Ryska Språket vid Åbo CathedralSchola: d. 15 Juli 1826 till Docens i Orientaliska Litteraturen: befordrades d. 30 Mars 1831 till Professor i Bibliska Exegetiken: dog, ogift, den 5 Juli 1834. — Han hade utgivit ff. Disputationer: *Observationes in doctrinam Grammaticorum de formis linguae Russicae*, 1824, 2 ark, 4:o: *Diss. Acad. explicans voces Pentateuchi Persici, in Lexico Richardsoniano vel omissas vel non satis expositas*, P. I, II, 1826, 4½ ark, pp. 1—32, 4:o: *De praesidiis ad interpretationem Veteris Testamenti necessariis Observationes*, 1830, 4½ ark, 4:o: *In Ahmedis Arabiae vitae et rerum gestarum Timuri Historiam Animadversiones*, P. I—IV, 1830, pp. 1—32, 4:o: samt, dessutom Theser för Stipendiaterna, 1832 två gånger, och 1834 en gång, hvardera gången ½ ark, 4:o.

HENRIK SNELLMAN föddes d. 24 Apr. 1780 i GamlaKarleby. Föräldrarna voro Kyrkoh. i Lochteå Joh. Snellman, och hans fru Katarina Sidensnöre, dotter till Guldsmeden i Vasa, Rådm. Joh. Sidensnöre. Sonen blef i Åbo 1797 Student: 1802 Magister. Sedermera förestod han, öfver ett år, Apologisttjensten vid Vasa TrivialSchola; men af ErkeBisk. Tengström till Dess barns lärare antagen, återkom han till Åbo 1803, utnämndes

1804 till Eloquentiae Docens, bestred 1804—1806 Conrectorstjensten vid Åbo CathedralSchola, befordrades d. 8 Jan. 1807 till Lector vid det nya Paedagogiska Seminarium, och d. 17 Dec. 1812 till Tredje Theologie Professor. År 1817 utnämndes han till Ledamot af S:t Vladimirs Ords 4 Kl., promoverades till Theol. Doctor, och kallades till Ledamot i de Eccles:a Comitéerna för utarbetandet af Psalmbok och Kateches. Sedermera och slutligen erhöll han fullmakt af d. 14 Aug. 1822 att vara Pastor i Mustasaari, der han d. 11 Maj 1835 slutade sina dagar. — Han hade utgifvit 5 Dispp., hvilka, såsom redan till och med 1812 utkomna, i Marklins Katalog finnas upptagna: dessutom Theser för Stipendiaterna 1822, $\frac{1}{2}$ ark, 4:o och såsom Univ:ta Rector Programmer d. 25 och d. 26 Juni 1817. För öfrigt är här vidare att anföras: *Tal, hållit d. 28 Jun. 1811, af Henr. Snellman, Åbo, 1811, 59 ss., 4:o, hvilket, med det ofvan s. 309 anförda, af Prof. A. J. Lagus, hör tillsammans under gemensam titel; Orationes Panegyricae, quibus in Alexandrum I. Imperatorem pietatem suam testatam fecit Acad. Ab., men dernäst jemväl upplades i Tysk öfversättning: Rode am Dankfeste, d. 28 Junii 1811, von Henr. Snellman, a. d. Schwed. übers. v. F. A. Meyer. Åbo, 1812, 8:o. Äfvenså utkommo från trycket, i Åbo, 1822, 8:o, ett Tal, som han året förut ders. hållit vid Euangeliska Sällskapets Allmänna Sammankomst, samt, i Vasa, en ders. af honom, på Klagodagen d. 22 Mars 1826, hållen Predikan.*

Professor Snellman var gift med sin Consine Anna Katarina Gottschick, hvars fader var Bagare i Vasa. Af detta äktenskap äro två Söner, och en Dotter Sophia Katarina, gift med Lieutenanten Carl Ludvig von Zansen.

JOHAN FREDRIK WALLENIUS, född d. 14 Aug. 1765, son till Professor Martin Joh. Wallenius (se s.

221 f.), blef i Åbo 1777 vid 12 års ålder Student, och 1782 vid 17 års ålder Magister: egnade sig sedan åt studium af Medicinen: förklarades dervid 1785 för Candidat, och s. å. för Licentiat: samt vann, på denna sålunda beträdda bana, sin första befordran, i det han, vid 21 års ålder, d. 29 Nov. 1786, till ProvincialMedicus i Tavastehus Län utnämndes: feck dernäst, med Kongligt tillstånd, ännu s. å., vid Universitetet, med biträde af Respondens, från öfra kathedern försvara sin medicinska gradualdisputation: och blef något sednare, d. 28 Maj 1790, i Consistorii Acad: rum i Åbo, i närvaro af Pro-Cancelleren och Consistorii Ledamöter, utan offentlig högtidlighet, men för öfrigt med vanliga ceremonier, samt efter utfärdadt program, enligt Cancellarens tillstånd, af Prof. G. E. Haartman, promoverad till Med. Doctor (jfr s. 275). Från Tavastehus flyttade han, med fullmakt af d. 16 Okt. 1794, å enahanda ProvincialMedicijenet i Helsingfors, hvarvid han d. 11 Dec. s. å. erhöill Assessors titel. Men sedermera öfvergeck han från Praktiska Medicinen, i det han 1799 antog Secreterare-tjensten vid Finska HushållningsSällskapet, hvarefter jemväl Universitetet tillegnade sig honom. Utnämnd till Bot. Demonstrator d. 1 Mars 1800, fästades han ytterligare, och för alltid vid Universitetet, då han med fullmakt af d. 26 Febr. 1805, efter Porthan, tillträdde Eloquentiae Professionen. Men medan han innehade denna tjänst, hvarvid han qvarstod tills honom, såsom Emeritus, afsked, d. 7 Juni 1826, beviljades, voro honom flera skilda offentliga uppdrag anförtrodda. I Commissionen för regleringen af Finlands Undervisningsanstalter inträdde han 1814, och var der sedermera 1820—1826 Ordförande. Under samma tid, eller 1821—1826, satt han äfvenledes i den Comité till öfverseende af Universitetets ståtter, hvilken dessa nämnda år ägde bestånd. PsalmboksComitén tillhörde han från 1817 till 1828, då han derifrån

skiljde sig. Slutligen, och efter Censurens införande i Finland, var han, från 1830, i Åbo särskild Censor. Redan vid den tidpunkt, då Finland med Ryska Riket förändrades, hade han, genom utnämning af d. 18 Juli 1809, blifvit S:t Vladimirs Ord:s Riddare af 4:de Kl:n: derefter, d. 24 Dec. 1816, Ridd. af S:t Anne Ord:s 2 Kl.: huggnades ytterligare, d. 9 Mars 1822, med titel af CancelliRåd: och feck med sitt afsked S:t Vlad:s 3:dje Kl:ns stjärna. Jemte dessa bevis af öfverhettlig nåd och förtroende, vederföros honom äfven flera medborgerliga och litterära utmärkelser. Redan 1791 af Patriotiska Sällskapet i Stockholm vald till Dess ledamot, tillhörde han från 1799 jemväl, och än närmare, Finska HushållningsSällskapet, der han till d. 1 Maj 1805 såsom Dess Secreterare qvarstod, under hvilken tid han, 1804, äfven blef Medlem af Vermlands HushållningsSällskap. I en sednare period af sin lefnad och dess skilda litterära riktningar, erhöll han 1816 kallelse att vara Ledamot af Latinska Sällskapet i Jena, 1828 af Sällsk:t för utgifvande af Handlingar rörande Skandinaviens Historia, samt 1833 af Kgl. Vitterh:s, Hist. o. Antiqu:s Akad:n. Såsom Professor vid Åbo Universitet var han, sammanräknad med sin far, och sin farfar DomProsten Joh. Wallenius (s. 204), den tredje i rätt nedstigande led af samma slägt. Men sjelf efterlemnade han ingen arfving af detta vid Universitetet frejdade namn. Utan att hafva varit gift, bortgeck han med döden d. 12 Jan. 1836. — Till de af C. R. Wallenius utgifna Disputationer, hvilka Marklins Katalog upptager, äro, såsom sednare utkomna, att tilläggas: *De Eloquentia Laconica*, 1823, 2 $\frac{3}{4}$ ark, 4:o: *Finska Adelns och Riddarhusets Historia*, 1827, 13 $\frac{1}{2}$ ark, 4:o: samt de af honom, 1821, för Stipendiaterna, två gånger utgifna Theser, hvardera gången $\frac{1}{2}$ ark, 4:o. Såsom Rector utfärdade han Programmer d. 8, 11, 16, 19, 27 Juni 1816, och, såsom Promotor, vid MagisterPromotionen 1819, Pro-

gramm af d. 26 Juni s. å. Ytterligare äro att här anföras: *Sorgetal öfver Högstsal. Hans Kongl. Höghet Storfursten af Finland CARL GUSTAF: hållit, å Kongl. Akademiens i Åbo vägnar, den 7 November 1805, och, på Consistorii Academici anmodan, utgifvit, af J. F. Wallenius, Åbo, 1806, 2 ark, 8:o: Plausus et Vota, quibus ALEXANDRUM PRIMUM, Imperatorem, celebre ad Auram Athenaeum d. 11 Apr. MDCCCIX gratiosissime invisentem, universae Academiae nomine subjectissime excepit J. F. Wallenius, Aboae, MDCCCIX, 3½ ark (med Rectors programm främst), 4:o: Fägnetal öfver den i Paris den 30 Maj 1814 afslutade Allmänna Freden; hållit, å Kejsarl. Akademiens i Åbo vägnar, den 3 October samma år, af J. F. Wallenius, Åbo, 1815, 11½ ark, 4:o: Sorgetal öfver Högstsal. Hans Kejsarl. Maj:t ALEXANDER I., hållet, på Kejsarl. Akademiens i Åbo vägnar, den 3 April 1826, af J. F. Wallenius, Åbo, 1826, 4¼ ark, 8:o. Men dessutom förekomma af C. R. Wallenius uppsattser i flera litterära samlingar och periodiska skrifter, deribland Finska HushållningsSällskapets Handlingar: Veckoskrift för Läkare och Naturforskare: Allmän Litteratur-Tidning, utgifven af ett Sällskap i Åbo, år 1803: och Åbo Tidningar, hvilka jemväl förvara strödda, af honom författade, poëmer, och hvilkas utgifvande han en tid, jemte andra till samma redaction förenade, men derefter å nyo, de sista åren och till slutet af sin lefnad, ensam förestod.*

B I L A G.

De tre förra Afdelningarna af ofvanstående Biographiska Anteckningar hafva skridit öfver deras i företalet uppgifna gräns af en samling, i det de utsträckt till flera försök att i kortfret belysa enskilda litterära värfs allmänna betydelse, och deri bestående egentliga historiska innehåll. Å andra sidan åter hafva samma Anteckningar inskränkts med uteslutande af många bekanta uppgifter om enskilda lefnadsöden. Den gemensamma grunden för dessa utflygter och indragningar var, att en Chronika öfver Universitetets medlemmar utom sig har sitt ändamål, eller blott kan tjena såsom medel för Universitetets Historie, hvilken väsendtligen af Vetenskapens Historie vid Universitetet utgöres. Härvid, såsom öfverallt, hänvisar det speciela till det allmänna såsom grund och ledning, ehuru dessas nödvändighet och det allmänna sjelft, som är det egentligen ursprungliga; först genom det speciela och härledda vinner erkännande. Emellertid uppkom, genom förenämnda tillsattser, en blandning af blotta yttre underrättelser samt oförmedlade allmänna hänföranden och reflexioner, hvarvid de sednare icke kunde annat än uttalla ytliga, äfvensom enskilda förtjenster dels fingo för stor betydenhet, dels åter trädde i skuggan, eller icke kunde i deras sanna dager, deras egentliga inhemska sammanhang och sjelfständighet framträda. Men hela Universitetets Historie, såsom sjelf i en vidsträcktare krets särskild, fordrar sin högre förklaring af Vetenskapernas Universalhistorie. Dertill åter torde ännu för de flesta af dessa saknas en tillfredsställande öfversigt af enheten i deras timliga utveckling

och af deras viktigare öfvergänger med mindre betydliga företeelsers afskiljande. Ganska bristfälligt bekant är jemväl, eller åtminstone, redan blott den yttre gången af de vetenskapliga grundsattser, hvilka särskildt inom det här berörda inskränkta, men dock i och för fosterlandet vigtiga historiska område under tidernas lopp gjort sig gällande. Såsom aphorismer inströdda i en blott samling, hvarvid de viktigaste ursprungliga källor saknades, och sålunda i en högst ofördelaktig tidpunkt anställda måste närvarande prof af det ofullständigt upphämtade materialets sammansmältning utfalla desto bristfälligare. Nödvändig är emellertid den förutsättning, hvarifrån de utgingo, och hvartill de å nyo ytterst måste hänvisa, att den inhemska vetenskapliga bildningen ej mindre än seder och samhällsordning, samt med dem i närmaste förëning, haft en egen, inom sig organiskt framalstrad utveckling, och att hon sålunda utgör en hufvudsida af hela Nationens lif, samt härleder sig från samma, icke blott förflutna, utan oafbrutet manifesterade och tillstädesvarande osynliga andiga ursprung, hvilket jemväl i det yttre livets förädling framträdte och fortfar att ådagalägga samt förverkliga sig. Till detta gemensamma upphof för "all god gåfva", som inom fosterlandets sköte uppstått, och utbredt sina häfvor, hänvisar af sig sjelft det ämne förestående anteckningar åsyftade att belysa, förklarar sin början genom sitt i verkligheten gifna resultat, och framställer sig blott med den begge tillsammans i hela sin egna betydelse. Såsom närmare erinring af denna inneburna begynnelse och grund samt dessutom omödelbara tillvarelse, de gestalter, i hvilka Finska folkets Genius först uppenbarat och uttalat sig upptages här ytterst följande Utkast.

§. 1.

Litteraturens uppkomst och förkofran hos ett folk beror nödvändigtvis deraf, att civilisation och yttre ord-

ning finnas. Men dessa yttre förhållanden kunna både i sig sjelfva vara nästan haltlösa, och föreslå alls icke till att framkalla en högre bildning, som icke allenast icke uppgår, utan tvertom måste rent af qväfvas, der blotta industrinteresseset förer spiran, der samhällets innehåll är "argyrokrati". Blott der samhället inom sig är organiskt utveckladt i mindre, af sig sjelfva inom sina kretsar lika-ledes bestämda samsfund, och der sålunda det *Allmänna* gäller, blott der kan en till sitt innehåll *Allmän* bildning uppblomstra, eller vinna anseende, ty blott der kan hon få omedelbar offentlig betydighet. Men hvarken Corporationer, eller ens Staten eller Regeringen förmå framkalla och uppdraga denna bildning, om icke inom nationen i sin helhet ett behof deraf sjelfmant vaknat. Utan inneburet anlag och ansatts förvärfvas hon icke, utan *egen* inre utveckling förkofras hon icke; och hvar helst hon förefinnes, har hon ett inhemskt upphof och fortgående sammanhang, hvilket äfven utgör ursprunget och den varaktiga grundvalen för nationens verkliga läge. Att förhållandet måste vara sådant, är en högst enkel, men detta oakadt eller hellre just därför, som allra ofkast uraktlåten, nödvändig erinring.

Men därför måste den intellectuela bildningen hos hvarje särskildt folk och i hvarje eget land der hon framgått, äfven hafva sina särskilda häfder. Hennes framsteg hos en enskild underordnad nation bero väl af vidsträcktare eller främmande och verldshistoriska förhållanden. Men just detta beroende kan icke tänkas anorlunda än såsom fritt, eller såsom ämne för en specialhistorie. En underordnad nation, som *utifrån* mottagit vägledning till sin förädling, får icke förbise, att i dem sanningens egen *inre* magt varit verksam, att de deraf haft sin betydelse, genom nationens sjelfverksamhet sin inflytelse.

I uppkomsten och fortgången af Finska folkets odling visar sig ett sammanhang, en utveckling, hvilken väl icke utgör historie i utmärktare och högre betydelse; men som dock styckevis samt rhapsodiskt inom sig har enhet. Längre har nationen blott patriarchaliskt sammanhållit sig. Jemförelsevis först nyligen började hon påminna sig, att hon dock sjelf, samt oaktadt många främmande inflytelser, likväl bevarat sin nationalitet, samt att hon genom sjelfverksamhet äfven blifvit delaktig i äran och herrligheten af Europas högst uppsatta nationers bildning. Från denna synpunkt kan hon äfven sannt och lifligt skatta sin lycka, att tillhöra en stor stat, och dymedelst ett system af stater, der en hög politik icke blott tillåter, utan bjuder henne att förblifva sin ådagalagda karakter trogen, samt just derigenom på sin inskränkta plats värdigast motsvara sin bestämmelse i och för det Hela.

§. 2.

Hvar helst Konst och Vetenskap uppstått, hafva de föregåtts och åtföljts af saga och erinring derom, att de till sin första början och ansatts, sitt innersta ursprung, äro och måste vara inhemska, på samma sätt som de icke eller kunna upprätthållas annorlunda, än genom en af dem sjelfva framkallad egen inre verksamhet och utveckling.

Äfven Finska nationen har tidigt med förnuftig instinct uppfattat sin första odling, såsom inom henne sjelfburen och född. Denna sanning förkunna de sköna diktningarna om Väinämöinen. Från urminnestid lede hos nationen en poesi, hvars upphof hon härledde från en inhemska halfgud, hennes genius ock skyddsmagt, såsom hon ännu obekant för sig sjelf, med främmande ögon ansåg den ande, hvilken bodde inom henne. Denna poesi ansåg hon såsom en omedelbart henne tillfallen, men just derigenom dock tillika rent af öfvernaturlig eller gudom-

lig gifva; prisade dess herrlighet, skattade densamma såsom sin högsta sällhet och ursprunget till sin första samhällsordning. Denna sköna åsigt kan gälla såsom det första uttrycket af nationens anlag, eller hellre såsom detta anlag sjelft i dess frö eller knoppning, i dess omedelbara naturliga form och gestalt.

§. 3.

Men hvad det sålunda ursprungligen var, ligger egentligen i begreppet af all fri början. Såsom anlag geck det nödvändigtvis ut på att framdrifva sig; men måste dock tillika å andra sidan omedelbart innebära en egen tillfredsställelse. Dessa begge skilda sidor framträda olika hos olika menniskoåldrar och kön, hos hela tidehvarf, hela verldsdelar: de förekomma nödvändigtvis i all bildning. Den förra af dem, det oroliga sträfvet till subjectiv sjelfbestämning, utgör, i allmänhet taget, den Europeiska karakterens väsendtliga egna innehåll. Den sednare med sin helgjutna naturlighet och stillastående enformighet, sin hvila och sitt lugn, är den orientaliska mensklighetens grunddrag.

Med särskilda skuggningar framträder detta sednare äfven hos Finska nationen. Blygsamt indragen har hon i försakelser för det Allmänna och Fosterlandet, samt i trofast undersåttighet funnit sin tillfredsställelse. I sina naturliga förhållanden visar hon ett praktiskt förstånd och en uthållande ståndaktighet, men derjemte en likgiltighet och hetsighet, hvori öfverhufvud de Nordiska nationerna beröra den orientaliska måttlösheten. I sammanhang med dessa yttre företeelser af hennes karakter, står ett sträfvet till intellectuel bildning, hvilket i sina ljusare, ursprungliga gestalter öfverhufvud uppfattadt, mindre yttrar sig såsom Germanisk eller Europeisk universalitet och mångsidighet, rörlighet och fri form, mer såsom känsla och åskådning, förnuftig instinct samt omedelbar anspråkslös visshet om sitt innehåll. Dess be-

stämndare yttringar äro derföre äfven afbrutna, samt sväfvä i ett medeltillstånd mellan mythisk början och historisk verklighet. Jemförelsevis ganska sent vaknade således hos nationen ett behof, att i dessa fragmentariska, skingrade inhemska företeelser söka en enhet och derjemte bekräftelsen af förfädernas betydelsrika saga om deras hemfödda odling. Väckelsen af detta behof kunde icke annat än omedelbart hafva till följd, att det uppsattes bland de värdigaste och fruktbaraste ämnen för utveckling samt allmän uppmärksamhet och deltagande.

§. 4.

Finska nationens inneburna anlag och ansatts till menskelig förädling är närmare och bestämdare uttryckt i betydelsefulla minnesvärdar, gränsmärkena för början af hennes häider. Hennes gamla Mythologi öfverhufvud, hennes Språk samt Skaldekonst äro skapelser, hvilkas uppkomst icke, såsom hennes sednare bildning, kan eller behöfver från en vaxelberöring med främmande folkslag härledas, utan tillhöra henne bestämdare såsom egna verk, af henne sjelf utvecklade ur samma frö, framdrifna på samma grund, der sedermera den christliga och allmänna Europeiska odlingen slog rötter samt fann sin näring.

§. 5.

Aflägsnast och naturligast framställa sig de före Christendomens införande gängse religiösa föreställningar, hvilka i gamla inhemska sånger räddats. Dessa spillror af en sköflad Finsk Mythologi erbjuda många interessanta bilder och drag af en allmän nödvändighet för människan såsom tänkande, att småningom höja sig öfver naturen, eller att först skilja sig från henne i en bestämd motsatts, samt vidare att uppfatta henne såsom besjälad och icke rent af främmande eller fiendlig, utan med tankan och begreppet befryndad, samt föremål för sjelfbestämning och vetande.

Denna gamla Mythologi synes sjelf dela i sig tvenne grenar, liksom äfven Finska Språket i tvenne hufvud-dialekter, nationen sjelf i tvenne till odling eller anlag afvikande stammar af samma rot. Å ena sidan företer sig dels en vidskeplig hyllning af blott fysiska öfverväsenden, dels en nära beslägtad, likaså blind, visshet om enskilda människors alldeles individuella förmåga, att besvärja och besegra de yttre omgifvelsernas dolda krafter. Å andra sidan förekomma redan ljusare föreställningar om andiga, men likväl med naturen, ehuru under förädlad och mensklig skepnad, sammanlevande och verkande, öfvermenskliga magter, utgörande en fantasiverld, hvars former emellertid, såsom öfverhufvud den nordiska naturens anletsdrag, äro outvecklade i jämförelse med söderns rikare och mognare, men derjemte ofta mera blott sinliga eller betydelselösa gestalter.

Dessa begge i den gamla Finska Mythologin befintliga väsendtligen skilda sidor af en rå naturdyrkan och i bædd dermed ett mer sjelfständigt sträfvande, att i de yttre företeelserna inlägga ett andigt innehåll, synas antyda en inom nationen uppkommen söndring, hvilken torde gynnat begreppens ljusning, samt christna lärans insteg. De beskyllningar för trolldom, hvilka det gamla Roms store historieskrifvare Tacitus, naturligtvis blott på aflägsset rykte, mot Finnarna uppställer, hafva i en sednare tid föklarats röra blott Lapparna. Det vissa är, att samma beskyllningar äfven kunna riktas mot flera andra sedermera högt i odling framgångna Europeiska nationers stämfäder, och att icke blott Söderlänningar naturligtvis och vanligen om Norden och dess invånare hysa skefva föreställningar, utan att äfven i sjelfva de nordiska länderna likaså förvrängda meningar om deras egna aflägsnare nordliga bygder äro gängse. I sjelfva verket har Finska nationen bevisat sig åtminstone icke mer än Europas öfriga folkslag hysa näringsämnen för

vantron på trolldom, i det hon, då den rysliga Dämonomagan likt en härjande farsot kringströfvade hela världsdelen, bibehöll sig, med jemförelsevis ganska få undantag, obefläckad af denna förvillelse. Men det obhida klimatiska, genom odling ännu icke mildrade läge, hvori nationen i äldsta tider befann sig, måste dock naturligtvis inleda henne till en i sin början hemsk naturdyrkan, hvars öfvergång till en friare och gladare, djupare och ljusare uppfattning af de yttre föremålen bevisar, att de råare föreställningarna icke utgjorde en stående karakter eller blotta blinda vidskepelser, utan i sjeftva verket voro lefvande förberedelser för en bestämdare utveckling.

§. 6.

En nations myther hafva sin utläggning i hennes Språk, hvilket icke kan annat än likaledes symboliskt och bildligt, men utförligare och bestämdare uttrycka och återgifva hennes föreställningar om de förhållanden, hvori hon med sina tankar lefver. Finska språket utgör icke blott i vanlig mening en källa till bekantskap med nationens äldsta tillstånd, utan är i samma hänseende så mycket märkvärdigare, som det under tidernas omskiftten i ursprunglig renhet och rikedom bibehållit sig, förnämligast blott genom samma hos nationen inneboende förnuftsinstinct, hvarförutan icke eller dess uppkomst kan förklaras. Det innehåller en skatt af sinnrika, djupt träffande ord och talesätt, äfvensom af bestämda, helvuxna, organiskt utvecklade former, samt genomgående inre lagar och kärnfullt sammanhang, hvilka företräden tillbakavisa saknaden af uttryck för de föreställningar, som uppstå i följe af civilisation och en mognare sedlig eller intellectuel förkofran. I det att Finska språket blott inom menigheten varit rådande, har nationen såsom sådan alltid i en viss mån på samma sätt, som de Europeiska folkslagen öfverhufvud i medeltiden, då La-

tinska språket bland de bildade herskade, *besunnit* sig i ett afsöndradt läge, samt utstängts från det i sig sjelft fruktbara deltagandet och *vexelverkan* med Samhällets och Kyrkans allmänne angelägenheter. Inflytelsen af denna afsöndring visar sig i språkets *fattigdom* på de för en högre samhällsbildning *erfordriga* uttryck, eller hellre deri, att behovet af dem i *sjelfva* verket icke förekommer, i följe hvaraf *saknaden* af dem och de välmentä försöken till dess *afhjelpande* äro för sig *sjelfva* ofrukbara. Emellertid kan *Finska* språket uppställa ett urgammalt, haltrikt, *förråd* af sköna bildliga beteckningar för sedliga begrepp, *äfven* som för sinnrika åsbådningar af den yttre naturens *företeelser*.

Men dess kärnfulla egna karakter, den i detsamma inneboende filosofi, dess logiska instinct röjer sig *företredesvis* i dess organism och naturliga *regelmässighet*. En skarpsinnig Tysk författare har anmärkt, att, såsom Grekiskan genom utvecklade verbalbestämningar *överträffar* alla kända språk, så har Finskan en icke blott *sällsynt*, utan alldeles ensam rikedom af *casusändelser*, hvilkas betydelse jemförelsevis släpande eller obestämdt uttryckes i andra språk, samt *öfverhufvud* isynnerhet just i de bildade moderna språken. På Finska språkets område framträder en mångfald af *noggranna*, behagfulla, målande och sinnrika former, hvarmedelst det utgör en *böjlig* organ för kort och ledigt samt bestämdt *meddelande*, och erbjuder lätta samt viga vingar för *fantasins* och på vissa håll *äfven* för tankans rörelser. Dessa fruktbara naturliga *företeelser* hafva sin egna *skönhet* och *märkvärdighet* af den inre lag och lefvande *harmoní*, hvilken genomgår dem. Såsom åtskilliga andra i sin *ursprunglighet* bibehållna språk, hvilka först i nyare tider blifvit föremål för *noggrannare* forskning, kan *äfven* Finskan, churu jemförelsevis *fattig* på innehåll för

det mognade och sjelfständiga begreppets behof, likväl tillerkänna sig en i det enskilda värdeles utbildad Grammatik, äfvén som hon med denna sin inre fasta och rika byggnad erinrar om den classiska forntidens med rätta beprisade språkmönster.

Hon saknar icke eller ett mera blott yttre och omedelbart intagande behag. På många håll af hennes område förekommer ett, dels glädtigt lekande dels högtidligt välljud med mötsvarande inre betydelse, men hvars blotta klang redan smeker örat, samt äfven öfverraskat uppmärksamma resande utlänningar, till och med Italiannare, hvilke, obekante med språket, blott kunnat fästa sig vid särskilda formers eller enskilda ords musikaliska egenskap. Andra delar åter röja genom sin stränga inre öfverensstämmelse fantasins och tankans i ett hårdt naturligt ämne, medelst snillrik instinct framdrifna utveckling, ehuru de för ett främmande, med det hela af språkets djupa composition obekant öra, utgöra missljud.

§. 7.

Det egna ursprungliga område, på hvilket Finska språket först naturligtvis utvecklats sig och utlagt sina skatter, är den inhemska Poesin. Få af de gamla sånger, kallade Runor, hvilka till senare tider bibehållit sig, torde väl leda sitt omedelbara ursprung från den aflägsnare forntidern, men ganska många af dem äro, i stöd af sitt omöisskänliga, rådande äkta nationala tycke berättigade att gälla såsom prof af ett tidigafte hos nationen gångse skaldskap, och kunna till sin uppkomst alldeles icke förklaras ur inflytelsen af en senare bildning. Så väl denna början, som de intill senaste tid fortfarande företeelser af samma natur, härleda sig af sig sjelfva från ett, icke blott enskilda fina, bildade medlemmar af nationen, utan hela folket tillfället, poetiskt sinne. Denna inhemska

natur- och folkpoesi har ingen särskild gemensamhet med den Romaniska och Germaniska, och afviker äfven från den Slaviska, hvarmed hon dock står i en jämförelsevis närmare frändskap. Men såsom all folkpoesi har hon sitt värde deraf, att hon i lefvande bild *afspeglar* ett naturligt helt menskligt tillstånd i dess ädlaste, inom detsamma sjelft såsom märkvärdigast uppfattade yttringar, och att hon sålunda framställer eller sjelft utgör en sinnrik objectivitet, en helgjuten och klart åskådlig själfull karakter, en omedelbar fyllig och ren harmoni. Att hon är enkel, att en mångfaldigare melodisk rikedom och djupare utarbetad fantasi i hennes yttringar förgäfves skulle sökas, att hon icke uppsvingar sig till konstens högre ætheriska rymder, säger *sig sjelft*; men hon är likväl med både rikt och fintligt sinne anlagd och utförd, samt bär drägten af den friskaste, omedelbara natur.

Likt all folkpoesi hafva de Finska Runorna ett slägttycke af den episka diktningens art, såsom densamma i sin högsta fulländning blott i Grekland fordom utvecklade sig. Deras egnaste karakter är det lekande lugn, som tillhör fantasins oskuldsålder. Men all mer blott naturlig poesi har nödvändigtvis äfven en bestämd karakter af det land, der hon uppstått. För ett folk, som kämpar med hårda omgifvelser, är hon en sabbatshvila, eller kan icke annat än återhållsamt och indraget uttrycka sin sköna aning af att vara mer än en vederqveckelse i och för det verkliga lifvet. Hon har det drag af melancholi, den mollton, som åtföljer all naturpoesi i och med känslan af dess blotta naturlighet. En sådan poesi kan blott inom sitt eget, för menniskan omedelbart mindre gynsamma, område kännas och fattas i hela sin betydelse; hennes bildspråk och karakter måste för främlingen vara mer och mindre dunkla. Denna dunkelhet har Finska poesin, oaktadt eller hellre just i följe

af sin enkelhet, nödvändigtvis för hvar och en, som icke kan försätta sig i de yttre förhållanden hon besjälade afspeglar. Några af hennes grunddrag hafva upplysningsvis jemförts med den Orientaliska poesins, hvars rikedom och prakt samt höga utbildning hon dock naturligtvis alls icke kan tillerkänna sig. Hon kan dermed blott ungefärligen i samma mening, som Husfadren med Regenten jemföras. Hon har karakter af Idyllen i detta ords ursprungliga betydelse, är en bild, en afsöndrad framställning af den Finska landtmannens lif, hans sinnelag och föreställningar, eller hellre icke bild, icke diktning, utan originalet sjelft i dess ädlaste renhet och sannaste uttryck, stundom öfvergående till en parodi, som motväger blotta naturligheten och upphäver dess ensidighet. Hennes innehåll motsvaras af den yttre iklädnaden, för hvilken språkets egna tillgångar äro med djup instinct efter deras egna innersta lagar begagnade. Versen orimmad, men deremot i början allitererad, har en långsam takt, hvars stilla vaggning liksom insöfver de jordiska bekymren samt tryckande omsorgerna, jemte det fantasins gyllene drömmar framkallas. Kort, och sammansluten såsom rosen i sin knopp, har hvarje vers sin förklaring genom ett sådant slags förnyelse eller upprepning, som äfven förekommer i den orientaliska poesin och kallats parallelism, en ny blomsterstängel, uppspirande vid sidan af den förra.

Den oskuld och kyskhets, det hof och den blygsamhet, hvaraf Finska poesin såväl i sina enskilda delar, som i det hela af sina företeelser bär stämpeln, äro sköna, emedan de i sjelfva verket anstå henne, eller i allmänhet äro det egentliga uttrycket för nationens fortfarande tillstånd, eller för det trappsteg af utveckling, hennes egna högre behof och fordringar uppnått, hennes sannt och skönt af sig sjelfva under högre magters ledning ställda anlag.

§. 8.

De äldsta eller ursprungliga Finska Runorna hafva en episkt mythisk karakter. Såsom hos all högre menschlig bildnings stamfäder, Grekerna, Homerus, enligt Herodots sinnrika berättelse, gaf namn åt deras gudar, så stodo ursprungligen öfverallt poesin och religionen i det närmaste samband eller hade en gemensam rot. Den ljusa medelpunkten af de poetiska spillror, som från Finlands aflägsnare forntid räddats, utgöra qväderna om halfguden Väinämöinen, prisad för bedrifter, likartade med dem Grekerna tillskrefvo sin Orpheus, och liksom han öfverhopad af en ära, under hvilken förgäfves en beständare historisk sanning efterletas. Dessa diktningar äro af sig sjelfva genom deras ämne och form samman slutna till en krets af rhapsodier, utbredande sig i fritt lekande behandling af samma hufvudsatts eller thema, den inhemska odlingens äldsta-anor, poesins magt, sångargudens segrar öfver ett af naturen till hans hyllning bestämdt folk. Egentligast och omedelbart är i dessa sänger poesins ande förherrligad genom deras egna skönhet och den fortgående återklang de finna i den fantasi, som än i denna dag hos nationen lever och är verksam, och som på ett högst märkvärdigt sätt visar sig i den uthållighet, hvarmed de i folkminnet äro bevarade. Det lösliga sammanhang, hvori Runorna om Väinämöinen stå till hvarandra, är en bild, ett levande uttryck af det opplösnings-tillstånd, den saknad af samhällsintäringar, i hvilken nationen ursprungligen befann sig. Men de uttrycka tillika den inre enhet, i följe hvaraf nationen såsom sådan bibehållit sig, i det hon med sig införlifvade en främmande, men på grundvalen af gemensamma nordiska förhållanden bygd rättsförfattning.

Den hyllning Finnarna egnade åt en i mensklig skepnad genom sångens trollkraft verkande gudamagt är skön och förnuftig, såsom ett erkännande samt uppsät-

tande af människans egna innersta bestämmelse; samt tager sig på det fördelaktigaste ut emot en hos råa nationer fortgående, blind naturdyrkan. Men såsom all religion af sig sjelf sträfvar till utarbetning af sina symboler, så stannade icke eller förfädernas mythiska föreställningar vid sin första utveckling. Det Goda förklarar sig genom segern öfver det Qnda, Tron på en gudomlig magt genom föreställningen af en derifrån utgången, men mot sitt upphof och sålunda mot sig sjelf riktad och förvänd princip, oupphörligt eftersträfvande och upphäfvande sin sjelfständighet. Den gamla Finska poësin uppställer ett slags Theogoni och Titanomachi, der fantasin dragit sig tillbaka för de första försöken af en ännu likväl vid poësis yttre former bunden söndrande reflexion. De fragmenter af gamla Finska Runor, i hvilka konsten sålunda är nedsatt till att tjena såsom medel för en i sig sjelf mera kal mythologisk berättelse och för torra lärdomar, äro både få och korta, i jämförelse med Sångerna om Väinämöinen. De erinra om det Hesiodiska tidehvarvet hos all mensklig odlings eviga förebilder och oförgätliga föregångare Grekerna. De utlägga en råare vidskepelse, vantro på trolldom och hemsk föreställning om menskliga lifvets högre magter, hvilken hos alla nationer, ehuru med mer och mindre skarpa drag framträder, och hvilken till och med i sednare tidehvarf visat sig i lika förhållanden, eller tillsammans med en ensidig, dogmatisk förståndsodling. Men äfven i dessa mer didaktiska sånger framträder dock lifvet af en värligt främspirande känsla och fantasi, såsom de i Finska nationalpoësin öfverhuvud uppenbara sig.

Tillika visar sig i dem den första början till tankans och begreppets framdragande och utbildning ur känslans och fantasins schakter, eller till det vårdade, småningom från versens hand befriade, inom sig regelmässiga prosaiska uttrycket.

§. 9.

Finska nationen, afsöndrad genom sitt läge och kämpande med en icke ofruktbar, men sträng natur, hade inga krigiska, under egna härförare inlagda bragder att besjunga. I bekymmer om lifvets behof, förslöades hon dock icke för tillfogadt våld. Men hon vann för sig sjelf blott odlingens segrar. Hos henne väcktes aningen och känslan af en fredlig verksamhets höga betydelse.

Det land hon bebor, utbredande sig längsefter tvenne stora hafs vikar, öppnade för henne en fri gemenskap med aflägsna folkslag, lockande vägar till utveckling af menskliga anlag. Med sina sköna, rikt omskiftande belägenheter, samt genomskuret af berg, skogar, sjöar och strömdrag, gynnade det och närde både fantasins spel och en mer afsöndrad, inom sig slutna, tänkande uppmärksamhet. Det förenade sina invånare, samt afskilde dem tillika i trängre och närmare till hvarandra slutna kretsar, bildade dem till en både hårdig och uthållande samt jemförelsevis äfven mångsidig verksamhet. Såsom sjelfva språkets ursprungliga ordtillgångar utvisa, voro flera landtmannayrken samt dermed förenade slöjder äfvensom sjöfart, från äldsta tider inhemska. Nationen har för samma näringsgreñar oafbrutet visat en *algjord* fallenhet, som bekräftar, att de icke eller fordom varit för henne främmande, och att hon icke eller då *mer* eller *lägre* än nu, stod i odling efter det nordliga och mellersta Europas andra folkslag.

I nödvändigt sammanhang med denna odling utbildades kärnfasta manliga och medborgerliga dygder, samt en rik sedlig erfarenhet, hvilken uppblomstrade och sammanslöt sig i bildligt uttryckta, klara, enkla grundsatser, sköna Förgät mig ej, uppvuxna ur roten af nationens karakter. De haltfulla, eftertryckliga ordstäfven och tankespråk, hvilka lefva hos nationen, ådaga-

lägga en tidigt, sannolikt i öfvergången från den äldre episkt mythiska poësin, först väckt betraktande uppmärksamhet och iakttagelse af den sedliga verksamhetens nödvändiga riktningar, en djup känsla af lifvets bestämelse, dess alfvar och dess glädje. De innebära och inpräglade kärnrika sanningar, jemte det de omedelbart utmärka sig genom gedigen korthet, sinnrik symbolik, harmonisk skönhet i uttrycket och hela sin form, hvarvid språkets innersta tillgångar i den herrligaste dager framlysa. De stå med nationens poësi i den närmaste gemenskap, eller äro sjelfva poëtiska i sin form och framställning, samt förtjena icke mindre för sin iklädnad än sitt helgjutna sedliga innehåll, att sorgfälligare, än hittills skett, samlade ordnas. De kunna väl icke framträda med glansen af frejdade upphofsmäns namn, men torde dock i följe af sin innebarna egna ädla halt vara berättigade att jemföras med sjelfva den classiska forntidens gnomiska vishet, äfvensom de i öfverensstämmelse med denna sannolikt till största delen leda sitt upphof från en lång period af förståndsodling, tilläfventyrs förnämligast Reformationens och nästföljande tidehvarf.

§. 10.

Det poëtiska sinnet qväfdes likväl icke af denna mer abstracta utveckling. Det fortlefde i följe af sin egen inre ansatts och alstringskraft, sin frihet och sjelfkänsla. En skaldekonst uppstod, hvars början och ändamål var fantasins väsendtligen inre lif, utläggningen af känslans egna ädlaste innehåll. Lyriska poësin framträdde, och har intill närvarande tid hos nationen upprätthållits, utgörande för sig en särskild, än i denna dag fortlöpande följd af äkta fosterländska, ur det inhemska konstsinnet framgångna diktningar.

De Finska Runor, hvilka hänföra sig till den lyriska diktningens art, hafva bibehållit samma versform, som

B I H A N G.

aldre episka och mythiska sångerna hade åklädt sig sedan deras yttre gestalt är sålunda en anvisning på deras egna inneburna organiska utveckling. Men deras nära förvandtakap med den äldre inhemska skaldekons-
sten uttrycker sig derjemte i hela deras poëtiska ton, det milda, oskuldsfulla lagn, en erinring af episka poësin, hvilket öfver dem är utbredt. De hafva väsendtliga charaktern af Elegin, i denna diktningssarts ursprungliga betydelse, såsom hon i sina ljusaste gestalter framträdde efter episka poësin, samt utgjorde Lyrikens början. De uttala den stilla, förtröstanfulla undergifvenhet jemte känsla af menskliga lifvets inre betydelse, hvilka utgöra naturlig början till utvecklingen af samma känsla såsom redan inom sig bärande denna högre betydelse och innehåll. Den nyare Finska poësin har stannat vid den lyriska diktningssarts första trappsteg. Detta förhållande står i gemenskap med nationens läge. De högre arterna af detta slags skaldekunst förutsätta en djupare och mognare själfkänsla, än Finska nationen i hela sitt lif öfverhufvud visat, eller hvartill hon i allmänhet bestämt sig.

Skönheten af den naturligt rika lyriska blomster-
verld hon framalstrat; har ett afgjort slägttycke med grunddragen hos nationens utmärktaste egentliga poëtiska författare, såsom de hos Frese, Creutz, Franzén, Runeberg; i Svenska språkets drägt framträdt samt offentligen hyllats. Dess allmännaste kännemärke hör till smillets egnaste karakter, utgöres af en redan i och för sig sjelf älskvärd harmoni och sansning, hvars egentliga utmärkelse likväl är, att derunder en rik inre sanning och frihet, ett inom sig tillfredsstäldt, fruktbart ideelt lif, blygsamt tillika visar och gömmer sig, spegelklart och ogrumladt af de stormar, som på mensklighetens spetsar drifva sitt spel. Denna allmänna karakter, detta hos dem gemensamt rådande innehåll framträder med en in-

tagande oskuldfull, om deras sjelfständiga och rena inre ursprung vittnande skiftning af känslor och bilder. Dermed inbjuda de äfven både från fosterländsk och litterär synpunkt betraktade till både lifligare och mer utbredt erkännande och till en noggrannare skärskådning, än som ännu hittilla förmått ur en visserligen yttrad, men ännu dock utförd ansatts utveckla sig.

§. 11.

Men hvarje underordnad slag af skaldekonst har en öfvergång, nedsätter sig sjelft, innesluter inom sig anledning till en parodiering, en ironi, ett skämt öfver sig sjelft, hvarmed den önskilda, afsöndrade formen och innehållet upphäfver sin inskränkthet, och dermed visar sin högsta sjelfständighet. Många folks naturpoesi har en tröttande enformighet, saknande alla spår till åning af detta sitt arffel, eller all synbar ansatts till en högre och friare lyftning.

Utan vidare anspråk för en ringa början än dem sanningen medgifver, inställer sig härvid erinringen deraf, att bland den nyare Finska poesins företeelser höra stycken af ett gröfre komiskt innehåll, en landtlig och borgerlig lustighet, hvilka både i sin anläggning och i utförningen röja skarp instinct och säker takt. Det synes icke oskickligt, att tillika upplysningsvis påminnes om det förnämsta poetiska konstlagets eller sjelfva Dramas ursprungliga, skenbart obetydliga början från en lekande framställning af det verkliga lifvets mer och mindre allvarsamma uppträden eller pathetiska föreställningar. De inhemska satyriakt spelande diktningar, som för denna jemförelse erbjuda sig, hafva sin allmännare betydelse deraf, att de i sjelfva verket stå i sammanhang med en på andra håll rik och märkvärdig inhemska poesi, hvars elegiska riktning väl är skön, men dock icke kan

eller bör gälla såsom den absolut sanna eller för människan tillständiga, utan påkallar samma slags befrielse eller själfbeherskning, hvarmed Tragedin slutade sig till Satyrspellet.

§. 12.

Nationens ursprungliga idrotter, hennes religiösa föreställningar, hennes konstsinne, hennes sedliga grundsatser, bevisa i allmänhet sin äkta halt, sin ansatts och spänstighet derigenom, att Hon höjt sig öfver deras mera blott naturliga form och innehåll, eller i sjelfva verket uppnått ett trappsteg af friare förädling. Denna historiska utveckling kunde först då börjas, när Hennes anlag först och främst i sin naturliga gestalt yttrat, utbreddt och förverkligat sig. Först då, eller med denna förutsättning kunde Hon antaga den yttre bjudning, och följa den derunder verksamma, osynliga, inre och högre ledningen till Christendomens andliga lif, hvarmed Hennes själfmedvetande väcktes, Hennes häfder dagades.

Finska nationens äldsta tillstånd var barbariskt i den betydelse, att intet framskridande, ingen utveckling ägde rum. Ledd af den theoretiska intelligens, hvilken hos obildade folkslag verksam genom civilisationen afslipas och förslöas, hade Finska nationen i sitt språk antagit tänkandets kategorier, och ur detta element för omedelbar menskelig tillvarelse jemväl utbildat en halffull Poesi. Men hennes sålunda, af yttre medel oberoende, uttryckta medvetande af det allmänna, af former, öfvergeck icke af egen drift till att friare och i den egentliga verkligheten realisera sig, liksom det jemväl för öfrigt, då vilkoren för minnesvärda, varaktiga handlingar, eller ett politiskt tillstånd, borgerlig lag och författning med en träumande kultur hos henne hade rotfästats, icke eller sedermera i ljusare historiska, eller dramatiska gestalter uttryckte sig, utan i hela sitt både sedliga och ideala lif stannade vid en i sitt slag skön och förnuftig, men dock

relativt mindre förmedlad undergifvenhet för högre och den högsta världsliga ordning, och vid en liksom blott elegiskt lyrisk samklang med Verldsharmonin, eller vid blotta instämmandet i en Chor af Historiens Tragiska Skådespel. Hennes beständare framskridande och nödvändigtvis först dermed uppkomna minnen af sin forntid börjades genom bekantskapen med Christendomen och deri uppenbarade allrahögsta sanning, att Gud är Ande samt att mensklighetens rena allmänna väsen är från Gud oafskiljeligt. Till Christendomens införande hade Hon emedlertid sjelf gifvit anledning, i det Hon fästade sina grannars i början förnämligast fiendtliga uppmärksamhet, samt i följe deraf blef föremål för den förnuftiga list, som ingeck i företaget af Hennes omvändande, ehuru detta tillika och ursprungligen utgeck från Christendomens katholska riktning att omedelbart allenast såsom inre, och derföre likaledes utan förmedling, eller genom den världsliga vildhetens blotta undertryckande, samt genom Kyrkans, sjelf dervid förverldsligade, magt, och sålunda dock slutligen förnämligast blott på yttre vis framdrifva sig. Ehuru Finska nationen, då Christendomens Ande närmade sig, icke lät sitt språk och sin poesi gå förlorade, och sålunda ådagalade, att Hennes äldsta tillstånd icke var en blott naturlig bestämdhet, så voro dock Christendomens första insteg lätta, emedan förut hos nationen ingen Religion hade vunnit fastare grund; men fortgången deraf var dock långsam, såsom i Norden jemväl den naturliga omvexlingen af mörker och ljus. Först med Reformationen uppgingo Rättsbegreppen och Samhällsordningen, såsom icke främmande för den gudomliga sanningen, utan utgörande dess innehåll. Men såsom äfven i det blott naturliga lifvet högre organismer, ädlare och dyrbarare frukter framalstras af en först mindre märkbar eller skenbart blott trög tillväxt, samt från en ringa, oanseulig början uppstå, och blott småningom hinna

till den mognad, som visar hvad deras frö innebar, eller såsom jemväl i det ideela lifvet dess ljusaste företeelser blott genom fast ihärdighet och genom noggrann utarbetning samt genomträngning af sina elementer, genom förnåd utöfning och inöfning af sitt dolda inneburna innehåll och dess omgifvelse, formeras och framträda i dager, samt för sig blifva hvad de äro i sig; så synes den långa tomheten eller enformigheten icke blott i Finska nationens, utan öfverhufvud de nordliga, äfven transbaltiska, Germaniska folkens forntid antyda en så mycket djupare och kärnrikare förberedelse till den genom andig sjelfständighet och öfverlägsenhet utmärkta ställning flera af dem sedermera intagit.

INNEHÅLL.

Förteckningar ss. 7—40.

ProCancellorerne s. 7 f. Professorer och Adjuncter till år 1811 ss. 8—28: åren 1811—1828 ss. 29—35: från år 1828 ss. 36—40.

Biographiska Anteckningar öfver ProCancellorerna
ss. 41—106.

Rothovius ss. 41—55. Petraeus 55—63. Terserus 63—83. Gezelius d. ä. 83—86. Gezelius d. y. 86—89. Witte 89 f. Tammelin 90 f. Fahlenius 91—93. Browallius 93—96. Mennander 96—98. Haartman 98—100. Gadolin 100—102. Tengström 102—106.

Biographiska Anteckningar om Faculteternas Medlemmar och Adjuncter åren 1640—1722, ss. 107—194.

Terserus d. y. s. 108. Anders Nycopensis 108 f. Torpensis 109. Vigelius 109. Samuel Hartman 110. Jurvelius 110. Nils Nycopensis 110 f. Georg Alenus 111 f. Thuronius 112—114. Justander 114—116. Johan Alanus 116. Kexlerus 116 f. Erik Achrelius 117 f. Michael Wexionius, Gyllenstolpe 118—123. Olof Wexionius 123 f. Ljungberg 124. Frisius 124. Brochius 124. Salmenius 125. Dalekarlus, Stiernhöök 125 f. Stodius 127 f. Pratanus 128. Abraham Thauvonius 128—130. Tunander 130. Miltopæus 130 f. Kempe 131—134. Ringius, Lindcrantz 132 not. Reuter 134. Svenopius 134—137. Gabriel Wallenius 137 f. Simon Paulinus 138 f. Petter Bergius 139 f. Samuel Gyllenstolpe 140. Daniel Achrelius 140—143. Tillandz 143 f. Henricius 144. Jakob Flachsenius 144—146. Anders Petraeus 146 f. Bång 147—149.

Erik Falander, Tigerstedt 149—151. Steen 151 f. Jakob Lund 152. Wanochius 152—155. Cajanus 153 f., not. Alander 155 f. Wallerius 156—159. Rungius 159 f. Petter Laurbecchius 160—162. Nils Alanus 162. Isak Pihlman 162 f. Johan Flachsenius 164—167. Dimberg, Dimborg 164 f. not. Tälpo 167—169. Munster 169 f. Hielm 170—172. Hahn 172—174. Abraham Alanus 174. Gabr. Thäuvonius 175. Swederus 175 f. Fortelius 176. Bröms 176—178. Johan Pihlman 178. Gabriel Juslenius 178 f. Herman Ross 179—181. Rudén 181—183. David Lund 183 f. Braun, Braunerskiöld 184 f. Arosius 185 f. Qvensel 186. Johan Paulinus, Lillienstedt 186—192. Johan Gezelius 192 f. Nesselius 193 f. Petter Tigerstedt 194.

Biographiska Anteckningar om Faculteternas Medlemmar och Adjuncter, åren 1722—1811, ss. 195—300.

Elfving s. 196 f. Alstrin 197. Johan Haartman 197—199. Erväst 199. Kepplerus 199 f. Isak Björklund 200 f. Norby 201 f. Welin 202 f. Stenman 203. Johan Wallenius 204. Anders Prysz 205. Spöring 205—207. Hallenius 207. Thorwöste 207 f. Anders Bergius 208. Daniel Juslenius 208—213. Samuel Schultén 213. Gabriel Lauræus 214 f. Hasselbom 215 f. Kraftman 215 f. Leche 216 f. Carl Abraham Clewberg 218. Christiern Björklund 218. Tillander 219. Scarin 219—221. Martin Johan Wallenius 221 f. Mesterton 222—224. Hassel 225—227. Samuel Pryss 228. Pehr Kalm 228—230. Nils Avellan 231. Filenius 231 f. Nääf 232 f. Deutsch 233 f. Isak Ross 234. Lexell 234—236. Heinrichus 236. Olof Pryss 237 f. Johan Haartman 239—241. Röring 241. Dahl 241 f. Tidgren 242 f. Kreander 243 f. Gadd 244—249. Chydenius 245—247 not. Lindqvist 249 f. Nils Avellan 250. Bilmark 250—252. Lefrén 252 f. Planman 253 f. Hylleen 254. Joh. Gezelius, Olivecreutz 254 f. Porthan 255—266. Schalberg 266 f. Michael Avellan

267. Gabriel Israel Hartman 267—271. Henrik Alanus 271. Cavander 272. Pipping, Pippingsköld 272—274. Gabriel Erik Haartman, von Haartman 274—276. Caloni-
nius 276—285. Hellenius, von Hellens 285—287. Abra-
ham Nils Clewberg, Edelcrantz 287—292. Johan Sund-
wall 292 f. Rutström 293—295. Gabriel Bonsdorff, von
Bonsdorff 295—297. Alexander Lauraeus 297 f. Malm-
ström 299. Mether 299 f.

*Biographiska Anteckningar om Faculteternas med dö-
den, afgångna Medlemmar och Adjuncter,
åren 1811—1837, ss. 301—319.*

Lindblad 302. Rancken 302. Palander 302 f. Wal-
beck 303—305. Prytz 305 f. Carl Jakob af Tengström
306. Ahlstedt 306 f. Bergbom 307 f. Anders Johan La-
gus 308 f. Jakob Bonsdorff 309—311. Myréeen 311 f. Jo-
han Henrik Avellan 312 f. Matthias Kalm 313 f. Linde-
marck 314. Sjöstedt 315. Snellman 315 f. Johan Fre-
drik Wallenius 316—319.

Bihang ss. 320—340.

C r y t t i f e l.

S. 7 N:o 10 Menander, läs: Mennander: s. 24 rad. 6 nerifr.
Adjuncts, l. Adjuncts: s. 37 r. 8 nerifr. Carl David, l. Carl
Daniel, såsom s. 33: s. 37 sista raden Iohan, l. Johan: s. 39
mellan 1 o. 2 raden nerifr. l. Matthias Kalm 1828—1831, och
s. 40 r. 2, hvarest står 1831, läs 1828: s. 49 r. 9 aueliga, l.
andeliga: s. 49 r. 14 nerifr. uppräknar, l. uppräknar: s. s. r. 9
nerifr. Canans; l. Canaans: s. 53 r. 11 nerifr. anolytiska, l. ana-
lytiska: s. 63 r. 4 nerifr. liberala, l. liberala: s. 69 r. 13 nerifr.
Filmer af Terserus samt, l. Filmer, af Terserus, samt: s. 76 r.
17 Commissarie, l. Commissarie: s. 77 r. 20 likvä, l. likväl: s. 78
r. 5 Commentarie, l. Commentarie: s. 85 r. 10 nerifr. totolite-

tem, l. totaliteten: s. 94 r. 20 Förvandningar, l. Förvandlingar: s. 97 r. 3 Osterbotten, l. Österbotten: s. 103 r. 14 nerifr. morgonrodnaden, l. morgonrodnaden: s. 104 r. 16 Christianissimo, l. Christianismo: s. 109 r. 2 f. promoverades, l. promoverades: s. 110 r. 2 hanförut, l. han.förut: s. 113 r. 2 Uifamo, l. Uiffamo: s. 113 r. 18 ändamal, l. ändamål: s. 113 r. 22 tänkan de, l. tänkande: s. 114 r. 4 intellectuel, l. intellectuel: s. 118 (om Erik Achrelius) r. 5, hvaräst står 1640, läs 1670: s. 118 r. 13 nerifr. Juridik hvári, l. Juridik, hvári: s. 122 r. 13 nerifr. absolut, l. absoluta: s. 122 r. 8 nerifr. content acom-, l. contenta com-: s. s. r. 6 nerifr. analytiska, l. analytiska: s. 124 r. 6 (om Ol. Wexionius), hvaräst står sid. 8, l. sid. 56 f.: s. 126 r. 18 metamorphoecet, l. metamorphoser: s. 129 r. 2 (om Abr. Thauvoniuss), hvaräst står 1667, l. 1647: s. 130 r. 6 nerifr. samt s. 167 sista raden l. Ruskeepää: s. 131 sista r. Depositer, l. Depositor: s. 162 r. 8 nerifr. hvaräst står 110, l. 111 f.: s. 164 r. 17 exciperat, l. exciperat: s. 166 r. 15 nerifr. Flacksenii, l. Flacksenii: s. 195 r. 5 ÅREN, l. ÅREN: s. 199 (om Joh. Haaröman) r. 16 Parmenit, l. Parmen: s. 199 r. 18 Sådankylä, l. Sodankylä: s. 200 r. 6 Heikkilä, l. Heikkilä: s. 213 r. 11 åtskilliga, l. åtskilliga: s. 215 r. 16 Magisser, l. Magister: s. 216 (om Hasselbom) r. 2, hvaräst står sidd. 107, 108, läs sidd. 207, 208: s. 228 r. 2 (om Sam. Pryss), hvaräst står sid. 197, l. sid. 205: s. 230 r. 16 Niagra, l. Niagara: s. 238 not. r. 2 nerifr. å, l. å: s. 243 r. 3 f. framskred utvecklade, l. framskred, utvecklade: s. 245 i texten r. 3 nerifr. förenig, l. förening: s. 247 not r. 3 incolorum, l. incolorum: s. 249 (om Lindqvist) r. 8 nerifr. 14 Apr., l. 4 Apr.: s. 261 r. 16 Theoretiska, l. Theoretiska: s. 270 r. 3 nerifr. subjectivitet, l. subjectivitetens: s. 293 r. 11 nerifr. Hardervik, l. Hardervick: s. 302 (om Lindblad) r. 9, hvaräst står 1795, l. 1785: s. 304 (om Walbeck) r. 11 att tilläggas: Af Vetenskaps-Akademien i Stockholm hade han redan 1817 blifvit kallad till Correspondent; s. 304 sista rad. Sec-, l. Sec.: s. 309 (om Joh. Bonsdorff) r. 3 nerifr. Litteraturen och, l. Litteraturen vid Åbo Univt, och: s. 318 (om J. H. Avellan) r. 3, hvaräst står 1826, l. 1806: s. 321 r. 7 nerifr. deesutom, l. dees: s. s. r. 5 nerifr. sig upptages; l. sig, upptages.

REGISTER.

- A**chrelius, Daniel, sid. 140—143, 138, 154, 161.
 — Erik, 117 f., 344.
 Ahlstedt, Johan Fredrik, 306 f.
 Alander, Christiern, 155 f.
 Alanus, Abraham, 174.
 — Georg, 111 f., 119, 129, 134.
 — Henrik, 271, 277.
 — Johan, 116, 26.
 — Nils, 162.
 Alstrin, Lars, 197.
 Arosius, Carl, 185 f.
 Avellan, Johan Henrik, 312 f., 344.
 — Michael, 267.
 — Nils, 231, 12 f., 23.
 — Nils, 250.
 Bergbom, Fredrik, 307 f., 37.
 Bergius, Anders, 208, 21, 258.
 — Petter, 139 f., 150.
 Bilmark, Johan, 250—252, 28.
 Björklund, Christiern, 218 f.
 — Isak, 200 f., 211, 258.
 Bonsdorff, Gabr. von, 295—297, 13.
 — Jakob, 309—311, 344.
 Braun, Braunerskiöld, Lars, 184 f., 157.
 Brochius, Magnus, 124.
 Browallius, Johan, 93—96, 97, 206, 218, 258.
 Bröms, Ingemund, 176—178.
 Bång, Petter, 147—149, 131, 136, 144.
 Cajanus, Johan, 153 f.; not.
 Calopius, Matthias, 276—285.
 Cavander, Christian, 272.
 Chydenius, Samuel, 245—247 not.
 Clewberg, Abraham Nils, se Edelcrantz.
 — Carl Abraham, 218, 93, 95, 299.
 Dahl, Anders, 241 f., 293.
 Dalekarlus, Johan, se Stiernhök.
 Deutsch, David, 233 f.
 Dimberg, Sven, 164 f., 14, 20.
 Edelcrantz, Abr. Nils, 287—292, 260.
 Elfving, Petter, 196.
 Ervast, Johan Barthold, 199.
 Fablenius, Jonas, 91—93, 94, 204, 249.
 Falander, Erik, 149—151, 26, 142.
 Filenius, Petter, 231 f.
 Flachsenius, Jakob, 144—146, 161.
 — Johan, 164—167, 9, 14, 124, 149.
 Fortelius, Gabriel, 176, 150.
 Frisius, Johan, 124, 24.
 Gadd, Pehr Adrian, 244—249, 18, 20.
 Gadolin, Jakob, 100—102, 45, 222.
 Gartzius, Johan, 17, 119 f.
 Gezelius d. ä., Johan, 83—86, 62, 132, 137, 141, 145, 147, 150, 153, 161, 168, 261.
 — d. y., Johan, 86—89, 62, 85, 91, 92, 95, 135, 136, 139, 147, 153, 155 f., 161, 163, 165, 167, 169, 171, 177, 182, 184, 185, 201, 210.
 — Johan, Biskop i Borgå, 192 f.
 — Johan, Olivecreutz, se Olivecreutz.
 Gyllenstolpe, Michael, se Wexionius.
 — Samuel, 140.
 Haartman, Gabr. Erik von, 274—276, 317.
 — Jakob, 98—100, 22.
 — Johan, 197—199, 12, 275, — — 239—241, 344.
 Hahn, Petter, 172—174, 20.
 Hallenius, Matthias, 207, 22.
 Hartman, Gabr. Israel, 267—271.
 — Samuel, 110, 16.
 Hassel, Henrik, 225—227, 224, 258 f., 261.
 Hasselbom, Nils, 215 f., 344.
 Hasselqvist, Anders, 9, 164, 166.
 Heinrichius, Gabriel, 236.

- Hellenius, von Hellens, Carl**
 Niklas, 285—287.
Henricius, Anders, 144, 27.
Hielm, Petter, 170—172.
Hylleén, Henrik, 254, 20
Jurvelius, Michael, 110, 24.
Juslenius, Daniel, 208—213.
 — Gabriel, 178 f., 256.
Justander, Erik, 114—116.
Kalm, Matthias, 313 f., 343.
 — Pehr, 228—230, 248, 286.
Kempe, Axel, 131—134, 25.
Kepplerus, Alexander, 199 f.
Ketarmannus, Johan, 25.
Kexlerus, Simon, 116 f., 14,
 119, 221.
Kraftman, Johan, 215 f. not., 15.
Kreuder, Salomon, 243 f.
Lagermarck, Johan, 25.
Lagus, Anders Johan, 308 f.,
 316.
Lauraeus, Alexander, 297 f.
 — Gabriel, 214 f.
Laurbeck, Isak, 21, 142, 167,
 169.
Laurbecchius, Petter, 160—162,
 4, 26, 132, 153 f., 164, 189.
Leche, Johan, 216 f.
Lefrén, Lars, 252 f.
Lexell, Anders Johan, 234—236,
 15, 249.
Lillienstedt, Johan, 186—192,
 138, 182, 289, 291 f.
Lindblad, Johan Adolf, 302, 344.
Lindcrantz, Nils, se Ringius.
Lindemarck, Joh. Magn., 314 f.
Lindqvist, Johan Henrik, 249 f., 344.
Ljungberg, Nils, 124.
Lund, David, 183 f., 26, 163,
 189.
 — Jakob, 152.
Malmström, Pehr, 299.
Mennander, Carl Fredrik, 96—
 98, 27, 95, 151, 199.
Merthen, Anders, 26.
Mesterton, Carl, 222—224, 203,
 251.
Mether, Anders Johan, 299 f.
Miltopaeus, Martin, 130 f., 136,
 161.
Munster, Johan, 169 f.
Myréap, Daniel, 311 f.
- Nesselius, Israel, 193 f.**
Norby, Nils, 201 f.
Nycopensis, Anders, 108 f.
 — Nils, 110 f., 108, 119,
 129.
Nääf, Vilh. Robert, 232 fr, 22,
 99.
Olivecreutz, Johan, 254 f.
Palander, Gabriel, 302 f.
Papke, Christian, 237 f., 12.
Paulinus, Johan, se Lillienstedt.
 — Simon, 138 f., 162.
Petraeus, Anders, 146 f., 9, 128,
 160, 161.
 — Eskil, 55—63, 127, 139.
Pihlman, Johan, 178.
 — Isak, 162 f.
Pipping, Pippingsköld, Josef,
 272—274.
Planman, Anders, 253 f.
Porthan, Henr. Gabriel, 255—
 266, 104, 212, 251, 269,
 279, 284.
Pratanus, Johån, 128.
Pryss, Olof, 237 f., 277.
 — Samuel, 228, 17, 344.
Prysz, Anders, 205, 20.
Prytz, Lars Johan, 106.
Quensel, Conrad, 186.
Rancken, Joh. Gust., 302.
Reuter, Arvid, 134.
Ringius, Nils, 132, 12.
Ross, Herman, 179—181.
 — Isak, 234, 22, 258.
Rothovius, Isak, 41—55, 56 (ifr
 43), 57, 109, 119.
Rudén, Torsten, 181—183, 154,
 155 f., 168, 173, 174, 193.
Rungius, Johan, 159 f.
Rutsström, Carl Birger, 293—
 295.
Rözing, Anders, 241, 242.
Salmenius, Johan, 125.
Scarin, Algot, 219—221, 20, 250,
 251.
Schalberg, Olof, 266 f., 251.
Schultén, Samuel, 213, 219,
 237.
Sjöstedt, Carl Gustaf, 315.
Snellman, Henrik, 315 f.
Spöring, Herman Diedrich, 205—
 207, 20, 95, 217, 258.

- Steen, Magnus**, 151 f., 26.
Stenman, Gregorius, 203, 10.
Stiernböök, Johan, 125 f.
Stodius, Martin Henrik, 127 f.
 60, 110, 139.
Sundwall, Johan, 292 f.
Swederus, Matthias, 175 f., 150,
 192.
Svenonius, Enevald, 134—137,
 73, 129, 147.
Tammelin, Lars, 90 f., 150,
 157.
Tengström, Carl Jakob af, 306.
 — Jakob, 102—106, 199, 256,
 257, 260, 306, 310, 315.
Terserus, Johan, d. y., 108, 119.
 — Johan, d. ä., 63—83, 55,
 88, 108, 110, 111, 112,
 124, 126, 129, 135, 136.
Thauvonius, Abraham, 128—
 130, 134, 344.
 — Gabriel, 175.
Thorwöste, Johan, 207 f., 258.
Thuronius, Anders, 112—114,
 85, 144, 145, 168.
Tidgren, Gabriel, 242 f., 264,
 299.
Tigerstedt, Erik, se Falander.
 — Petter, 194, 21, 192.
Tillander, Johan, 219, 27.
Tillandz, Elias, 143 f., 130,
 142.
Torpensis, Petter, 109.
Tunander, Nils, 130.
Tälpo, Simon, 167—169.
Walbeck, Henrik Johan, 303—
 305, 344.
Wallenius, Gabriel, 137 f., 165,
 172, 190.
 — Johan, 204, 10, 258, 318.
 — Johan Fredrik, 316—319,
 278.
 — Martin Johan, 221 f., 249,
 316, 318.
Wallerius, Nils, 156—159.
Wanochius, Anders, 152—154.
Wassenius, Johan, se Lager-
 marck.
Welin, Johan, 202 f., 231, 258.
Wexionius, Michael, 118—123,
 108, 134, 220, 252.
 — Olof, 123 f., 344.
Vigelius, Sven, 109 f.
Witte, Herman, 89 f.

7

1

